This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

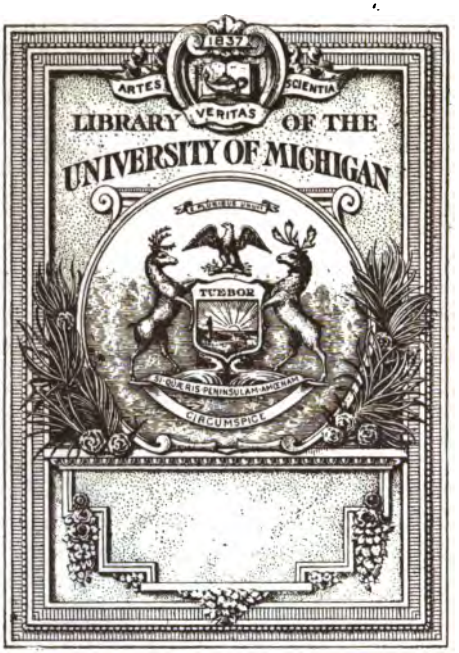
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
202
.A12

TWEEDE DEEL.

DE

GESCHIEDENIS

DER VEREENIGDE

NEDERLANDEN,

EN DERZELVER BUITENLANDSCHE

BEZITTINGEN,

GEDUURENDE DE STAATS- EN ERF-STADHOUDERLIJKE REGEERWIJZE, TEN TIJDE VAN WILLEM DEN VIERDEN; DE VROUWE GOUVERNANTE ANNA; EN WILLEM DEN VIJFDEN.

DOOR

CORNELIS VAN DER AA.

TWEEDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCCV.
[Voor Rekening van den Schrijver.]

SCHETS,

EN

INHOUD

VAN DIT

TWEEDE DEEL.

DERDE BOEK.

Korte Schets van de algemeene denkwijze hier te Lande, na het ſluiten van den Akenſchen Vreede, *opzichtlijk het* Beſtuur der Publieke Zaaken. —— *Ongenoegen, wantrouwen, en klachten over verval in alles, werdt van alomme gehoord, en veroorzaakt voor den* Erfſtadhouder *eenen bijna ondraaglijken last van werkzaamheden, ſtaande zijn kortduurend Bewind.* —— *Verdeeling dier werkzaamheden in* Drie Hoofdclaſſen. A. De buitengewoone Regeeringsveranderingen. —— B. Het verbeteren der wij-

365581

ze van Heffing van 's Lands Inkomſten. — C. Pogingen tot herſtel van 's Lands Koophandel en Fabrieken. — Buitengewoone veranderingen in de Regeering, *hier te Lande niet ongewoon.* — *Was ten allen tijde eene hatelijke taak voor de* Stadhouders. — *Ook voor* WILLEM DEN VIERDEN. — *Hij beſloot er niet toe uit heerschzucht of uit wraakbetooning, maar om daar door de rust in het Vaderland herſteld te krijgen, en de misbruiken ſtaande de voorige Regeerwijze ingeſlopen, weg te neemen.* — *Zulks bewezen uit het gebeurde in* Vriesland, *alwaar de Staaten, om die redenen, aan Z. H. verzoeken om eene* Buitengewoone verandering. — *Schandelijke inkruipſelen, en verkrachting van het* Oude Stemrecht *aldaar, maakten dit noodzaakelijk.* — *Geſtaafd door eenige Artijkelen uit het* Reglement Reformatoir *door den* Stadhouder *vastgeſteld.* — *Beſluit uit dit alles opgemaakt, en daar door de onredelijkheid betoogd, van hen, die deze Regeeringsverandering in* Vriesland, *gelijk ſtellen met de ſchendige bedrijven der Plunderaars van de Huizen der Pachters in* 1747. — *Zoo ook van hen die dat bedrijf ſtellen op rekening van de Natie.* — *De buitengewoone Regeeringsverandering in* Holland, *geſchiedde al mede met geen ander oogmerk, dan in* Vriesland. — *Algemeen misnoegen tegen de Regeering te* Amſterdam, *over het onafgedaan laaten van het ſtuk der* Posterijen, *en de* begeeving der Ampten. — *Nader betoogd door het weiffelend gedrag des Raads, omtrent die beide on-*

derwerpen, ondanks den wensch des Stadhouders *en* der Staaten, *en het* voorbeeld der overige Steden. — *Onderzoek aangaande het gewicht der bijgebragte redenen van weigering door den* Raad der Stad Amſterdam. —— *Het eindelijk beſluit door dezelve genomen, doet het vuur van ongenoegen onder de Burgerij des te heviger ontbranden.* —— *Een naamloos Libel, vervattende* 8 Artijkelen, *ſtrekkende ter invoering eener* Democratiſche Regeerwijze, *onder het gemeen verſpreid.* —— *Het wordt gevolgd door anderen, waarin op eene buitengewoone Remotie der Regeering wordt aangedrongen.* —— *Maatregulen daar tegen door het* Hof van Holland *in het werk geſteld.* —— *Nachtelijke Vergaderingen door eenige misnoegden in Herbergen gehouden.* —— *Naamen van de Hoofden derzelver.* —— *Maatregulen door Burgemeesteren van* Amſterdam *daar tegen genomen* —— *Doen geen effect ten goede.* —— *Het berucht Request van* Daniel Raap. —— *Inneeming van den* Cluveniers Doelen *te* Amſterdam *door eenige weinige Misnoegden.* —— *Gedrag van zekeren* van Gemnig *aldaar gehouden.* —— *Zijn voorſtel tot het benoemen van* Burger-Gecommitteerden —— *en Plan tot dat einde dienende, door hem ontworpen, ter onderteekening voorgedragen aan de onkundige menigte.* —— *Onderlinge verdeeldheid tusſchen de Hoofden der Oproerigen, nu* Doelisten *genaamd.* —— *Hunne pogingen om een aanhang te verkrijgen onder de ſmalle gemeente.* —— *Tekeningen zoo op den* Doelen, *als in het* Rondeel. —— *Verwarringen door*

dat alles binnen Amsterdam *veroorzaakt.* —— *De Regeering wraakt het gedrag der* Doelisten, *en het inneemen van den* Cluveniers Doelen. —— *Zij ondertast de* Burger-Krijgsraad, *om de gedachten der Burgerij te weeten* —— *en benoemd eene Commissie om de bezwaaren der Burgerij aan te hooren, met verbod van het teekenen op den* Doelen. —— *De* Doelisten *beklagen zich deswegens opentlijk, en verdedigen het inneemen van den* Doelen *in zeker* Declaratoir. —— *Die van den* Krijgsraad *roepen de Compagniën in de Wijken op, om bezwaren in te winnen.* —— *Gevolgen van dat alles vermeerderen de verdeeldheden.* —— *Nieuwe pogingen der* Doelisten *om een aanhang onder het Gemeen te verkrijgen.* — Raap *en eenige andere Hoofden trekken naar den* Haage, *en leveren aan den* Stadhouder *een Request, op den* Doelen *getekend, over.* —— *Hun wedervaren ten Hove, en eenige aanmerkingen daar over ter verdediging van Z. H.* —— *Schandelijk gedrag der* Doelisten *na de wederkomst der Gecommitteerden uit den* Haage. —— *Nader bewezen uit hunne begeerte, dat 'er opentlijk voor hen in de Kerken gebeden werde* —— *waar aan echter niet voldaan wordt.* —— *De* Doelisten *leveren het Request Copieëlijk aan H. H. Burgemeesteren over, en dringen op eene zogenaamde* Vrije Krijgsraad. —— *Besluit daar op genomen.* —— *Het voldoet niet aan de Oproerlingen* —— *maar geeft gelegenheid tot nieuwe klachten aan den Stadhouder, en nieuwe eisschen aan de Regeering.* —— *Logenachtig bericht der* Doe-

Doelisten *aangaande hun onthaal ten Hove.* —— *Zij geeven het appointement van Burgemeesteren terug, eisschende een* onbepaald Fiat. —— *Burgemeesteren geeven hetzelve.* —— *De* Doelisten *zijn er niet mede te vreden, eisschende dat het Fiat, door den Raad verleend worde.* —— *Het geschied.* —— *De Raad besluit tot afstand van het Bewind* —— *en geeft 'er kennis van aan den* Stadhouder. —— *De* Doelisten *vorderen nu opentlijk eene buitengewoone Remotie van de Regeering.* —— *Woelingen en onderlinge verdeeldheden onder de* Doelisten. — Zijne Hoogheid *zend Commisarisen te* Amsterdam *om op alles onderzoek te doen.* —— *Hunne verrichtingen aldaar, zoo met de Leden van de Regeering, als met de Hoofden der Misnoegden.* —— *De Gecommitteerden doen verslag aan Z. H.* —— *Resolutie der* Staaten van Holland, *waar bij* Zijne Hoogheid *geauthoriseerd word tot het veranderen der Regeering in alle Steden.* —— *De Prins besluit om in Persoon te* Amsterdam *te komen.* —— *Woelingen der* Doelisten *om bezwaaren op te zaamelen, en Gecommitteerden benoemd te krijgen door de Burgerij.* —— *Zorgelijke toestand der Stad door dat alles.* —— *Z. H. komt te* Amsterdam. —— *Commissien uit de* Regeering *en de* Kooplieden *ter gehoor toegelaten.* —— *Verlegenheid der* Doellisten *om hunne klachten bij een te brengen.* —— *Zij leveren eindelijk een smeekschrift in, betreffende de* Posterijen, *de* Ampten, *en de* Remotie des Raads. —— *De* Remotie *geschied.* —— *Woelingen der* Doelisten *om*

de Remotie van den Oud-Raad *en* Oud-Schepenen, *en om een* Vrije Krijgsraad. —— *Scheuring van de* Doelisten *in twee Hoofdpartijen.* —— *Dringende eisschen van de doldriftigsten aan Z. H. om een* Vrije Krijgsraad. —— *Antwoord des* Stadhouders *daar op gegeeven.* —— *De* Doelisten *vergezeld met een groot aantal* Bijltjes, *zijn onbeschaamd genoeg om Z. H. in den nacht te kwellen, ten einde verandering in het genomene besluit te verwerven.* —— *Zijn antwoord, en besluit deswegens op den volgenden dag.* — *De Misnoegden neemen 'er geen genoegen in.* —— *Akelige toestand der Stad door de hand over hand toeneemende verwarringen.* —— Zijne Hoogheid *veranderd het Collegie van* Schepenen, Oud-Raad *en* Oud Schepenen. —— *Resolutie van denzelven omtrent de* Krijgsraad. — *Waar na Hij de Stad verlaat, en eene scherpe Publicatie tegen alle verdere oproerige bedrijven doet afkondigen.* —— *Nadere pogingen der* Doelisten *tot verandering in de* Gilden. —— *Doch vruchteloos.* — *De Stad raakt allengs in rust.* — *De Regeering herneemd het oud gezach,* —— *terwijl de* Doelisten *deelen in de verachting van alle* weldenkenden.

VIERDE BOEK.

Overgang tot het vermelden van de onlusten te Haarlem, *aangevangen door eenige woelgeesten tot verandering in de Regeering.* —— *De eerſte aanleiding daar toe, word gegeeven door het Voorſtel van den Vroedſchap* R. F. van Zanen. —— *Hij wordt deswegens in een naamloos Libel vinnig doorgeſtreeken.* —— Van Zanen *tragt door het uitloven van een præmie de Schrijver uittevorſchen, doch te vergeefsch.* —— *Onrustige bewegingen onder eenige Misnoegden zijn 'er de gevolgen van.* — *De Vroedſchapsleden ſtellen hunne Posten ter dispoſitie van den* Stadhouder. —— *Deze beſluit tot het zenden van twee Commisſarisſen, om op alles onderzoek te doen.* — Burger-Gecommitteerden *aldaar aangeſteld.* — *Commisſarisſen van Z. H. komen te* Haarlem. —— *Request door de Misnoegden aan den* Stadhouder *overgeleverd.* —— *De Regeering, en de* Burger-Krijgsraad *worden veranderd.* —— *Doch veele andere verzoeken afgeſlagen, waar door de misnoegdheid bleef voortduuren.* — *De onlusten neemen eenen aanvang te* Leijden. —— Burger-Gecommitteerden *aldaar aangeſteld, een Request ter teekening voorgelegd.* — *De Misnoegden zenden het aan den* Stadhouder —— *ook leveren zij het aan Burgemeesteren over.* —— *Commisſien, zoo uit de Regeering, als uit de Misnoegden, trekken naar den* Haage. —— *Hunne verrichtingen aldaar.* —— *De Prins zend zijne Gemachtigden naar* Leijden. —— *De Regeering tracht zich*

zich in het Bewind te handhaven —— het welk veel heen en wedertrekken van de Gemachtigden veroorzaakt. —— Requesten ter tekening gelegt, ten voordeele van de Regeering. —— Verdeeldheid tusſchen de Hoofden der Misnoegden onderling. —— Het Gemeen ſlaat aan het plunderen, doch word daar in geſtuit. —— Verregaande ongeregeldheden, gepleegd aan de Huizen en Perſonen van eenige Burgers. — Drie Leden van de Regeering zeer mishandeld, en hunne Huizen met Plundering bedreigd. —— Eenige Schutters beletten zulks. — De Regeering word veranderd. —— Gemor onder de Misnoegden deswegens —— zoo ook over het beſluit van Z. H. omtrent de opgegeevene bezwaaren. —— De Hoofden der Misnoegden tragten hun gehouden gedrag gewettigd te krijgen, door het doen teekenen van zekere Acte — doch te vergeefsch. —— Zij maaken zich bij nacht meester van den Schutters-Doelen, *en verwekken een ſchrikkelijk oproer. — Akelige toeſtand der Stad. — De Regeering geeft 'er aan den* Stadhouder *kennis van. —— Die eenige Militairen derwaards zend, waar door den moetwil der Oproerlingen beteugeld wordt. —— Het* Hof van Holland *doet onderzoek naar het gebeurde. —— Eenige Oproermaakers gevat, en door het* Hof *tot verſchillende ſtraffen verwezen. —— Onlusten te* Gouda, *ontſtaan uit ſommiger ongegrondde vrees voor Militaire bezetting. — Gewelddadige bedrijven aldaar aangericht. —— Ook daar wordt de Regeering veranderd. —— Misnoegdheid tegen ſommige* Rotterdamſche *Regeeringsleden,*

ver-

veroorzaakt ook in die Stad, verregaande bewegingen —— en eindelijk eene verandering in de Regeering. —— Te Gorinchem *brengen eenige weinige Misnoegden, hevige klachten in tegen de Regeering. —— De Staaten doen 'er onderzoek na, en bevinden dat de beſchuldigingen valsch zijn. —— De Vroedſchap word door den* Stadhouder *tot het gewoone getal vermeerderd. —— Veranderingen in de overige Hollandſche Steden. —— Overgang tot de beſchouwing van het gebeurde in* Gelderland. —— *De* Staaten des Quartiers Nijmegen *ſtaan het* Graafſchap Culemborg *aan den* Stadhouder *af. —— Aanmerking over de waardij van deze afſtand. —— De* Stadhouder *herſteld de Regeering van* Nijmegen *op den ouden voet. —— Eenige Burgers van* Arnhem *verzoeken, dat de dienende Magiſtraat moge continueeren. —— Ondanks dat verzoek word echter de Magiſtraat veranderd. —— Te* Zutphen *worden door eenige Misnoegden twee Lieden naar den* Haage *afgevaardigd, ten einde herſtel van Stads Privilegien van den* Stadhouder *te verzoeken. —— De* Stadhouder *herſteld ook aldaar, en in de overige* kleine Gelderſche Steden, *de Magiſtratuuren op den voet van het Reglement des Jaars* 1674. —— *Ook in* Utrecht *en* Overijſſel. —— *Aanmerking over een gezegde van* Wagenaar *bij die gelegenheid gebezigd. —— Overgang tot het vermelden der onlusten in de Provinçie* Stad en Lande. —— *De geest van misnoegen tegen het Beſtuur, is allerwegen zichtbaar in de* Stad *en in de* Ommelanden, *door herhaalde*

op-

oproeren, ontſtaan bij gelegenheid van het draalen der Staaten, *omtrent het ſtuk der* Erfelijkverklaring van het Stadhouderſchap. —— *De* Ommelander Boeren *wapenen zich, en trekken naar* Groningen. — *Zij verëénigen zich met de Misnoegden uit de Burgerij dier Stad.* —— *Een* 24 *tal* Gecommitteerden *door dien gewapenden hoop verkoren, die een Request, houdende aan den Raad, opſtellen en inleveren.* —— *De Raad bewilligd, uit vreeze, in de gedaane verzoeken, en begeefd zich naar het* Ommelander Huis. —— *De gewapende bende posteerd zich in deszelfs omtrek.* —— *Eenige* Gecommitteerden van het Platte Land, *leveren een ſoortgelijk Request als dat voor de Stad aan de* Staaten van de Ommelanden *over.* —— *Door abſentie van de Heer* Lewe van Aduwerd, *kan er op het Request geen beſluit genomen worden.* —— *De menigte duid dit euvel, en dwingt, dat men aan het verzoek dadelijk voldoet.* —— *De* Staaten *verzoeken aan* Lewe, *dat hij in de Vergadering kome.* —— *Hij weigert zulks, en wapent zich op zijn Landgoed tegen allen aanval.* —— *De Misnoegden vorderen dat de* Staaten *hem met een Militair Escorte naar de Stad haalen.* —— *Het geſchied, en* Lewe *word bij zijne aankomst ſchromelijk mishandeld.* —— *Een aantal Boeren en anderen bedrijven veel gewelds.* — *Zij ſlaan de glazen in, aan het huis van de Heer* Lewe —— *en hij gedwongen om zijn buitengoed te ontwapenen.* —— *De* Staaten *genoodzaakt tot het afkondigen eener* generaale Amnestie *vooral het bedrevene.* —

De

De muiterij blijft op den duur aanhouden. —— *Waarom de* Stadhouder *eenige Militairen naar het Gewest doet marcheeren.* —— *Eenige* Gecommitteerden door Z. H. *benoemd, om op alles onderzoek te doen.* —— *Sommige Ingezetenen doen eene poging tot Continuatie van de Regeering.* —— *De* Gedeputeerden van Z. H. *komen in de Stad.* —— *Een menigte van klachten tegen ſommige Regenten ingebragt, en om die rede, eene Generaale Remotie of* Liçentiatie *begeerd.* —— *Drie Afgevaardigden uit de* Ommelanden *verzetten zich tegen dat verzoek.* — *De Misnoegden eisſchen het met dies te meerder drift, en zenden eene Commisſie tot dat einde naar den* Stadhouder. —— *Schrikbaarende toeſtand van zaaken te* Groningen, *op den* 29 Januarij 1749, *door de intocht van ruim* 4000 *oproerige* Ommelander Boeren, *die zich vereenigen met de misnoegde* Groningers. —— *Zij eisſchen van* 's Prinſen Gemachtigden, *op eene onbeſcheidene wijze, de begeerde* Remotie —— *doch krijgen een uitſtellend antwoord.* — *De Regeering van* Groningen *beſluit, hoewel gedwongen, om hunne Posten ter beſcheidenheid van den* Stadhouder *te ſtellen, en bewerken dat die van de* Ommelanden *hen daar in navolgen.* —— *Meer dan* 5000 *gewapende Boeren komen in de Stad.* —— *Hunne eisſchen aan de* Commisſarisſen van Z. H. *voorgeſteld.* —— *Zij vallen met woëst geweld in het* Omlander Huis, *en mishandelen den* Sijndicus. —— *Doch worden door den Militairen arm uit een gejaagd, na het plegen van veele ſchandelijkheden aan*

voor-

voornaame Huizen, en het Buitengoed des Heeren van Aduwerd. —— *De* Stadhouder *ſtelt de begeerde* Liçentiatie *uit, en continueert het plaatshebbend Beſtuur.* —— *De billijkheid en noodzaakelijkheid van dat Beſluit, word betoogd uit de Publicatie, die Z. H. den* 3 Meij *deed afkondigen.* —— *Waar uit blijkt, dat Hoogstdezelve met dat uitſtel geen andere bedoeling had, dan alle misbruiken op eene* Conſtitutioneele wijze *te herſtellen.* —— *Eene* Commisſie van 9 voornaame en kundige Mannen *tot dat einde door Z. H. benoemd.* —— *Hunne werkzaamheden in het onderzoek omtrent de gegoedheid der Volmachten ten Landsdage.* —— *De Heeren* ALBERDA van Dijxterhuis, LEWE van Middelſtum, LINTELO van Stedum, *en* RENGERS van Farmſum, *beſchuldigd van veele vexatien en knevelarijen gepleegd te hebben.* —— *Pleidooijen deswegens openlijk gehouden* —— *waar na de beſchuldigingen voor ongegrond verklaard worden.* —— *Nieuwe onlusten over het afkondigen eenes Placaats tot het invoeren der* Collecte, *in plaats van de* afgeſchafte Pachten. — *Het Placaat word alomme gepubliceerd, doch op veele plaatſen afgeſcheurd.* —— *De* Stadhouder *toont zijn ongenoegen daar over in eene ſcherpe Publicatie.* — *Komt in Perſoon op den* 22 November *binnen* Groningen. —— *Volvoerd de buitengewoone Regeeringsverandering zoo voor de* Stad *als voor de* Ommelanden, *het* Hof, *en het* Jachtgericht. —— *Levert het* Reglement Reformatoir *over.* —— *Vertrekt uit* Groningen, *en doet eene* Algemeene Amnestie *afkondigen.*

gen. —— *In* Zeeland *heeft geen buitengewoone verandering plaats.* —— *Overgang tot de beſchouwing van de* Tweede Hoofdclaſſe *der werkzaamheden van* WILLEM DEN VIERDEN, *de* herſtelling van 's Lands Finantien. —— *De algemeene Haat tegen de Pachters, is oorzaak dat men de* Admodiatie *achter wege laat.* —— *Moeijelijkheid der keuze omtrent eene andere wijze van Heffing, is oorzaak dat de* Staaten van Holland *beſluiteloos blijven.* —— *De* Stadhouder *doet deswegens een tweeledig voorſtel, te weeten* de invoering van een Familie- of Hoofdgeld; *of* de invoering van de Collecte. —— *Zijne betoonde zorg ter verligting van de ſchamele gemeente.* —— *De Staaten beſluiten tot de invoering der* Collecte. — *Eenige* Haarlemſche Oproermakers *verzetten zich tegen de invoering.* —— *Z. H. ſchrijft deswegens aan de Regeering, en beveelt de hand te houden aan het beſluit der Staaten.* —— *De muiters ſlaan zulks in den wind* —— *en bedreigen geweld te oeffenen.* — *Voorzorgen door den* Stadhouder *genomen, om zulks te beletten door Militaire Macht.* —— *Door het lafhartig gedrag der Regeering, word 's Vorſten oogmerk verijdeld.* —— *De Militairen door den Præſident* Deutz *te rug gezonden.* —— *De Misnoegden ſluiten de Poorten, en bedrijven allerhande oproerigheden.* —— *De Regeering laat zich door onderhandelingen in met* 8 *Gecommitteerden uit de muiters.* — *Request houdende aan den* Stadhonder, *aldaar opgeſteld, geteekend, en door de* Gecommitteerden *naar den* Haage *overgebragt.* —— *Eene Commisſie uit de*

Vroedſchap trekt ook derwaards. —— *Beiden verkrijgen geen gehoor bij den* Stadhouder. —— *De* 8 *Hoofden der Misnoegden worden van hunne Bedden geligt, en op de Gevangenpoort overgebragt.* — *De afgezondene Militie komt voor de Poort, en maakt zich met geweld meester van dezelve, en van de geheele Stad.* —— *Bijzonderheden daar bij voorgevallen.* —— *Het oproer geſtild, en de Hoofden der Opſtandelingen geſtraft.* —— *Ongenoegen van Z. H. over het lafhartig gedrag der Regeering, en onderzoek deswegens, door het* Hof van Holland. — *Onlusten te* Amſterdam *en* Rotterdam *onder de Wijnkopers ontſtaan, over de Collecte van den Impost op de Wijnen.* —— *Zij weigeren den Eed aftelegen.* —— *Het Huis van* Hagedoorn *te* Rotterdam, *die den Eed præsteerde, geplunderd.* —— *Ferm gedrag zoo van de Staaten, als der Regeeringen in de beide Steden, tot handhaving der* Collecte, *doet eerlang de rust herſteld worden.* —— *Voorſtel des* Stadhouders *ten voordeele van de* Finantien, *door eene vermindering van de Landmacht.* — *Het voorſtel wordt dadelijk ten uitvoer gebragt.* —— *Overgang tot de beſchouwing van de* Derde Hoofdclaſſe *der werkzaamheden van* WILLEM DEN VIERDEN, *ten nutte van* Koophandel *en* Fabrieken. —— *Het diep verval der* Fabrieken *en* Weeverijen *ſtaande de* zoogenaamde Vrije Staatsregeering, *doet Z. H. beſluiten, deswegens een voorſtel te doen.* —— *Placaat tegen den uitvoer van Gereedſchappen afgekondigd* —— *doch doet weinig effect.* —— *Gewichtig*

tig voorſtel van Z. H. ter herſtelling van den Vaderlandſchen Koophandel —— *en overgave van eene uitgewerkte Verhandeling daartoe dienende. — Verſchillende begrippen zoo onder de* Fabriekanten *en* Kooplieden, *als onder de* Collegien ter Admiraliteit, *doen het werk op de lange baan ſchuiven.* —— *De* Stadhouder *word ziek* —— *gebruikt de* Akenſche Baden —— *komt van daar terug en ſterft.* —— *Schets van zijn voortreffelijk Character, en van de algemeene Rouwe hier te Lande over zijnen vroegen en ſmertelijken dood.*

VYFDE BOEK.

Inleiding tot de beſchouwing der Geſchiedenis onder het Bewind van Haare Koninglijke Hoogheid, de Vrouwe Gouvernante ANNA. — *Zij aanvaard het* Erfſtadhouderſchap *en de* Voogdij *volgens de gemaakte ſchikkingen van wijlen Z. H. en de* Staaten. — *Haare edele betuiging bij die gelegenheid, en betoog van Haare bekwaamheid tot dien gewichtigen Post, afgeleid uit zeker getuigenis, aangaande Haar uitmuntend Character, en waare zucht voor de belangen van het Vaderland.* — *De* Gouvernante *levert een uitgewerkt Plan aan* H. H. Mog. *over, tot eene* Reforme in de Landmacht, *en te gelijk ſtrekkende tot* ontlasting van 's Lands bezwaarde Finantien. — *Haar Plan was niet nieuw, als zijnde reeds ten tijde van het Stadhouderloos Bewind voorgeſteld, doch toen verworpen.* — *Oorzaaken van die handelwijze.* — *De Staaten keuren het voorſtel van de* Gouvernante *goed, en verzoeken Haar hetzelve in werking te brengen, waar aan Zij voldoed.* — *Zij beraamd eenige nuttige inrichtingen ten voordeele van de* Militaire Officieren, *en ter beteugeling van de* Hazardſpelen *en* Zwendelaarijen *onder hen in zwang zijnde.* — *Neemt Zitting in de* Hooge Collegien, *zonder eenige pracht of praal.* — *Doet bij die gelegenheid een nader voorſtel tot vermindering van de* Guarde du Corps *enz.* — *Het word door de* Staaten *geapprobeerd, en door H. K. H. in werking gebragt.* — *Aanhoudende zorgeloos-*

loosheid, omtrent de vervallene Zeemacht. — *Is niet te wijten aan de* Vrouwe Gouvernante, *maar aan het kibbelen en twisten, zoo van de* Staaten, *als van de* Admiraliteits-Collegien *van* Holland *en* Zeeland, *over het voorstel van wijlen Z. H. betreffende* het Herstel van den Koophandel. — *De* Hollandsche Collegien ter Admiraliteit *brengen een Advis, strookende met de denkbeelden van wijlen Z. H. over dat onderwerp uit.* — *Inhoud van het zelve.* — *Het* Zeeuwsche Collegie *brengt ook een Advis uit, dat van het* Hollandsche *hemelsbreed verschilt.* — *Inhoud van hetzelve.* — *Het werk* tot Herstel des Koophandels *blijft onafgedaan.* — *Aanmerkingen daar over.* — *Nieuwe Twisten tusschen de beide* Collegien ter Admiraliteit *over de* Liçenten *of* Verlofgelden. — *Opgave van de oude gesteldheid van het* Zeewezen *hier te Lande, tot beter verstand van het toen gevoerd wordend verschil.* — *De beiden partijen stellen in* 1749 *de zaak ter beslissing van Z. H.* — *Nu komt het aan de* Vrouwe Gouvernante. — *Zij voldoet op eene billijke wijze aan dat verzoek.* — *Doch de* Zeeuwen *neemen 'er geen genoegen in.* — *De* Hollanders *beklagen zich daar over zoo bij H. K. H. als bij* H. H. Mog. — *De* Vrouwe Gouvernante *ondersteund het gevoelen der* Hollanderen, *wegens de onbillijkheid der* Zeeuwen. — H. H. Mog, *noodzaaken de* Zeeuwen, *om zich naar de uitspraak der* Vrouwe Gouvernante *te gedragen.* — *Aanmerkingen over die gebeurenis.* — *Nieuwe Twisten ten tijde van* WILLEM DEN VIER-

DEN *in* Vriesland *ontſtaan, tuſſchen Z. H. en de* Staaten *van dat Gewest ter eener, en het* Hof van Juſtitie *ter anderer zijde, over de* Militaire Jurisdictie, *komen als nu ter beſlisſing van de* Vrouwe Gouvernante. — *Het* Hof *oordeeld zich verkort in deszelfs Regten, door het* Staatsbeſluit *van den* 28 December 1748, *en beklaagd zich deswegens bij de* Staaten *en den* Stadhouder. — *Z. H. oordeeld de klachten van het* Hof *ongegrond te zijn, wijl 'er bij hen geen distinctie gemaakt was tusſchen de voorgaande, en tegenwoordige Regeeringsvormen* — *waar bij de zaak werd gehouden voor afgedaan.* — *Aanmerkingen over dit alles.* — *Het* Hof *levert in* 1752 *eene* Deductie *aan de* Staaten *over, verzoekende om intrekking van het beſluit des Jaars* 1748. — *Het heeft geen gevolg.* — *Nadere Inſtantien van het* Hof *bij die gelegenheid ingeleverd.* — *De* Staaten *en de* Vrouwe Gouvernante *declineeren het verzoek van het* Hof, *het welk op ordre van H. K. H. twee Gevangenen aan den Militairen Rechter overleverd.* — *Aanmerkingen over deze ordre, en tevens over het confereeren van H. K. H. met eenige Gecommitteerden uit de* Staaten. — *Vier Staatsleden daar toe benoemd.* — *Nieuwe Twisten onder de Staatsleden over de* Inſtructie voor de Gecommitteerden — *waar door men tot geen beſluit komen kan.* — *De uitſpraak over het verſchil wordt door de* Staaten *van de* Gouvernante *begeerd.* — *Op welk eene wijze zij daar aan voldeedt.* — *Beſluit door de* Staaten *daarop genomen.* — *Betoog, hoe zeer*

zeer uit dat alles bleek, dat de oude zaaden van ongenoegen allengs tot wasdom gekomen waren. — Voorſtel van de Vrouwe Gouvernante, *ten voordeele van de* Inlandſche Fabrieken. — *Haar beſluit om zich, en allen die tot het Hof behoorden, met* Vaderlandſche Fabrieken *te kleeden. — Reſolutie der* Staaten van Holland *daaromtrent genomen. — Doch doet geen het minſte effect, — Onderhandelingen door de* Vrouwe Gouvernante *begonnen met den* Koning van Pruiſſen, *over de aankoop van eenige* Heerlijke Goederen in Holland, *(wel eer toebehoord hebbende aan het* Huis van Oranje) *ten behoeve van den onmondigen Stadhouder — ſtrekt meer ten bewijze van Haare zucht ter bevoordering van 's Lands onafhangelijkheid, dan tot een bewijs voor de Haar aangetijgde Heerschzucht. — Op welk eene wijze die Heerlijke Goederen door de* Koning van Pruiſſen *aan den* Huize van Oranje *werden afgeſtaan. — Blijdſchap daar over onder de bewoneren derzelver. — Overgang tot het behandelen der verſchillen over het ſtuk van* Tutele. — *De Staaten der meeste Gewesten zijn nalatig om deswegens ſchikkingen te beramen en vast te ſtellen. — De* Vrouwe Gouvernante *dringt bij herhaling daar op aan. — Het geſchied in de meeste Gewesten zonder veel tegenſpraak. — Doch in* Overijsſel *geeft zulks aanleiding tot hatelijke Twisten. — De* Gouvernante *maakt eenige bepaalingen omtrent de Magiſtratuure, wanneer zij géduurende de Minderjarigheid kwam te overlijden. — De Staaten nemen 'er genoegen in.*

in. — *Sommige Leden van de Gezworene Gemeente te* Zwolle *insgelijks* — *maar de* Meerderheid der Gemeenslieden *verzet 'er zich tegen.* — *Onderzoek aangaande het gewicht van hunne bezwaren* — *en het gedrag der* Vrouwe Gouvernante. — *Protest van de* Minderheid der Gemeenslieden. — *De Staaten brengen het verschil ter kennisse van H. K. H.* — *Haar antwoord, waarin zij bij haar voorstel blijft persisteeren.* — *De* Staaten *besluiten bij meerderheid van stemmen overeenkomstig het gevoelen van de* Gouvernante. — *Protest der Gemeensmannen daartegen.* — *Maakt echter geene verandering in het Staatsbesluit.* — *Aanmerkingen over de nadeelige gevolgen van deze en andere gevoerde Twisten, zichtbaar in het verspreiden van schotschriften en spotprinten, ter bewerking van eene verandering in den vastgestelden Regeeringvorm.* — *Placaaten daar tegen afgekondigd doen geen nut.* — *Twee oproerige Libellen worden te* Amsterdam *verspreid.* — *Inhoud van dezelve.* — *Zij worden door Beulsbanden verbrand, doch laaten een nadeeligen indruk ten opzichte van de* Vrouwe Gouvernante *in veele gemoederen achter* — *welke zich naar buiten vertoond, bij het ontvlammen des Oorlogs tusschen* Engeland *en* Vrankrijk, *daar men de nadeelen der Koopvaardije toegebragt, schoon ten onregte, aan haaren invloed toeschrijft.*

GE-

GESCHIEDENIS

DER

VERÉÉNIGDE

NEDERLANDEN.

1747—1794.

TWEEDE DEEL.

*

DERDE BOEK.

De zoo ſpoedige en onverwachte, als gewenschte ſluiting en onderteekening van den Vrede binnen *Aken*, waar van wij de voornaamſte bijzonderheden in het voorgaande *Tweede Boek* dezer Geſchiedenis te boek geſlagen hebben, mogt het fel geteisterd Vaderland bevrijden van alle die geduchte onheilen, als ten allen tijde aan den Oorlog onaffcheidelijk verbonden zijn; de vreugde en dankbaarheid over dat heuchlijk Evenement, mogt op dien tijd de harten van 's Lands Inwoonderen vervullen, en hen het doorgeſtreden leed (als 't ware) voor een korte poos hebben vergeten doen; dan, ondanks dat alles, zoo waren de rampzalige ge-

volgen, die het door ons opgenoemde *Buitenlandsch geweld*, en *den Binnenlandſchen tweeſpalt en verdeeldheid* over de *Pachterijen* en het *Beſtuur*, allerwegen veroorzaakt hadden, nog zeer verre van opgeruimd te zijn. De oude Regeerwijze met een uitſteekend Hoofd aan het Roer van Staat, mogt herſteld, en over de geheele Republiek met welgevallen ingevoerd; en te gelijken tijde het Oorlogen geeindigd zijn; de bevorens overweldigde Posſesſien van den Staat, mogten door den Vijand ontruimd, en wederom aan het zacht en gemaatigd Beſtuur van derzelver oude en wettige Beſchermers te rug gegeven zijn geworden; met dat alles, het zaad van morrend ongenoegen, het ſchadelijk wantrouwen tusſchen Regenten en Burgers; het klagen over eene uitgeput gevonden ſchatkist, en tegelijk onwil in het draagen der lasten; ook over het toeneemend verval in Koophandel en Zeevaardij; en over den kwijnenden toeſtand van Fabrieken en Trafiken, bleef bij veelen in den grond der ziele huisvesten, jaa begon allengs te ontkiemen en uit te ſpruiten, waar door de vorige uitbundige vreugde in geklag veranderde, 't welk voor *'s Lands Staaten*, en de pas ten zetel geſtegen *Erfſtadhouder*, een uitgeſtrekt veld

veld van werkzaamheden opende, daar de kreet om herſtel van alle kanten in den Lande opging, en elk als om ſtrijd wedijverde, om zijne bezwaaren, het zij dan *wezentlijke*, of *ingebeelde*, op de luidſte en veelal driftigſte wijze uit te meeten, waar door de zorgelijkſte uitzichten alomme geopend werden, en *'s Lands Erfſtadhouder* (van wien men alles begeerde, van wien men alles verwachtte) overladen werdt, met een laſt van zorgen en bezigheden, waar onder hij naa een tijdverloop van ſlechts *drie en een half jaaren* bezweek, tot onbeſchrijffelijke ſmerte van alle welmeenenden in den Lande, die zich met de blijde hoope geſtreeld hadden, dat bij een langduuriger Beſtuur onder het beleid van dien vredelievenden Vorst, de oude welvaart allengs herboren, en op duurzaame gronden zou gevestigd worden. De order der Geſchiedenis verplicht ons thans, het zoo evengenoemde ſchoon kort, dog niet te min belangrijk en gewoelvol tijdperk der Regeering van WILLEM DEN VIERDEN, opzettelijk te behandelen: een tijdvak welks voornaamſte gebeurenisſen (onzes inziens) gevoeglijkst tot deze navolgende drie Hoofdclaſſen kunnen gebragt worden, te weeten:

I. *De buitengewoone veranderingen der Regeerings-Collegien in de meeste Steden en Gewesten.*

II. *Het beramen van gepaste en toereikende middelen, om 's Lands Inkomſten op eenen richtigen, en zoo veel mogelijk gelijken voet herſteld en geheven te krijgen.* En eindelijk:

III. *De pogingen bij der hand genomen, om, onder den Goddelijken zegen aan de Zeevaardije, den Koophandel, de Fabrieken, en Trafieken dezer Landen, welken ſints een reeks van jaaren, in eenen kwijnenden toeſtand, en een zichtbaar verval geraakt waren, een nieuw leven, en den vorigen bloei te bezorgen.*

Onderwerpen, waar van het opnoemen alleen, het deels *haatelijke*, deels *moeijelijke*, en deels *nuttige en noodzaaklijke*, zoo in deszelfs aart en natuur, als in de wijze van uitvoering aan elk opmerkend en nadenkend Lezer gevoelen doet; tot welks daarſtelling genoegſaam alle de werkzaamheden van de onderſcheidene *Staaten der Gewesten*, en *'s Lands Erfſtadhouder* bepaald bleven, en die uit dien hoofde, ook onze overweging dubbel waardig zijn.

Het

Het is aan elk die niet geheel vreemdeling in de vroegere Geſchiedenisſen van ons Vaderland gebleven is, ten vollen bekent, dat zoo dikwils als 'er onrustige bewegingen onder de Ingezetenen over de Regeerwijze, het zij met, of zonder een uitſtekend Hoofd, ontſtaan waren, dezelven veelal niet eerder ten einde gebragt of geſtild werden, dan naa het volvoeren eener *buitengewoone verandering* in de Regeerings-Collegien der Steden, waar door dan ook natuurlijker wijze, eene verandering in de Provinçiaale Beſtuuren veroorzaakt werdt. Toen (om van vroeger voorbeelden niet te gewagen) de hooggaande twisten, ſtaande het 12 Jaarig Beſtand, in het jaar 1619 geſtild werden, viel dien haatelijken taak aan Prinſe MAURITZ ten deele, en naauwlijks was in het jaar 1672, Prins WILLEM DEN DERDEN tot Stadhouder aangeſteld, of hij vondt zich, ter ſtilling van de plaatshebbende onéénigheden tusſchen Regenten en Ingezetenen, verplicht, om even dien zelfden haatelijken en onaangenaamen weg te bewandelen. *Haatelijk* en *onaangenaam* voor de Stadhouders zeggen wij, daar zulke buitengewoone veranderingen, als lijnrecht ſtrijdende met der Steden oude Handvesten en Privilegien beſchouwd moesten worden, het welk aan zul-

ken, die van het kusſen raakten, eene voegzaame gelegenheid aan de hand gaf, om hen welken die veranderingen bewerkſtelligden, als vertrappers van der Steden oude welhergebragte Voorrechten en Vrijheden, als belagers van de Vrijheid des Vaderlands aan te merken. Het is wel zoo, dat bij dergelijke gelegenheden van wegen de Stadhouders verklaart werdt, *dat zulk eene buitengewoone verandering, alleen om de plaatshebbende omſtandigheden, tot herſtelling der geſtoorde rust, en het wederkeerig goed vertrouwen nodig gekeurt wordende, zonder krenking van der Steden oude Privilegiën geſchiedde, en in het vervolg nimmer in Conſequentie zou getrokken worden;* maar wie gevoelt niet, dat dit gezegde ontoereikende was, om de beide zoo ſtraks genoemde Stadhouders te bevrijden voor de naſpraak van hen, welken bij die veranderingen buiten Bewind geſteld werden? waar van de bewijzen bij ſommige oude Historieſchrijvers ten overvloede voorhanden zijn, die door de nieuweren gereedelijk zijn overgenomen en nagezegd geworden niet alleen, maar ook toegepast op WILLEM DEN VIERDEN, wien de laster op de ruimſchotigſte wijze, bijzonder in onzen leeftijd, openlijk heeft nagegeeven, dat hij door oproer en

ge-

geweld, zich een weg tot de hoogſte Macht zou gebaand hebben: eene beſchuldiging, die door alles wat wij bevorens over de wijze der wederinvoering van de Oude Staats en Stadhouderlijke Regeerwijze in 1747 gezegd hebben, op de duidelijkſte wijze is gelogenſtraft geworden. Trouwens, wanneer men het door ons bij die gelegenheid aangevoerde, wegens den toedragt van zaaken hier te Lande vóór het jaar 1747 inziet, en onpartijdig beoordeeld, dan vervalt die zoo dikwijls herhaalde beſchuldiging, die (onzes inziens) bij veelen, op het gezegde van den Hiſtorieſchrijver WAGENAAR is geloofd en nagezegd geworden, toen hij niet rechtſtreeks, maar ingewikkeld, en als van ter zijde, de buitengewoone verandering van Regeering in 1748, als door den *Erfſtadhouder*, niet zoo zeer uit eene gebiedende noodzaakelijkheid, maar veel eer als uit eigen zinnelijkheid, of ter voldoening aan weiniger begeerten bewerkſtelligd en ten uitvoer gebragt, aan zijne Lezeren voordroeg, zeggende: „ De ge-
„ boorte des Graaven *van Buuren*, die de
„ Stadhouderlijke Regeering hier te Lande
„ van nieuws bevestigde, en het tekenen der
„ Præliminairen, welke 'er eerlang op volgde,
„ en waardoor de rust buiten 's Lands verze-

„ kerd werdt, gaf eenige ijverige voorſtanders
„ van den herſtelden Regeeringsform aanlei-
„ ding, om het oogmerk te voltrekken, 't
„ welk men reeds in 't voorleden jaar gehad
„ hadt; en verandering te weeg te brengen in
„ de inwendige Regeering van de meeste Ge-
„ westen en ſtemmende Steden, die ook, in
„ en naa 't jaar 1672, op de aanſtelling des
„ Stadhouders, en in 't jaar 1702 op de her-
„ ſtelling der Stadhouderlooze Regeering ge-
„ volgd was. Doch alzoo deeze verandering
„ niet, of bezwaarlijk was uit te werken, zon-
„ der het verwekken of voeden van misnoe-
„ gen en opſchudding onder het Volk, die
„ voor zeer gevaarlijk gehouden moest wor-
„ den, zoo lang de Staat nog ingewikkeld
„ bleef in Uitheemſchen Oorlog, ſcheen het
„ tot hiertoe nog de regte tijd niet geweest te
„ zijn, om de begeerde verandering, waarbij
„ veelen ook hun bijzonder belang meenden
„ te zullen kunnen bevoorderen, te wege te
„ brengen. Het werk was hierom, hier en
„ daar ſlechts aangevangen, doch niet ernſtig
„ doorgezet; en men oordeelde thans de ge-
„ legenheid gunſtiger om 'er aan te arbeiden,
„ gelijk eerlang aan verſcheidene Oorden te-
„ vens geſchiedde. Men bediende zig van ver-
„ ſchei-

„ ſcheidene redenen om opſchudding te ver-
„ wekken onder het gemeen, naar dat men
„ 't uit bijzondere oorzaaken, 't zij met of
„ zonder reden misnoegt vondt op de Regen-
„ ten: en de beweegingen werden eerlang ge-
„ volgd van de begeerde verandering in de Re-
„ geering, die op de eene plaats gemakkelijk,
„ op de andere niet zonder veele moeite
„ werdt uitgewerkt."

Hoe dit zij, vast gaat het, dat WILLEN DEN VIERDEN niet zoo zeer uit hoofde van eene heerſchende geneigdheid om zijne macht te toonen, of het hem bevorens aangedaane, en door ons te boek geſtelde leed, aan zijne voorgaande tegenſtreveren door hunne Remotie te wreeken; maar veel meer door den drang der plaatshebbende omſtandigheden, zich genooddrongen zag, om even dat zelfde onaangenaame pad van zijne zoo ſtraks genoemde Prædeçesſeuren in te ſlaan, en eene aanmerkelijke en buitengewoone verandering in de Stedelijke Regeeringen der meeste Gewesten tot ſtand te brengen. De door ons in de *Inleiding tot deze Geſchiedenis* opgegeevene misbruiken, die alomme, ſtaande de jongstverlopene *vijf en veertig Jaarige zoogenaamde Vrije Staatsregeering* waren ingeſloopen, en het zichtbaar

ver-

verval in alle de takken van Beſtuur, door ons bij die gelegenheid vermeld, hadden een algemeene geest van ontevredenheid onder 's Lands Ingezetenen tegen veele Regenten, (bij hen om verſcheidene oorzaaken in een kwaade reuk geraakt,) doen geboren worden, die zich zonder zulk eenen buitengewoonen maatregul, niet ligtelijk zoude hebben laaten bevredigen: voeg hier bij, het volſtrekt gemis van het hoognodig wederkeerig vertrouwen, waar door der zodanigen verderen dienst geheel nutteloos geworden was; en wie zal het dan in 'ons wraaken, wanneer wij beſluiten, dat die beide oorzaaken, als zoo veele drangredenen waren aan te merken, waarom 's Lands *Erfſtadhouder* (zijnes ondanks) in navolging van zijne Voorzaten, in het einde tot een maatregul beſluiten moest, welke men zeer gevoeglijk als een *minder kwaad*, ter wegneeming van een *oneindig grooter* beſchouwen kan, terwijl men uit de wijze van uitvoering ten duidelijkſten beſluiten kan, dat Z. H. daar in met alle mogelijke beſcheidenheid omtrent veelen te werke ging, daar in de meeste plaatſen, de Remotie tot eenige weinigen bepaald bleef. Genoeg gezegd, om onzen Lezer de waare redenen voor dezen onaangenaamen en hatelijken taak te dien

tijde te doen kennen. Laaten wij nu kortelijk bezien hoe het zich bij de uitvoering hebbe toegedraagen.

Uit het geene wij in het voorgaande Boek (zie I. Deel bladz. 417) aangaande de eerſte bewegingen over het betaalen van 's Lands Impoſitiën vermeld hebben, is ons bekend geworden, dat zich dezelven in de Provincie *Vriesland*, het allereerst vertoonden, en wel bij gelegenheid dat de Staaten van dat Gewest geen gehoor verleenen wilden, aan dat gedeelte der *Vrieſche* Ingezetenen, het welk begeerde, dat de Staaten, in navolging van andere Gewesten, de Stadhouderlijke Waardigheid erffelijk verklaarden in de Mannelijke en Vrouwelijke Linie van WILLEM DEN VIERDEN, die (zoo als bekend is) de Stadhouderlijke waardigheid over dat Gewest, door zijne Voorouderen reeds uitgeoeffend, ſints zijne geboorte bekleedde: wij hebben bij die gelegenheid gemeld, dat de Staaten eindelijk daar in bewilligden niet alleen, maar ook, dat zij op voorſtel van den Heere *Hobbe van Burmania* het beſluit namen: *om Z. H. de volle macht op te draagen, ten einde de geſteldheid en ſtaat van het Land op vaste gronden te vestigen; de ingeſlopene misbruiken omtrent de Regeering, de Geldmiddelen,*

len, en anderſints te herſtellen; het Gewest in rust en bloei te brengen, en zulke Wetten en Ordonnantiën te doen uitgeven, als Z. H. tot welzijn van den Lande zoude oordeelen te behoren. Een beſluit, dat in den eerſten opſlag niet nalaaten kon bij minkundigen verwondering te baaren, vooral wanneer zij wisten, hoe ongunſtig de *Staaten* over de Erffelijkverklaring dachten; en veelen vraagen deedt: *van waar die plotſelijke verandering in denkwijze, daar men nu meerder geeven wilde, dan 'er werkelijk gevraagd en begeerd werdt?* Dan, de oorzaak daar van was bij doorzichtigen niet verre te zoeken, want het is buiten alle bedenking, dat de misbruiken in het ſtuk van Regeering; het overtreden van de *oude Fundamenteele Vrieſche Wetten*, ſints de vroegſte tijden geëmaneerd; en ondanks verſcheidene op één gevolgde Staatsomwentelingen op den duur gevolgt geworden zijnde, in die dagen in dat Gewest tot eene buitengewoone hoogte geſtegen waren, en dat de klachten deswegens, uit dien hoofde eene compleete Reforme allernoodzaaklijkst maakten. In geene der Gewesten konden (onzes bedunkens) die misbruiken gemakkelijker en geregelder herſteld worden dan in *Vriesland*, alwaar, volgens de oude

de gronden van Regeering, in den eigentlijken zin van dat woord, eene *Volksregeering* ſtand grijpen moest, gebaſeerd op eene zekere gegoedheid, niet ſlechts van allen die het Bewind uitoeffenen mogten, maar ook van hen, welken jaarlijksch, door ſtemming, de aanſtelling volvoerden. De eerstgenoemden noemde men VOLMACHTEN TEN LANDSDAGE, de anderen EIGENËRFDEN, dat is: *Eigenaars en werkelijk onbezwaarde Bezitters, van zodanige ſtukken gronds, waar op het ſtemrecht van oude tijden af gevestigd was, en als zodanig op de Secretarijen der* 30 *Grietenijën of Diſtricten, waarin het geheele Gewest verdeeld was, bekend ſtonden.* Eene Regeeringsform derhalven, waarin geene willekeurige benoemingen, en Recommandatien van den Stadhouder, of Familiebetrekkingen van oude Regenten te paſſe kwamen of gepractiſeert konden worden, zoo lang men de gemaakte bepaalingen, zonder het invoeren van *onbehoorlijke Practijken*, eenvoudig in acht nam, en volgde, en het lijdt geen de minſte bedenking, dat zoo wanneer de *Vriezen* zich opzichtelijk de Regeerwijze van alle *onbehoorlijke Practijken*, ſtaande de zoogenaamde *Vrije Staatsregeering* onthouden, en de *oude echte gronden van Conſti-*

tu-

tutie in acht genomen hadden, de Afgevaardigden ter Staatsvergadering, niet zouden zijn gekweld geworden, door het zoo ſtraks opgegeeven voorſtel des Heeren *Hobbe van Burmania*, het welk geene andere ſtrekking had, dan alle die plaatshebbende misbruiken, en ingeſlopene onbehoorlijke Practijken, onder medewerking van Z. H. weg te neemen, en de oude Echte Regeerwijze over het geheele Gewest herſteld te krijgen, het welk dan ook eene *buitengewoone verandering in het toen plaatshebbend Beſtuur*, noodzaaklijk maakte.

Buitengewoone verandering in het toen plaatshebbend Beſtuur, zeggen wij: daar mede te kennen geevende, dat men zeer verkeerdelijk handelen zoude, wanneer men aan den zoo ſtraks genoemden voorſteller *Hobbe van Burmania*, en allen die met hem eenſtemmig dachten, een oogmerk wilde toeſchrijven, als wilde hij de *oude wettige Conſtitutie van Vriesland* veranderd of vernietigd hebben; dit was 'er zoo verre van af, dat men uit de voordragt van 24 expres benoemde Gecommitteerden, uit het Volk opgegeevene, en door Z. H. goedgekeurde veranderingen, ten duidelijkſten beſpeuren kan, dat het *Vrieſche* Volk, op niets meerder gezet was, dan op de herſtelling, bewaring, en hand-

handhaving van deszelfs *oude Regeerwijze bij Repræſentatie*, die bijnaa geheel was t'zoek geraakt, door de ſchandelijke misbruiken die 'er ten aanziene van het STEMRECHT alomme plaats hadden, zoo als ons ten duidelijkſten blijken zal, wanneer wij den Inhoud van het nieuw opgeſteld Reglement zullen opgeeven. Dan, alvorens wij dit doen, zal het voor minkundigen onder onze Lezeren zijne nuttigheid hebben, dat wij hen in de *Eerſte plaatſe*, in eenige Regelen, de oude Oorſprongelijke Regeerwijze van *Vriesland*, gebazeerd op de vrije keuze van de gegoedſte Ingezetenen, kennen doen: en daarnaa in de *Tweede plaats* aanwijzen, in hoe verre men in 1747 van dat alles allengs en ongevoeliger wijze verwijderd was, het welk als de grond van het algemeen misnoegen, eerst over de *Pachterijen*, en vervolgens over de *Regeeringsform* in *Vriesland*, moet aangemerkt worden.

Wat het EERSTE betreft: De Staatsvergadering, of de hooge Souveraine Vergadering van *Vriesland*, was in onderſcheiding van alle de overige Gewesten onzes Vaderlands, ſaamgeſteld, uit de *Gedeputeerden* of *Volmachten* van de 30 *Grietenijën* of Diſtricten, waar in het platte Land van *Vriesland* van oude tijden her

verdeeld was, zoo ook uit de Afgevaardigden van de *Elf Stemhebbende Steden* die zich in dat Gewest bevinden, namelijk *Leeuwarden*, *Bolswerd*, *Franeker*, *Sneek*, *Dokkum*, *Harlingen*, *Stavoren*, *Sloten*, *Workum*, *Ylst*, en *Hindelopen*, welke 30 *Grietenijën* en 11 Steden, verdeeld waren in vier Hoofddeelen of Quartieren, namelijk in die van *Oostergoo*, *Westergoo*, *Zevenwouden*, en in dat der *Steden*. Als eene bijzonderheid verdiend het opmerking, dat de Gedeputeerden of Volmachten, afgevaardigd door de Opgezetenen van de *Grietenijën* of het platte Land, altoos den voorrang hadden van de Gedeputeerden of Volmachten, die door de Inwooneren der *Steden* benoemd werden, terwijl elke *Grietenij*, en ook iedere *Stad*, Twee Volmachten ten Landsdage benoemde, te weeten voor elke *Grietenij*, *één Edelman* en *één Eigen-Erfden;* en voor elke Stemhebbende Stad, *één Lid van de Magiſtraat*, en *één Lid uit de Vroedſchap;* dus in alles 82 Perſonen, die allen *een zeker bepaald Capitaal aan onbezwaarde Vaste Goederen, in Vriesland gelegen, en daar te boven voorzien van het Stemrecht, in Eigendom bezitten moesten.* — Vraagt men: *door wien werden deze 82 Volmachten verkoren?* en verders:

ders: *op welke eene wijze geſchiedde deze verkiezing?* wij antwoorden door alle de EIGENËRFDEN, of wettige bezitters van een Landgoed, van ouds voorzien van het Stemrecht ten behoeve van den Eigenaar, en als zodanig bekend ſtaande, op de Secretarijen van de Grietenij waar onder die goederen gelegen waren, mits, dat zij profesſie van den Protestantſchen Godsdienst deeden, zijnde de Roomſchen hier van uitgeſloten; welkers Stemrecht gezegd werdt *te ſlaapen*, of niet geldende te zijn. — Deze EIGENËRFDEN, die in *Oostergoo* en *Westergoo* niet minder dan 10 Pondemaaten, of 4 Hollandſche Morgens Land; en in de *Zevenwouden* 20 Pondemaaten of 8 Morgens Land, onbezwaard in vrijen Eigendom bezitten moesten, waren derhalven de alleen bevoegde wettige Kiezers van alle de Staatsleden, welken jaarlijks, in het einde der Maand *Januarij*, op zekeren daar toe bepaalden dag, over de geheele uitgeſtrektheid van *Vriesland*, en wel op één en hetzelfde uur, in de gewoone Vergaderplaatſen, (zijnde de Dorpskerken) bijeenkwamen, om voor de Grietenij waar onder zij behoorden, twee VOLMACHTEN bij meerderheid van ſtemmen te verkiezen (*), die dan gewoonlijk op den

(*) Behalven deze algemeene ſtemming, door het ge-

den eerſten maandag in de Maand *Februarij*, elk voorzien van een behoorlijk Credentiaal of Lastbrief van hunne Grietenij of Stad, op het Landſchapshuis binnen de Hoofdſtad *Leeuwarden* bijeenkwamen, en plechtige ſesſie namen, bij welke gelegenheid de Secretaris des Landſchaps eene ter zaake dienende *Aanſpraak*, en éénen der Hervormde Predikanten der gemelde Stad, een plechtſtatig Gebed deeden. Uit dit weinige ziet men, dat zoo ergens gezegd kon worden, dat het beste en gegoedſte deel des Volks, eenen geregelden en betaamelijken Invloed op het beleiden der Regeering, op eene wettige wijze kon uitoeffenen, zulks het geval in *Vriesland* was; doch alleen dan, wanneer dat voorrecht zonder eenige kunstgrepen, overéénkomſtig de letter en den waaren zin der Conſtitutioneele Grondwet, jaarlijksch op dien dag alomme werdt uitgeoeffend. Het lijdt dus geen de minſte bedenking, dat zoo wanneer de *Vriezen* in de eerſte helfte der jongstverlopene 18 Eeuwe, zich ten opzichte van het *Stemrecht*

heele Gewest voor de VOLMACHTEN, waar van in den Text gemeld wordt, kwamen de *Eigenërfden* van elke *Grietenij* bijéén, tot het verkiezen van een *Grietman* ook die van elk Dorp, voor de benoeming van *Burgerlijke* en *Kerkelijke Amptenaaren* bij voorkomende Vacatures.

recht, agtervolgens de uitſpraaken der Wetten beſtendig gedragen, en geene directe of zijdelingſche Inbreuken op dezelven ondernomen of gedoogd hadden, dat zij als dan in 1747 geene redenen zouden gehad hebben, om bij de invoering der Staats- en Erfſtadhouderlijke Regeerwijze, zich over de veelvuldige misbruiken in de Regeering ingeſloopen, te beklagen, en nog minder, om de herſtelling derzelver van WILLEM DEN VIERDEN te begeeren, bij gelegenheid dat zij hunne ſtemmen verhieven over de knevelaarijen van hoogmoedige Pachters of derzelver Bedienden, die ſints eenige jaaren, de voorwerpen van den algemeenen haat geworden waren.

Dan, hier dunkt ons, een opmerkzaam Lezer van het tot dus verre ter nedergeſtelde, als met verwondering te hooren vraagen: *Hoe was het bij zulke wetten, als in Vriesland opzichtelijk het Stemrecht van oude tijden af plaats hadden, en welken met de waarde en uitgeſtrektheid der Eigendommen in het naauwſte verband ſtonden, toch mogelijk, om de grondwetten van den Staat te ondermijnen, of krachteloos te maaken?* Of liever: *Hoe kon bij mooglijkheid, het eene gedeelte der Grondeigenaaren zich ten koste van het andere gedeelte,*

meester maaken van een aantal ſtemmen, daar toch in allen gevalle het Stemrecht afhangelijk was, en verbonden bleef, aan het bezitten van 10 *of* 20 *Pondemaaten Lands?* Gepaste vraagen voorzeker, welks beantwoording voor ons niet moeilijk valt, wanneer wij in de *Tweede plaatſe:* met vereischte opmerkzaamheid, het Regeerings-Reglement door de *Staaten van Vriesland* aan den *Erfſtadhouder* overhandreikt, en door Hoogstdenzelven op den 21. *December* 1748 tot eene Landswet verordend en afgekondigd inzien, het welk juist geſchikt is, om ons niet alleen van de mooglijkheid, maar ook te gelijk van de zekerheid der uitgedachte en in train gebragte kunstgreepen, een duidelijk denkbeeld te geeven, zoo als uit den ſommieren inhoud van deze weinige navolgende Artijkelen, ten duidelijkſten is op te maaken.

Art. 1. „ De ſtaat van de Provinçie *Vries-*
„ *land* van alle oude tijden beſtaan hebbende,
„ en gerepræſenteerd geweest zijnde door *Ede-*
„ *len*, *Eigenërfden* en *Steden*, zodanig dat uit
„ de *Grietenijën* één *Edelman* en één *Eigen-*
„ *ërfden* ten Landsdage wierden gedeputeerd,
„ zoo zal hetzelve voortaan, en om ieder bij
„ zijne Rechten en Præëminentien te mainti-
„ neeren, onverbreeklijk worden gehouden, en

dien-

„ dienvolgende uit ieder Grietenij één *Edel-*
„ *man*, en één uit de *Eigenërfden*, ten Lands-
„ dage worden gecommitteerd. — Wordende
„ dienvolgende de abuizen, ingeſlopen tegen
„ 's Lands Fundamenteele wetten, en wel ſpe-
„ ciaal het 60 Artijkel van de Reſolutie van
„ den 31 December 1698, *door welke inge-*
„ *ſlopene abuizen een Grietman, en een oud*
„ *Grietman, offchoon zij geene Edelen waren,*
„ *tot de Comparitien ten Landsdage voor Edelen*
„ *wierden gehouden, bij dezen geaboleerd en*
„ *vernietigd.*" Men ziet dus uit deze Reformatoire wet, dat, niettegenſtaande uit elke Grietenij één *Eigenërfden* tot Volmacht ten Landsdage moest verkoren worden, men echter geen zwarigheid maakte, om de gegoedde Landlieden voor bij te gaan, en een afgetreden Grietman, bij den werkelijk fungeerenden afte vaardigen, waar door in het einde de geheele klem der Regeering in de handen der Grietmannen vervallen moest. Vraagt men, *hoe was dat uitvoerlijk?* In het Derde Art. zal 's Lands Erfſtadhouder ons die kunstgreep kennen leeren, zeggende:

Art. 3. „ Sedert lange jaaren herwaarts,
„ veele Klachten en Doleantiën ontſtaan zijn-
„ de, over het onbehoorlijk acquireeren en be-

„ houden van zoogenaamde Stemgerechtighe-
„ den, *door het leggen van ſtemmen op Horn-*
„ *legers, met afſcheuring der Landen daartoe*
„ *behorende; waar door tot nadeel van veele*
„ *Stemgerechtigde Ingezetenen, van de aloude*
„ *en waare Conſtitutie der Regeering is afge-*
„ *weeken.* Zoo is 't, dat wij daar in willen-
„ de voorzien, nodig geoordeeld hebben bij
„ dezen te ſtatueeren en vast te ſtellen, dat
„ geene andere ſtemmen zullen worden gead-
„ mitteerd, als van Hornleggers, voorzien met
„ eene Huizinge, en de kwantiteit van 5 Pon-
„ demaaten *Kleiland*, of 10 Pondemaaten *Woud-*
„ *land* (*). Zullende voor Kleiland gerekend
„ worden, dezulken, dewelken voor dezen de
„ volle Horngelden hebben betaald, en de
„ overigen voor Woudland; met deze verdere
„ bepaling: dat zulks maar alleen zal ſtand
„ grijpen voor den tijd van 10 jaaren; doch
„ dat

(*) *Kleiland* betekend hier *Bouw-* of *Teelland;* door *Woudland* moet men *Boſſchen* verſtaan, die meest in het Quartier *Zevenwouden* gevonden worden. Dat hier een verſchil van 5 Pondemaaten tuſschen de beide ſoorten van Landerijen gevonden word, is alleen daarin te zoeken, dat de waarde van 10 Pondemaaten *Boschland*, ten naastenbij gelijk ſtaat, met de waarde van 5 Pondemaaten *Wei-* of *Teelland.*

„ dat naa dien tijd dezelve Hornlegers zullen moe-
„ ten voorzien zijn met 10 Pondemaaten Klei-
„ land, en 20 Pondemaaten Woudland, gerekend
„ in manieren als voren, zonder het welke de-
„ zelve Hornlegers naa den voorſchreven tijd
„ het recht van ſtemming niet zullen mogen
„ exerçeeren. Doch zullen hiervan zijn ge-
„ eximeerd zodanige ſtemdraagende *Zathen*,
„ (dat is: Boerderijen of Landgoederen) die
„ in het Quohier van den jaare 1640 zijn ge-
„ admitteerd; welken, ſchoon met de quanti-
„ teit van Landen, hier voren bepaald, niet
„ voorzien zijnde, echter als nog zullen ge-
„ houden worden voor admisſibel, zoo wan-
„ neer dezelve kwantiteit van Landerijen, toen
„ ter tijd daar onder behoord hebbende, daar
„ onder als nog is behoorende. Gelijk mede
„ de Huizen met ſtemmen begerechtigd, hun
„ recht van ſtemming zullen behouden, indien
„ kan worden aangetoond, in het jaar 1640
„ daar onder geen Land is beklemd geweest.
„ Zullende voortaan, op dat het geene bij de-
„ zen is geſtatueerd, ſtiptelijk worde agter-
„ volgd, op het Stem-Quohier moeten worden
„ aangetekend, de grootte der Plaatſen en Lan-
„ den daar onder behorende." — Men ziet
uit dit Artijkel op welk eene wijze, door het

affcheuren van het Land, dat men wel draa verkocht, en door het behouden van een geringe wooning op dezelve ſtaande, een aantal ſtemmen door éénen Perſoon konden verkregen worden, zonder dat hij, de bij de Conſtitutie gevorderde quantiteit of waarde van vaste Bezittingen, op die Stemgerechtigde Landerijen gelegd, in de daad bezat; door welke kunstgreep, niet alleen zoo iemand de ſtemmen ten zijnen voordeele dwingen kon; maar waar door te gelijk een Bezitter van eene aanzienelijke quantiteit Lands, evenwel van het Stemrecht beroofd werdt, dewijl men de ſtem van het Land affcheurde, en dezelve alleen op een hut of ſchuur daar op ſtaande, voor zich behieldt. Dan, dit was het niet al! Het 5 en 6. Artijkel doet ons duidelijk zien, dat 'er nog erger kunstgrepen, tot bereiking van even hetzelfde oogmerk in zwang waren, want Z. H. vervolgt aldus:

Art. 5. „ Omme voor te komen de menig-
„ vuldige kuiperijen en gefingeerde *Donatien*
„ *inter Vivos*, zoo zullen voortaan de Donatien
„ van ſtemgerechtigde vastigheden geen effect
„ of kracht hebben, als naa verloop van een
„ Jaar dat dezelven zullen zijn aangegeeven
„ aan de Secretarij, om aldaar te worden ge-
„ re-

„ regiſtreerd in de Proclamatieboeken. Zul-
„ lende daarenboven van zodanige Donatien
„ alle de lasten moeten worden betaalt als
„ van eene effective koop, en ook het *Recht*
„ *van Naarneeming* (Recht van Naasting) ſub-
„ ject zijn, namelijk voor zodanige ſomma,
„ als dezelve worden aangegeeven, om naar
„ proportie van dien 's Lands gerechtigheid te
„ voldoen: zoo als ook insgelijks zal plaats
„ hebben omtrent de *Verwandelkoopen*, die me-
„ de het betaalen van 's Lands Rechten, en
„ het *Recht van Naarneeming* ſubject zullen
„ wezen voor zodanige ſomma als die aan de
„ Secretarijen worden aangegeeven." — In de daad, wanneer men dit Artijkel met opmerkzaamheid inziet, dan moet men zich verbazen over de kwade practijken en ſlinkſche handelwijzen, welken opzichtlijk het *Stemrecht*, te dien tijde in *Vriesland* waren gepractiſeerd geworden, derwijze, dat het volgens dit Artijkel aldaar niet ontbroken hebbe, aan lieden, die ter voldoening van hunne heerschzuchtige oogmerken, zich bedienden niet alleen van *kuiperijen*, ten einde voor zich ſtemmen te winnen, maar dat zij zulks ook beproefden, door *gefingeerde Donatien inter Vivos*, of *voorgewende Giften onder de Levenden*, zelfs met ver-

verkorting van 's Lands Finantien, het welk volgens een geloofwaardig bericht, ons over eenige Jaaren tot recht verſtand van deze *gefingeerde Giften onder de Levenden*, uit *Vriesland* medegedeeld, hier in beſtond: dat zij, die op de benoeming tot Volmacht ten Landsdage vlamden, ten einde door dien weg eene voordeelige Commisſie te kunnen verkrijgen, op eene bedrieglijke wijze voorgaven, zeker ſtuk Lands als een Præſent van den waaren Eigenaar gekregen te hebben, en uit dien hoofde Bezitters en Eigenaars van zodanig Eigendom geworden zijn, als met het ſtemrecht *begerechtigd* was. Het laat zich zonder onze herinnering zeer gereedelijk bevatten, dat zoo dikwijls een ſtuk Lands, voorzien met het ſtemrecht van Eigenaar veranderde, (het zij door *Koop* of door *Erffenis*) daar van als dan behoorlijk blijken moest ter Secretarije van de Grietenij, zoo door het betaalen van 's Lands Gerechtigheden, als van de kosten op het Transport, of overteekenen op het Quohier der ſtembegerechtigde Landen gewoonlijk vallende, maar dit alles ontdook men nu door te zeggen: *Ik heb dat Land van den op het Quohier bekend ſtaande, ſchoon nog in leven zich bevindenden Eigenaar, præſent gekregen!* en

op

op deze wijze brilleerden zij in de Dorpskerk als gegoedde *Eigen-erfdens*, ſchoon zij 'er geen voet gronds in waaren Eigendom van bezaten. Niets was ter weering van zulke intrigues derhalven nuttiger en noodzaaklijker, dan alle die verordeningen te ſtatueeren, als in het Artijkel vermeld ſtonden, waar van het bekende *Recht van Naasting* eene van de gewichtigſte was. Het volgende Artijkel leert ons geen minder bedrog kennen, en luidde aldus:

Art. 6. „ Veele abuizen wordende gepracti-
„ ſeert, met (*quaſi*) en onder beding van ze-
„ kere Jaarlijkſche Renten, de Stemgerechtig-
„ heid aan zich te behouden, en nogthans het
„ Hornleger en daar aan gehoorende Landen
„ te verkopen, of als voor altoos te verhuu-
„ ren, gemeenlijk genaamd haare ſtemmen,
„ *waar door iemand, zonder de laſten te draa-*
„ *gen, die van zodanigen goed aan den Lande*
„ *moeten betaald worden, zich nogthans mees-*
„ *ter maakt van de Stem en Prærogativen*
„ *daar aan gehoorende, direct ſtrijdig tegen*
„ *'s Lands aloude wetten, en de billijke rede-*
„ *nen waarom de Stemgerechtigheid aan dat*
„ *zelve goed word gegeven;* zoo worden bij de-
„ zen dusdanige practijken wel expreſſelijk
„ verboden, en geſtatueerd, dat niemand eenig
„ Stem-

„ Stemgerechtigd goed zal mogen Verkopen,
„ op Cyns uit te geeven, of voor altoos te
„ Verhuuren, en nogthans de Stemgerechtig-
„ heid aan zich te houden: en dat geene ver-
„ huuringen zullen mogen geſchieden als ten
„ langſten voor 15 Jaaren. Wordende zodani-
„ ge *reeds gepractiſeerde Fictitien van Eigen-*
„ *dom*, bij dezen gecasſeerd en geordonneerd,
„ dat de Stemgerechtigheid van dien zal blij-
„ ven ſlaapen, tot dat de geſupponeerde Eige-
„ naar van de Stemgerechtigheid, een Horn-
„ leger, en zoo veele Landen als hier boven
„ is geſtatuëerd, in volkomen en effectiven
„ Eigendom zal bezitten, en daarvan behoor-
„ lijk bewijs hebben gedaan: als wanneer zijn
„ Stemgerechtigheid een Jaar naa het gedaan
„ bewijs wederom in activiteit zal komen."
De bloote Lectuure van dit Artijkel is (onzes oordeels) genoegzaam, om te doen bemerken dat door zulke handelingen het geheele Stemrecht op eene indirecte wijze werd geëludeert, waarom wij 'er overheen ſtappen, om naar aanleiding van het 19 Artijkel te doen opmerken, dat het *waarneemen van verſchillende Ampten door één en denzelfden Perſoon*, ſtrijdig met de wet zijnde, echter in dien tijd al mede was in train gebragt. Want daarbij wordt bepaald:

Art.

Art. 19. „ Geene Magiſtraatsperſonen, Se-
„ cretariſen, of eenige Suppoosten der Ste-
„ den, zullen te gelijk vermogen te wezen,
„ *Grietman*, *Bijzitter*, *Secretaris*, of *Fiscaal*
„ *der Grietenijen*; veel min van wegen de Grie-
„ tenijen als Gevolmagtigden ten Landsdage, tot
„ de Magiſtratuure of bedieninge der Amp-
„ ten en Beneficien in de Steden worden
„ geadmitteerd: en dat die geenen, welken be-
„ reids hier tegens mogten hebben gecontra-
„ venieerd, zullen verplicht zijn zich aanſtonds
„ naa het emaneeren dezes, of van de Griete-
„ tenije Ambten, hier boven vermeld; of van
„ de Magiſtratuur der Steden te ontdoen."
Een Artijkel 't welk ons duidelijk doet zien, dat het niet mangelde aan zulken, die tegen Recht en Wet, onderſcheidene Posten bekleed hebben, welken zij op één en denzelfden tijd, niet vermogten waar te neemen, waar door zij hunne Inkomſten aanmerkelijk vermeerderden, het welk natuurlijkerwijze een rede tot ongenoegen opleveren moest.

Wij zouden bij alle deze tot hier toe opgenoemde overtredingen, van de oude Conſtitutioneele Vrieſche Grondwetten, betreffende het *Stemrecht*, nog veele anderen, welke in dit Reglement voorhanden zijn, voegen kunnen,

waar

waar uit men ten duidelijkſten ontwaard, dat het met de *berekeningen der Dijks- en Zijl-Kosten*, tot nadeel van den Burger, en tot voordeel van den Grietman; met *het ſtellen van Borgtochten door 's Lands Comptabelen;* ook *met de waarneeming der functien op de Comptoiren, door Officianten en andere Gebenefiçeerdens*, te dien tijde mede al vrij ſlordig en tegen den letter der wetten toeging: dan, wij zouden te uitvoerig worden, waarom wij dat alles voorbij ſtappende, de tot hier toe vermelde in het oogloopende misbruiken, en ſubtiel uitgedachte Practijken van ſommige Regenten in *Vriesland*, ter uitbreiding van de duidelijk geſtelde paalen des gezachs, genoegzaam oordeelen, om elk die zijn gezond menſchenverſtand door geene vooroordeelen of machtſpreuken overdwarsſchen laat, op de overtuigendſte wijze te doen zien, dat de *Vriezen* te dien tijde zeer billijke redenen van klachten over dat alles hadden. — Wij oordeelden dit te noodzaaklijker, om dat het de onbillijkheid zelve is, wanneer men dat klagen over misbruiken, ingewikkeld als gefingueerd aanmerkt, en gelijk ſtelt, of verward, met de onzinnige en eerlooze bedrijven van eene woeste plunderbende, die aangehitst door vreemde geluk-zoekers, of een hoop ontaarte Ingezetenen, hun-

hunnen euvelmoed betoonde, aan de Huizen en Bezittingen der in den haat geraakte Pachters, en dat alles onder het onzinnig getier, dat men bij de herſtelling der oude oorſprongelijke Regeerwijze, van het draagen der Lasten moest ontheven zijn. Wij hebben in het *voorgaande Deel dezer Geſchiedenis* (Bl. 416) bij het verhaal der gepleegde Plunderingen gezegd, (en wij herhalen het nogmaals) *dat den onzinnigen eisch, om affchaffing van Pachten, alvorens 'er eene andere wijze van belasting was ingevoerd; zoo ook het Plunderen van Huizen, en het vernielen of rooven van der Pachteren Bezittingen, het bedrijf van eenen verachtelijken hoop geboefte was; en dat zij, die deze Oproeren en Plunderingen, aan een aanzienlijk deel der Natie wijten, het loffelijk Volkscharacter der Nederlanderen een ſmet aanwrijven, welken het niet verdient, daar vroegere en latere Geſchiedenisſen, en zelfs nog de ondervinding van den dag, ten duidelijkſten leeren, dat de Nederlandſche Natie, zoo zeer als eenige andere, altoos genegen was, om van het hunne, niet ſlechts naar evenredigheid, maar ſoms zelfs boven vermogen, tot ſtijving van de algemeene ſchatkist bij te draagen*, waar van wij de ſpreekendſte bewijzen in het

voorgaande I. Deel Bladz. 321 *en vervolgens*, hebben bijgebragt, bij gelegenheid van het vermelden op welk eene wijze, boven de *Liberaale Gifte van eenen* 50. *Penning*, in weinig maanden tijds, door 's Lands ingezetenen een ſchat van *één honderd negen-en-twintig Tonnen Gouds*, aan den Lande verſtrekt werdt, tegen eene geringe Rente van *Drie ten honderd.* Ook heeft de groote Leermeesteresſe, de *Tijd*, ten vollen geleerd, dat naa het ſtillen van den Plonderſtorm, en het daarop gevolgd wegruimen der zoo ſtraks genoemde misbruiken, door de afkondiging van het Reglement Reformatoir, de rust, de orde, en het wederkerig goed vertrouwen, tusſchen Regenten en Ingezetenen, in *Vriesland* wel draa herboren werdt, tot geene geringe blijdſchap van allen die den Bloei en welvaart des Vaderlands ter harte namen (*). Ge-

(*) Daar de aanſtelling van *Volmachten ten Landsdage*, bij de wederinvoering van een gezuiverd *Stemrecht*, door het Volk geſchiedde, zoo kan men opzichtelijk de Provincie *Vriesland* veilig zeggen, *dat aldaar geene buitengewoone Regeeringsverandering door den Erfſtadhouder bewerkſtelligd is:* maar wel, *dat door zijne komst aan het Bewind, een einde aan de door ons opgenoemde en andere misbruiken is gemaakt geworden*, wijl het Stembevoegde deel des Volks door hem herſteld werdt, in de onbe-

lem-

Genoeg gezegd aangaande de wijze waarop de onlusten over de Regeerwijze in dat Gewest ten einde gebragt werden: het wordt tijd dat wij van nabij bezien hoe het zich daar mede in *Holland* hebbe toegedragen.

Was de Plonderſtorm tegen de Pachters, in *Vriesland* uitgebarſten, zoo als wij verhaald hebben, wel ſpoedig naar *Holland* overgewaaid; het aldaar ten zelfden tijde ontſtaane misnoegen over het Algemeen Regeerings-Beſtuur, bleef voor de Hollanders ook niet lang verborgen, en het bleek wel draa, dat in veele Steden van dat Gewest, eenigen gevonden werden, die even hetzelfde voetſpoor drukken wilden, door op den *Erfſtadhouder*, op de driftigſte en onzinnigſte wijze te begeeren, dat Hoogstdezelve hen in eene buitengewoone verandering in de Regeerings-Collegien der Steden te wille was. Een maatregel, waar van het aan de eene zijde hier te Lande aan geene voorbeelden mangelde; maar die ook aan den anderen kant bij alle verſtandigen, in de plaatshebbende omſtandigheden, als niet volſtrekt noodlemmerde uitoeffening van deszelfs rechten; waar van het benoemen der *Volmachten ten Landsdage*, één van de voornaamſte was.

noodzaaklijk geoordeeld werdt, daar het uit de daaden en beſluiten der Regeeringsleden, ſints de verheffing van WILLEM DEN VIERDEN gebleken was, dat dezen zich de veranderde omſtandigheden lieten welgevallen; dat zij de herſtelling der Stadhouderlijke waardigheid (wel eer door hen gewraakt,) als nu nuttig en noodzaaklijk keurende, ook bereid en genegen waren, om zich naar den gang des werks te ſchikken, en overeenkomſtig de oogmerken des *Erfſtadhouders* te werk te gaan: een maatregel eindelijk, waar toe de Prins, niet anders dan zijnes ondanks, beſloot, daar hij bij verſcheidene gelegenheden openlijk verklaarde, *hoe wee het hem deede, dat veelen zoo misnoegd op de Regenten waren, onder welken zich zodanigen bevonden, die hij zoo gaarne in hunne posten zou willen gecontinueerd zien, doch welken hij, ter bedaring van veeler opgeruide driften hun ontſlag geeven moest.* Eene verklaring, die bij ſommigen als een onbeduidend compliment is aangezien, en wederom bij anderen gehouden, als een bewijs voor het veinzend en dubbelhartig Character, het welk zij, zonder eenigen grond van waarheid aan hunne zijde te bezitten, aan dien Vorst hebben toegeſchreven, beweerende, dat Hij de Remotie van veele Regen-

genten alleen ter bevrediging van zijne gevoeligheid, over bevorens ondervondene beledigingen, wel ijverig begeerde en doordreef. *Zonder eenigen grond van waarheid*, zeggen wij, daar het niet ontbreekt aan zulken, die het Character van dien Vorst ſchetſende, ten zijnen aanziene getuigd hebben: *dat hij zich in ſommige gevallen wel eens driftig en oplopend betoonde, maar dat wrok of wraakzucht hem ten eenenmaale onbekend was; in zoo verre zelfs, dat hij de zodanigen, die de uitwerkſelen van zijne drift ten onrechte ondervonden hadden, door nieuwe gunstbewijzen aan zich verplichtte.* Een getuigenis, dat naar onze gedachten ten vollen bewaarheid word, door de wijze waarop hij die buitengewoone Regeeringsverandering volvoerde, daar het bekend is, dat in ſommige Steden ſlechts weinigen van de Regenten van het kuſſen raakten; dat in anderen hoegenaamd geene verandering plaats had; en eindelijk, dat in de meesten het bevorens verminderd getal der Vroedſchappen, ingevolge de Handvesten der Steden, op den ouden voet herſteld werdt; het welk echter in ſommige Steden niet geſchiedde zonder de zorgelijkſte bewegingen onder een aantal Ingezetenen, opgewonden en aangehitst door eenige

weinige roervinken, die, onder het masker van Liefde voor Vaderland en Vrijheid, of bijzondere hoogachting voor het Huis van Oranje, de ſchandelijkſte oproerigheden bedreven, waar door zij in laater tijden tot voorwerpen van den algemeenen haat zijn geſteld geworden, waar van wij nu eenige bijzonderheden vermelden zullen.

Hoe zeer in de meeste Hollandſche Steden, eene algemeen heerſchende gisting in de gemoederen, geboren uit eenen heimelijken wrok tegen het plaatshebbend Beſtuur, over het drukkend gewicht der Lasten; den verwarden toeſtand der Finantiën; en den weerloozen ſtaat van 's Lands Grensvestingen, ten tijde van der Franſchen inval in *Staats-Vlaanderen*, ten duidelijkſten beſpeurd werdt; nergens echter was dezelve duidelijker zichtbaar dan in de Stad *Amſterdam*, alwaar de onéénigheden, op den voorgang van ſlechts weinige Perſoonen, tot eene verbazende hoogte ſtegen, welken het zich tot eene bezigheid ſtelden, om door het voordragen van nietswaardige en ſoms belagchelijke voorſtellen, de verwarringen dag op dag te vermeerderen en langs hoe ingewikkelder en neteliger te maaken. De bevorens gevoerde Twisten over de *begeeving der Ampten*, mogten door een *proviſioneel beſluit der Staa-*

Staaten geſtild zijn geworden, en de gemoederen gerustgeſteld door de belofte: *dat eerlange eene generaale meſure, ſtaatsgewijze zou genomen worden, om alle plaatshebbende misbruiken omtrent de Ampten geheel afteſchaffen en te vernietigen*; maar het vuur van ongenoegen bleef onder de asſche ſmeulen, daar het beloofde redres zoo ſpoedig niet opdaagde, als door ſommige heethoofdige ijveraaren over het algemeen begeerd werdt. — Niet in aanmerking neemende, dat de voorziening in het herſtel der Finantien, (zoo ſchromelijk bedreigd met eene totaale verwarring, door de plotſelijke afſchaffing der Pachten) een voorwerp van zulk een groot aanbelang was, dat de Regering, voor als nog, zich met het redres van alle huisſelijke of ſtedelijke bezwaaren niet bemoeijen kon; zoo ſchreef men dat verwijl aan volſtrekte onwilligheid toe, en voerde het aan, als een overtuigend bewijs van de laagſte baatzucht der Regenten. Bij deze eerſte Bron van morrend ongenoegen, die in onderſcheidene Steden geopend bleef, kwam bijzonder in *Amſterdam* nog een tweede ter baane, te weeten het ferm beſluit des Raads, *om de Inkomſten der Posterijen*, (in de overige Steden aan Z. H., en door Hoogstdezelve aan het Gemeeneland overgegeeven)

ven)! *zoo min aan de Prins, als aan het Land afteſtaan; maar dezelven voor de Stad te blijven behouden.* Een beſluit, dat niet ſlechts bij de overige Steden van *Holland*, uit hoofde van het bijzondere dat daar in doorſtraalde, in een zeer ongunſtig daglicht beſchouwd werdt; maar dat ook de gemoederen van des Prinſen Vrienden in beweging zette, daar zij het neemen van dat beſluit aanmerkten, als een bewijs van de *oude Veete* die in de zielen der Amſterdamſche Vroedſchapsleden bleef huisvesten, niettegenſtaande zij zich in het wederinvoeren der oude Regeerwijze, enz. naar den algemeenen gang des werks geſchikt hadden: en ſchromen wij niet te zeggen, dat daar dit bijzonder gedrag der Amſterdamſche Vroedſchap, natuurlijker wijze niet geſchikt was, om de zoo hoognodige eensgezindheid tusſchen hen en den *Stadhouder* te bevoorderen, maar integendeel eene ſtrekking had om het reeds ſmeulend ongenoegen te vermeerderen, dat gedrag ons altoos als ongepast is voorgekomen, te meer, daar wij op het voetſpoor van deskundigen, bezwaarlijk geloven kunnen, *dat de Inkomſten der Posterijen* (die zekerlijk in *Amſterdam* eene aanzienelijke ſom afwerpen *te dien tijde zoo hoognodig of onontbeerlijk waren tot onderſteuning der Armen;*

en

en tot herſtelling en onderhoud der Godshuizen, Kerken, openbaare Gebouwen, en verdere werken, als waar toe (volgens des Raads Reſolutie) *dezelven in het vervolg dienen zouden, en daarom ten eeuwigen dage aan de Stad behoorden te blijven;* met aanbieding echter, *om naar evenredigheid, uit de Inkomſten der Posterijen, van Stadswege iets ten behoeve van het geheele Land bij te draagen.* Indedaad, het was niet wel te geloven, dat het in die dagen met de *Armenſtaat*, met de *Fondſen der Godshuizen*, en met de *onderhouding der Kerken en openbaare Gebouwen*, binnen *Amſterdam* zoo verre gekomen was, dat aan het afſtaan of behouden van het overſchot der Posterijen, derzelver val of inſtandhouding afhing. Hoe groot het ſlot van de Inkomſten der *Posterijen* ook zijn mogt, het kon echter niet anders dan als een druppel aan den emmer gerekend worden, om in den nood der *Armen* en andere behoeften van die vermaarde, en in die dagen zoo rijke handeldrijvende en machtige Stad te voorzien, geſteld zijnde, dat dezelve in de daad aanwezig was, het welk onzes bedunkens, zeer bezwaarlijk zou hebben kunnen bewezen worden. Dan, het zij daar mede gelegen zoo het wil, vast gaat het, dat het onafgedaan liggen blijven van het eerſte

der beide genoemde onderwerpen, namelijk *de begeeving der Ampten*, en *het behouden van de Posterijën*, bij veelen de ſcheering en inſlag uitmaakte van hunne daaglijkſche bemoeijingen en geſprekken, en dat des Raads beſluiteloosheid en nalatigheid omtrent het eerſte; en deszelfs onverzettelijkheid omtrent het tweede der zoo evengenoemde onderwerpen, de verwijdering tusſchen de Burgers en de Regering, en eindelijk tusſchen de Regeering en den Stadhouder, vermeerderen deedt, welke verwijdering ontſtaan vóór, en ten tijde van het plunderen der Pachters, en de daarop gevolgde affchaffing der Pachten, tusſchen de onderlinge Partijen nog grooter werdt, en weldraa tot opentlijke vijandſchap overſloeg, toen het openbaar werdt, dat Z. H. ter Staatsvergadering van *Holland* zijnen wensch en begeerte had te kennen gegeven: *dat toch eenmaal de klagende Ingezetenen alle wettige redenen van bezwaar, op het ſtuk van de begeeving der Ampten mogten worden benomen; en dat zonder verder uitſtel, de raadplegingen, om de Posterijen aan het Gemeene Land te doen komen, mogten hervat, en ten ſpoedigſten tot een gewenscht einde gebragt worden:* doch voor zoo veel de Stad *Amſterdam* betrof, met geen ander gevolg, dan

dat,

dat, het welk ons uit de Reſolutiën des Raads, genomen op den 3 *Julij* 1748, ten duidelijkſten blijken kan, toen Burgemeesteren aan den Raad vertoonden: „ Dat ten aanziene van de „ Reſolutie der Staaten, conçerneerende het „ werk van de *begeeving der Ampten*, in zoo „ verre door de Stad voldaan was, dat daar „ aan niets meerder ontbrak, dan het gereed „ maaken en overzenden van de beëdigde Lijs„ ten van de Jaarlijkſche Inkomſten der bijzon„ dere Ampten en Bedieningen: het welk, ter „ oorzaake van den grooten omſlag die hier „ aan vast was, tot nog toe niet had kunnen „ geſchieden, gelijk ook nog geene der ande„ re Steden (*exept* Purmerende) tot hier toe „ zulke Lijsten overgezonden had; doch dat „ men daarmede reeds zoo verre te Amſterdam „ gevorderd was, dat men ſtaat maakte, om„ trent het midden van Herfstmaand gereed te „ zullen zijn." Een bericht derhalven, waar uit ten duidelijkſten bleek, dat 'er in dat opzicht nog *niets* verricht geworden was; dat niettegenſtaande het overzenden en inleveren der Lijsten, *meer dan* 8 *maanden geleden* door de Staaten bevolen was (*); er echter aan dat be-

(*) Het was op den 11 *November des vorigen Jaars* 1747.

bevel nog niet was voldaan geworden, niet flechts te *Amſterdam*, maar ook in alle de overige

1747, dat hun Ed. Gr. Mog. ter wegneeming van de algemeene klachten over de verregaande misbruiken, *op de begeeving en waarneeming der Burgerlijke Ampten en Bedieningen in de Steden*, dit navolgend PROVISIONEEL REDRES verordend hadden:

1. „ Dat geene Ampten begeven mogten worden, „ dan aan zulke Perſonen, die dezelve *waarnamen*; of „ zoo zij dezelven door anderen lieten bedienen, dat zij „ *ipſo facto* van hun *Officie* of *Ampt* zouden verſtoken „ zijn."

2. „ Dat geene *Ampten* met eenige *Recognitien* en „ *Uitkeeringen* zouden mogen belast worden. Nog dat „ men om dezelve te verkrijgen eenige *Giften* zoude „ mogen doen: en dat alle Perſonen, die tot eenige „ *Ampten* zouden worden aangeſteld, een *Eed van Zuivering*, ten dezen opzichte zouden moeten doen.

3. „ Dat het voorenſtaande zal geconſidereerd moeten worden als eene *Permamente Wet*, van welke nooit „ eenige *Dispenſatie* zou mogen verleend worden."

4. „ Dat aan de *Respective Magiſtraaten* belast zoude „ worden, om exacte Lijsten van alle *Ampten*, *Officien*, en *Bedieningen*, elk in den haaren opteſtellen, met „ opgave van derzelver *Inkomſten*, *Belastingen*, enz. en „ dezelve ter overweging van *Zijne Haogheid*, en hun „ *Edel Groot Mogenden* overtegeeven." —

Aan dit laatſte Artijkel, *het Inleveren der Lijst*, was op den 3 *Julij* 1748 nog niet voldaan, en 'er moesten nog *ruim twee Maanden* verlopen, eer die Lijst geſchreven was, welke echter

rige Hollandſche Steden, uitgenomen *Purmerende.* Dit het geval zijnde, wie ziet dan niet, dat Z. H. oog- en oorgetuigen zijnde van het gemor des Volks, over de voortduuring der opentlijk bekende misbruiken, op den 25 *Junij* 1748, met het hoogſte recht den voorſlag ter Staatsvergadering deedt, *dat de Leden, toch eens eindelijk bedacht zouden worden om aan hunne eigene Reſolutie van den* 11 *November* 1747 *te voldoen?* Wie ziet niet, *dat Z. H. zulks doende, niet meerder verrichtte, dan waar toe hem zijne waardigheid bevoegd maakte?* Wie is na eene onpartijdige overweging van

ter de grond opleveren moest, voor alles wat de Staaten op het ſtuk der Ampten bepalen zouden. Billijker wijze vraagt men hier: *Of het opmaaken dier Lijst in elke Stad zoo veele Maanden tijds behoefde?* Maar wie kan dit geloven? *Waarom dan hier mede zoo lang gedraald, en het werk op de lange baan geſchoven?* De redenen zijn te vinden in Art. 1 en 2. Veele Ampten waren eigentlijk gegeven *aan Vrienden of Vriendinnen der Regenten,* die dezelve *voor een gedeelte van de voordeelen door anderen lieten bedienen;* ook werden zij belast met *Uitkeeringen;* of men liet 'er zich *Giften* voor vereeren. — Alle die misbruiken moesten door de Lijst aan den dag komen: rede genoeg, om met het ſchrijven derzelver niet veel haast te maaken, maar ook een wettige rede, om 'er over te morren en te klaagen.

van dat alles, met ons niet overreed, *dat het de onbillijkheid zelve is, wanneer men dat voorſtel in zulk een licht of verband plaatst, waar door het een voorkomen verkrijgt, als geſchied zijnde om het misnoegen levendig en aan den gang te houden?* Eindelijk, (op dat wij niet meerder vraagen) wie bemerkt niet, *dat het niet overleveren der Lijſten, door niet minder dan* 17 *Steden, en het uitſtel van ruim twee Maanden, het welk men te Amſterdam nog nodig keurde, een uitvlucht was, die geen ſteek hield, en dat door dezelve de breuke van verwijdering tuſſchen Z. H. en den Raad, en wederom tuſſchen den Raad en het misnoegde deel des Volks nog grooter worden moest?* — Niet beter was het geſteld ten aanziene van het bericht der Burgemeesteren aangaande het ſtuk der *Posterijën*, het welk van dezen inhoud was:

Zij herinnerden aan den Raad, „ hoe Burgemeesteren eerst van alle de voordeelen die „ uit de Posterijen, voor hun en de hunnen „ mogten kunnen voortvloeijen, hadden afgeſtaan: hoe de Achtbaare Raad daar op had „ beſloten, die voordeelen voortaan ten nutte „ van de Stad aan te leggen, en hoe men had „ goedgevonden te verklaren, dat men bereid „ was, nevens de andere Leden (van *Holland*

na-

„ namelijk) te raadplegen, op een middel, om „ het Land in deszelfs dringenden nood, het „ zij dan uit de Inkomſten der Posterijen, het „ zij uit eenige anderen, eenen ſpoedigen on- „ derſtand te verſchaffen, welk laatſte eindelijk „ (indien men volgens de voorgaande geno- „ mene Reſolutiën, de Posterijen aan de Stad „ zou willen behouden) zou moeten geſchie- „ den. En het was daarom dat Burgemeeste- „ ren verzochten, het nader goedvinden van den „ Raad hier op te mogen verſtaan." Een bericht, dat wel op de keper bezien, bij alle doorzichtigen niet vrij te pleiten was van tastbaare ongerijmdheden in zich te bevatten. Want, behalven dat (zoo als wij hier boven reeds opmerken deden) de nood der Armen, de onderhouding der Kerken en publieke Gebouwen, en in het Generaal de Finantieele geſteldheid der Stad *Amſterdam*, door het Provenue der Posterijen, niet konden herſteld worden, (geſteld zijnde, dat dezelve toen ter tijd zoo zeer gedelaboreerd waren) zoo was de verklaring van bereidwilligheid, *om met de Hollandſche Leden daar over te raadplegen;* een onbeduidend en geheel nutteloos aanbod. — Alle de Leden van *Holland*, hadden reeds de aandeelen hunner Steden, in de voordeelen der

Pos-

Posterijen, of aan Z. H., of direct aan het Land geçedeert, en dus viel hier over met die Steden niet te raadplegen: te meer, daar de Stadhouder de hem geoffereerde aandeelen, oogenblikkelijk ten behoeve van het Gemeene Land had overgegeeven, *Amſterdam* alleen was hier een uitzondering op den algemeenen Regel. Daar te boven, was het van Burgemeesteren der Stad *Amſterdam* wel te vermoeden, dat zij zich in zoo verre vernederen zouden, om met de Regeringen van de overige Steden, deliberatien aan te vangen over het ſtijven en ſterken, over den vervallen of meer bloeijenden toeſtand van hunne Stedelijke kaſſen, met welk onderwerp zich niemand anders dan de *Amſterdamſche* Regeering te bemoeijen had, en ook alleen bemoeijen kon? Alles derhalven waar het hier op aankwam, was, of men het voorbeeld van de 17 Steden volgen wilde of niet? Deedt men zulks, men beantwoordde aan den wensch des Stadhouders, en men ruimde het gemor der onvergenoegde Gemeente uit den weg. — Dan, dit verkoos men niet. De *voordeelen van de Posterijen*, (waarop de Steden in het generaal, en derhalven ook de Stad *Amſterdam*, een oud wettig recht bezaten, bleef men voor de Stad reclameeren en behouden;

den, doch was echter liberaal genoeg, om *het zij dan uit de Posterijen zelve*, of *op eene andere wijze*, in navolging der overige Steden, het algemeene Vaderland in deszelfs nood te hulpe te komen: een nood, waar van Burgemeesteren zoo zeer overreed waren, dat zij niet ſchroomden te verklaren, *dat men eens eindelijk daar toe komen moest, om in dezelve te voorzien.* — Wij hebben de moeite genomen om den waaren ſtaat van het netelig verſchil, dat te dien tijde tusſchen de *Regeering der Stad Amſterdam* aan de eene zijde, en tusſchen den *Stadhouder* aan de andere zijde, over de *Posterijen* ontſtaan was, en dat zoo veel kwaad bloed bij veelen heeft gezet, en in volgende tijden nagelaaten, eenigſints uitvoerig uit elkander te zetten, ten einde onze Lezers die waarheid zoeken en begeeren, in ſtaat te ſtellen, om over hetzelve met grond te kunnen oordeelen, het welk zekerlijk niet wel geſchieden kon, wanneer wij in navolging van anderen, bij het vermelden van de ſteeds toenemende aandrang om eene buitengewoone Regeeringsverandering, op eene ruimſchotige wijze gezegd hadden: „ het misnoegen behoefde ſlechts „ levendig gehouden en gevoed te worden, „ om beweging onder het Volk te veroorzaa-

„ ken, waar uit de verandering in de Regee-
„ ring te voorzien was, en eerlang met er daad
„ volgde." Of, wanneer wij, naa des Stadhouders voorſtel van den 25 *Junij* opgegeeven te hebben, ons vergenoegd hadden, met hen blotelijk naa te zeggen: „ En men bediende zich
„ van 's Prinſen ernſtig verzoek, om nieuwe
„ opſchuddingen te verwekken onder de Ge-
„ meente te *Amſterdam.*" Of eindelijk, wanneer wij ter ſtaaving van dat gezegde, ons van die zaak hadden afgemaakt, *met de bloote vermelding van het gunt uit krachte van 's Prinſen voorſtel opzigtelijk de twee groote twistappels*, (AMPTEN *en* POSTERIJEN) *in de Vroedſchap dier Stad voorviel;* en wij vleijen ons dusdoende niet geheel en al nutteloos den aandacht onzer Lezeren te hebben bezig gehouden. Daar de eerſte bron van klachten, *het redres in de Ampten*, door den Raad van *Amſterdam*, zonder noodzaaklijkheid, bijna een Jaar lang op de lange baan geſchoven werdt; daar kon het niet wel anders, *of het misnoegen moest levendig blijven* niet alleen, maar ook *vermeerderen en toeneemen.* Dit hier het geval zijnde, dan rijst ook natuurlijk de vraag: *Wie hieldt het misnoegen over de opgenoemde wezentlijke bezwaren levendig?* Of, *wie gaf aanlei-*

leiding dat de twisten vermeerderden? Indedaad de beantwoording valt niet moeijelijk. — Wat de Tweede Bron betreft: *de behouding der Inkomſten van de Posterijën, om daar door in den nood der Armen enz. te voorzien; en tevens de aanbieding, om langs eenen anderen weg het Gemeene Land te helpen:* ook deze moest alle doorzichtigen bevreemden, die zeer ſpoedig bereekenen konden, dat het in het wezen der zaake, bij het te hulp ſchieten in 's Lands algemeenen nood, voor de Stad op hetzelfde uitkwam, of zulks geſchiede door de *Afſtand der Posterijën*, (het welk Z. H. en de overige Staatsleden zoo gaarne wenschten;) of wel, door eene *andere Contributie*, die toch, hoe men het keerde of wendde, door de Burgerij van *Amſterdam*, door de eene of andere Belasting zou moeten opgebragt worden, iets, het welk den Raad beter keurde; doch waar door de gemoederen van doldriftige ijveraars tegen het plaatshebbend Beſtuur in beweging bleven, daar zij niet naalieten, om bij alle gelegenheden, den onkundigen hoop diets te maaken, dat de *Inkomſten der Posterijën*, niet ten nutte van de Stad, maar, zoo als van ouds, grootdeels tot voordeel der Regenten begeerd werden. Al het welke zoude weggenomen en

voorgekomen zijn, wanneer de Raad der Stad gehoor gegeven had aan den wensch van Z. H. en van de Staaten, en aan de meer overdrevene eiſchen van de Hoofden der Malcontenten, die bijna van woede ſchuimbekten, toen de Vroedſchap, gehoord en geraadpleegd hebbende op den tweeledigen voorſlag van Burgemeesteren, opzichtelijk het ſtuk van de *Ampten*, beſloot: „ Heeren Burgemeesteren te ver-„ zoeken, om de Lijsten op de Ampten, ten „ ſpoedigſten te willen doen in gereedheid „ brengen, en ter Staatsvergadering in te leve-„ ren." Dan, omtrent de *Posterijën* bleef de Raad onverzettelijk bij het vorig beſluit volharden, verklarende *de novo:* „ dat zij dezel-„ ven, ten eeuwigen dage voor de Stad zou-„ den behouden, om eeniglijk te dienen tot „ die eindens welken wij hier voren reeds heb-„ ben opgegeeven." De Raad mogelijk echter begrijpende, dat zodanig een afwijzend beſluit, te ſchor klinken zou in de ooren van Z. H. en van de overige Staatsleden, en verder van allen die zoo gaarne gezien hadden, dat dien ſteen des aanſtoots op eene vriendelijke wijze uit den weg geruimd wierde, lagen ten ſlotte eene verzachtende pleister, op de daar door veroorzaakt wordende wonde, daar Burge-

gemeesteren door den Raad verzocht en gemachtigd werden: *Om met Zijne Hoogheid, en den Raadpenſionaris te overleggen, wat van wege de Stad, uit de Posterijen, naar eene billijke evenredigheid, ten behoeve van het Gemeene Land zou behoren te worden opgebragt.* Waarmede het werk van dien dag een einde nam.

Olij in de vlam des reeds zoo hevig opblakenden vuurs van binnenlandſchen Twist en Tweedracht te ſtorten, kon geen violenter en rampzaliger gevolgen veroorzaaken, dan het zoo evengemelde beſluit in de zielen van veelen der t'onvredenen veroorzaakte, toen hen hetzelve bijna zoo ſpoedig als het genomen was, op ordre des Raads, door middel van de Drukpers, bekend werdt! De Regeering mogt in den waan verkeeren, dat de klagende en morrende Gemeente, door de genomene Reſolutie tot rust en bedaardheid gebragt zoude worden; zij mogt waanen, dat zij door het betoog van hunne bezorgdheid voor den nood der Armen, en het onderhoud der Kerken, zich gezuiverd hadden van de aantijging die men hen nawierp, als wilden zij de voordeelen van de Posterijen voor zich zelven behouden; het veroorzaakte geen nut: integendeel, het deedt

het tot hier toe onder de asſche geſmeuld hebbend vuur van ongenoegen, in ligter laaije vlamme ten dake uitſlaan, daar men nu niet in het geheim, maar op de openlijkſte wijze, door het verſpreiden van een gedrukt adres, ingericht aan de *Burgerij van Amſterdam*, de luidſte klachten aanhief, niet ſlechts over de reeds bekende bezwaren wegens de *Ampten* en de *Posterijen*, maar ook over een menigte anderen, die met dezelven in geen het minſte verband ſtonden, het welk aan alle doorzichtigen genoegzaam ſtoffe aan de hand gaf, om te kunnen bevroeden, dat men zich met het redres der beide zoo even opgenoemde onderwerpen, niet zou laaten te vrede ſtellen, al ware het, dat de Raad in beiden gaaf bewilligd had. Want behalven dat, vorderden de uitſtrooijers van dat geſchrift, (quaſi) in naam der Burgerij: 1. *Herſtelling van alle de oude Voorrechten en Gildekeuren.* 2. *Een zogenaamde vrije Burger-Krijgsraad, alleen uit Burgers beſtaande, en ook alleen door Burgers verkoren.* 3. *Overgifte van den Schutters Doelen aan de Burgerij.* 4. *De verkiezing der Vroedſchaps-Leden, en de benoeming der Schepenen door de Burgerij.* 5. *De aanſtelling van de Bewindhebberen der Oost- en West-Indiſche*

ſche Maatſchappijen, al mede door de Burgers. 6. De affchaffing voor altoos van alle Pachten, Excijnſen, en overtollige Lasten op Vaste Goederen en Perſonen. 7. Overgifte der Posterijen en van het Courantierſchap aan de Burgerij, of aan Z. H. En eindelijk: 8. *De publieke verkoping van alle Ampten.* Een naamloos Libél, door eenen zich nog ſchuilhoudenden roervink in het duister ſaamgeflanst, en allerwegen verſpreid om eenen aanhang te maaken, waar van den inhoud genoegzaam doet zien, wat de ontwerpers en uitſtrooijers in den ſchild voerden, het welk niet minder was, dan onder het onzinnig Vrijheidſchreeuwen, en een voorwendſel van bijzondere hoogachting voor den Stadhouder, de *Oude wettige Conſtitutie dezer Landen* te Renverſeeren, en eene volſlagene Regeeringloosheid, gehuld in het kleed van eene gebrekkige en wanſtaltige *Democratie* of *Volksregeering*, in de plaats te ſtellen, het welk al wederom niet uitgevoerd kon worden zonder het plaatshebbend Beſtuur den voet te ligten, doch waar van men in dit eerſte ſchotſchrift, op eene zorgvuldige wijze geen enkel woord repte, om eed- en plichtgetrouwe Burgers, in het net te lokken, terwijl men op eene leugenachtige wijze, het onkuudig ge-

meen verzekerde, dat dit alles met medekennis van *Z.* H. ondernomen werdt. Het is van dat onzalig tijdſtip af, dat men de hervatting van bevorens gepleegde ſchromelijke oproerigheden binnen *Amſterdam* rekenen moet, daar het zoo even genoemde Libél, wel draa werdt achtervolgd door andere ſchandſchriften, waarin de oogmerken der muitzucht van dag tot dag ten duidelijkſten kenbaar werden.

Immers, het duurde naa de verſpreiding van het zoo ſtraks gemelde Libél, niet lang, of het eene ſchandſchrift verving het andere, waar in de opſtellers zich alle moeite gaven, om de voornaamſte Leden van Regeering van de zwartſte misdaden en verraderijen te beſchuldigen: en het ontbrak niet aan zulken, die zich bevlijtigden, om deszelfs ſchandelijken en oproerigen inhoud ter kennisſe van het gemeen te brengen, dat zich anderſints met geene lectuure van nieuw uitkomende Boekjes bezig houd. In één derzelver, dat in bitterheid en opzettelijke boosheid alle denkbeelden overtrof, had den opſteller het bijzonder geladen op het Plaatshebbend Beſtuur, en eenigen der voornaamſte Bevelhebberen over de Landmacht; de eerſten beſchuldigende van onkunde, opzettelijke plichtverzaaking, en eenen trouweloozen han-

handel omtrent 's Lands gewichtigſte belangen; en de anderen over verraderij, ſtaande den jongſten oorlog met *Vrankrijk*, gepleegd in het lafhartig overgeeven aan dien vijand, van de hen toebetrouwde Grensvestingen van den Staat. Bovenal had de ſchrijver het geladen op de Regeering der Stad *Amſterdam*, dezelve van Franschgezindheid beſchuldigende, blijkbaar in hun dringen om de Neutraliteit met *Vrankrijk* te bewerken; ook over baatzuchtige en ſlinkſche oogmerken, zichtbaar in hunnen tegenſtand over het ſtuk der *Ampten*, en dat der *Posterijën*: vorderende ten ſlotte van dat alles hunne Remotie niet alleen, maar ook, dat zij exemplaarlijk geſtraft werden. Schoon op den Tijtel van dat Libél gezegd wordt, *dat het uit het Engelsch vertaald was*, zoo bleek de valschheid hier van uit den Inhoud ten duidelijkſten, en 'er bleef bij alle doorzichtigen geen den minſten twijfel over, dat het binnen *Amſterdam* was opgeſteld, met geen ander oogmerk, dan om aldaar eene buitengewoone verandering in de Regeering te bewerken, waar van men in de hier boven opgegeeve punten geen melding gemaakt had. Het *Hof van Holland*, aan 't welk het verſpreiden van dit ſchendig ſtuk niet onbekend bleef, mogt het ten ſcherpſten

verbieden; dan, het verbod deedt (zoo als gewoonlijk plaats heeft) een tegenovergeſtelde uitwerking, daar het paskwil met dies te meerder gretigheids gezogt en gelezen en daar door het oogmerk van den Opſteller niet weinig bevoorderd werdt, het welk geen ander was, dan de ſmalle gemeente aan zijn ſnoer te krijgen. Hier bleef het intusſchen niet bij: de hoofdbeleideren van het werk namen ten zelfden tijde een ander hulpmiddel te baate, te weeten het aanleggen van nachtelijke bijeenkomſten in Kroegen en Herbergen, alwaar zij eenigen van de onkundige menigte, op wijn en ſterken drank onthalende, wel ſpoedig in hunne belangen overhaalden, en ten koste van de waarheid zelfs, de gemoederen der ſaamgekomenen, door den drank reeds verhit, nog verder in beweging zetten, door hunnen haat tegen de Regeering aan te vuuren, bij welke gelegenheden zij geene pogingen nalieten, om hunne heerschzuchtige oogmerken bevoorderd te krijgen, door den onkundigen en ligtgelovigen hoop voor te preeken, hoe nuttig en noodzaaklijk het ware, dat zij door het benoemen van eenige meer kundige *Burger-Gecommitteerden*, zich in de bresſe ſtelden, om hunne verlorene vrijheden te rug te krijgen, en van het

draa-

draagen der Lasten ontheven te worden. Een kunstgreep, bij der hand genomen, door slechts eenige weinige eigenbaatige Fortuinzoekers, welke te dien tijde, even als in vroeger dagen, en ook nu nog in onzen leeftijd, de ongelukkigste gevolgen naar zich sleepte. — Dat wij dus spreekende, niets anders dan de waarheid zeggen, zal best blijken, wanneer wij de naamen van die weinige ellendelingen, welken zich door hunne oproerige en soms belagchelijke Requesten, Adressen, of Aanspraaken, (staande op een Bank of Tafel) tot hunne eeuwige schande bekend, en niet minder algemeen berucht gemaakt hebben, aan onze Lezeren kennen doen. Het waren *Daniel Raap*, *Jacob Karel Huizer*, *Elie Chattin*, *Jean Rousset*, *Andries Boekelman* en anderen, welken opgehitst en aangeblazen door eenen Rotterdamschen Koekbakker *Laurens van der Meer* genaamd, en bijzonder door eenen Haarlemschen Patroontèekenaar *Hendrik van Gimnig* geheten, welken zich te dien tijde in *Amsterdam* onthielden, zich beijverende, om onder het masker van Vrijheid en Vaderlandliefde, de teugels van het Bewind over de grootste Stad des geheelen Vaderlands in de onwaardige handen te krijgen, doch het welk hen in

het

het einde deerlijk mislukte. De eerſte nacht-vergaderingen tot bereiking van dat ſchandelijk oogmerk bijeengeroepen, werden gehouden in de *Lange Leidſche Dwarsſtraat*, in zeker bekend Wijnhuis of Kroeg, ten onregte *Vredenburg* genaamd, dewijl men aldaar onrust zaaide, alwaar op den 20 van *Hooimaand* beſloten werdt, om in navolging van het geene in *Vriesland* gepractiſeerd was, voor elke Wijk *Burger-Gecommitteerden* uit de Burgerij te benoemen en te kiezen, aan wien de bevoordering van het herſtel der misbruiken en bezwaren zou worden opgedragen, waar van een gedrukt Plan, in alle Wijken der Stad, onder het Volk werdt geſtrooid. Hoe geheim en bedekt deze Bijeenkomſten belegd waren, zij bleven echter voor het doorzichtig oog der Heeren Wethouderen niet verborgen, welken niet verzuimden, om van dat alles aan Burgemeesteren kennis te geeven, die daarop een der Hoofdbeleideren den Chirurgijn *Andries Boekelman* voor zich ontboden, en aan dezen hun ongenoegen door eene ſcherpe beſtraffing blijken deden. Dan, dit baatte luttel: want het duurde niet lang, of men verſpreidde op even dezelfde wijze, als met het plan ter verkiezing van *Gecommitteerden* gepractiſeerd was, een zeker Request

of

of Verzoekſchrift, beſtaande uit drie Artijkelen, waar van de zoo ſtraks genoemde *Daniel Raap* gehouden werdt de opſteller te zijn, ſchoon anderen zulks aan *Laurens van der Meer* hebben toegeſchreven; een Adres aan Burgemeesteren en Raaden ingericht, waar bij verzocht werdt: 1. *Om de Posterijen onverwijld aan den Stadhouder optedraagen.* 2. *Om de misbruiken omtrent de Ampten weg te ruimen, en voortaan dezelve niet te begeeven, dan aan geborene of genaturaliſeerde Burgers;* en eindelijk: 3. *Herſtel van de Gilden, en andere voorrechten; en dat 'er geene Collonellen of Capiteinen zouden gekoren worden, dan uit de Burgerij, zonder dat dezelven te gelijker tijd tot Regenten zouden mogen aangeſteld worden.*

Intusſchen bleef het hier niet bij: de Hoofden der misnoegden werden ondanks de gedaane waarſchouwingen van Burgemeesteren langs hoe ſtouter, in het doorzetten van hunne in het geheim bewerkte plannen. Ongezind, of mogelijk zwarigheid ontmoetende, om in particuliere Kroegen of Wijnhuizen vergaderingen aan te leggen, of wel, dat dezelven voor den toeloop des volks te klein geoordeeld werden, beſtonden zij zig meester te maaken van den *Cluveniers-Doelen in de Doelenſtraat*, welk gebouw.

bouw ſints veele Jaaren tot een Logement geappropriëerd, en thans als zodanig in Huure bewoond werdt. Beweerende, dat de Schutterij een onvervreemdbaar recht op dat Gebouw had, ondernamen eenige weinigen zich op den 9 *Augustus* derwaarts te begeven, op een tijd dat de groote Zaal door eenige Lieden, die dezelve tot eene Comparitie gehuurd hadden, bezet was, en die zij nu wel ſpoedig verlaten moesten. Het gerucht, dat men nu meester van de *Doelen* was, zich wel draa door de geheele uitgeſtrektheid der Stad verſpreidende, dreef de nieuwsgierigheid veelen derwaarts, en in weinig tijds was het ruim der Groote Zaale opgevuld. Uitmuntende gelegenheid voor de Hoofdbeleiders van alle die ongeregeldheden, om hier hunne oogmerken volvoerd te krijgen. De zoo ſtraks genoemde Haarlemſche Patroonteekenaar, de beruchte *van Gemnig*, dezelve te baate neemende, verzuimde 'nu geen oogenblik om door het doen eener *Aanſpraak*, de ſaamgekomene menigte tot zijn oogmerk over te haalen: een taak waar toe hij zekerlijk meer dan iemand anders geſchikt was, want, behalven een zeer doordringende en forſche ſtem, waar door hij voor allen hoorbaar was, zoo bragt hij op eene geveinsde wijze, de Godsdienst

en

en Vrijheidsliefde in het ſpel, vertoonende aan de menigte, hoe de Godheid wel eer dit Land van het juk der Dwingelanden verlost had; dat men zich ook als nu tot herſtel van bezwaren verééénigen moest, het welk hij op zulk eene beweeglijke wijze, onder het plengen van traanen uitvoerde, dat veelen der ſaamgekomenen, die dezen Orateur aangaapten, zich mede van traanen niet onthouden konden, wel vastelijk gelovende, dat dien man het ongemeen wel met hen en met het Vaderland voor had, daar hij het plunderen aan de Pachters gepleegd, en den woesten inval in het Stadhuis, op de listigſte wijze, als een ſchandelijk wroeten in eigen ingewanden, ten ſterkſten ſcheen afkeuren; terwijl hij van *Eendracht en Vrede*, van *Eed* en *Plicht*; en van het *welzijn der braave Burgervaderen* breed opgaf; met geen ander oogmerk, dan om braave eenvouwige zielen, welken het Plunderen verfoeid hadden, aan zijn ſnoer te krijgen (*).

En

(*) Dat wij hier niets anders dan de waarheid te boek ſtellen kan best blijken uit het ſlot van de Aanſpraak zelve, die dus woordelijk was ingericht: „ Het is dier-„ halven ten dien einde, dat wij hier onder de genadi-„ ge beſcherminge Gods ons bij den anderen vergade-

ren,

En wat moesten zijne Toehoorders nu verrichten, om zich alle de opgenoemde voordeelen te bezorgen? *Zij moesten het bevorens in de Herberg Vredenburg ontworpen, en langs de ſtraaten in menigte geſtrooide opſtel, ſtrekkende tot het benoemen van Burger-Gecommitteerden voor de 60 Wijken onderteekenen.* Alle de Burgers konden zich hoofd voor hoofd, met dat werk niet bemoeijen: de één ontbrak het aan de nodige kunde; een ander aan de tijd die 'er toe vereischt werd; het was daarom best uit elke Wijk 3, 4, of 5 Gecommitteerden te be-

„ ren, omme eendragtelijk en vreedzaam, volgens on-
„ zen Eed en Plicht, zoo veel in ons is, zodanige mid-
„ delen van Redres te beramen, als het welzijn der
„ braave Burgervaderen, en ons allen in het bijzonder,
„ als van het gantſche Vaderland in het algemeen, zou-
„ den kunnen redden en beſchermen, waar toe een Op-
„ ſtel aan alle mijne Broederen en Burgeren zal ver-
„ toond worden, twijffelende niet of het zal door ieder
„ tot dat heilzaam oogmerk, blijdelijk met het onder-
„ teekenen zijnes naams bevestigd worden." Welk eenvouwig en onkundig doch echter ſtil en vreedzaam Toehoorder, die zich als bij toeval, en uit nieuwsgierigheid in de Zaal begeven had, kon uit dit gezegde vermoeden, wat dien Volksverleider indedaad bedoelde? Zoo wist men ook in dien tijd met de onkunde van anderen voordeel te doen.

benoemen, in welken alle de vereischten aanwezig waren, en wanneer men daar toe besloot, dan was het Vaderland gered, de waare Vrijheid herboren, en het kon niet misſen of alle wettige bezwaren zouden door die belangelooze en kundige Burgervrienden opgeruimd worden. — Ongetwijffeld waren de meeste aanwezigen, met het Paskwil niet bekend geworden, het welk hen natuurlijkerwijze vraagen deedt: *wat moet 'er dan geteekend worden?* Doch oogenbliklijk hielp de Spreeker hen op het ſpoor, door dat ſchandſchrift op te deunen, het welk dus logenachtig, donker, en ingewikkeld was ingeſteld: „ De ondergeteekenden „ verneemende dat zoo in deze Stad, door di„ verſe, als mede in vergaderingen als anders, „ in 's Gravenhage word voorgegeeven, dat „ Burgers van *Amſterdam* zekere zaaken zou„ den zoeken en begeeren: zoo is het, dat de„ zelven verklaren bij dezen, daar van in het „ geheel of ten deele niets te weeten, alzoo „ conſteerd en blijkt, dat de Burgerij niet is „ vergaderd geweest om daar over te delibe„ reeren, maar dat het wel kan zijn, dat „ eenigen, het zij Burgers voor eene goede „ zaak, of wel eenige Misleidden tot nadeel „ van de Burgerij, zekere voorſtellen hadden

„ gedaan (*), derhalven ten hoogſten nodig
„ oordeelen, dat de Burgerij binnen deze Stad,
„ ieder onder zijn Vaandel beſchreven worde,
„ om in iedere Wijk te kiezen 2, 3, of 4 Per-
„ ſonen, mits zijnde Burgers, en geen emplooi
„ van Stad of Land hebbende; welken als dan
„ gezamentlijk de voorſlagen kunnen overwe-
„ gen, de kwaaden afkeuren, en van de goe-
„ den gebruik maaken, om dezelve voor te
„ draagen enz. volgens de oude Privilegiën.
„ Committeerende wij ondergeſchrevenen bij
„ deze de volgende Perſonen . . . . . .
„ ten einde deze Propoſitie voor te ſtellen waar
„ zulks behoord; en zoo dezelven tot hun be-
„ hulp meerder Perſonen nodig hebben, de-
„ zelven uit ons daar toe te verzoeken, die als
„ dan niet zullen weigeren tot adſiſtentie te
„ zijn."

En welk eene uitwerking had dien Sijreenenzang op de zielen der ſaamgeſchoolde en geduldu-

(*) Welk eene tastbaare onwaarheid legt men hier de onderteekenaars in den mond! De Herberg *Vredenburg* en meer andere Wijnhuizen, daar men gedurige nachtvergaderingen gehouden had; ja zelfs de zaal waar in dien Apostel der muitzucht ſtond te oreeren, getuigde immers het tegendeel, van 't geen men de onderteekenaars verklaren deedt. Welk een gruwelijk Volksbedrog!

durig aanwasſende menigte? Zoo als het gewoonlijk bij zulke onſtuimige en verwarde bijeenkomſten toegaat; ſommigen, afvliegende van den wenk des ſpreekers, en zijne ſatelliten, teekenden met driftvervoering het voorgelegd papier: veelen door dit voorbeeld aangeſpoord, of door hen daartoe aangezet, volgden; wederom anderen bleven beſluiteloos; en nog anderen weigerden zulks volſtrektelijk. Dan, wat gebeurt 'er? Te midden van alle deze verwarringen, en terwijl *van Gimnig* zich over het ſchijnbaar welgelukken zijnes ontwerps verheugde, komt de beruchte *Daniel Raap*, (die intuſſchen van het inneemen van den *Cluveniers-Doelen* bericht ontfangen had) de Zaal binnen ſtuiven, om te verneemen wat 'er omging? *Zekerlijk zal hem het verrichtte door* van Gemnig *bevallen hebben?* dit zal hier wellicht de een of ander onzer Lezeren vragen: dan, dit was 'er wel verre af. Hoogst onvergenoegd over diens bedrijf, ſtrekkende tot het benoemen van *Burger-Gecommitteerden uit de reſpective Wijken*, poogde *Raap* het reeds begonnen teekenen des *opſtels* te beletten, en prees het door hem ontworpen Request van drie Artijkelen, hier boven door ons opgegeeven, (en ſints berucht geworden onder de benaming van *het Re-*

quest van Raap) als oneindig voortreffelijker, de vergaderde menigte aan. Een bedrijf, dat niet nalaaten kon, een verbaasde verdeeldheid onder de aanwezenden te veroorzaaken, daar de één het *opſtel* van *van Gemnig*; de ander het *Request* van *Raap* begunſtigde, waar in de voorſtanders van het eerſte echter als nog den boventoon behielden, uit hoofde van den diepen indruk, welke de aanſpraak door *van Gemnig* gedaan, op de zielen van veelen der Toehoorderen nagelaaten had. Op deze wijze, in de grootſte verwarring een tijd lang gewoeld hebbende, begon het werk zoo wel aan de een als aan de ander der beide Hoofdbeleiderен te verdrieten, en het gevolg van dit alles was, dat de vergadering onderling verdeeld, en over het geheel zeer beſluiteloos, uit één ſcheidde, doch met geen ander oogmerk, dan om het nu begonnen werk, op den volgenden dag verder te voltooijen.

Dien tuſſchentijd werdt inmiddels aan de zijde van *Raap* niet werkeloos geſleten: vernomen hebbende welk eene uitwerking de aanſpraak van *van Gemnig* op de gemoederen der ſaamgeſchoolde menigte gemaakt, en hoe zeer dezelve gediend had, om een groot aantal tot het teekenen van het opſtel over te haalen,

len, zoo beſloot hij in dat opzicht, het voetſpoor van zijnen Mede-complice *van Gimnig* te moeten drukken, en de proef te neemen, of eene roerende aanſpraak door hem gedaan, een gewenschter effect veroorzaaken zou, dan het blootelijk voorlezen van het door hem ingeſtelde Request. *Raap*, zich in dien tusſchentijd hier toe bekwamende, verſcheen intusſchen op den volgenden dag onder een menigte Volks in dezelfde zaal van den *Doelen*, begeerig zijnde om het einde te zien; als wanneer de Twist en Tweedracht onder de aanwezenden, tot eene onberekenbaare hoogte ſteeg, wijl de eene, zoo wel als de andere Partij, zich de grootſte moeite des werelds getroostte, om eenen aanhang onder de menigte te maaken, daar beiden de Hoofdbeleiders, elk om het zeerst, hun ontwerp aan dezelve aanpreezen, daar bij niet verzuimende, om het hunne aanteprijzen, en dat van hunnen tegenſtander in het haatelijkſte daglicht te ſtellen. Had *van Gimnig* daags te voren alle zijne welſpreekendheid te koste gelegt, om het bewuste Opſtel, ſtrekkende tot *aanſtelling van Burger-Gecommitteerden*, door eene verleidende Aanſpraak, geteekend te krijgen; de listige *Raap* wilde het hem niet gewonnen geeven, door het be-

toog van de voortreffelijkheid en volledigheid van het door hem ontworpen Request. Had *van Gemnig* de *Godsdienst* en de *Vrijheid* in het spel gebragt; de looze *Raap* wendde het over eenen anderen boeg, daar hij zich even als een man des Vredes; als een vijand van twisten, en als een eerbiediger van de bevelen der Overheid, dus hooren liet:

„ Ik ben met ontroering aangedaan over on-
„ ze verwarring, daar wij ons als in een zee
„ van onzekerheid werpen willen. Ons alge-
„ meen gevoelen is: wij moeten Luiden uit ons
„ midden kiezen, om met elkander te overwe-
„ gen wat 'er ten besten van Land en Burge-
„ rij dient uitgedagt te worden: gunt mij het
„ geluk dat ik u deze zaak eens ongeblanket
„ voor oogen stelle."

„ Ik prijs uwen ijver: zij stelt ons gelijk
„ met onze dappere Voorvaderen, die goed en
„ bloed voor de Vrijheid opgeofferd hebben.
„ Wij toonen dat wij niet minder liefde voor
„ het Vaderland en Vrijheid hebben: maar kun-
„ nen wij iets goeds hoopen als wij een ge-
„ deelte uit ons kiezen, om zaaken opteste-
„ len, die ten beste van Stad en Burgerij die-
„ nen kunnen?"

„ Om van de langwijligheid niet te spree-
„ ken,

„ ken, die zulke zaaken onderhevig zijn; is
„ 'er dan wel de minſte hoop om alle onze
„ gevoelens tot één gevoelen te ſmelten? Zal
„ niet een iegelijk zijne gedachten als de beste
„ keuren? Kan dit anders dan verwarringen
„ en onéénigheden baaren, die de vijanden van
„ ons Vaderland alleen bekwaam keuren, om
„ alle goede zaaken ter zijde te ſtellen, en met
„ in onzen eigen boezem te wroeten, onze
„ dierbaare Vrijheid in gevaar te brengen?"
„ Laat het naburig Vriesland ons tot een
„ voorbeeld ſtrekken, daar met zulks te doen,
„ alles in verwarring gebragt is." Hierop den inhoud van zijn Request opgeevende, en de voortreffelijkheid van hetzelve, boven het opſtel van *van Gimnig* beweerende, ſluit hij aldus: „ Laaten wij ons van deeze ſchoone gelegenheid (de medewerking des Stadhouders namelijk) bedienen: mogelijk worden wij anders verdeeld en verſtrooid. Laaten wij dit „ Request als één éénig man onderteekenen, „ en geteekend hebbende, ſommigen uit ons „ verkiezen, om het aan onze Regeering met „ beleefdheid te preſenteeren. — Laaten wij „ Z. H. verzoeken dat hij ons onderſteune in „ onze billijke verzoeken. Laaten die verkoorenen uit onze Handvesten en Privilegiën al-

„ les opzoeken en aantonen wat tot onze ver-
„ betering dienen kan. Kortom: laaten wij op
„ het voorbeeld van onzen Stadhouder de zaaken
„ met bezadigdheid en ijver volvoeren. Zoo
„ zullen wij zijne liefde en hulpe, en niet zij-
„ ne beſtraffing te wagten hebben. Dus kun-
„ nen wij onze vijanden verkloeken, en een
„ gelukkig einde verkrijgen."

Op deze wijze trachtte *Raap* zijn plan aan de menigte ſmaaklijk te maaken, en aftebreeken, het geen zijnen medeſtander *van Gemnig* had opgebouwd! Was het wonder dat door dit alles de verwarringen en onéénigheden, tuſſchen de Hoofdbeleiders en hunne aanhangers, tot eene ontzettende hoogte ſtegen, waar door het gevaar voor de ſchromelijkſte gevolgen, ieder oogenblik vermeerderde, en het geſchapen ſtond, dat het teekenén van beiden de ſtukken geheel achterwege bleef? Om dit laatſte te verhoeden, ſloeg *van Gemnig* een anderen weg in; hij verliet de Groote Zaal en plaatſte zich in een ander vertrek van het gebouw, het *Rondeel* genaamd, terwijl hij eenigen van zijne vrienden achterliet, om de twistende menigte aanteraaden, zich niet verder met *Raap* en zijn Request, of over het ontſtaane verſchil in te laaten, maar naar het *Rondeel* te gaan, al-

waar

waar gelegenheid was het *Opſtel tot benoemen van Gecommitteerden*, behoorlijk te leezen, te overwegen en te teekenen: een kunstgreep, waardoor hij nog een aantal onderteekenaars aanwierf, 't welk *Raap*, uit hoofde van het harrewarren en gewoel, voor dien tijd niet beletten kon, doch het bleek wel draa, dat de meerderheid der Teekenaaren zich eindelijk voor zijn Request verklaarde.

Intusſchen bleef de Regeering niets onbewust van alles wat 'er onder de Hoofdbeleiderens van alle deze bewegingen was voorgevallen, en nog daaglijksch voorviel. Het overweldigen van den *Cluveniers-Doelen*, en de opentlijke pogingen om aldaar verſchillende aanhangen onder de Inwoonderen te formeeren, waren onderwerpen die de bijzondere voorzorg van Heeren Burgemeesteren natuurlijkerwijze ten gevolge hebben moesten, het welk hen ook beſluiten deedt, om zich de zaak aan te trekken, en was het mogelijk, de door de *Doelisten* in beweging gebragte gemoederen tot rust te brengen. Het was bekend dat de Hoofdbeleïderen van de plaatshebbende bewegingen, bij alle gelegenheden aan hunne bedrijven het aanzien geeven wilden, *als ſpraken en handelden zij uit naam en op ſpeciaale last van het grootſte en beste*

deel der Amſterdamſche Ingezetenen, maar het was te gelijk niet minder bekend, dat zulks niets anders dan als een louter verdichtſel, als een opgeraapt voorwendſel was aan te merken: (*) dat het beste deel der Inwooneren; een afkeer had van het gewoel en geloop dat 'er daaglijkſch in den *Doelen* en elders plaats had, en daarom ook geen het minſte aandeel in dat alles begeerde te neemen. Niets was derhalven billijker en noodzaaklijker, dan dat Heeren Burgemeesteren het in bezit neemen van

(*) Uit het gezegde in den Text, kan een opmerkend Lezer beſpeuren, dat het reeds in die dagen niet mangelde aan *Volksverleiders*, die zich eerst bevlijtigden om door vleijende *aanſpraaken*, *beloften* of *beloningen*, eenen aanhang onder de onkundige en ſmalle gemeente te maaken, en daar in geſlaagd zijnde, die menigte te doen voorkomen als de *waare Volksſtem*, met geen ander oogmerk, dan om door zulk een misdadig en bedrieglijk bedrijf, hunne eigene baatzuchtige bedoelingen, ter verkrijging van voordeelinge Ampten en Bedieningen volvoerd te krijgen. Dit in het oog houdende, behoeft men zich dan wel te verwonderen, dat men in later tijden, dat voorbeeld gevolgd hebbe; toen 'er in bijna alle Steden en de meeste Dorpen lieden gevonden werden, die onder de benamingen van *Geconſtitueerden*, *Gecommitteerden*, *Commisſarisſen* &c. ſoortgelijke Rollen volvoerden, als de *Doelisten*, of *Spreekers* in 1748.

van de *Doelen* afkeurden en wraakten, en het beſluit namen, om de Leden van den Burger-Krijgsraad bijéén te roepen, ten einde door hen onderricht te worden, uit welk een oogpunt de Schutterij het gedrag der *Doelisten* beſchouwde? Dat zij verzekerd zijn wilden, of het groote gros der Schutterij genoegen nam in alles wat door de Hoofden der misnoegden, op naam der Burgerij werd uitgevoerd? dan wel, of zij bezwaren tegen de Regeering over Voorrechten en Gilden hadden in te brengen? en zoo jaa, dat zulks dan op eene ſtille en geregelde wijze behoorde te geſchieden, en niet aan *Raap*, *van Gemnig*, of andere zich zelven opgeworpen hebbende Voorvechters, maar aan hunne Opperoffiçieren, welken hen hooren zouden, en van dat alles verſlag doen aan de Heeren *van Collen*, oud Burgemeester, *de Vrij Temminck*, en *Schellinger*, oud Schepenen, als welken daar toe door Burgemeesteren en den Raad werden geauthoriſeerd, van al het welke door een Publicatie aan het Publiek werdt kennisſe gegeven, waar bij het in bezit neemen van de *Doelen*, aan vreemdelingen toegeſchreven, als mede het gedrag der *Doelisten*, en het teekenen van Adresſen, op de ſterkſte wijze werdt afgekeurd en verboden.

Hoe

Hoe billijk en prijzelijk dit gedrag van Burgemeesteren ook wezen mogt; hoe zeer door hetzelve een geregelden weg tot het opgeeven van wettige bezwaren aan de Burgerij werdt aangewezen, het voldeedt echter zoo min aan de hoofden der misnoegden, als aan hen, welken zij aan hunne zijde hadden. Daar Burgemeesteren op eene verſchonende wijze, het bemachtigen van *de Doelen* aan Vreemdelingen, of belagers van der ſtede welvaart hadden toegekend, en dus doende een blijk gegeven, dat zij die daad niet nader onderzoeken of ſtraffen wilden, zoo bleek het wel ras dat de bedrijvers derzelver zich daar over in het minſt niet ſchaamden. Integendeel, zij kwamen 'er openlijk voor uit, zich wel zeer beklagende over het onrecht hen aangedaan, dat men hen, *Burgers van Amſterdam*, voor *Vreemdelingen* wilde doen doorgaan: ook ontkenden zij op eene gewelddadige wijze zich op den 9 *Augustus* van *de Doelen* te hebben meester gemaakt, ten bewijze hier van een zeker *Declaratoir* vertonende, getekend door eenige lieden, welken zich op den gemelden dag aldaar op de Groote Zaal bevonden hadden (*), terwijl zij onbeſchaamd

(*) Het Declaratoir, waar van in den Text melding ge-

ſchaamd genoeg waren, dat alles door middel van de Drukpers der wereld bekend te maaken, en

gemaakt word, en onderteekend was door zeven Perſonen, luidde aldus; „ Wij ondergeſchreven verklaren bij „ deze, dat wij gezien hebbende de Publicatie op giste„ ren bij hun Ed. Gr. Achtb. en den Magiſtraat dezer „ Stad publiek gemaakt; en al in den aanvang of Intro„ ductie derzelver gelezen, dat voor weinige dagen „ ſommige Perſonen zijn gekomen in den *Colveniers*„ *Doelen* hier ter ſtede, en aldaar hebben posſesſie ge„ nomen van een of meer vertrekken tegens wil van de „ geenen die aldaar gezeten waren: en alzoo wij te dien „ tijde ons hebben bevonden op de Groote Zaal in „ den gemelden *Doele*, zoo verklaren wij dat de opge„ melde Periode in de Publicatie gemeld, geenſints kan „ gezegd worden ten onzen opzichte betrekkelijk te „ zijn, nadien dat wij, geduurende een weinig tijds, „ met eenigen der Burgeren die zich daar bevonden „ geſproken hebbende, en die van ons de Kamer tot „ hun gebruik verzogten, wij daar op verzogt hebben „ een weinig tijds buiten de Kamer te blijven, gelijk „ zij hebben gedaan. Wij daarop ſpoedig hebben ge„ reſolveerd de Kamer tot hun gebruik, volgens hun „ verzoek hen toe te ſtaan. Waarop de deuren ge„ opend zijnde, hebben zulks den Burgeren gezegd, „ die daarop met onze toeſtemming gebruik van de ge„ melde Zaal of Kamer hebben gemaakt. Weshalven „ wij oordeelen, dat voor zoo verre ons de gemelde „ Kamer aangaat, hun Ed. Groot Achtb. door al te „ voorbaarige en verkeerde berichten misleid zijn. Be„ tui-

en de oogmerken der Regeering tegen te gaan, uit welk onbetamelijk gedrag voor alle doorzichtigen ten duidelijkſten bleek, wat de *Doelisten* in den ſchild voerden, en dat het ontzag *voor* en de ondergeſchiktheid *aan* de bevelen der Regeering geweken was.

Terwijl dit alles, en meer andere middelen tot doorzetting van het begonnen werk, aan de zijde der *Doelisten* ondernomen werdt, waren de Leden van den grooten Krijgsraad op het Stadhuis bijéengekomen, alwaar hen door Collonellen, des Raads Reſolutie tot het oproepen van alle de Wijken, elk in het bijzonder, werdt bekend gemaakt, en verzuimden de Opperoffiçieren der onderſcheidene Wijken niet, om

„ tuigende wij ondergeſchrevene het hier nedergeſtelde
„ de oprechte waarheid te zijn, en zijn gereed alwaar
„ zulks vereischt wordt, ſolemneel te bevestigen."
Actum *Amſterdam* 13 Augustus 1748.

(geteekend)

J. VAN DAM.
V. CHRISTOFFERS.
J. VERULES.
J. VAN DEN BERGH.
J. SCHREUDER.
C. VAN VOLLENHOVEN.
J. IDEMANS.

om hunne onderhorige Manſchappen, het zij in eene der Kerken, Wachtkamers, of Logementen, in de gelegenheid te ſtellen, hunne bezwaren (wanneer zij die hebben mogten) voor te draugen. Dan, het bleek wel draa, hoe ongegrond het voorgeeven der *Doelisten* opzichtelijk de voorgewende algemeene klagt der Burgerij moest beſchouwd worden. Veele notabele en voornaame Burgers, geen klagten kunnende inbrengen, verſchenen niet: veele anderen, dezelfde gevoelens koesterende, begaven zich wel derwaards, doch met geen ander oogmerk, dan om te declareeren, dat zij geene verandering begeerden: terwijl eindelijk een derde ſoort, deeze gelegenheid, om hunne gedachten over de zwevende geſchillen te kennen te geeven, te baate naamen, om te verklaren dat het hen aangenaam zijn zoude, wanneer de Regeering de misbruiken in de begeving der *Ampten* ten ſpoedigſten herſtelde; en ten aanziene der *Posterijen*, een beſluit nam, overeenkomſtig de wensch van den Stadhouder, en het gegeven voorbeeld van alle de overige Steden, welke de Inkomſten derzelver aan den Lande hadden afgeſtaan. Dit alles in het oog houdende, wie ziet dan niet, dat het klaagend en morrend gedeelte des Volks, waar van de *Doelisten* zoo

breed

breed opgaven, zeer gering was, in vergelijking van het geheel? Dat het morrend ongenoegen alleen plaats had bij dien ſaamgeſchoolden en aangeworven hoop, die van de wenken der aanleggers van de veele onwettige Bijeenkomſten afvlogen, welken alle zeilen aanſpanden, om voorheen wel te vredene gemoederen tot onrust aan te ſpooren, en langs hoe meer aan het gisten te helpen? Hoe dit zij, het middel door de *Regeering* en die van den *Krijgsraad* bij der hand genomen, had twee zeer verſchillende uitwerkſelen: het mogt bij alle rust en orde beminnende Burgers met genoegen vernomen, en als billijk en rechtmatig beſchouwd worden, doch het was 'er echter verre van af, dat het bij de misnoegden bevoorderlijk was tot herſtelling der rust: de eerstgenoémden mogten daar door in de gelegenheid geſteld worden om het voorwendſel van de hoofden der opſtandelingen te logenſtraffen; maar aan de laatstgemelden verſchafte het desniettemin eene geſchikte gelegenheid om hunnen aanhang te vermeerderen, door veele onkundigen tot het teekenen der ontworpen Requesten aan te ſpooren. Ja, het ontbrak zelfs niet aan ſommige Burgeroffiçieren, die ſtrijdig met hunnen Eed, ſtrijdig met de intentie der Regeering, en het meer-

meerderdeel der Krijgsraadsleden, de oogmerken der *Doelisten* bevoorderden, door hunne onderhoorigen tot het teekenen des bewusten Requests van *Raap* aan te ſpooren.

Intusſchen, het kon in de plaatshebbende omſtandigheden niet wel anders, of het gedrag van die weinige Opperoffiçieren der Schutterij, was recht koorn op der *Doelisten* molen. Daar het aan dezer voorwendſel, (als handelden en ſpraken zij uit naam des Volks,) een ſchijn van geloofwaardigheid bijzette, verdubbelden zij niet alleen hunne ſtrafbaare handelingen, in het aanwinnen van Tekenaaren onder de onkundige menigte; maar zij beſtonden ook, om met voorbijgang van het Stedelijk Bewind, eene Commisſie uit hun midden naar *den Haage* aftevaardigen, aan welks hoofd zich de beruchte *Porceleinkoper* ſtelde, met geen ander oogmerk, dan om het origineel getekend Request, in handen van 's Lands *Erfſtadhouder* te ſtellen, en welk oogmerk zij ook volvoerden, daar zij al kort naa hunne aankomst in de Hofplaats, niet zonder verbazing van veelen, ter audientie bij Z. H. werden toegelaten, en zich van dien last kweten. *Niet zonder verbazing van veelen*, zeggen wij; want, daar de *Doelisten* naa hun retour te *Amſterdam*, ongemeen breed op-

gaven van de vereerende wijze, waarop zij door de Prins ontfangen waren, zoo gaf dit gelegenheid aan anderen, om dat gedrag des Stadhouders te wraaken, van oordeel zijnde, dat Hoogstdezelve zich met zulke voorwerpen als die afgevaardigden waren, door het geeven van gehoor niet had moeten inlaaten, veel min het Request aangenomen hebben. Zij oordeelden, dat Z. H. den ſchijn gaf, genoegen te neemen in hunne verrichtingen, waar door zij natuurlijkerwijze in hun opzet geſtijft werden. Zij waren tevens van begrip, dat dit alles zou zijn belet geworden, wanneer Z. H. die *bemoeiällen*, het verzocht gehoor geweigerd, en hen door middel van éénen zijner Kamerdienaaren het Hof ontzegd, en met het getekend Request tot den *Raad van Amſterdam* verwezen had. Bedenkingen, die ten allen tijde door ons, als billijk en gegrond zijn beſchouwd geworden, en ſchromen wij niet te zeggen, dat het te wenſchen ware, dat WILLEM DEN VIERDEN, van het eerſte tijdſtip af, dien weg had ingeſlagen, door de *Doelisten* niet alleen in zijne tegenwoordigheid niet toe te laaten; maar ook, om hen door eene derde, op eene beſtemde wijze zijn ongenoegen bekend te doen worden, en op hunne verplichting tot gehoorzaamheid

heid *aan*, en reſpect *voor* het Stedelijk Beſtuur te wijzen. Op deze wijze zou (onzes inziens) dien Vorst zijn bevrijd gebleven, niet alleen van nog meer daar op gevolgde bezoeken van deze en andere woelgeesten in andere Steden, die het voetſpoor van *Raap* drukten; maar ook voor de naſpraak welken Z. H. daarom van ſommigen, dien Vorst ongenegen, niet ontgaan kon, daar zij in het verleenen van Audientie, een bewijs-meenden te vinden, dat *Raap* en de overige Hoofden der *Doelisten*, door Hem gebruikt werden, als Inſtrumenten, ter bereiking van bijzondere heerschzuchtige oogmerken, welken zij Hoogstdezelve, zonder eenigen grond van bewijs, dan eens ingewikkeld, dan eens opentlijk hebben toegeſchreven. *Zonder eenigen grond van bewijs*, zeggen wij: want, hoe ruimſchotig zich veelen in onzen leeftijd ook omtrent WILLEM DEN VIERDEN hebben toegegeeven, in het uitbraken van ſchandelijke lasteringen, ter bezwalking van zijn Character (*); zij hebben echter nimmer één éénig duch-

(*) Men denke hier om het oproerig Libél, geintituleert: *Aan het Volk van Nederland!* dat in het Jaar 1783 alomme geſtrooit werdt, en zoo onbeſchrijffelijk veel kwaads geſticht heeft, daar de lasteringen in hetzelve ver-

duchtig bewijs, gegrond op Historiëele waarheden en gebeurde daadzaaken, kunnen aanvoeren, waar door de aantijging van Friso's Heerschzucht en Wraakbetooning bewezen wordt, het welk echter als een noodzaaklijk vereischte van de zodanigen kan gevorderd worden. — Het gehoor verleenen aan een voorwerp als *Raap*, die met een fluweelen tong voorzien, niet alleen voor een ijverig voorstander van Vorst, Volk, en Vaderland; maar ook voor een welmeenend betrachter van den Godsdienst wilde begroet zijn, was alleen aantemerken

vervat, door honderden van schandblaadjes zijn herhaald geworden. Het is zoo, het schandschrift werd ten strengsten verboden, en *Duizend Gouden Rijders* op de ontdekking van den Schrijver of Drukker gesteld; maar het is niet minder waar, dat naauwlijks twee Jaaren daar naa, dat zelfde oproerzaaijende Libél, te *Amsterdam* herdrukt werd in Twaalvo Formaat, onder den tijtel van *Bijdrage tot de Vaderlandsche Hiſtorie van Wagenaar*; en dat het in dat bedrieglijk kleed gehuld, opentlijk is verkocht geworden, niettegenstaande het de gruwelijkste Lasteringen, en de tastbaarste onwaarheden tegen alle de Oranjevorsten behelsde. De samensteller toonde bijnaa op elk blad door eenen helschen geest bezielt te zijn: en met dat alles, het schandschrift werdt toegejuicht, en den Schrijver als een echt Patriot, tot de wolken verheven!

ken als een bewijs van het zachtaartig en menschlievend Character van Z. H. die zoo gaarne hem aangedaane beledigingen vergaf: die gewoonlijk het beste van zijne evenmenschen vermoedde, en aan elk den toegang tot zijnen Perſoon vrij liet, en openſtelde. Behalven dat, wie zal met grond de zoo ſtraks genoemde aantijging beweren durven, daar dezelve alleen berust op het getuigenis van de afgevaardigde *Doelisten*, wier belang vorderde, om van het goed onthaal ten Stadhouderlijken Hove hen bejegend, breed op te disſchen? WAGENAAR ſcheen alles wat zij daar van aan hunne Committenten bericht hadden reeds te wantrouwen, door hetzelve in den rang van een vertelſel te plaatſen, zeggende: *zij vertelden, dat de Prins hen minzaamlijk bejegend, en hunne begeerten gebillijkt hadt;* doch hij voegt 'er te gelijk bij: *dat de Vorst hen tot ſtilte en onderwerping aan de Overheid vermaand hadt:* een bericht, dat aan doorzichtigen genoegzaame ſtoffe opleverd, om 'er uit te beſluiten: *eensdeels*, dat men te dien tijde aan het verhaal der *Doelisten* weinig gezachs hechtte: en *anderdeels*, dat het waare en eigentlijke doel van hunne bemoeijingen, dien Vorst niet aangenaam was, daar zijne vermaaning tot *ſtilte* en *onder-*

werping, 'er vreemd zou zijn ingekomen, wanneer *Z.* H. niet overreed was, dat *Raap* en *Conſorten*, die beide voornaame Burgerplichten, bij het plegen van hunne oproerige bedrijven, geheel en al uit het oog verloren hadden (*).

Trou-

(*) Opmerking verdient het, dat de Heer WAGENAAR zijn verhaal, van het door Z. H. verleend gehoor aan RAAP *cum ſuis*, beſluit, met de pasſagie hier boven in den Text door ons woordelijk medegedeeld blotelijk daar neder te ſtellen: het welk niet anders *dan de vertelling van de Doelisten bevat*, van welken natuurlijkerwijze te vermoeden was, dat zij hun wedervaaren bij Z. H. in het gunſtigst licht voor hunne Committenten plaatſen zouden: dat zij 's Vorſten minzaamheid (hem zoo natuurlijk eigen) listiglijk op den voorgrond plaatſende, wel zorgvuldig verzwegen, de bewijzen van afkeer, die Hij met dat alles over het gebeurde blijken liet: het welk hier *als eene vermaaning tot ſtilte en onderwerping aan de Overheid* inkomt. Om nu niet te herhaalen het geene wij zoo even in den Text aangemerkt hebben, dat namelijk bij ons die vermaaning zelve, reeds een bewijs opleverd, dat Z. H. de bedrijven der *Doelisten* wraakte en afkeurde; zoo zal het onzes erachtens nog duidelijker blijken, wanneer wij de vertelling der *Doelisten* door WAGENAAR vermeld, aanvullen, met het geen een zeer naauwkeurig en vrij onpartijdig ſchrijver van het gebeurde in die dagen, en wel bijzonder over het Rapport van RAAP *cum ſuis*, vermeld heeft, behelzende: *dat de Spreeker de vergaderde menigte vermaande, zich van alle Muiterij te onthouden, het Teekenen op den Doelen te ſtaaden*,

Trouwens dit leerde hun volgend gedrag ten duidelijkſten: want, in plaatſe van aan den raad des

ken, en zich liever aan de Capiteinen te adresſeeren. Het komt ons voor, dat de Spreeker dien raad aan de menigte niet zou gegeven hebben, wanneer hem dezelve niet alvorens door den *Stadhouder* in den mond gelegd was. De Prins kon immers zeer wel bevroeden, dat *ſtilte* en *onderwerping* niet kon verkregen worden, zoo lang dat *Teekenen op den Doelen* ſtand bleef houden? Het *heen en weder loopen naar den Doelen;* het *opſnijden van Aanſpraaken en Redevoeringen, om het Request geteekend te krijgen;* dat was het, *dat de Regering tegen de borst ſtiet,* en dat echter door de *Doelisten* zoo ijverig aan den gang gehouden werdt. Dat de Burgerij *hunne bezwaren aan hunne Opperofficieren zouden opgeeven,* dit was het, *dat de Regeering zoo zeer wenschte en begeerde,* maar dat door de *Doelisten* als ſchadelijk werdt afgekeurd. Dit het geval zijnde, wie ziet dan niet, dat de Rapporteur dien Raad geevende aan de vergaderde menigte, het gehouden gedrag van hem en zijne Medecompliçen, als ſchadelijk en oproerig afmaalde, en als nu afkeurde, dat geene, waar voor hij tot hier toe geijverd had? *Van waar die verandering van denkwijze, naa dat de Spreeker in den Haag op de Audientie geweest was?* — Het antwoord is (onzes inziens) niet moeilijk: *Z. H. keurde het ſamenſchooien en Teekenen op den Cloveniers Doelen af; en ſtemde in de maatregulen van de Regeering. — Hij deedt dit op eene minzaame wijze. De Rapporteur bragt de boodſchap wel in ſubſtantie over, maar gaf 'er een zwaai aan, even of dien raad een vrucht van zijnen akker was,* enz. —

des *Stadhouders*, volgens hun eigen zeggen, hen gegeven, gehoor te verleenen, zoo bleek het al ſpoedig, dat zij naa hunne terugkomst te *Amſterdam*, dien raad geheel en al in den wind ſloegen, daar zij met verdubbelden ijver, door allerhande onbehoorlijke middelen, hun ontworpen Plan van muiterij volvoeren wilden, door breed op te geeven van hunne *warme Vaderland- en Vrijheidsliefde*; van hunne *uitgebreide zucht voor het Herſtel en de Bewaring van der Burgeren Vrijheden en Voorrechten*; van de *noodzaaklijkheid die 'er was, om Liefde en Eendracht tuſſchen de Burgervaderen en de Burgerij aan te kweeken*, waar bij zij als dan *hunnen eerbied voor den Godsdienst*

Maar dat kon dezelve niet zijn, dewijl alles wat hij thans op de menigte begeerde, volmaaktelijk ſtrookte met de denkbeelden van Burgemeesteren en den Raad, waarmede de Prins volkomen inſtemde, toen hij de *Doelisten* tot *ſtilte* en *onderwerping* aanſpoorde. Hadden de *Doelisten* zich naar dien raad gedragen, het Volksrumoer had een einde genomen: maar het vervolg zal ons doen zien, dat de Rapporteur en zijne medeſtanders zich noch naar de bevelen van hunne *Stedelijke Overheid*, noch naar de minzaame en Vaderlijke raad van den *Stadhouder* gedragen wilden, en dus beſluiten wij, dat hij dien raad geevende, niet zijne gevoelens, maar die van Z. H. aan de menigte overbragt.

dienst niet vergaten. Huichelend gedrag voorzeker van deze Volksverleiders, het welk dies te ſchandelijker werdt, naar maate zij, ondanks alle die duure betuigingen, zich aan het tegenovergeſtelde dier opgenoemde Plichten, ter bevrediging van hunne onbegrensde Heerschzucht, dag op dag ſchuldig maakten, den mond vol hebbende *van Lieſde en Eendracht tuſſchen Burgervaderen en Burgerij*, ten zelfden tijde dat zij de Tweedracht beſtonden aan te kweeken, door het hunkeren en ſtreeven naar de teugels van het hoog gezach! Elke ſtap door de *Doelisten* tot dat einde ondernomen, moest de reeds plaatshebbende verwijdering tusſchen de Regeering, en deze zoogenaamde Volksvrienden, langs hoe grooter maaken: elke poging, hij ware dan bedekt of opentlijk, ter ondermijning van der Overheden macht en gezach in 't werk geſteld, moest dezen dies te naarijveriger omtrent dezelve maaken, daar de Hoofden der misnoegden wel draa de ſtoutheid hadden, om zich in alle opzichten met de Leden der Regeering gelijk te ſtellen, zoo al niet om zich als boven hen verheven, alomme te doen voorkomen en eerbiedigen. Het bewijs voor dit gezegde meenen wij duidelijk te vinden, in de laatdunkende trotschheid welken de

Hoofden der *Doelisten* aan den dag lagen, toen zij omtrent dien tijd ondernamen, om door een en ander van hunne afhangelingen, een afdruk van een bij hen ingeſteld *Formulier-Gebed*, aan de huizen van veele Predikanten rond te zenden, begeerende, dat dezen in hunne gewone Kerkgebeden voor hen bidden zouden, als de *Beſchermers en Herſtellers der Vrijheid.* Dan, het vondt geen ingang: de Leeraars lagen het ſtuk ter zijde, en hielden zich in hunne voorbiddingen aan het voorſchrift, dat hen in den voorledenen Jaare, bij de wederinvoering der Erfſtadhouderlijke Waardigheid door *Hun Ed. Groot Mogenden* was opgegeeven.

Prijsſelijk en lofwaardig gedrag voorzeker! Hoe zeer verſchilde hetzelve niet met dat van de Hoofden der misnoegden, ten aanziene van Burgemeesteren en den Raad hunner Stad gehouden, bij gelegenheid van het inleveren eener Copie van het Request dat zij aan den Stadhouder overhandigd hadden? Eene handelwijze waar bij zij alle *beſcheidenheid en onderwerping aan hunne Overheid*, vierkant ſtrijdig met de Raad des Erfſtadhouders, uit het oog verloren, en de argwaan tegen de Regering van de grootſte Stad des geheelen Vaderlands, tot zulk eene hoogte dreven, dat deze eindelijk het dringen

en

en dwingen moede geworden zijnde, wars werden van een Bewind, waar door zij geen nut ſtichten konden, 't welk hen beſluiten deedt, eene poging te bewerkſtelligen, om zich van hetzelve te ontdoen, waar door de Stadhouder, zijnes ondanks, genoodzaakt werdt, tot eene buitengewoone verandering van Regeeringsleden dier Stad, zoo als ons nu te vermelden ſtaat.

Uit de Inhoud van het Request, opgeſteld door de bekende *Raap*, (hier voren Bladz. 61 door ons opgegeeven) is ons gebleken, dat het zelve directelijk was ingericht *aan de Wel Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Vroedſchappen der Stad Amſterdam*, en in zich bevatte, *een verzoek om herſtel van zodanige bezwaren, welken naar de meening der Requestranten, door de verkeerde Handelwijze der Regenten veroorzaakt waren.* Wat ware nu billijker, betamelijker, en overeenkomender met de gewoone gebruiken en de welvoeglijkheid geweest, dan dat de ontwerpers het *Origineel Request*, voorzien met de eigenhandige Naamteekeningen van alle de Requestranten, in handen geſteld hadden van hen, aan wien hetzelve was ingericht? Dan, dit verkozen zij niet: met voorbijgang van *Burgemeesteren en Raad*

Raad-

hunner Stad, gingen zij naar den *Haage*, en leverden het ſtuk aan den *Stadhouder* over, terwijl zij, naa hun retour, een afſchrift van hetzelve, met weglaating van de naamen der Onderteekenaars aan hunne Stedelijke Regering inleverden. Billijkerwijze vermoedden veelen, uithoofde van het abſurde en verachtelijke dat in dit bedrijf der *Doelisten* gelegen was, dat *Burgemeesteren* en *Raaden* de ingeleverde en onvolledige Copij van het Request, met verontwaardiging zouden hebben van de hand gewezen, ten einde daar door aan deze *moeiällen* den plicht van beſcheidenheid en eerbied voor hunne Regenten te leeren, al ware het dat zij wettige klachten hadden intebrengen: dan, ondanks alle de zoo even gemelde redenen, zoo lieten *Burgemeesteren en Raaden*, zich in dit geval die onbeſcheidene handelwijze welgevallen, en namen ſlechts weinige dagen na de inlevering een beſluit, dat, hoe men ook denken moge, allerwege blijken draagt, dat de Regering van *Amſterdam*, ter blusſing van den uitgeſlagen brand van Burgertwist, veel liever verkoos de *Doelisten* door toegeven aan de hand te gaan, dan gebruik te maaken van die middelen, welken zij in rustiger tijden zeker zouden gebruikt hebben, om hun geſchonden

ge-

gezach, en de Achtbaarheid van hun Collegie op de krachtdadigſte wijze te handhaven: en het is bij ons buiten alle bedenking, dat zoo wanneer de *Doelisten* op dien tijd niet zwanger gegaan hadden van veele andere desſeinen, ter bevoordering van hunne onbegrensde heerschzucht, welken zij in het overgegeven Request bedekt gehouden hadden, doch naderhand duidelijk blijken lieten, dat als dan de zaaken wel ſpoedig tot een gewenscht einde zouden zijn gebragt geworden. Dan, dit kwam in de kraam van *Raap en Conſorten* niet te pas, en het bleek wel ſpoedig, dat de mededeeling van het beſluit der Regering, bij de *Doelisten* als het ſignaal werdt aangemerkt, om hunne geheime oogmerken ten uitvoer te brengen, en daar door de verwarringen tot het hoogſte toppunt op te voeren. Zoo dit het geval niet geweest ware, zij zouden zich wel gewagt hebben van verdere onbeſcheiden ſtappen, en vergenoegd geweest zijn met de nederbuigende goedheid des Raads, ten hunnen opzichte, en met den wenſchelijken uitſlag die zij op hunne poging eerlang verwachten konden. Dat wij hier niets dan de zuivere waarheid zeggen, zal best blijken uit de *Præmiſſe* van het uitgegeeven Appointement, en uit den hoofdzaakelijken in-

inhoud van het gereſolveerde op elk der ingeleverde punten van bezwaar. Het een en ander was aldus ingeſteld:

„ Burgemeesteren en de Achtbaare Raad der „ Stad *Amſterdam* hebbende geëxamineerd ze„ kere Copij-Requeste, geaddresſeerd aan Haar „ Ed. Groot Achtb. en den Achtb. Raad, en „ op den 17 dezer aan de Heeren Burgemees„ teren overgegeeven, door *Daniel Raap*, „ *Jacob Karel Huizer*, en *Elie Chattin*, Bur„ gers dezer Stad, zich qualificeerende te zijn „ Gecommitteerden van eene groote menigte „ Burgeren en Ingezetenen dezer Stede, dewel„ ke den origineelen Requeste (naar hun voor„ geeven) zouden hebben onderteekend, doch „ welk origineel Request aan Burgemees„ teren en den Achtb. Raad niet is vertoond „ geworden; zoo als ook onder dezelve Copij„ Requeste, niet is gemeld of geſteld, één „ éénigen naam, van die geenen welken den„ zelven Origineelen Requeste zouden mogen „ hebben onderteekend, en waaromme dan ook „ met veel reden, dezelve Requeste zoude kun„ nen worden gedeclineert, op de informeele „ præſentatie van zodanig eene ſimpele, en „ door niemand onderteekende Copij-Requeste, „ eenig reguard, veel min daarop eenige Re-

„ ſo-

„ ſolutie te neemen, of eenige dispoſitie te
„ verleenen; hebben niet te min *voor ditmaal*,
„ *en zonder eenige Conſequentie voor het toeko-*
„ *mende*, de voornoemde informaliteiten wel
„ willen overſtappen; en in vertrouwen dat de
„ voorgemelde drie Perſonen Hun Ed. Groot
„ Achtb. naar waarheid zullen hebben geinfor-
„ meerd (*); hebben Burgemeesteren en den
„ Achtb. Raad, den inhoud van den voornoem-
„ den

(*) 'Er zijn 'er, die deze toegeeffelijkheid des *Amſterdamſchen Raads*, als een tweede oorzaak van veele naderhand gevolgde gebeurenisſen hebben aangemerkt. Zij denken, dat wanneer Burgemeesteren de fermiteit gebruikt hadden, om RAAP, DE HUIZER, en CHATTIN bij de kop te doen vatten, en hen hunne onbeſchaamde handelwijze op eene gevoelige wijze te verleeren, 'er veel onheils zoude zijn verhoed geworden. Wij willen hier niets beſlisſen; maar dit is zeker, dat het voor een Beſtuur altoos ſchadelijk is, toegeeffelijkheid omtrent zulke voorwerpen als de *Doelisten* waren in acht te neemen. De ondervinding van alle tijden heeft ten overvloede geleerd, dat lieden van dien ſtempel, van de eene onbehoorlijke daad tot de andere overgaan, zoo draa zij bemerken dat men toegeeffelijk is, *en geen gebruik maakt van die macht, welke men op eene wettige wijze verkreeg, en volgens de wetten ook uitvoeren kan.* Te vertrouwen, dat de *Doelisten* de Regering naar waarheid zouden hebben geinformeerd, was een nutteloos compliment: dat hier niets afdeedt: op het minſte

on-

„ den Requeste, en de drie Poincten van ver-
„ zoek daar agter geſteld, wel willen neemen
„ in ernſtige overweginge, en vervolgens naa
„ rijpe deliberatie van Raade, en ten einde
„ alle de goede Burgeren en Ingezetenen de-
„ zer Stad mogen wezen onderricht van de
„ gedachten en goede Intentie, zoo van Haar
„ Ed. Gr. Achtb. als van den Achtbaren Raad,
„ daaromtrent goedgevonden en gereſolveerd te
„ verklaaren het navolgende:

1. „ *Dat rakende de Posterijen, met Z. H.*
„ *door de Heeren Gedeputeerden minnelijke on-*
„ *derhandelingen zijn aangevangen, en die*
„ *zaake reeds zoo verre is gevorderd, dat naar*
„ *alle apparentie, dezelve in de naastkomende*
„ *Vergadering, met genoegen van Zijn Hoog-*
„ *heid zal worden gebragt tot een gewenscht*
„ *einde.*

2. „ *Dat Burgemeesteren en den Raad zoo*
„ *zeer als iemand genegen zijnde, om de in-*
„ *geſlopene abuizen op de Ampten te redreſſee-*
„ *ren, in de Vergadering van September aan-*
„ *ſtaande, zullen helpen beramen en neemen*
„ *zodanige beſluiten, als volgens gedachten van*
„ *Hun*

onderzoek, zou de valschheid van hun voorgeeven aan Burgemeesteren gebleken zijn.

„ *Hun Ed. Gr. Mog. en Z. H. geoordeeld zal*
„ *worden te behoren,* En eindelijk:

3. „ *Dat opzichtelijk de Conſervatie van de*
„ *Privilegien, Costumen, Keuren, &c. aan*
„ *de Stad of de Gilden competeerende, zij Bur-*
„ *gemeesteren en Raad bereid waren voor de-*
„ *zelve te waaken en die te Conſerveeren, met*
„ *vrijlating aan allen om, ingeval zij daar*
„ *in vermenen verkort te zijn, daar over bij*
„ *Requeste, in deçente termen repræſentatien*
„ *te doen. — Dan, wat het verder verzoek*
„ *wegens een zogenaamde* vrije Krijgsraad *be-*
„ *trof; dit was eene nieuwigheid, die zoo lang*
„ *de Republiek geſtaan had niet gepractiſeerd*
„ *was, nog gefundeerd in eenige Privilegiën,*
„ *maar daar tegen ſtrijdende, en ſpeçiaal te-*
„ *gen het geene reeds door Prins* WILLEM DEN
„ EERSTEN, *Grondlegger der Vrijheid, was ge-*
„ *ordonneerd geworden, waarom zij in hetzelve*
„ *verzoek verklaarden niet te kunnen treden.*"

Olij in de vlam te werpen bij eenen uitgeſlagen brand, kan geen ſchadelijker uitwerking doen, dan deze Reſolutie van *Burgemeesteren en Raad der Stad Amſterdam* bij de *Doelisten* te weege bragt toen zij dezelve te weete kwamen, en kort daar naa door middel van de Drukpers; aan geheel de wereld zagen bekend

gemaakt. Hoe zeer het verleende appointctement, ten aanziene van het werk der *Posterijën*, de *Ampten*, en de conſervatie der *Privilegiën*, zoo gunſtig van inhoud, en zoo ſpoedig genomen was, als in de plaatshebbende omſtandigheden mogelijk kon gerekend worden; het veroorzaakte echter eene nieuwe gisting in de zielen der *Doelisten*, die over het deels uitſtellend, en deels afwijzend beſluit des Raads, opzichtelijk eene zoogenaamde *Vrije Krijgsraad*, van woede ſchuimbekten, dringende en begeerende dat Burgemeesteren en den Raad, op alle de voorgedragene punten, een toeſtemmend en goedkeurend *Fiat* moesten geeven: en dewijl dit was agtergebleven, zoo merkte men dit beſluit aan, als een bewijs voor het onverantwoordelijk gedrag der Regenten, die men wederom op nieuw van de zwartſte misdaden, te weeten *Landsdieverij*, en *heulen met Vrankrijk*, beſchuldigde en aan de kaak ſtelde. Hier bleef het intuſſchen niet bij: de *Doelisten* langs hoe driftiger en ſtouter in hunne onderneemingen wordende, dewijl zij bemerkten dat men ten hunnen opzichte verſchoonende inſchikkelijkheid gebruikte, en herdenkende de wijze waarop zij ten tijde van de overgave van het Request aan den Stadhouder,

door

door Hoogstdezelve ontfangen waren, befloten in allerijl eene Commisfie naàr *den Haage* te zenden, om Z. H. van het befluit des Raads kennis te geeven, en zich wel dapper te beklagen, over den onvoldoenden uitflag hunner pogingen, welken zij ook in faveur van Z. H. ondernomen hadden. Spoedig kwamen zij te rug, zeggende: *dat de Stadhouder en de Regering omtrent de Posterijen, reeds waren over eengekomen* (*): *dat men betreffende de Amp-*

ten

(*) Wanneer men dit Rapport der *Doelisten*, betreffende het tweede gehoor bij Z. H. wel inziet, dan is men verplicht, om het als logenachtig, althans als zeer vervalscht aan te merken. Hoe toch kon de Stadhouder hen gezegd hebben, *dat Hij met de Regeering omtrent de Posterijen was overeengekomen?* want het vervolg der Geschiedenis zal ons leeren, dat de *afstand van de Posterijen*, ten minsten 8 dagen naa die tweede Audientie geschiedde, en niet eerder, *dan naa dat alle de Leden van Regering, het besluit genomen hadden, om hunne posten ter dispositie van Z. H. te stellen*, daar zij wars geworden waren van het Bewind, door het kwellen en plaagen dat hen door de *Doelisten* werdt aangedaan. — Dan, gesteld zijnde dat de Prins hen zoo iets gezegd hebbe, dan is het onzes inziens, een bewijs te meerder, dat Z. H. zich spoedig van hen afgemaakt, en althans van eene lange Conferentie onthouden hebbe, *hen te vrede stellende, met de hoop, dat zich alles eerlange wel schikken zoude, wanneer*

ten hen ook wel draa genoegen geeven zou: en wat de overige verzoeken betrof, *dat alles te herzij zich maar rustig en ſtil aanſtelden.* Eene handelwijze die deze roervinken zeker niet meriteerden, *maar die veel eerder als een natuurlijk gevolg van het zachtmoedig en toegeevend Character van* WILLEM DEN VIERDEN *behoord aangemerkt te worden*, en althans niemand bevoegd maakte, om dien Vorst te beſchuldigen, *dat hij op eene vertrouwelijke wijze met* RAAP *en* CONSORTEN *zoude geraadpleegd hebben om door hunne medehulp de Remotie daar te ſtellen*, zoo als veelen opentlijk beweeren durfden. De grond van deze aantijging, is alleen gelegen *in het bericht der Doelisten door* WAGENAAR *medegedeeld*; die zeker zoo zeer als iemand anders weeten kon, wat 'er op *de Doelen* omging; doch die naa het te boek ſlaan van der *Doelisten* Rapport, genoegzaame blijken gaf, dat hij het zelve wantrouwde, en als overdreven of logenachtig beſchouwde, zeggende: „ *het Gemeen nam dergelijke vertel-* „ *lingen met zoo veel gretigheid aan, dat zij veel hielpen* „ *om den grooten hoop tot teekenen te doen beſluiten.*" Dit gezegde is alleen genoegzaam, om het waare oogmerk van der *Doelisten* gezwets, *dat zij het vertrouwen van Z. H. en ten Hove wel bijster veel invloeds hadden*, te ontdekken; doch het doet te gelijk zien, dat WAGENAAR, en alle verſtandigen 'er geen geloof aan gaven; alles beſchouwende als een *Vertelſel* door *Raap* en *Conſorten* verzonnen en uitgedacht, om hunnen aanhang te vergrooten onder de onkundige en ſmalle Gemeente, het gewoone bedrijf van *Volksverleiders*, die in 1748, in de *Schutters-Doelens*; en in en naa 1795 in *Clubſen*, alle hun-

herſtellen eenigen tijd behoefde, terwijl hen inmiddels wederom op nieuw, het in acht neemen van ſtilte en rust was aanbevolen. Wenſchelijk ware het indedaad, dat de misnoegden zich nu te vrede geſteld, en dien Vaderlijken raad van Z. H. in acht genomen en gevolgd hadden; maar het bleek weldra, dat dezelve van geene de minſte goede uitwerking op hunne zielen was, zelfs toen niet, toen Burgemeesteren de toegeeffelijkheid gebruikten, om ter voldoening aan der *Doelisten* eisch, een Appoinctement van FIAT, op het terug gegeven Request te doen ſtellen, met deze, volgens de aart der plaatshebbende Regeerwijze, noodzaaklijke bijvoeging: *mits niet ſtrijdende tegen de Reſolutien van Hun Ed. Groot Mog. en de intentie van*

hunne welſprekendheid te luchten hingen, om zich als waare Vaderlanders begroet te zien, om tot de hoogſte Bedieningen te geraken. Het is zoo, bij de laatſte proef in 1795 genomen, zijn 'er zeer veelen meesterlijk in geſlaagt: maar wie weet niet met ons, dat der zodanigen Rijk zeer kort van duur geweest is? Ja, dat het veelen van die *Orateurs* thans niet beter vergaat dan het de beruchte *Raap* en *Conſorten*, in die dagen verging, wiens Lijk men zelfs eene eerlijke begraafenis onwaardig keurde, zoo als ons het vervolg van deeze Geſchiedenis leeren zal.

van Z. H. — en wegens de zaak der Ampten, voor zoo verre dezelve Domeſtiek is, het welk aan hun ter hand geſteld zijnde, echter zoo min als het voorige beſluit voldeedt, dewijl zij in eene Vergadering op de *Doelen* gehouden wordende, de gemaakte bepalingen wraakten, en de ſtoutheid begingen, in dezelve een beſluit te neemen, om het Request ten derdenmaale aan Burgemeesteren terug te geeven, daarbij op de onbeſchoftſte wijze bevelende, *dat 'er een onbepaald* FIAT *verleend, en op het Request geſteld werde.*

Oproerig en onverantwoordelijk gedrag van deze *Volksverleiders*, het welk niet ſlechts de verontwaardiging van *Burgemeesteren en Raaden* verdiende, maar ook daar te boven eene exemplaare ſtraffe dubbel waardig was! Dit, dunkt ons, hooren wij hier een of ander onzer Lezeren uitroepen, terwijl hij verwonderend vraagt: *Verleenden Burgemeesteren gehoor aan dien Onzinnigen eisch?* Wat kunnen wij hier anders op antwoorden, dan dat het maar al te zichtbaar bleek, hoe ſchadelijk en gevaarlijk het voor de eer en waardigheid van de *Amſterdamſche* Regering was, op eene zachte en inſchikkelijke wijze met deze Oproermaakers te werke te gaan: want naauwlijks

was

was aan hen het eene verzoek toegeſtaan of zij waren met het andere gereed, daar zij altoos wat te vitten en aantemerken hadden, om de zaaden van argwaan en wantrouwen, met volle handen in de zielen der onkundige menigte te ſtrooijen, waar door zij nieuwe gelegenheid verkregen, om wederom met nieuwe eisſchen en vorderingen voor den dag te komen, en ongevoeligerwijze, het tot hier toe geheim gehouden, doch echter waare doelwit van alle hunne bemoeijingen verder te ontwikkelen. Dit bleek al ſpoedig naa dat Burgemeesteren, het Request voor de derdemaal uitgeevende, op hetzelve een *onbepaald Fiat* hadden doen aanteekenen, waar door zij nu in den waan verkeerden alle redenen van klacht te hebben weggenomen: dan, dit was 'er zoo verre van af, dat die gaave toeſtemming in alles wat de *Doelisten* begeerd hadden, bij dezen tot een middel gebruikt werdt, om het reeds hevig blaakend vuur van Burgertwist, nieuw voedſel te verſchaffen. De listige RAAP, de onderneemzieke VAN GEMNIG, en anderen die hunne zijde hielden, vonden wel draa een nieuw defect aan het pas uitgebragte *onbepaald Fiat*, het welk naar gewoon gebruik *alleen door Burgemeesteren was verleend geworden.* Naar de gedach-

ten van deze Betweeters, *moest men hetzelve als nul en van onwaarde beſchouwen, zoo lang het onbepaald Fiat niet door den vollen Raad van Amſterdam verleend geworden ware, en zoo lang dit niet bleek, kon men zich op hetzelve niet gerustelijk verlaten.* Spoedig werdt dit præadvis door de menigte bewonderd en toegejuicht, en dien ten gevolge het beſluit genomen, om *ten vierdemaale* het Request te rug te geeven, begeerende *dat niet ſlechts door Burgemeesteren, maar door de tegenwoordige Regering, zonder eenige mits of bepaling, Fiat gegeven werde.* Een beſluit waar aan dan ook door de Hoofden voldaan werdt, daar zij het nog dien zelfden dag ter Kamere van Heeren Burgemeesteren overbragten.

Te midden van al het zoo evengemelde morren en hairkloven, over de wijze waarop de *Hoofden der Doelisten* het FIAT wilden veranderd en ingericht hebben, verzuimden zij echter niet, om het hoofddoel van alle hunne woelingen en bemoeijingen (eene buitengewoone verandering in de Regering) bewerkſtelligd te krijgen. Hadden zij in den aanvang der beroeringen die ſnaar niet aangeroert, ja zelfs, (zoo als wij hier boven gezien hebben) met eene ſchijnbaare eerbied en hoogachting van

hun-

hunne *Burgervaderen* geſproken; het bleek echter welhaast dat eerbied en achting in onbeſchoftheid, en eenen ziedenden haat verwandeld waren. Naar maate de Regering hen in het inwilligen van hunne eisſchen aan de hand ging, naar die maate werden zij van dag tot dag onſtuimiger, en maakten zij 'er eerlang geen bedenking over, om 'er openlijk voor uit te komen, bij gelegenheid dat zij beſloten, om het Request ten *derdenmaale*, ter bekoming van eene onvoorwaardelijke toeſtemming in alle de punten, aan Burgemeesteren over te geeven. Het was toen, dat zich de geest van openbaare muiterij en opſtand, tegen de bevorens geroemde *Burgervaderen* duidelijk openbaarde, daar eenigen zich vermoeiden, om door het leezen en verſpreiden van vinnige ſchimpſchriften en paskwillen, de Regering in den haat te brengen, waar van het gevolg was, dat anderen zonder eenige bewimpeling te kennen gaven, *dat de Prins zulke onwaardigen hun afſcheid geeven, en eene andere Regering aanſtellen moest.* Het kon niet wel anders, of dat alles kon voor Burgemeesteren niet verborgen blijven: en dit zoo zijnde, wie moet zich dan niet verwonderen, dat zij naa alles wat 'er reeds gebeurd was, echter ten derdenmaale aan de

eisschen dier oproermakers voldeeden, die eindelijk de stoutheid hadden, om voor de *vierdemaal* de toestemming van den vollen Raad te vorderen, zoo als wij zoo even gemeld hebben.

En hoe verging het hun? Lieten Burgemeesteren die Apostelen der muitzucht in de gelegenheid om Rapport aan hunne Committenten over te brengen? of verzonden zij hen beneden in de Boeijen, om hen eerlang de welverdiende straffe, geëvenredigd aan hunne oproerige bedrijven, toe te voegen? Tot verbazing van veelen, zag men het *eerste* gebeuren, dewijl het aan fermiteit mangelde om onverwijld tot het *tweede* te besluiten. Burgemeesteren riepen tegen den volgenden dag den *vollen Raad* buitengewoon bijéén, ten einde aan dezen den eisch der *Doelisten* voor te stellen, en de uitkomst leerde wel spoedig, dat ook dezen hen te wille was. De *Achtbaare Raad* van *Amsterdam*, zwigtende voor den euvelmoed van slechts weinige roervinken, omtrent welken men reeds te lang en te veel toegeevenheid gebruikt had, *besloot tot het verleenen van onbepaald Fiat, uit naam van Burgemeesteren en Raaden:* doch, ten blijke dat zij niet uit overtuiging van het plichtmatige, maar alleen

door

door de plaatshebbende omſtandigheden tot dien ſtap gedwongen werden, beſlooten zij ook te gelijk *afſtand van een nutteloos geworden Bewind te doen; de Posterijen aan Z. H. op te draagen; en van deze genomene beſluiten aan Hoogstdezelve kennisſe te geeven*, die, wat de *Posterijen* betrof, dezelve direct aan den Lande afſtondt; maar ten aanziene van het *bedanken der Regering* niet weinig getroffen werdt, door de gegronde vreeze, dat de grootſte en voornaamſte Stad des geheelen Vaderlands, wel dra zou kunnen blootgeſteld worden, aan alle de rampzalige gevolgen van Regeeringloosheid en verwarring: en het is (onzes inziens) veel eer aan die oorzaak, dan wel aan het voorgewend verzoek der *Doelisten*, toe te ſchrijven, dat Z. H. het beſluit nam, om in Perſoon de reize naar het deerlijk beroerd en verdeeld *Amſterdam* aan te neemen, alvorens echter den *Graave van Bentinck*, daags naa het bedanken voor de Regeringsposten, derwaards heenen zendende, ten einde van den toeſtand van zaaken naar behoren onderricht te worden, ten duidelijken bewijze (naar onze gedachten) dat die Vorst zeer weinig geloof hechtte aan de voorwendſelen der *Doelisten*, en twijfelde aan de echtheid hunner berichten, daar zij bij aanhoudenheid breed opgaven,

als

als hadden zij het volkomen vertrouwen van 's Lands *Erfſtadhouder* verworven.

Op deze voorverhaalde wijze verkregen de *Doelisten* het geene zij zoo ijverig begeerd hadden. Nu, zou men immers mogen verwacht hebben, dat zij, verheugd over de behaalde triumph, in onderling genoegen den uitſlag van zaaken zouden afgewacht hebben? Dan, dit was 'er wel verre af. Naauwlijks hadden de Hoofden der *Doelisten*, het beſluit van *Burgemeesteren* en den *Raad* vernomen, of het verſtrekte tot een onderwerp van de hevigſte twisten tusſchen RAAP, en de overige Voorvechters, waar door het geſchapen ſtond, dat wel draa eene opentlijke ſcheuring zou veroorzaakt worden. De Eerstgenoemde, als de opſteller van het Request en de voornaamſte voorganger van het werk, was naa den ontfangst van het laatſte *Fiat* des Raads van begrip, dat men als nu de zaak in zijn geheel moest laaten, tot dat men bericht uit den *Haag* ontfing, welk beſluit aldaar door Z. H. en de *Staaten van Holland* zou genomen worden op het bedanken van de Vroedſchapsleden: te meer, daar men alle rede had om te vermoeden, dat Z. H. eerstdaags in de Stad komen zou. Dan, dit werdt ten ſterkſten afgekeurd en als ſchadelijk ver-

verworpen, door VAN GEMNIG, BOEKELMAN, CHATTIN en anderen, die de gematigdheid van RAAP wraakende, op de onzinnigſte wijze tegen hem uitvoeren, beweerende, dat men zonder verwijl de Remotie zelve onderneemen moest, niet ſchromende, om uit het verleende FIAT des Raads op het Request, een bewijs te ontleenen, *dat alle de* 36 *Raaden Meineedigen waren, die zich de bekleding dier Posten, en tegelijk het vertrouwen der Burgerij ten eenenmaale onwaardig hadden gemaakt.* Welk eene helſche boosheid! Welk een hoogst ſtrafbaar gedrag, alleen bij de hand genomen, om de in beweging gebragte gemoederen al verder en verder aan te hitſen, door de reeds plaatshebbende kwaade vooroordeelen tegen de Regenten te vermeerderen, om door dien weg hen allen uit den zadel te ligten, en de zoo vurig begeerde Remotie volvoerd te krijgen! Tot dat ſchandelijk oogmerk bediende men zich niet alleen van verleidende Aanſpraaken, maar een, in den laagſten Volkstoon opgeſteld ONDERRICHT *aan alle Burgers en Ingezetenen der Stad*, werdt der onkundige menigte in de hand geſtopt, om hen tot oproer aantezetten, waarin zij over het verleenen van een onbepaald *Fiat*,

(waar-

(waarop zij zoo onzinnig aangedrongen hadden) dus raaskalden:

„ VOOREERST blijkt uit het accordeeren van „ onze oude Rechten en Privilegien, een van „ de drie, en wel het gewichtigſte Artikel, „ *dat zij ons ontnomen zijn geweest:* waar uit „ TEN TWEEDEN blijkt, *dat zij, die ze ons ont-* „ *nomen hebben, meineedigen zijn:* behoevende „ dezelven, als zij door hen, volgens Eed en „ Plicht, die zij als Zes-en-dertigen dezer Ste- „ de *gedaan hebben*, gemaintineerd en gehand- „ haafd waren, niet wederom gevraagd of ge- „ geven te worden. — Men ziet met wat moei- „ te men dezelve van hen tot dus verre in belof- „ ten heeft: zoogenaamd word alles informeel, „ en zoo goed als nul weder gekregen: en „ wat hoop men op Meinëedigen kan hebben, „ ſtel ik aan het oordeel van God en de ge- „ heele wereld, dewijl 'er geen nader verband „ of verplichting onder het menschdom gevon- „ den word als den Eed, dien zij eer en ſchaam- „ teloos verbroken hebben, en volgens het „ welke zij zelfs het contract tusſchen Regent „ en den Burger vernietigd hebben. Wij be- „ hoefden dus geene Privilegiën te vraagen of „ onze oude Rechten: die hadden wij: maar

„ ons

„ ons ontbreken eerlijke Regenten, die dezel-
„ ve handhaven, en beſchermen volgens hunnen
„ Eed en Plicht, gedaan toen zij daartoe ver-
„ koren wierden. *Diend tot Naricht, dat het*
„ FIAT *Nul is, indien Burgemeesteren en*
„ *Raaden zulks gezamentlijk niet geeven.* En
„ indien dezelven zich niet van meinëed zui-
„ veren kunnen, heeft men niet anders als
„ woorden zonder zaaken, of geen effect van
„ deeze drie Artikelen te wagten."

Wanneer men het tot hier toe verhaalde, aangaande den toeſtand van zaaken binnen *Amſterdam*, in die beroerde dagen bedaardelijk overweegt: de onbeſchaamde oproerige woelingen der *Doelisten* aan de eene zijde; en het toegeevend, ja zelfs lafhartig gedrag der Regering tegen hen gehouden, aan de andere zijde, met aandacht beſchouwd, wie is dan niet met ons overreed, dat de onlusten en inwendige tweeſpalt, aldaar tot eene hoogte geſtegen waren, die de tusſchenkomst van een derde allernoodzaaklijkst maakten? Dit het geval zijnde, behoeft men zich dan wel te verwonderen, dat Z. H. op de tijding van het beſluit des Raads tot afſtand van het Bewind, zich de belangen der Stad zoo zeer aantrok, dat Hij den *Graave van Bentinck*, (aanzienlijk uithoofde van zijnen

rang

rang en geboorte) in last gaf, om met allen ſpoed naar *Amſterdam* te vertrekken, ten einde aldaar behoorlijke informatien in te winnen, en hem van den toeſtand der Stad bericht te geeven? Hoe dit zij, het zenden van den *Heere van Rhoon* was prijsſelijk, en de daarop gevolgde overkomſte van Z. H. om dien *verwarden Boedel* (*) te beredden noodzaakelijk, en kan ter goeder trouwe niet aangemerkt worden, als eene bijzondere blijk van achting welke Z. H. aan de *Doelisten* zou *bewezen* hebben, zoo als veelen op de ruimſchotigſte wijze, zonder eenig genoegzaam bewijs gezegd hebben, bij het verhaal van de Verrichtingen des *Graven van Bentinck* te *Amſterdam*, en zijne Onderhandelingen met de *Leden der Regering*, en de *Hœfden der misnoegden*, beſchouwd zijnde, als twee twistende Partijën, die beiden hun ververlangen te kennen gaven, dat Zijne Hoogheid

(*) Wij bedienen ons van deze uitdrukking, ingevolge het voorbeeld van WAGENAAR, die *met eene zekere onderſcheiding* verhaald: dat Z. H. zich aldus zou uitgedrukt hebben tegen de *Doelisten* bij de tweede Audientie. Dat WAGENAAR die uitdrukking gewraakt hebbe, kwam ons altoos waarſchijnlijk voor: dat dezelve echter juist was, hebben wij in het EERSTE DEEL *dezer Geſchiedenis* ten vollen bewezen.

heid als Bemiddelaar tusschen beiden trad.

Die beiden hun verlangen te kennen gaven: (zeggen wij) want toen de Heer *van Rhoon* op den 29 *Augustus* (dus daags naa het genomen Besluit des Raads) in de Stad kwam, verzuimden de voornaamste Leden der Regeering geen oogenblik, om Hem te verwelkomen, en te verzoeken, om het Redres van zaaken bij zijne terugkomst in den *Haage*, aan Z. H. in de beste termen aan te beveelen, bij welke gelegenheid zij niet nalieten, „ hem verslag te gee-
„ven van de woelingen en verwarringen, wel-
„ ken sints eenigen tijd door de *Doelisten* aan-
„ gerigt waren; hoe dezen de gemoederen van
„ veele onkundigen in beweging gesteld had-
„ den, en nog stelden, in hunne onstuimige
„ Volksvergaderingen op den *Doelen*. Hoe zij
„ alle ondergeschiktheid aan de Stedelijke Re-
„ geering uit het oog verliezende, de Raad-
„ zaalen telkens kwamen instuiven, en op de
„ onbeschoftste wijze hunne eischen, even als
„ waren het de wenschen en gevoelens der ge-
„ heele Burgerij, te kennen gaven; zoo ook,
„ hoe onaangenaam het hen viel, dat RAAP
„ *cum suis*, zich telkens naar den *Haage* be-
„ gaf, om de bedrijven der Regeering in een
„ haatelijk licht te plaatsen, zich bij zijne we-

„ derkomst beroemende, dat zijn gedrag de „ goedkeuring van Z. H. wegdroeg, ſchoon zij „ reden hadden om dusdanige berichten als ver- „ zonnen, of ten minſten als zeer verminkt te „ moeten beſchouwen. Dit alles had Burge- „ meesteren, en alle de Leden van den Raad, „ des marrens moede, eindelijk bewogen, om „ hunne Posten ter beſcheidenheid van den „ Prinſe te ſtellen, en op een finaal ontſlag, „ (waar naar zij wel hartelijk wenschten) te „ inſteeren, niets vuuriger begeerende, dan dat „ de Stad ſpoedig herſteld werde in een ſtaat „ van Rust en Orde, welke door al het gebeur- „ de geweken was." (*)

Niets was natuurlijker te verwachten, dan dat de *Doelisten* het arrivement des Heeren *van Rhoon* vernomen hebbende, zich beijverden om hem hun genoegen (het zij dan welmeenend of geveinsd) over zijne aankomst te kennen te geeven (†), en aan de zijde *van Rhoon* was het niet

(*) Getrokken uit een *M. S. S.* ons medegedeeld door eene reſpectabele hand, bevattende veele bijzonderheden, opgeteekend door een geloofwaardig oog- en oorgetuige van het gebeurde in die dagen.

(†) Uit hetzelve ſtuk blijkt, dat zommigen der voornaamſte Roervinken niet zeer gesticht waren, over de verſchijning van den *Graave van Bentinck* om informatien in

niet anders dan plichtmatig, dat hij hen, (aangemerkt als één der twistende partijen) in de gelegenheid ſtelde, om hunne klachten voor te dragen. Het laat zich, naa alles wat wij reeds van de Hoofden der misnoegden in het generaal, en van de beruchte VAN GEMNIG in het bijzonder gezegd hebben, zonder onze verklaring zeer ligtelijk bevatten, dat dit voor den zoo evengenoemden Patroonteekenaar, (die hier bij *Rhoon* het woord voerde, en zoo gaarne als *Orateur* bekend ſtaan wilde) regt koorn op de moolen was. Met eene doordringende, en beweeglijke ſtem, terwijl hem nu en dan een traan in de oogen dreef, (het echte kenmerk van een huichelaar) vondt hij nu een ruim veld, om over de bekende verſchillen wegens de *Posterijën;* over de misbruiken in de *Ampten*, en de *Gilden;* over het verkorten der *Privilegien*, *Hand-*

in te winnen. Zij merkten dat aan, als een blijk van wantrouwen, en dat Z. H. hen niet geloofde. *Raap* was 'er half woedend om, niet ſchromende te zeggen: *dat* RHOON *wel had kunnen te rug blijven; dat de Prins door hem van alles veel beter kon onderricht worden, zoo hij het maar begeerde.* De rede waarom *Raap* dus dacht, laat zich gereedelijk bevatten; want het kon niet misſen of Z. H. zou als nu geheel andere berichten krijgen, dan *Raap* en de zijnen Hem hadden voorgelogen.

Handvesten, en *Keuren;* over het draagen der *Landelijke en Stedelijke Lasten;* ook over de geſteldheid van den *Burger-Krijgraad* uittewijden, en de noodzaaklijkheid aantetoonen, dat Z. H. in dat alles voorzag: zijn Sermoen eindelijk beſluitende, met aan *Rhoon* te vraagen: *Of de Heer Stadhouder in de Stad zoude komen om de zaaken te reguleeren?* Een vraag, die *Rhoon* met een wedervraag beantwoordde, namelijk: *Of dit de begeerte der Gemeente was? en of de Burgers zich dan vreedzaam en ſtil gedragen zouden, en zich onthouden, om niet langer de ziel van dien Edelmoedigen Vorst te bedroeven?* — Het ſcheen dat *van Gemnig* en zijne medeafgevaardigden, zodanig eene ingewikkelde Correctie over hun gehouden gedrag, als in het ſlot van de vraag werkelijk opgeſloten lag, van *Rhoon* niet verwacht hadden; zij hadden (volgens WAGENAAR) aan de menigte vertelt, *dat de Prins hen als zijne kinderen aanmerkte:* het luidde dus heel anders, nu te moeten hooren, *dat zij de Prins in zijne ziel bedroefden:* en het bleek wel dra dat zij 'er door overhoop geworpen werden niet alleen, maar ook een bewijs gaven, dat op dat tijdſtip, de komst van Z. H. door de *Doelisten* nog niet begeerd was. Want *van Gemnig*

nig oordeelde hier op de welmeening van zijne Committenten te moeten inneemen, het welk van dat gevolg was, dat hij kort daarnaa aan *Rhoon* bericht bragt, *dat zij naar de komst van Z. H. verlangden* (*).

Wij hebben de moeite genomen om deze onderhandeling van den *Graave van Bentinck* te dien tijde binnen *Amſterdam* gehouden, tusſchen de *Leden der Regering* ter eener, en de *Hoofden der Misnoegden* ter anderer zijde (alleen ingericht tot het voorlopig inwinnen van Informatien) hier eenigſints uitvoerig te vermelden, *eensdeels*: om daar door ons vorig gezegde, aangaande de valschheid der voorwendſels van RAAP *en de zijnen*, opzichtelijk hunnen vertrouwelijken omgang met den Stadhouder nader te ſtaaven, en te doen zien, dat WAGENAAR dezelven te recht in de Clasſe van *Vertellingen* rangſchikte, en met een *men zegt*, of *men beweert*, hebbe voorgedragen: en *anderdeels*: om onze Lezeren zoo klaar als de zon op den middag te doen zien, dat WAGENAAR zeer verkeerd moet onderricht zijn geweest, van

(*) Uit het bovengemelde *M. S. S.* waarmede al vrij wel overeenſtemt het verhaal, te vinden in *Neerlandsch Wondertoneel in* 1748. bl. 659.

van het verrichtte des *Graaven van Bentinck*, toen hij in zijn *XX. Deel Bladz.* 284 dat geval als in het voorbijgaan, aldus aanroerde: „ Twee dagen te voren (te weeten twee dagen voor dat Z. H. door de Staaten gemachtigd was om de rust te *Amſterdam* te herſtellen) was de *Graaf van Bentinck* hier geweest, om uit naam van Z. H. der Regeeringe en Burgerije af te vraagen, of zij haare belangen goedvonden te ſtellen in handen van den Prinſe. Doch één der Burgemeesteren kwam hem aandienen, dat men 't beſluit der Regeering hieromtrent reeds bekend gemaakt had aan den Prinſe. — Van wege de Gemeente kwam *van Gemnig* met hem ſpreeken, waar naa *uit zijnen naam* der vergadering in de *Doelen* werdt afgevraagd: of zij niet begeerde dat Z. H. in de Stad kwame? of zij haare belangen niet aan den Prinſe verblijven wilde, gelijk de Wethouderſchap van haaren kant gedaan hadt? en of zij zich midlerwijl niet ſtil en vreedzaam wilde gedragen?" Men vergelijke dit gezegde van dien Hiſtorieſchrijver, onpartijdig, met het geene wij desaangaande gemeld hebben, en wij twijffelen geenſints, of elk die waarheid zoekt, en waarheid waardeert, waar hij die ook aantreft,

treft, zal met ons overreed zijn, dat WILLEM DEN VIERDEN, met geen grond van waarſchijnlijkheid beſchuldigd kan worden, dat hij met behulp van *Raap*, zonder ruggeſpraak met de Regering van *Amſterdam*, en onvoorzien van eene *Volmacht der Staaten*, eene buitengewoone verandering der Regering aldaar bewerkſtelligd hebbe, zoo als hem door veelen (ſchoon zeer ten onrechte) is te laste gelegd. Het is deeze laatſte aanmerking die ons wenkt, om op te geeven welke gevolgen het gedaane onderzoek des *Graaven van Bentinck* op den loop van zaaken te *Amſterdam* te wege bragt, naa dat hij van zijn wedervaren aan zijnen Doorluchtigen Zender, had verſlag gegeven.

Naauwlijks had *Rhoon* van zijn wedervaren te *Amſterdam* bericht gedaan, of het beſluit van den Raad dier Stad, op den 28 genomen, was door Z. H. aan de Vergadering van *Holland* medegedeeld, en leverde aldaar reeds een onderwerp van de beraadſlagingen der Staatsleden op. De overgifte van de *Inkomſten der Posterijen*, gedeerde Z. H. wel ten behoeve van het Gemeene Land, even als hij met de aandeelen der andere Steden gedaan had, het welk met zichtbaare blijken van genoegen vernomen werdt; maar wat het ander gedeelte van

des Prinſen boodſchap (het begeerd ontſlag der Regeering) betrof, dit deedt, niet zoo zeer om te voldoen aan den wensch der *Doelisten*, maar veel meer om het belang der zaak, en de plaatshebbende omſtandigheden der Stad, op den 31 *Augustus* het gewichtig en belangrijk beſluit geboren worden, „ waarbij Z. H. ſtaats-„ gewijze verzocht en gemachtigd werdt, om „ door alle meest bekwame wegen en midde-„ len, de rust binnen *Amſterdam* te herſtellen, „ en des noods, zodanig Regent of Regenten „ als Z. H. zou goedvinden, van de bediening „ van derzelver Magiſtrature te ontſlaan, en zo-„ danige anderen in derzelver plaatſe te benoe-„ men en aanteſtellen, als Z. H. tot bewerking „ van het voorſchr. heilzaam oogmerk nodig „ en dienſtig zou oordeelen. Met dien ver-„ ſtande echter, dat dit alles alleen voor deze „ reize, en zulks zonder eenige præjudiçie of „ conſequentie voor het toekomende, en on-„ verminderd de Privilegien der Stad Amſter-„ dam zoude geſchieden. Dat ook de Regen-„ ten daar door geenſints zouden worden ge-„ kwetst of benadeeld in hunnen goeden naam „ en faam, of geſuspiçieerd als zich in de Re-„ geering des Lands niet naar behoren te heb-„ ben gedragen, waarom Z. H. verzocht werdt,

„ de-

„ dezelve Regenten en hunne Familien en Goe-
„ deren te willen neemen in zijne ſpeçiaale
„ Protectie en Sauvegarde, met interdictie aan
„ allen, op verbeurte van Lijf en Goed, om
„ dezelve Regenten, hunne Familien, en Goe-
„ deren, of eenig gedeelte van dien, te moles-
„ teeren, beſchadigen, of incommodeeren."

Gewichtig beſluit der Staaten! Hoogstmoeijelijke en onaangenaame taak voor den Stadhouder! De Regeering van de grootſte en machtigſte Stad des geheelen Vaderlands, aan welks bloei en welvaart; aan welks ondergang, het ſtaan of vallen van de geheele Republiek verbonden was, buitengewoon te veranderen; de aldaar zoo zeer geſtoorde rust te herſtellen, door de opgeruide hartstochten tot bedaaren te brengen; de zoo veele uitéénloopende bedoelingen tot één wenſchelijk puńt te leiden; en door het welgelukken van dat alles de gevreesde onheilen van eene volſlagene Regeeringloosheid uit den weg te ruimen! Wie gevoelt niet met ons, hoe veel gewichts en belangs 'er in dit beſluit der Staaten gelegen was? Hoe veel 'er zou afhangen van de keuze des Erfſtadhouders, opzichtelijk de Perſoonen, aan wien Hij de uitvoering kon toevertrouwen? Dit alles in het oog houdende, was het dan

wel te verwonderen dat Z. H. het welberaden beſluit nam, om, ter bereiking van alle de zoo evengenoemde, en meer andere wenſchelijke doeleindens, zich in eigen Perſoon naar *Amſterdam* te begeeven, om alles met eigen oogen te beſchouwen, en de wederzijdſche klachten en Bezwaren te hooren, en zelfs te onderzoeken? Moet men die afreize des Stadhouders aan andere geheime bedoelingen toekennen? Hoe dit zij, het duurde niet langer dan twee dagen, dat Z. H. de reize naar *Amſterdam* ondernam, alwaar hij met de uitbundigſte blijken van vreugde ontfangen, en in het *Oudezijds Heeren Logement* geherbergt werdt.

Intuſſchen was de aanſtaande komst des Stadhouders binnen *Amſterdam* zoo ras niet bekend geworden, of het gaf aanleiding tot nieuwe bewegingen onder de Ingezetenen. De *Doelisten* (zoo als wij gezien hebben) voorheen reeds onder elkander verdeeld, geraakten zulks wederom op nieuw, over de wijze waarop zij hunne bezwaren aan Z. H. zouden voorſtellen. Van Gemnig oordeelde, dat 'er met den meesten ſpoed in elk der 60 Wijken *enige Gecommitteerden moesten benoemd worden*, om de belangen des Volks aan Z. H. voortedragen: Raap daar en tegen, keurde dit af, ijverende voor

voor het *tekenen van een bij hem ingeſteld Request*, houdende aan den Erfſtadhouder, en in zich bevattende 8 Artijkelen, waarin verzocht werdt: 1. *Affchaffing van de Stads Impoſten.* 2. *Redres in de Admiraliteiten.* 3. *Generaale Remotie van alle de Regeeringsleden.* 4. *De aanſtelling van Burgemeesteren in het vervolg te doen door den Stadhouder.* 5. *De Aanſtelling van den Hoofdſchout door denzelven.* 6. *Een verzoek, dat wanneer eenen der Raaden tot Burgemeester of Hoofdſchout bevorderd wierdt, hij afſtand doen moest van zijne Raadsplaatſe.* 7. *Remotie van den Krijgsraad, en benoeming van eenen nieuwen door de Schutters.* 8. *Fiat en bekrachtiging van de bevorens ingeléverde drie Artijkelen.* Onderwerpen, die duidelijk te kennen gaven, wat men te denken had van zijne voorgewende eerbied voor de *Burgervaderen.* Dan, wat moeite RAAP ook aanwendde om het ſtuk getekend te krijgen, de menigte had 'er geen ſmaak in, ten duidelijken bewijze, dat de Remotie der Regenten niet algemeen begeerd werdt. *Van Gemnig* 's voorſtel vondt ook geen bijval in de meeste Wijken, wat moeite hij aanwendde om het benoemen van Gecommitteerden in alle de Wijken gedaan te krijgen, het werk ging zoo ſlappelijk

lijk voort, dat 'er ſlechts ruim een derde van de Compagnien mede gereed waren, toen Z. H. reeds in de Stad kwam, en was het getal der Committenten in veelen zeer gering en onbeduidend, het welk veroorzaakt werdt, *eensdeels* door de verdeeldheden der Burgeren, en *anderdeels* door dien de meesten zich met het benoëmen van Gecommitteerden niet bemoeijen wilden, daar zij met het plaatshebbend Beſtuur wel te vreden waren.

Trouwens, dit laatſte bleek nog duidelijker uit het volgende: want ten zelfden tijde dat de *Doelisten* alles in 't werk ſtelden, om de Regeering den voet te ligten, ontbrak het niet, aan veele voornaame Ingezetenen die over der *Doëlisten* gedrag hoogst onvergenoegd wordende, hun ongenoegen blijken deden om dat de *Doëlisten* hunne eisſchen deden voorkomen als geſchiedende uit naam van de Burgerij van *Amſterdam*, en het deedt ſommigen het beſluit neemen, om een *Antidotaal* daar tegen in de wereld te brengen, waar bij de onderteekenaars verklaarden: *nimmer bewilligd te hebben in de verzoekſchriften, welken aan de Regeering als uit naam der gantſche Burgerije, waren overgeleverd. Dat zij geene verandering in de Regeering begeerden, als met de tegenwoordige zeer*

zeer wel te vreden zijnde. Van welke verklaring verſcheidene Affchriften gemaakt wordende, op verſcheide plaatſen in ſtilte ter tekening gelegt, en ook werkelijk getekend werden. Behoeven wij te zeggen, dat deze, op zich zelven aangemerkt zijnde, rustbevoorderende poging, de goedkeuring der oproerige *Doelisten* niet wegdroeg? Trouwens dat kon ook niet, daar het tekenen van zulk een *Antidotaal* door het beste deel der Burgerij, niet alleen de Requesten der *Doelisten*, maar ook hunne voorgewende qualiteit, als ſpraken zij uit aller Burgeren naam, ten duidelijkſten logenſtrafte. Van hier, dat zij hunnen val vreezende, niets onbeproeft lieten, om den voortgang dier tekening krachtdadig te beletten, *eerst* door eene ſtrafbedreigende houding aanteneemen, en *daar naa* (des noods) door middelen van geweld. — Het was ter bereiking van dat ſchandelijk oogmerk, dat zij een groot aantal van ſcheepstimmerlieden, gewoonlijk *Bijltjes* geheten, aan hun ſnoer hebbende weeten te krijgen, in den namiddag van den 31 *Augustus* onderneemen durfden, om zich aan het hoofd van ruim 2000 dezer werklieden te ſtellen, en in gelederen geſchaard, eene wandeling door de Stad te doen, telkens ſtaan blijvende voor de huizen van zo-

da-

danigen, waar van zij wisten dat voorſtanders en tekenaars van het *Antidotaal Request* waren, op de onzinnigſte wijze roepende: *hier word ook al getekend; maar wij zullen ze wel vinden? Wij meenen het wel met Stad en Land, en zijn goed Oranje in 't hart:* — bedreigende de bewoneren, *dat ingeval zij het tekenen niet ſtaakten, hunne huizen wel ſpoedig zouden geſtofd en geraagd worden*, het welk in hunne meening niet minder betekende, dan dezelve op eene woeste wijze uit te plunderen. — Schrikverwekkend Toneel indedaad! waar uit de ſchromelijkſte gevolgen te vreezen waren. Was het wonder dat dien optocht de harten van duizenden met eene kille ſchrik vervulde? en dat zij, die de genoemde poging voor de Regeering ondernomen hadden, hun opzet varen lieten? te meer, daar hen zulks door de Regeering ter voorkoming van erger gevolgen op de ernſtigſte wijze werdt aangeraden.

Dusdanig was de inwendige geſteldheid der Stad *Amſterdam*, in die beroerde dagen! De oproerige woelingen der *Doelisten* hadden eene hoogte bereikt, welke eene ſpoedige voorziening allernoodzaaklijkst maakten. — Dit het geval zijnde, wie ziet dan niet, dat de Perſoneele tegenwoordigheid des *Stadhouders*, als het bes-

beste middel tot herstel der rust, noodzaaklijk ware? en dat het besluit van Hoogstdezelve, om naar *Amsterdam* te vertrekken als een weldaad behoorde beschouwd te worden? Wij hebben hier boven reeds gemeld, dat Z. H. reeds op den 2 *September* aldaar aankwam, en in het *Oudezijds Heeren Logement*, op Stads kosten geherbergd werdt: laat ons nu bezien, wat 'er geduurende dat verblijf, in die beroemde Handelstad hoofdzaakelijk is voorgevallen.

De Vorst, vergezeld door den *Graave van Bentinck*, de Griffier *Fagel*, en den Secretaris *de Back*, en begeleid door eene ontelbaare menigte Volks, waar onder eenige der pas benoemde *Burger-Gecommitteerden*, en een aantal *Scheepstimmerlieden* zich bevonden, aan het voorzegde Logement gekomen zijnde, werdt aldaar ontfangen en verwelkoomt door drie der Regeerende Burgemeesteren, de Heeren *Corver*, *Sautijn*, en *van de Poll*, (de vierde, de Heer *Jan Six* uit de Stad zijnde) welken in last hadden, om Z. H. steeds te blijven vergezellen. Weldraa verzocht en verkreeg de Regeering gehoor, zoo ook de *Burger-Gecommitteerden*, welken die gelegenheid te baate namen, om door een bij hen verkoren spreeker, over hunne klachten en bezwaren uit te wij-

den,

den, en boven alles op de Remotie aantedringen. Eene Aanſpraak die door Z. H. beantwoord werdt, door te zeggen: *dat Hij gekomen zijnde om de rust te herſtellen, zulks doen zoude, op zulk eene wijze, als Hij in den dag der algemeene vergelding, voor God zou kunnen verantwoorden*, waarmede Hij hen vertrekken liet, met zielen vervuld zijnde met eenen geweldigen wrok, door te moeten zien, dat Z. H. eenen vertrouwelijken omgang met Burgemeesteren hieldt, in zoo verre zelfs, dat zij daaglijksch bij hem ter maaltijd genodigd werden, door welk verkeer Z. H. van den waaren ſtaat van zaaken is onderricht geworden niet alleen, maar die ook eene voegzaame gelegenheid aan de hand gaf, om over de meer gewichtige belangen van den Koophandel opgehelderd te worden, waar van de Prins naa het ſtillen der onlusten, geen gering gebruik gemaakt heeft, te meer, daar dien Vorst vier dagen naa zijne aankomst in de Stad, vereerd werdt met eene talrijke en plechtige bezending, benoemd uit het aanzienlijk Lichaam der voornaamſte *Amſterdamſche* Kooplieden en Handelaaren, aan welks hoofd zich de Heer Jozua van der Poorten bevondt, die in een treffende Aanſpraak de belangen van den Koophandel,

aan

aan Z. H. aanbeval: eene bezigheid oneindig voortreffelijker dan de bemoeijingen der *Doelisten*, die dag en nacht ijverig in de weere waren; *eensdeels;* om de verkiezing van Gecommitteerden in alle de Wijken der Stad bewerkt te krijgen: en *anderdeels;* om hunne klachten en Bezwaren ter kennisse van Z. H. te brengen. Twee onderwerpen, aan welks volvoering al vrij wat moeite en zorgs voor deze roervinken was vastgehecht.

Immers het was niet dan met de grootste moeite, dat zij eindelijk in veele Wijken, de benoeming gedaan kregen; van waar het ook toekwam, dat 'er veelen benoemd werden, aan wien alle de vereischten tot dien taak ontbraken; het welk al wederom gelegenheid verschafte, hen te doen besluiten, om uit alle de Gecommitteerden slechts 6 Personen te kiezen; die het werk volvoeren moesten, waar toe (zoo als natuurlijk te verwachten was) de aan ons reeds bekend geworden voorvechters en toongevers, zich wel spoedig benoemd zagen. Intusschen was de grootste zwarigheid, *wat*, en *waar over* men, behalven over de reeds opgegeevene onderwerpen, aan den Stadhouder klagen zou? Het stuk der *Posterijën* was reeds naar hunnen wensch gereguleerd. Wat de *Amp-*

ten betrof; het herſtel der misbruiken in dezelven, was en bleef een taak voor het Stedelijk Bewind; en dus bleef 'er niets anders overig dan te dringen op eene ſpoedige *Remotie*: maar ook deze werdt door de Raaden begeerd, daar zij hunne Posten ter beſcheidenheid van Z. H. geſteld hadden, en om welke te bewerkſtelligen, de Stadhouder, volgens het beſluit der Staaten, de reize naar *Amſterdam* voornaamlijk ondernomen had. Dit alles in het oog houdende, wie ziet dan niet, dat alle de bemoeijingen der Misnoegden nutteloos waren? dat zij natuurlijkerwijze met elkander overhoop geraaken moesten? en dat nieuwe klachten en Bezwaren, op een louter niets neêrkomen moesten? Trouwens dat bleek wel ras, want de ééne wilde dit, de andere wederom wat anders; terwijl veelen hoegenaamd niets inbrengen konden, nu het op de zaak regt aankwam. Na veel harrewarrens en twistens, kreegen zij echter een Request of liever Smeekſchrift, ingeſteld op eenen belagchelijk kruipenden toon, op het papier, waarin zij aan Z. H. in algemeene termen, en naa het uitboezemen van de hartbrekendſte klachten, over het gebeurde met de *Appoinctementen op het Request van Raap*, verzochten: 1. *Om de afſtand van de Posterijen.*

rijen. 2. *Aanſtelling van een Vrije Krijgsraad.* 3. *Het benoemen van een nieuwe Vroedſchap, door Burgeroffiçieren en Gecommitteerden.* Verzoeken, die bij den Stadhouder zeer weinig in aanmerking kwamen, en ook bij alle verſtandigen als onnodig, en geheel ongepast beſchouwd werden, daar de Eerſte reeds als afgedaan; en de twee overigen, als ſchadelijk moesten beſchouwd worden. Alles waar het derhalven op neêrkwam, was de Remotie der oude, en de aanſtelling eener nieuwe Regeering, het welk naar de gedachten der *Doelisten* veel te lange achterwege bleef, doch waar mede Z. H. op den 6 *September* een werkelijk begin maakte, door de benoeming van 4 nieuwe Burgemeesteren, zijnde de Heeren *van Colten*, *Deutz*, *Trip*, en *Haſſelaar*, waar naa op den volgenden dag de geheele Vroedſchap veranderd werdt, derwijze, dat 19 der ontſlagene oude Raaden, oogenblikkelijk in hunne waardigheid herſteld werden, terwijl in de plaatſe der 17 bedankt blijvenden, een even gelijk getal nieuwe Raaden benoemd werdt, onder welken verſcheidene aanzienlijke Kooplieden te tellen waren, het welk aan het Handeldrijvend deel der Ingezetenen van deze beroemde wereldſtad tot geen gering genoegen verſtrekte.

Nu zou men gedacht hebben, dat de Hoofden der Misnoegden hunne wenſchen als bevredigd zouden hebben aangemerkt! Dan, het bleek wel draa, dat zij wederom met andere eisſchen voor den dag kwamen, beweerende, dat men bij de nieuwaangeſtelde Burgemeesteren inſteeren moest, op de Remotie van den *Oud-Raad* en *Oud Schepenen*, als welken altoos eenigen invloed van oude tijden af, op de benoeming bij gewoone veranderingen, hadden uitgeoeffend. Het was de beruchte van *Gemnig* die de onbeſchaamheid had, dit voorſtel aan Twee van de Vier nieuw aangeſtelde Burgemeesteren voortedragen, doch met geen ander gevolg, dan dat deze hunne verwondering over dien eisch, en een uitſtellend antwoord, uithoofde van hunne onvoltallige Vergadering te kennen gaven, echter aanneemende zich daar over te beraden; in welk antwoord niet dan naa veel tegenſpraak door de Gecommitteerden genoegen genomen werdt, welken dien middag niet verzuimden om van hun wedervaren aan de vergaderde menigte op den *Doelen* bericht te geeven. Deze inſchikkelijkheid der nieuw aangeſtelde Burgemeesteren, ſcheen intusſchen aan de Hoofden der Misnoegden eene goede gelegenheid te verſchaffen, om op nieuw een Ten-

ta-

tamen bij Z. H. te doen, tot het aanſtellen van eene zogenaamde Vrije Krijgsraad. Zich in grooten getale naar het *Heeren Logement* begeven hebbende, om deswegens bij den Stadhouder nieuwe inſtantien te doen, beſpeurden zij wel draa, dat dien Vorst met hen aanmerkelijk verſchilde, van gedachten zijnde, dat zodanig eene verandering tot bederf van de Burgerij ſtrekken zoude, zulks aantoonende door de onwraakbaarſte bewijzen, welken bij de afgezondenen die uitwerking hadden, dat zij wel draa tot het gevoelen van Z. H. toetraden, waar van zij, op de *Doelen* terug gekomen zijnde, aan de aldaar vergaderde bende kennisſe gaven, in vertrouwen, dat men van verdere inſtantien op dat ſujet zoude afzien. Dan, dit liep geheel fout: het niet ſpoedig mededeelen van het verhandelde met Burgemeesteren; gevoegd bij de onverwachte verandering in denkwijze aangaande het ſtuk van den Krijgsraad, waren genoegzaame redenen bij de heethoofdigſten, om de afgevaardigden van ſlinkſche oogmerken verdacht te houden, waar door een nieuwe geest van Partijſchap onder de *Doelisten* geboren werdt, die eene ſcheuring onder hen verwekte, daar Raap en nog zes anderen aan de Gecommitteerden uit de Wijken bericht inzonden,

dat zij zich voortaan van alle Vergaderingen zorgvuldig onthouden zouden; terwijl de dolzinnigſten onder dien razenden hoop het beſluit namen, dat zij om lief noch om leed, niet rusten zouden, ten zij dan, dat hen omtrent de Krijgsraad volkomen genoegen gegeven werde.

Dat dit niet ſlechts een bloot zeggen van de zodanigen was, bleek intusſchen nog dien zelfden avond, daar zij oogenblikkelijk een Request ontworpen en tekenden, behelzende een dringend verzoek aan Z. H. *om toch te bewilligen in eene Vrije Krijgsraad*, hunne bezorgdheid te kennen geevende, *dat zoo aan hetzelve niet voldaan werde, zulks naar zich zoude ſleepen de verwoesting van hunne tot heden toe algemeene Burger-Unie.* Ten ſlotte van alles biddende en ſmeekende: *dat Z. H. voor de eerſte reize die aanſtelling deede, en dat bij volgende vacatures, de benoeming door de Burger-Gecommitteerden geſchiedde.* Dan, het Request deedt geene andere uitwerking op de ziel van den Stadhouder, dan dat hij hun te kennen gaf, *dat hem dit verzoek toeſcheen, niet te zullen kunnen ſtrekken tot heil der Burgerij, doch dat Hij in dezen een beſluit neemen zou, zoo als Hij voor God en zijn Geweten zou kunnen verantwoorden.* Met welk bericht hij de Ge-

com-

committeerden vertrekken liet, zich voorſtellende, naa deze herhaalde verklaring van zijne gevoelens, van verdere aanzoeken bevrijd te zullen blijven.

Dan, dit viel geheel anders uit: de Commisſie, in den laaten avond Rapport van het verrichtte aan de *Doelisten* overbrengende, gaf dit niet alleen gelegenheid tot de onſtuimigſte handelingen, die tot diep in den nacht voortgezet werden; maar men had daar te boven de onbeſchoftheid, dat een aantal hunner, veelal Scheepstimmerlieden, des morgens tusſchen 3 en 4 uuren naar het *Heeren Logement* heenen ſnelden, begeerende binnengelaaten te worden, als hebbende iets van het grootſte aanbelang aan Z. H. voor te ſtellen. Door den nood en het aanhouden der verhitte *Doelisten* gedrongen, werdt eerst den *Graave van Bentinck*, en daar naa Z. H. zelve, genoodzaakt het Bedde te verlaten, om deze onverlaten te woord te ſtaan, die als nu kwamen berichten, *dat 'er eene algemeene gisting in de gemoederen ontſtaan was, door de vreeze, dat men geen Vrije Krijgsraad verkrijgen zou, biddende om verandering in het beſluit, daar het anders geſchapen ſtond om een Bloedbad in de Stad te zien aanrichten.* Schandelijk gedrag voorzeker,

daar de valschheid van der muiteren voorwendſel ten duidelijkſten bleek, wijl het ligtelijk te bevroeden was, dat zoo 'er een bloedbad zou aangericht worden, zulks alleen aan hunne eigene ſtrafwaardige oproerigheden zoude moeten toegeſchreven worden. Het laat zich zonder onze herinnering zeer ligtelijk bevatten, dat Z. H. over dit onbehoorlijk nachtbezoek, hoogst t'onvreden was, en het heeft bij zeer veelen verwondering gebaard, dat hij die oproermakeren hunne ingewikkelde bedreiging van een bloedbad aanterigten, niet dadelijk betaald zette, door hen hunne onbeſchoftheid te verleeren, daar zij hem in het holſte van den nacht zijne rust betwistten. Dit ten minſten, zou onzes inziens veel beter hun verdiend loon geweest zijn, dan zich in zoo verre toegeevend te betoonen, om hen met een uitſtellend antwoord weg te zenden. Had Z. H. in die oogenblikken zijne hem aangeboorene zachtheid en minzaamheid aan een zijde gezet, en gebruik gemaakt van de macht, welken Hij had kunnen toonen, de *Doelisten* mogten hem van onverzettelijkheid beſchuldigt hebben; maar Hij zou ten minſten voor de naſpraak zijn bevrijd gebleven, van zulken die deze toegeeffelijkheid aangevoerd hebben, als een bewijs

van

van 's Vorſten geheime verſtandhouding met de Hoofden der *Doelisten*, ten einde daar door zijne vooronderſtelde Heerschzuchtige oogmerken uitgevoerd te krijgen: eene aantijging, die als van alle grond van waarheid ontbloot moet beſchouwd worden, wanneer men in aanmerking neemt, dat WAGENAAR ons weet te zeggen: *dat Z. H. over al dat kwellen en plaagen, op het einde ongeduldig geworden zijnde, gedreigd had, niet alleen de Stad Amſterdam, maar ook het geheele Vaderland en zijne Ampten te zullen verlaten, en naar zijne Duitſche Staaten te trekken, ingevalle men hem verder lastig viel* (*).

Hoe

(*) Niemand duide het ons euvel, dat wij ons gevoelen, aangaande het gedrag van Z. H. hier onbewimpeld te kennen geeven. Zoo zeker als wij ons overtuigd houden, dat de bovengemelde aantijging van de vijanden van het Oranjehuis loutere laſtering was; even zoo zeker zijn wij verplicht te moeten erkennen, dat 's Vorſten inſchiklijkheid, en taai geduld, tegen eenige onbeſchofte oproermakers, den *ſchijn van waarheid* aan die aantijging gaf. Dan, het is niet meer dan *ſchijn*! en zoo lang het ten aanziene van het tegendeel, aan duchtige bewijzen van waarheid mangelt, geeft het aan niemand recht om WILLEM DEN VIERDEN als de PROTECTOR van zulke roervinken voor te ſtellen. Had Z. H. de eerſte toongeevers bij de kop doen vatten, en exemplaar

Hoe dit zij, Z. H. zich van den onzinnigen hoop naa eene ligte Correctie over hunne onbe-

doen ſtraffen, zij hadden niet meer dan hun verdiend loon gehad. Maar wie gevoelt niet met ons, dat zulk eenen maatregel, aan zeer veele bedenkingen en zwarigheden onderhevig was? Door de woelingen en kuiperijen van de Hoofden der Opſtandelingen hadden zij de onkundige menigte aan hun ſnoer gekregen, waar van het getal niet wel te berekenen was. De ongelukken bij de Executie van drie Plunderaars, in het vorig Jaar gebeurd, lagen nog in verſche geheugenis, en moesten Z. H. aandrijven, om ingevolge zijn heerſchend Character, de weg van gratie, boven dien van geſtrengheid te bewandelen. *Een ſtad van die bevolking als Amſterdam; allerwegen vervuld met Vreemdelingen en Zeevarenden*; en *onvoorzien van eene bezetting, waar op men zich verlaten kon*, ontriedt aan Z. H. gebruik te maaken van een maatregel, die zoo ooit, althans hier te paſſe kwam. Het is bekend, dat de *Amſterdammers*, het verblijf van Militairen ten allen tijde wraakten, zoo zelfs, dat toen Z. H. eenige dagen bevorens voor de Stad aankwam, Hij het Militair geleide voor de poort afdanken moest, om dat men geene Militairen dulden wilde. Het zou te bezien geſtaan hebben, of de Prins, ſtaat hebbende kunnen maaken op een welgeintentioneerd Guarnifoen, zoo toegeeffelijk zou gebleven zijn. Wij geloven van neen; en zijne verdrietelijkheid, door WAGENAAR aangehaald, geeft ons grond om dus te denken, daar het een bewijs opleverd, hoe zeer Z. H. van de onbillijkheid der eisſchen door de opſtandelingen gedaan, overtuigd was.

beſcheidenheid, gepleegd in hem zijne nachtrust te beneemen; en met de beloſte, dat hij over het voorſtel raadpleegen zou, afgemaakt hebbende, beraadde hij zich op den volgenden dag deswegens met Burgemeesteren, waar van het Reſultaat dit volgende was:

„ *Dat, daar het zeer moeijelijk zoo niet*
„ *ondoenlijk mogt gerekend worden, omtrent*
„ *het werk van de Krijgsraad zodanige ſchik-*
„ *kingen te beramen, die aan allen aangenaam*
„ *waren, Z. H. naa ingenomene Conſideratien*
„ *van H. H. B. B. ter herſtelling van de rust*
„ *der Stad, en om zoo veel mogelijk genoegen*
„ *te geeven aan de Burgerij, beſloten had:*

1. „ *Dat zal worden gehouden eenen Vrijen*
„ *Krijgsraad, beſtaande uit Capiteinen, Lui-*
„ *tenanten, en Vaandrigs.*

2. „ *Dat iedere Compagnie, naar omvrage,*
„ *daartoe zouden Committeeren zodanigen van*
„ *de voorſchr. Officieren uit haare Compagnie,*
„ *als haar aangenaam zijn zouden.*

3. „ *Dat dezelve Capiteinen, Luitenanten,*
„ *en Vaendrigs, op die wijze door ieder Com-*
„ *pagnie bij meerderheid van ſtemmen gecom-*
„ *mitteerd zijnde, dezelve de aanſtelling doen*
„ *zouden van vijf Collonellen, en vervullen de*
„ *plaatſen van die Capiteinen, Luitenanten,*

en

„ *en Vaendrigs, die aan hunne Compagnien*
„ *niet aangenaam zijn zouden — of, dat zij*
„ *maaken zouden een dubbel getal van Perſo-*
„ *nen, om daar uit bij Z. H. de Electie te*
„ *doen, tot aanvulling van de plaatſen der*
„ *geenen, die uitgevallen waren.*"

Eene uitſpraak, die wel beſchouwd, wat de hoofdzaak betrof, aan den wensch der *Doelisten* beantwoordde, vermits de benoeming der Hoofdoffiçieren aan het Volk; en die van de Collonellen aan de goedgekeurde Leden van den Krijgsraad, of aan Z. H. uit een dubbel getal verbleven werdt, waar door men natuurlijkerwijze zou hebben mogen verwachten, dat nu alle zwarigheden en gemor zouden geëindigd zijn: dan, het bleek wel draa, dat men als nog niet te vreden was. Hoe duidelijk de Reſolutie ook ſprak, men beſchouwde dezelve als twijffelachtig en duister, het welk gelegenheid opleverde, dat elk op zijne wijze, en meest ſtrookende met zijne bijzondere inzichten eene verſchillende uitlegging aan dezelve gaf, waardoor het ongenoegen ten hoogſten toppunte ſteeg. Sommige Schutters wilden hunne Offiçieren *geheel*, andere wederom *ten deele* behouden: dan ſtemden ſommigen voor de een of de ander; waar naa men de gegeven ſtem we-

weder introk. Kortom: het ging in die bijeenkomſten, even als in de onſtuimige Clubſen van onzen leeftijd; men was t'onvrede, men morde en klaagde, en met dat alles, men wist zelve niet wat men begeerde, of waarom men bijéengekomen was. Armzalige geſteldheid voorzeker! Alleen dank te weeten aan de opruijingen der *Doelisten*, en aan de intrigues van veelen, die zich zoo gaarne tot Offiçieren benoemd zagen, het gewoone huismiddel dat in ſoortgelijke bijeenkomſten bij der hand genomen wordt. Was het wonder, dat door al dat twisten en harrewarren, de hartstochten van veele heethoofdigen derwijze in beweging geraakten, dat zij elkander eerst met ſchelden en raazen, en daarna met vuistſlagen in den ſchild voeren, waar door op het einde het recht van den ſterkſten de boventoon behield, en de benoeming der Perſonen beſlischte?

Op deze wijze verkreeg men eenen zoogenaamden *Vrijen Krijgsraad*, die wel draa zitting neemende, vijf Collonellen benoemde; terwijl Z. H. des marrens en dwingens moede, de gedaane benoeming aanzag, ten zelfden tijde, dat Hij, overeenkomſtig den wil der *Doelisten*, en de bereidvaardigheid der *Regeerende Schepenen*, des *Oud-Raads*, en *Oud Schepenen*, ook

ook in die Collegien eene buitengewoone verandering verordende, naa alvorens daartoe door de Heeren *Staaten van Holland* te zijn geauthoriseerd. Een maatregel, waar bij vier Regerende Schepenen, te weeten, de Heeren *de Wilhem*, *Karsseboom*, *H. Hooft*, en *H. Bicker*; benevens alle de *Oud Burgemeesteren* en *Oud Schepenen* van hunne waardigheden ontzet werden, waarnaa de Heeren, *M. B. van Collen*; *F. Lestevenon*; *Mr. J. Witzen*; *Mr. H. Hooft*, *Gz.*; *Mr. G. Hooft*, *Gz.*; *Mr. G. de Graaf*; *B. Huidekoper*; *G. Deutz*; *L. de Bas*; *Th. de Smeth*; *Mr. A. Alewijn*; *J. Cliffort*; *H. Hooft Dz.*; *W. C. Backer*; *J. van Marcelis*; *Mr. L. Trip*; en *Mr. P. Cliffort*; als Oud Schepenen gecontinueerd werden, van alle welke veranderingen op den 14 *September* van wegen Z. H. aan de Ingezetenen werdt kennisse gegeven.

Op deze wijze was nu op alles, behalven op het werk van den *Krijgsraad*, door Z. H. behoorlijke orde gesteld. Vermoeid van zoo veel onrusts en gemors, begon Z. H. naar den *Haage* te verlangen, en nam om die rede een besluit, om op den 15 *September*, en dus naa een verblijf van 13 dagen, het inwendig verdeeld *Amsterdam* te verlaaten, het welk met bijnaa dezelfde plichtplegingen vergezeld ging,

als

als bij het arrivement waren geobſerveerd geworden. Gereed ſtaande om te vertrekken, en op het tijdſtip dat de *Schutters*, de *Doelisten*, en *Bijltjes*, zich op hunne posten bevonden, om Z. H. uitgeleide te doen, of te zien vertrekken, liet Hoogstdezelve zijne welmeening omtrent de Krijgsraad Publiçeeren, op eene wijze die aan veelen maar zeer matig beviel. Eene Publicatie, die allerwege blijken draagt, hoe onvergenoegd dien Vorst was, over alles wat hij in *Amſterdam*, gezien, gehoord, en ondervonden hadt; waar bij hij beval, dat een einde aan al het morren en woelen gemaakt werde; ten dien einde het Collegie van Burger-Gecommitteerden als de Bronwel van alle de gevoerde Twisten, ontbindende; gebiedende allen voortaan de Vergaderingen in de *Doelen* natelaaten, met bevel om in alle gevallen de behoorlijke eerbied en achting aan de Regeering te betoonen. Een ſtuk, dat op alles wat wij aangaande de Troubelen, door de *Doelisten* aangericht, gezegd hebben, het zegel der waarheid drukt, en uit dien hoofde verdiend, dat wij hetzelve onze Lezeren onder het oog brengen, dus luidende:

„ Wij WILLEM KAREL HENRIK FRISO &c.
„ doen te weeten: Dat wij van de goede Bur-
„ ge-

„ gerij en Ingezetenen der Stad *Amſterdam*
„ verzocht zijnde, om aan dezelve te geeven
„ een Vrijen Krijgsraad, en om voor eenmaal
„ te willen aanſtellen de Leden die denzelven
„ Krijgsraad zouden uitmaaken, met een getal
„ van vijf Collonellen aan het Hoofd; onze
„ gedachten hebbende laaten gaan over de beste
„ en bekwaamſte wijze, op welke aan het oog-
„ merk en het verlangen van de Burgerij we-
„ zentlijk, en zonder kwetſing van de Privile-
„ gien en Grondwetten van den Lande in het
„ algemeen, en de Præëminentien en Voorreg-
„ ten van den Krijgsraad in het bijzonder, die
„ zij bij haare oprichting, genoegzaam zoo oud
„ als die van de Republiek zelve, heeft ver-
„ kregen, alle zaaken aan welkers handhouding
„ wij ons bij geſtaafden Eede hebben verbon-
„ den, zoude kunnen worden voldaan.

„ Dat wij hangende onze deliberatien over
„ die gewichtige zaak, *met leedwezen beſpeurd*
„ *hebben*, *dat door eenige kwalijk geintentio-*
„ *neerden*, aan de goede Burgerije verkeerde
„ denkbeelden van het waare beſtaan van een
„ Vrijen Krijgsraad worden ingeboezemd, wel-
„ ke daaglijkſch meer en meer gevoed wor-
„ dende, zoo diepe wortelen geſchoten heb-
„ ben, dat daar uit zijn voortgekomen, zoda-

„ nige

„ nige *ongerijmde verzoeken*, dat de inwilliging „ derzelver, wel verre van te ſtrekken tot be„ reiking van de waare oogmerken, en de we„ zentlijke vervulling van het verlangen der „ Burgerij, integendeel met zich zoude mede„ brengen, een notoiren inbreuk in de Privile„ gien, en eene geheele vernietiging van de „ oude en wettig verkregene Rechten en Præ„ ëminentien van den Krijgsraad, en van die „ Vrijheid zelve, die verzocht wordt, dat door „ ons aan den Krijgsraad mogt worden gege„ ven."

„ Dat alle deze omſtandigheden ons geper„ moveerd hebben, om, zonder de zaak tegen „ zoo veele *kwaade opgevatte denkbeelden* te „ decideeren, een middel tot gerustſtelling van „ de Burgerij aan de hand te geeven (*men zie „ hetzelve hier boven Bladz.* 139) doch dat wij „ *tot ons ſmartlijk leedwezen* ondervonden heb„ ben, dat, onaangezien de onophoudelijke „ zorgen, vlijt, en moeite bij ons aangewend, „ om alles ten beste te beſtieren, de uitkomst „ aan onze rechtmaatige verwachting geenſints „ heeft beantwoord, zoo wel met opzicht tot „ het houden van een Vrijen Krijgsraad, over„ eenkomſtig onze gedeclareerde intentie, als „ met opzicht tot de zoo zeer gewenschte en

„ verhoopte verandering in de geſteldheid der
„ gemoederen.

„ Want, dat, wat het *Eerſte* aanbelangt, in
„ het verkiezen der Leden tot het compoſee-
„ ren van gemelden Krijgsraad, in verſcheiden
„ Wijken en Compagniën de vrijheid niet is
„ opengelaten, die de Schutters hadden moeten
„ en behoren te hebben, om zich naar hun wel-
„ gevallen te kunnen verklaren; *maar dat de-*
„ *zelven integendeel door onbeſcheide bejegenin-*
„ *gen zijn geïntimideerd, en genoodzaakt ge-*
„ *worden hunne keuze te bepalen, naar de zin-*
„ *nelijkheid en het goedvinden van de zulken, die*
„ *beſtaan hebben zodanige ongeregeldheden te*
„ *onderneemen.* — Dat men ook heeft kon-
„ nen goedvinden, *Commisſien van Offiçieren,*
„ *bij hunne Compagnien voor aangenaam ver-*
„ *klaard, en die zelfs de deliberatiën van den*
„ *Krijgsraad reeds bijgewoond hadden, weder-*
„ *om in te trekken.* Door welke onbetaame-
„ lijke handelwijzen, aan een groot getal Le-
„ den, den voorn. Krijgsraad compoſeerende, is
„ benomen de Faculteit en het vermogen, om
„ ingevolge onze duidelijk verklaarde Intentie,
„ eene vrije en onbepaalde keuze te doen, van
„ zodanige ſubjecten, als zij oordeelden de
„ besten en bekwaamſten te zijn, om de plaat-

„ ſen

„ ſen van de Hoofd-Officieren, die aan hunne
„ Compagnien niet aangenaam waren, te ver-
„ vullen: het welk dan ook meer dan eens aan-
„ leiding heeft gegeven tot klachten, die door
„ voornaame Leden van den Krijgsraad gedaan
„ zijn, naa dat zij daar door in hunne vrije Deli-
„ beratien en Verkiezingen belemmerd en ge-
„ ſtoord werden.

„ Dat, wat het *Tweede* Poinct aangaat: *Wij*
„ *met veel hartſeer, en met de uiterſte veront-*
„ *waardiging vernomen hebben, dat ſommige*
„ *kwalijk geïntentioneerden, in hunne kwaade*
„ *practijken hebben voorgegaan, om de goede*
„ *Burgerij te misleiden; met verregaande en*
„ *hoogſt ſtrafbaare dreigementen te intimidee-*
„ *ren, en allerleij kwaad zaad te verſpreiden*
„ *om oneenigheid en mistrouwen tuſſchen Bur-*
„ *gers en Burgers te veroorzaaken:* waar uit
„ de gemoederen eens aan het gisten geraakt
„ zijnde, niet anders als de uiterſte verwarrin-
„ gen en onheilen tot een gantsch verderf van
„ de Stad, en van den geheelen Staat zoude te
„ wagten ſtaan (*).

„ Dat,

(*) Wanneer men dit gezegde van Z. H. met aandacht overweegt, dan ziet men duidelijk, dat Hoogstdezelve, *de Hoofden der Doelisten, als de bewerkers van alle de on-*

„ Dat, of wel uit dat alles duidelijk is af
„ te neemen, dat in het benoemen van de
„ Krijgsraadsleden, en in het houden van de
„ vrije deliberatien derzelve, in veele opzich-
„ ten onze gedeclareerde Intentie, niet is ge-
„ obſerveerd en nagekomen; wij echter om
„ aan de geheele Burgerij een doorſtekend
„ blijk van onze trouwhartige en Vaderlijke
„ genegenheid en toegeevendheid te geeven,
„ wel hebben willen goedkeuren, bij dezen de
„ verkiezing die bij den gemelden Krijgsraad
„ gedaan is, van vijf Collonellen en van de
„ verdere Hoofd-Officieren, in de plaatſen van
„ die geenen, die bij hunne Compagnien niet

„ voor

lusten en bewegingen aanmerkte, en daarom hoogst ſtraf-baar keurde. Een bewijs (onzes inziens) voor de on-waarachtigheid der aantijgingen van zoo veelen, als ingewikkeld, of meer opentlijk hebben ſtaande gehouden, dat Z. H. met de Hoofden der *Doelisten* eenen zeer vertrouwelijken omgang onderhield; en hen als Raadslieden zou gebruikt hebben, alleen met het oogmerk, om langs dien weg tot de hoogſte Macht te geraken. —— Het gezegde in den Text, bewijst het tegendeel, en te gelijk dat de Prins zeer wel onderricht was, hoe het op de Zaal van de *Doelen* toeging, en welke ſtreeken die oproermaakers op hun Compas hadden, om den onkundigen en ligtgelovigen hoop, tot hun verachtelijk doel te leiden.

„ voor aangenaam zijn verklaart: en dat wij „ wijders hebben goedgevonden vast te ſtellen „ en te ſtatueeren, gelijk wij doen bij dezen, „ dat de gemelde vijf verkoren Collonellen en „ verdere Hoofd-Officieren, met de geenen „ die zijn aangebleven, zullen uitmaaken den „ Krijgsraad; doch zodanig, *dat die Krijgs-* „ *raad niet anders zal mogen vergaderen, dan* „ *met voorkennis van Heeren Burgemeesteren,* „ *en op de beſchrijving der Collonellen, aan* „ *wien volſtrekt word overgelaten, te oordeelen* „ *of 'er rede zij tot het beſchrijven van den* „ *Krijgsraad of niet* (*). *En dat van nu voor-*

(*) Het zal blijken, dat toen in 1786 de onlusten tot die hoogte ſtegen, als wij in het vervolg opgeeven zullen, de bepalingen in den Text gemeld, *aangaande de wijze waarop den Grooten Krijgsraad der Stad Amſterdam, mogt geconvoceerd worden*; zijn aangevoerd geworden, als een bewijs *van de heerschzucht van* WILLEM DEN VIERDEN, en als een verkrachting van de voorrechten der Burgers en Ingezetenen. Het zal daarom zijne nuttigheid hebben, dat wij onze Lezeren doen opmerken, de waare reden waarom in 1748 die bepalingen door Z. H. verordend werden, welken geene andere waren, dan om *eensdeels*; het gezach en de Authoriteit van de Politieke Macht te handhaven: en *anderdeels*; te beletten, dat 'er geen *Rijk in een Rijk* opgericht werde, dat al zeer ligtelijk zou kunnen geſchied zijn, wanneer Burgemeesteren

„ *voortaan dezelve Krijgsraad zal hebben hun-*
„ *ne vrije deliberatien, over alle zaaken tot*
„ *hen gehorende, en dat het aan denzelven*
„ *Krijgsraad insgelijks zal vrijſtaan, om bij*
„ *Vacatures van Collonels en andere Hoofd-*
„ *officiers plaatſen, zodanige verkiezingen en*
„ *aanſtellingen te doen, als zij in Conformiteit*
„ *van de Privilegien, oude Conſtitutien, Re-*
„ *glementen, en Herkomens, ten meesten nutte*
„ *en welzijn van de Stad zullen oordeelen te*
„ *behoren.*

„ Dat wij al wijders onveranderlijk willen-
„ de conſerveeren de vaderlijke zorg en gene-
„ genheid, waarmede wij voor de goede Bur-
„ gerij en Ingezetenen van deze Stad zijn aan-
„ gedaan, voor ditmaal insgelijks wel hebben
„ willen in vergetelheid ſtellen, en over het
„ hoofd zien; *alle begaane onordentlijkheden,*
„ *die ter onzer kennisſe zijn gekomen, en die*
„ *'er verder zouden mogen zijn gepleegt.*

„ En gelijk wij nu hier mede in alles, zoo
„ veel

in der tijd, ontſtoken gebleven waren van allen invloed op de werkzaamheden van den Burger-Krijgsraad. De zaak uit dat oogpunt beſchouwd zijnde, wie gevoeld dan niet de noodzaaklijkheid en wijsheid in de gemaakte bepaalingen? Rede genoeg waarom wij de plaatſing van dat ſtuk noodzaaklijk keurden.

„ veel behoudens de Privilegien en het wel-
„ zijn van de Stad, en zonder krenking van
„ den Eed, door ons plechtelijk gedaan, bij
„ mooglijkheid heeft konnen geſchieden, de
„ goede Burgerij en Gemeente van deze Stad
„ hebben getragt alle mogelijk genoegen te
„ geeven; zoo verwachten wij ook van de
„ goede Burgerij en Ingezetenen, dat zij alle
„ en een iegelijk, zich voortaan als geſchikte
„ en gehoorzaame Burgers en Ingezetenen zul-
„ len gedragen, zoo, naa deze onze ſerieuſe
„ welmeening, als generaallijk in alles naar
„ het geene de plicht en verſchuldigde eerbied
„ en onderwerping aan hunne wettige Over-
„ heden vorderd. *Willende wij verders allen*
„ *en een ieder, zonder onderſcheid, op het al-*
„ *lerernſtigſte en trouwhartigſte hebben ver-*
„ *maand en gewaarſchouwd, gelijk wij verma-*
„ *nen en waarſchouwen bij dezen, van zich*
„ *terſtond afteſcheiden en te onthouden van alle*
„ *publieke Vergaderingen of Bijeenkomſten, on-*
„ *der wat naam of voorwendſel dezelven zou-*
„ *den mogen wezen. Gelaſtende ook ſpeçiaal*
„ *de geenen, die wegens de Wijken of Burger-*
„ *Compagniën zijn gecommitteerd geweest, zich*
„ *van ſtonden aan, van die en alle diergelijke*
„ *Commisſien te houden voor ontſlagen; op pœ-*

„ *ne, dat die geenen die bevonden zullen wor-*
„ *den tegens deze onze ſerieuſe wille en be-*
„ *geerte te hebben ingegaan, en zich aan eenig*
„ *misdrijf tegen de waardigheid van de Rege-*
„ *ring, of ongehoorzaamheid aan deszelfs beve-*
„ *len ſchuldig te maaken, als verſtoorders van*
„ *de gemeene Ruste, en verachters van onze*
„ *heilzaame oogmerken en bevelen, naar exi-*
„ *gentie van zaaken, en volgens de wetten van*
„ *den Lande, zonder eenige conniventie, ande-*
„ *ren ten Exempel zullen worden geſtraft.*
„ *&c. &c.*"

Hoe ſcherp en bedreigend deze Publicatie van Z. H. ook zijn mogt; hoe zeer in dezelve ten duidelijkſten te ontdekken was, uit welk een oogpunt die Vorst, de bedrijven der *Doelisten* beſchouwde, en hoe zeer Hij hun gehouden gedrag afkeurde, het bleek echter wel draa, dat zij als nog in hetzelve volharden wilden, daar zij naa 's Prinſen vertrek, in vuile lasterſchriften met verſcheidene zwarigheden en klachten over de *Gilden* en andere onderwerpen voor den dag kwamen: dan, dit was alles ſlechts als de laatſte ſtuiptrekking van hun ten einde ſnellend bewind aantemerken. De nieuw aangeſtelde Regering hernam welhaast, door het neemen van Cordaate beſluiten, het zoo hooglijk

lijk geſchonden gezach, waar door de ontſtelde gemoederen tot bedaren gebracht werden, en de Stad allengs in rust geraakte. Naar maate dat ontzag voor Overheid en Wetten onder het braafſte deel der Burgerij van dag tot dag aanwies; naar die zelfde maate verloren de Hoofden der Opſtandelingen hunnen ſchadelijken invloed, onder de hen bevorens bewonderende menigte, waar door wel draa de voorheen betoonde eerbied en achting, in eene algemeene verachting verwandelde, waarmede zij ten grave daalden. Zij mogten zich gevleid, en zelfs onder hunnen aanhang, bij alle gelegenheden voorgegeeven hebben, dat zij wel diep in de gunst van den Stadhouder ſtonden, en door denzelven tot de aanzienelijkſte Eereposten zouden bevoorderd worden; dan het bleek in het vervolg ten duidelijkſten, hoe zeer zij buiten den waard gerekend hadden, want niet alleen moesten zij hunnes ondanks tot den kring van hunne gewoone bedrijven wederkeeren, maar hadden tevens het verdriet, dat zij rijkelijk deelen moesten in den haat en verachting van alles wat eerlijk dacht, waarin hunne nagedachtenis zelfs deelen moest, die als nog tot op dezen huidigen dag aanwezig blijft. De beruchte JEAN ROUSSET, die om zijne bekwaam-

heden in het vak der Geſchiedkunde, door Z. H. kort naa zijne verheffing tot Hoogstdeszelfs Historieſchrijver was aangeſteld geworden, ondervondt aldraa, dat hij zich die Vorſtelijke gunst, door zijn oproerig geſchrijf, en gedrag, had onwaardig gemaakt, daar Z. H. van hem de bevorens uitgereikte Acte, te rug nam, en zich zijner belangen geheel onttrok. De overige roervinken geraakten ſpoedig in het vergeetboek; daar zich niemand huns bekommerde: zelfs de eerſte en voornaamſte toongever aan alles, de ſnoode Raap; deelde derwijze in den vloek zijner Stadgenooten, dat een aantal der door hem zoo deerlijk misleidde Ingezetenen, ruim vier jaaren daar naa, aan zijn Lijk eene eerlijke begraaffenis, en de rust in het graf betwistten, derwijze, dat zijn rottend overblijffel, niet dan door behulp der Juſtitie, aan de verſcheurende handen van eenen woedenden hoop onttogen werdt. Geduchte les voor ſoortgelijke Volksverleiders! Hoe zeer hadden zulke voorbeelden in laater dagen niet behoren te ſtrekken, om veelen van diergelijke Volksverleidende en Eigenbaatige handelingen te rug te houden? daar het deerlijk uiteinde van veele plunderaars en oproermaakers, het oud en waarachtig gezegde ten vollen bevestigde, *dat het*

kwaad

kwaad de meester loont; en dat zij, die met de onkunde hunner Natuurgenooten, voor zekeren tijd eenen ſchandelijken Koophandel drijven, het zij dan vroeg of laat, eindelijk het verdriet en de ſchande ondervinden, dat hun misdadig oogmerk ontdekt wordt, en zij welhaast van den throon der Heerschzucht afgerukt, in een afgrond van vloek en verachting worden neêrgeploft, zoo als ons in het vervolg van deze Geſchiedenis ten duidelijkſten blijken zal.

*

*

VIERDE BOEK.

Hebben wij in het voorgaande Boek, den oorſprong, voortgang, en de eindelijke beſliſſing en afloop van de hooggaande onlusten binnen de grootſte en machtigſte Stad des geheelen Vaderlands, in het onderhanden zijnde tijdvak dezer Geſchiedenis zoo vreeſelijk gewoed hebbende, aan onze Lezeren voorgedragen; thans eischt de order des Geſchiedverhaals, die wij ons zelven hebben voorgeſchreven, dat wij ons beſchouwend oog naar elders heenen wenden, om te bezien op welk eene wijze het zich aldaar, ook in dat opzicht, hebbe toegedragen. Men verwachtte intusſchen niet, dat wij ons in het vermelden derzelver, die uitvoerigheid ver-

veroorloven zullen, welken wij opzichtelijk het gebeurde te *Amſterdam* in acht genomen hebben: ook te dien tijde was die Stad het brandpunt van alle onéénigheden en verwarringen, welken geheel de Republiek in rep en roere ſtelden; van hier, dat wij het gebeurde aldaar in veele bijzonderheden kennen deeden, om ons ten aanziene van de overige Steden aanmerkelijk te kunnen bekorten; te gelijk van oordeel zijnde, dat opmerkende Lezeren, zonder onze nadere herinnering, wel vatten zullen, dat de Hoofden der Opſtandelingen in andere Steden zich het model van *Amſterdam* ten voorbeelde ſtelden, en dat het in de overige Steden, zoo min als te *Amſterdam*, mangelde aan zulken, die aan alles den toon gaven, welken uit dien hoofde als de bewerkers van veele onheilen door ons moeten worden aangemerkt. Wij beginnen met de Stad *Haarlem*, alwaar het vuur van onéénigheid reeds zederd lange onder de aſsche ſmeulde, en uit hoofde van de nabijheid aan *Amſterdam*, dag op dag niet weinig voedſel verkreeg.

Zagen wij in het voorgaande *I. Deel Bladz.* 421 *en vervolgens*, hoe de Plonderſtorm tegen de Pachtershuizen en hunne Bezittingen het allereerst binnen *Haarlem* uitbarstte, en aldaar de ijſe-

lijk-

lijkſte verwoestingen aanrichtede, het was dan niet te verwonderen, dat veele aanvoerders van dat eerloos bedrijf, met innig genoegen vernamen het geene 'er in *Amſterdam* door de *Doelisten* werdt uitgevoerd, om de Regering den voet te ligten, ſlechts naar het tijdſtip reikhalzende, om even dezelfde Toneelen binnen *Haarlem* ten toon te ſtellen. Uit het voorgaande Boek zijn wij reeds ontwaar geworden, hoe de beſaamde *van Gemnig*, (een Patroontekenaar te *Haarlem*) zich op den eerſten voorgrond der *Amſterdamſche* onlusten plaatſende, een ſpreekend bewijs opleverde, welke gevoelens 'er in zijne ziele huisvesteden, en het lijdt bij ons geene bedenking, dat hij te dien tijde reeds in verſtandhouding ſtond met zoo veele *Haarlemſche* wargeesten, als met hem dezelfde gevoelens koesterden. Intusſchen verdient het opmerking, dat, hoe eenſtemmig in de Hoofdzaak veelen in de beide Steden denken mogten, 'er echter een verbazend verſchil in de Perſonen was, die dat werk het allereerst aan den gang hielpen. Te *Amſterdam* mogt dit ondernomen worden door eenige weinigen misnoegden uit de Burgerij, die het op de Stedelijke Regeering geladen hadden, zich vleijende door verandering hun Fortuin te bevoorderen;

ren; maar te *Haarlem* kwam het voort van eenen kant van waar men zulks het minst verwachten kon, te weeten: uit het lichaam van de Vroedſchap zelve, het welk niet naliet de verwonderiug van veelen tot zich te trekken. Hoe ongepast en ſchadelijk het bij alle verſtandigen en naadenkenden, geen deel aan het Beſtuur hebbende, moest gerekend worden, om in eenen tijd als de toenmaalige, de nog trillende ſnaaren van Burgertwisten en onéénigheden, op nieuw in beweging te brengen, door het doen van voorſtellen, die daar toe op nieuw aanleiding gaven; zoo oordeelden zij, zoo iets nog oneindig ſchadelijker, toen zij vernamen, dat de jongſte der Vroedſchapsleden, Mr. REMEES FLORIS VAN ZANEN, die eenige maanden bevorens tot Raad en Schepen der Stad was aangeſteld, even dien zelfden taak op zich nam, welke door de Hoofden der misnoegden binnen *Amſterdam* was ondernomen geworden, ten einde eene buitengewoone verandering in de Regeering volvoerd te krijgen. Immers het was op den 7 *September*, de dag waarop de Nominatie tot de benoeming van nieuwe Burgemeesteren gewoonlijk geſchiedde, en wel op hetzelfde tijdſtip, dat de Remotie te *Amſterdam* volvoerd werdt, dat voornoemde VAN ZANEN,

NEN, in de Vroedſchapsvergadering eene bij hem ingeſtelde ſchriftelijke Propoſitie inleverde, die het onder de asſche ſmeulend vuur van muiterij, binnen *Haarlem* eenskaps in lichterlaaije vlammen deedt ontbranden: een bedrijf dat uit dien hoofde als een onberaden ſtap, bij alle braven en verſtandigen werdt afgekeurd, daar hij aldus tegen zijne medeleden redekavelde:

„ Het is bekend aan ieder Ingezeten, en voor-
„ naamlijk aan Regenten van 't Land, hoe het
„ voor de verkiezing van Z. H. met het Land
„ ſcheen gekomen te zijn tot deszelfs onder-
„ gang; en toen was het, dat door den vijan-
„ delijken inval in Staats-Vlaanderen, eerst in
„ Zeeland, en daar naa ook in Holland, een
„ vuur van ijver ontſtond in 'Neêrlandsch Volk,
„ om Z. H. tot hulp en Beſchermheer te heb-
„ ben, en de roep was zoo algemeen, om
„ dien Vorst tot Stadhouder bevoorderd te zien,
„ dat het Steden en Dorpen deedt daveren.
„ Het was toen Edele Achtb. Heeren! dat
„ UEd. Achtb. zeer wijsſelijk het gevaar van
„ verre apprehendeerende, zulks van binnen
„ voorkwamen, door verſchuilinge te zoeken
„ onder de ſpoedige verkiezinge van Zijne
„ Hoog Vorſtelijke Doorluchtigheid, tot Gou-
„ ver-

„ verneur en Stadhouder. — Sedert heeft die
„ verkiezing gekregen een algemeen volkomen
„ beflag, met alle die waardigheden welken
„ wij weeten, en het is de Hemel zelfs, die
„ daar over zoo wel als over het Hoogvorste-
„ lijk Huis zijnen zegen heeft geſchonken,
„ zoo dat wij gebleven zijn bevrijd van het ge-
„ vaar dat ons dreigde en drukte. — Die
„ eigen daad van voorzichtigheid heeft thans
„ mijne propoſitie ten doel. — De bewegin-
„ gen te Amſterdam onder de Burgerij en Ge-
„ meente gereezen, zijn ons al zoo wel als de
„ gevolgen bekend; en niemand onzer kan on-
„ bewust zijn, van een murmureerend onge-
„ noegen binnen deze Stad: en wie twijffelt
„ of het zal mede in volle vuur en vlam uit-
„ barſten, zoo daar inne niet bij tijds Corda-
„ telijk worde voorzien, met de zaak door on-
„ ze beſluiten daar henen te dirigeeren, dat
„ Zijne Hoog Vorſtelijke Doorluchtigheids
„ komſte in deze Stad, ten ſpoedigſten mag
„ worden verzocht en bevoorderd, omme ook
„ alhier op het ſtuk van de Regering zodanig
„ te voorzien en disponeeren, als Z. H.
„ vinden zal ten nutte en ruste van de goede
„ Burgerij dezer Stad, en ten dienſte van den
„ Lande te behoren, en of niet om die reden

„ behoorde achter te blijven de Nominatie van „ Burgemeesteren?"

Niets valt natuurlijker te begrijpen, dan dat dit opzienbaarend voorſtel, zeer tegenſtrijdige uitwerkſelen op de gemoederen veroorzaakte, niet alleen bij de Leden der Vergadering aan welke het gedaan werdt, maar ook bij anderen, toen de tijding van het gebeurde in de Vroedſchap, zeer ſpoedig zich door de geheele Stad verſpreidde, en het ſtuk zelve door de Drukpers in alle handen kwam. Burgemeesteren niet goedvindende dat het ſtuk voorgeleezen werde, zoo werdt 'er ook niet over geraadpleegd, veel min dat 'er een beſluit op genomen werd; en wat het maaken van de Nominatie betrof, ook daar mede werd naar gewoonte, en ingevolge de punten van beſchrijving voortgevaren, tot geen gering misnoegen van den Voorſteller, die zulks ongepast oordeelde. Weinig tijds verliep 'er, of VAN ZANEN, werdt in een naamloos ſtukje op eene vreesſelijke wijze over zijn gedaane voorſtel doorgeſtreeken, het welk volgens het zeggen van den Schrijver, *door de Burgerij met de grootſte blijken van afkeer en vervloeking zelfs verworpen was; men beſchouwde die daad, als een middel om onrust en verwarring aan te ſtoo-*

ſtooken, en ſtrijdig met de Plicht van een Regent, waarom men den Voorſteller als een meineediger conſidereerde, die zulks niet gedaan had, om de waare belangen van Stad en Burgerij te bevoorderen, maar veel eer, om door de begeerde Remotie zich zelven eenen hogeren rang te bezorgen, en de jongſte Vroedſchapsplaats, met de Burgemeesterlijke waardigheid verwisſeld te krijgen. Behalven deze beſchuldigingen, welken natuurlijkerwijze uit het gedrag van den Voorſteller konden afgeleid worden, werden hem door denzelfden ſchrijver nog de ſchandelijkſte eigenbaatige handelingen naar het hoofd geſmeten, als zoude hij zich ſchuldig gemaakt hebben, *aan ontrouw in het draagen der gewoone en buitengewoone Stedelijke en Landelijke lasten; aan vexatien gepleegd aan werkbaazen;* en eindelijk *aan onbetaamelijke expresſien, in vroeger dagen gehouden ten nadeele van den Stadhouder, door wiens aanbeveeling hij nu onlangs tot Vroedſchap bevorderd was.*

Het laat zich zonder onze herinnering zeer ligtelijk bevatten, dat VAN ZANEN bijnaa woedend werdt, over het uitgeeven van dat naamloos ſtukje: ijlings de pen opvattende, ſchreef hij eene advertentie voor de Courant, waarin

hij het ſtukje *voor een vuilaartig lasterſchrift, opgevuld met logens; en deszelfs maaker als een infaame lasteraar ten toon ſtelde, met uitloving van f 2000-:-: aan hem, die den ſchrijver zou weeten aantewijzen.* Ontoereikend middel voor VAN ZANEN voorzeker, om de gegevene ergernis bij alle verſtandigen op te ruimen, of zijn gedrag bij zijne vijanden gerechtvaardigd te krijgen! Die bekendmaaking deedt zoo als gewoonlijk, eene geheel verkeerde uitwerking, vermits het gedaane voorſtel door dezelve niet alleen, algemeener bekend; maar ook de aangetijgde wandaden van den Voorſteller, door het geheele Land verſpreid werden, toen een ander onbekend ſchrijver, eenige Aanmerkingen op het eerst uitgegeven Libél in de wereld zondt, waarin de ſchrijver den ſchijn aannam, dat hij VAN ZANEN verdedigen wilde, ſchoon het in de daad geene andere ſtrekking had, dan om de bijgebragte beſchuldigingen, nog algemeener te doen gelezen worden, daar hij dezelve woordelijk overnam: al het welke voor meergenoemde VAN ZANEN zeer veel naſpraak en verdenking veroorzaakte, die hij tot aan zijnen dood, na verloop van veele jaaren niet heeft kunnen te boven komen, dewijl het nooit ontbroken heeft aan zeer veelen, die het door

door hem gedaane voorſtel, als ongerijmd en misdadig in een Regent bleven beſchouwen, wijl het de gemoederen in beweging zette, en aanleiding gaf tot alle die bewegingen welken ons nu te vermelden ſtaan (*).

Wan-

(*) Uit eene nadere verdediging van VAN ZANEN bleek wel de ongegrondheid der beſchuldigingen, opzichtelijk het *verkorten van 's Lands Inkomſten; gepleegde eigenbaatige handelingen;* en *openlijk gevoerde discoursſen ten nadeele van den Stadhouder;* maar dit nam echter de nadeelige indruk niet weg, die zijn *voorſtel in de Vroedſchap* gedaan, veroorzaakt had. Zoo de Remotie plaats had, dan moest VAN ZANEN aanmerkelijk opklimmen in zijnen toenmaligen Rang, en dit bleek ook bij de uitkomst, want door de daarop gevolgde Remotie, klom hij niet minder dan 16 ſtemmen opwaard, waar door hij wel ſpoedig de Burgemeesterlijke waardigheid verkreeg. Voorts is het bekend, dat hij tot die waardigheid geſtegen zijnde, zich een groot gezach in de beheering der publieke zaaken, boven veele anderen te bezorgen wist, of aanmatigde: dat hij eenen buitengewoonen invloed op alles had, en zijne gevoelens wist door te drijven, al was het zelfs tot nadeel van de Stedelijke Finantiën. Eene overdrevene zucht hebbende, tot het verbeteren en verfraaijen, of het ſtichten van publieke gebouwen en werken, was hij niet vrij te kennen van onderneemingen, welken het vermogen der Stedelijke Inkomſten te boven gingen. Hij was de man die in 1768 het bouwen van het kostbaar en prachtig *Diaconie-Huis* te *Haarlem*, tegen den zin van veele Regeeringsleden, en de gegoedſte In-

Wanneer wij in ons geheugen te rug roepen het door ons verhaalde (*I. Deel bladz.* 421—428) dan weeten wij, hoe zeer het *Haarlemsch* Plunderrot, zich deedt uitmunten in het uitplun-

gezetenen doordreef, waar door hij de Stads Finantien bezwaarde met de betaaling van de Renten eenes aanzienlijken Capitaals dat tot het bouwen opgenomen werdt. Veelen keurden het bouwen van zulk een groot en prachtig gebouw onnodig, en voorſpelden, dat het vroeg of laat, zoo niet den ondergang der Stad, althans groot nadeel aan *de Armen* berokkenen moest, die ja, in een Paleis geherbergd werden, maar aan wien wel draa het gewoone onderhoud ontbreken zou. De uitkomst heeft reeds die voorzegging bewaarheid; want ſints het bouwen van dat prachtig Huis, is het maaken van Legaaten aan de Diaconie, bij veelen onnodig gekeurd. — Het verval in de Fabrieken, veroorzaakt door den Oorlog met *Engeland*, kort naa dat het Huis gebouwd werdt, deedt de inkomſten van hetzelve in dezelfde evenredigheid verminderen, als het getal der Armen vermeerderde. Sints de Revolutie van 1795 is het niet verbeterd: integendeel, de toeſtand der voorheen welgeſtelde *Diaconie*, is thans allerelendigst, en wel zoo erg, dat 'er bijna geen voorbeeld van is. — De Armen, die men nog blijft bedeelen, woonen, wel is waar in dit *uitwendig heerlijk gebouw*, maar van binnen is het ſchrik van rondsomme. En aan hun die in *Haarlem* niet geheel vreemd zijn, is bekend, dat aan de Directie van den overledenen Oud Burgemeester VAN ZANEN, de oorzaak van veele ellenden nog worden toegekend.

plunderen van een aantal Pachters Huizen, en hoe zeer aldaar alle gezach voor Wet en Overheid met voeten getreden werdt: het was dus niet te verwonderen, dat toen de woelingen der *Amſterdamſche Doelisten* te *Haarlem* bekend werden, en de misnoegden ten zelfden tijde kennis kregen van het voorſtel door den Heere VAN ZANEN gedaan, dat (zeggen wij) als toen de muiterij het hoofd opſtak, en veelen op nieuws aan het morren ſloegen. De Stadhouder had, (wel is waar) een aantal bezwaren, (te dien tijde, door eenige misnoegden aan de *Baron van Groveſtins* opgegeeven,) voor zoo verre zulks practicabel kon gerekend worden, trachten uit den weg te ruimen, waar van op den 10 *Augustus* bij openbaaren Placaate was kennis gegeven; maar het bragt de gemoederen tot geene rust. Een aantal voorſtellen waren zoo dwaas en ongerijmd, dat de Prins dezelve van de hand wijzen moest; terwijl opzichtelijk de overigen, de klagers aan het Stedelijk Beſtuur gerenvoijeerd waren, met vermaning, om zich voortaan rustig en vredig te gedragen: dan, het voldeed der klagende menigte niet, en des Stadhouders vermaning baatte luttel. — Integendeel, door de dag op dag aangebragte berichten, van het geene 'er te

Amſterdam gebeurde, ſtegen de onlusten langs hoe hooger, en de Propoſitie van VAN ZANEN zette aan dat werk nieuwe kracht en leeven bij. — Het een en ander maakte de Regeering derwijze wars van het Bewind, dat, hoe ferm bevorens ook, in het afwijzen van de Propoſitie des Heeren VAN ZANEN, zij echter het beſluit nam, om in navolging van die van *Amſterdam*, hunne posten ter beſcheidenheid van den Stadhouder te ſtellen, en om zijne perſoneele overkomst binnen *Haarlem* te verzoeken, ten einde op alles behoorlijke order te ſtellen. De Stadhouder het eerſte aanneemende, maar tot het tweede niet gezind zijnde, benoemde hij de *Baron van Waſſenaar-Katwijk*, en den Raadsheer *Paauw*, om zich naar *Haarlem* te begeven, ten einde behoorlijke informatien te neemen, en van alles aan Hoogstdezelve verſlag te doen, waar van aan de Burgerij door eene Publicatie behoorlijke kennis gegeven werdt; met aanmaaning om zich tegen den 30 *September*, tot het inleveren der Bezwaren gereed te maaken, mits in acht neemende, alle mogelijke discretie en beſcheidenheid.

Inmiddels dat men binnen *Haarlem* de aankomst van deze beide genoemde Commisſariſſen te gemoete zag, zaten de misnoegden niet ſtil,

ſtil. Eenige weinigen, zich noemende *Gecommitteerden uit de Burgerij*, hadden op bekomen bericht van het geene 'er in *Amſterdam* omging, eenigen tijd te voren een Request, beſtaande uit vier Artijkelen, en houdende aan Burgemeesteren en de Vroedſchap, ontworpen, waarin zij zich wel zeer beklaagden over het afwijzend beſluit van Z. H. op de meeste bezwaren aan de *Baron van Groveſtins* overgeleverd, doch hadden hetzelve (welligt om het gebeurde met VAN ZANEN) te rug gehouden: dan nu, beſloten zij hetzelve, als nu ingericht aan den Stadhouder, over te leveren, prætendeerende dat zij althans niet minder in hun belang verdienden gehoord te worden dan de *Amſterdammers;* dat zij niet minder dan dezen verlangden, dat Z. H. *Redres op het ſtuk der Ampten maakte;* ook het *publiek maaken der Privilegien;* het *Herſtel van den Krijgsraad;* de *verandering in het Collegie van de Overlieden der Fabrieken verordende*, en eene *buitengewoone verandering in de Regeering daarſtelde; het getal der Vroedſchappen van het tegenwoordig getal van* 24 *tot* 32 *vermeerderende, gelijk het van oude tijden af geweest was.* Terwijl men met dit alles ijverig bezig was, kwamen de Heeren *van Waſſenaar* en *Paauw* in de Stad, die van

alles kundſchap verkregen, en de Leden der Regeering geſproken hebbende, wel draa. bij monde van den Raadsheer *Paauw* van hunne bevinding aan Z. H. verſlag deden, met dat gevolg, dat op den 7 *October* door genoemde Heeren Commisſarisſen, de 24 in dienst zijnde Vroedſchappen van hunne waardigheden ontſlagen werden, waar van 'er oogenblikkelijk wederom 17 werden aangeſteld, (*) waar bij Z. H. nog 15 nieuwen voegde, en op die wijze het getal der Raaden op den ouden voet herſtelde, van welke verandering bij Publicatie aan den Volke werdt kennisſe gegeven.

Naauwlijks was dit verricht, of 'er volgde eene tweede afkondiging, bevattende Z. H. dispoſitie op de bevorens ingeleverde verzoeken der zig noemende Gecommitteerden uit de Burgerij, behelzende de *aanſtelling van eenen Nieuwen Burger-Krijgsraad;* eene toezegging dat ten aanziene *van de Ampten*, en *het Redres in het Collegie van de Overlieden der Fabrieken*, *met den meesten ſpoed de nodige veranderingen bewerkſtelligd;* en eindelijk *de Privilegien*

(*) De geheele Remotie bepaalde zich derhalven tot niet meer dan 7 Vroedſchappen, terwijl het getal der nieuw aangeſtelden 15 perſonen bedroeg.

gien der Stad door den druk voor elk verkrijgbaar gemaakt zouden worden: het welk alles besloten werdt, met de afkondiging van eene generaale uitwisſching, kwijtſchelding, en vergiffenis van alle bedrevene ongeregeldheden aan alle Ingezetenen, zoo van de zijde van Z. H. als van de Regeering, met recommandatie zich in het vervolg van dat alles te onthouden, en zich als gehoorzame Burgers te gedragen, waar naa de rust ſchijnbaar herſteld zijnde, voorzegde Commisſarisſen naar den *Haage* vertrokken. Wij zeggen: *ſchijnbaar herſteld:* want, daar de meeste verzoeken der misnoegden finaal afgewezen, of aan eene nadere dispoſitie verbleven werden, bleef het morrend ongenoegen in veeler zielen huisvesten, derwijze, dat het eenigen tijd daar naa, met eene verdubbelde woede uitbarstte, die niet dan door den militairen arm, en zelfs ten koste van menſchenbloed geſtild werdt. Wij zouden de orde die wij ons zelve voorgeſchreven hebben, geheel en al uit het oog verliezen, wanneer wij dat alles hier vermelden wilden, waarom wij dit tot het vervolg van dit Geſchiedverhaal uitſtellende, ons nu van *Haarlem* naar *Leijden* begeven zullen, om te bezien, hoe ook aldaar de muiterij en tweedracht allerwegen het hoofd opſtak, en de

ſchro-

ſchromelijkſte onéénigheden en Burgertwisten veroorzaakte.

Bijna ten zelfden tijde dat het vuur van inwendige verdeeldheid binnen *Amſterdam* en *Haarlem* aan het blaaken ſloeg, ontkiemden de diepliggende zaaden van oproer en muiterij, onder veele Ingezetenen van de aanzienelijke en volkrijke Stad Leijden. Ook daar ontbrak het niet aan ſommige wargeesten, die op het voetſpoor der *Amſterdamſche Doelisten*, het zich tot eene dagelijkſche bezigheid ſtelden, om de luidſte klachten over het Publiek Beſtuur aan te heffen, en langs dien weg eenen geduchten aanhang aan hun ſnoer te krijgen. Zij wilden al mede op hunne wijze, in navolging van *Raap* en *Conſorten*, aan het opſtellen en tekenen van Requesten arbeiden; en oordeelden, overeenkomſtig het gevoelen van *van Gemnig*, het aanſtellen van *Gecommitteerden* hoogst nuttig en heilzaam. Van hier, dat zij onder de Schutterij (die te *Leijden* uit 8 Compagnien, en elke Compagnie uit 8 Quartieren beſtondt,) alle moeite aanſpanden, om voor elk Quartier ééne Gecommitteerden benoemd te krijgen, het welk hen door opruijingen van de meest onkundigen wel draa gelukte, waar naa het onder de Gecommitteerden, aangeſpoord door

door eene verleidelijke Redevoering, gedaan op den *Doelen*, door zekeren Kruidenier, *Schoonwinkel* genaamd, op het bijeenbrengen van klachten, en het ontwerpen en tekenen van Requesten los ging, derwijze, dat men 'er reeds op den 19 *September*, één in gereedheid had, niet minder bevattende dan 18 Artijkelen, die allen, de eene meer, de andere min, eene ſtrekking hadden, tot het invoeren van eenige veranderingen in het beſtuuren van de huishoudelijke belangen der Stad, doch waarin van het werk der Regeringsverandering geen woord te vinden was. Een ſtuk, dat alhoewel het aan de Stedelijke Regeering gericht was, echter aan den Stadhouder aangeboden werdt (*), tot geen gering misnoegen van Burgemeesteren, aan wien ſlechts de

(*) Om onze Lezeren de waarde van dit Request te doen kennen, zal het genoeg zijn te zeggen, dat de Requestranten onder anderen in hetzelve verzochten: *dat Z. H. het vloeken en zweeren belette. Dat hij zorgde dat 'er even zoo veele* VOETIAANEN *als* COCCEJAANEN *onder de Leidſche Predikanten te tellen waren. Vernietiging van de Deſolate Boedelkamer. Dat 'er nooit of ten eeuwigen dage Militair Guarniſoen in Leijden zou gelegd worden, zelfs dat geene Militairen door de Stad zouden mogen trekken, dan met conſent van Burgemeesteren en den Krijgsraad.* Men oordeele uit deze ſtaalen hoe vernuftig de ſtellers waren.

de Copie werdt ter hand gesteld, en welken ook om die rede, de Requestranten naar Z. H. verwezen, toen zij 4 a 5 dagen naa de inlevering van het Request, op eenen brusquen toon vragen kwamen, *of Burgemeesteren het Request hadden nagezien?* (*) Eene nadere bezending ondernomen door *Schoonwinkel* en *van der Steen*, naar den *Haage* gedaan zijnde, kregen de misnoegden bericht, dat Z. H. zoo draa de zaaken te *Haarlem* bered waren, de aldaar werkzaam zijnde Gemachtigden naar *Leijden* zenden wilde, om op alles onderzoek te doen, hen te gelijk ernstig vermanende, om te zorgen dat inmiddels de rust en goede orde bewaard bleven.

Hoe geheim en bedekt dit alles mogt verricht worden, het bleef echter voor de Stedelijke

(*) Schoon het getal der *Gecommitteerden* niet minder dan 64 bedroeg, zoo bepaalde zich echter het getal der *Spreekeren* slechts tot 8, zijnde één uit elk Vaandel, welker naamen dus opgegeven werden; *J. van Leeuwen*, *L. Lips*, *J. Schoonwinkel*, *J. van der Steen*, *W. van den Berg*, *J. Smittenaar*, *J. Smets*, en *C. van Starkenbrug*. — Behalven dezen, speelden eenen *Pieter de Mikker*, *Willem de Groot*, en *Pieter Balthasaar*, de schandelijkste rollen, zoo als wij in het vervolg vermelden zullen.

lijke Regeering niet verborgen. De Vroedſchap, *aan de eene zijde* zeer onvergenoegd over de plaatshebbende bewegingen, ondernomen door eenige weinige misnoegden; en *anderdeels* niet gezind, om het voorbeeld der *Amſterdamſche* Vroedſchap in het afſtaan van het verkregen Bewind te volgen, zoo beſloten Heeren Burgemeesteren, zich insgelijks naar den *Haage* te begeven, ten einde Z. H. van den toeſtand der Stad kennisſe te geeven, en met dien Vorst te overleggen, wat 'er tot herſtellinge der rust zou kunnen en behoren in het werk geſteld te worden, het welk ten gevolge had, dat Z. H. even als te *Haarlem* geſchiedde, beloofde, dezelfde Heeren Commisſarisſen naar *Leijden* te zullen zenden om van alles behoorlijk onderricht te worden. Nu duurde het ook niet langer dan tot den 10 *October*, dat de *Baron van Waſſenaar Katwijk*, en de *Raadsheer Paauw* binnen de Stad kwamen, die aldaar, geduurende twee dagen zich onledig hielden, om de klachten der misnoegden, opzichtelijk de Regeering in te winnen, en tevens de Leden der Regeering zelve in hun belang te hooren, waar naa zij zich wederom naar den *Haage* begaven, om van alles aan den Stadhouder behoorlijk verſlag te doen.

doen. Het lijdt geen bedenking, dat het ten aanziene van de misnoegden, in de *Eerſte plaats* nederkwam, op eene herhaling van die punten welken reeds in het bewuste Request waren opgegeeven, en dat 'er naderhand nog eenige ſoortgelijken ingevoegd werden: maar het is niet minder zeker, dat zij in de *Tweede plaats* die gelegenheid te baate namen, om de *Remotie der Stedelijke Regeering* op het tapijt te brengen, en dezelve, in navolging van de misnoegden te *Amſterdam* en *Haarlem*, wel ernſtig te begeeren: dan, daar de *Leijdſche* Vroedſchapsleden, niet genegen waren om hunne Posten ter dispoſitie van Z. H. te ſtellen, zoo als de *Amſterdammers* gedaan hadden, zoo veroorzaakte dit zeer veele Conferentien met de Gecommitteerden van den Stadhouder, die herhaalde reizen naar den *Haage* vertrokken, en wederom te rug kwamen, om van den ſtaat der onderhandelingen verſlag te geeven, en nieuwen last te haalen (*), door al het welke de ge-

(*) Beide Heeren vertrokken den 12, en retourneerden den 14. Op den 15 gingen zij wederom naar den *Haage*, en keerden den 16 terug. — Dien eigen dag ging *Paauw* wederom naar Z. H. en keerde den volgenden morgen te rug: eindelijk vertrok hij nog dien zelf den

gemoederen der beide partijen niet weinig verbitterd werden.

Onder al dat heên en weder trekken der Gecommitteerden van Z. H. veroorzaakt door de onbeſcheidene en driftige eisſchen van de Hoofden der misnoegden, zaten intusſchen een zeer groot aantal Ingezetenen niet ſtil, om zich ten voordeele van de Regeering te doen gelden. Geene redenen van klacht hebbende, en met de Regeering zeer wel te vreden zijnde, keurden zij eene buitengewoone verandering onnut, en niet willende dulden dat de *Spreekers* aan hunne woelingen den zwaai gaven, als ſpraken zij uit naam der geheele Burgerij, zoo oordeelden zij noodzaaklijk, dat voorwendſel te logenſtraffen, door het inſtellen van een Request, bevattende eene poging, om de Continuatie der Regeering bij den Stadhouder bewerkſtelligd te krijgen, en welk verzoekſchrift in een Coffijhuis, ſtaande tegen over het Raadhuis, ter tekening gelegd werdt, een bedrijf dat zij-

den avond wederom naar de Hofplaats, van waar hij den 18 te rug kwam, medebrengende het *Ultimatum*, waar bij de Remotie was gerangeerd geworden. — Uit dit gebeurde ziet men duidelijk, dat de Vroedſchap niet dan door den drang der omſtandigheden, eindelijk toegaf. en zich naar den gang des werks ſchikte.

zijnen oorſprong verſchuldigd was aan den bedrieglijken handel van de meerderheid der 64 Burger-Gecommitteerden, die, niettegenſtaande 22 hunner zich tegen de Remotie verklaard hadden, echter op dezelve bij 's Prinſen Gevolmachtigden bleven aandringen, waar door de 64 onderling verdeeld en onéén werdén, en een geheele ſcheuring te vreezen was, daar elk zijn gevoelen wilde doen boven drijven. De toeloop intuſſchen om dat Request te tekenen, was zoo ſterk, dat in weinig uuren een aanzienlijk getal der Burgers dat ſtuk getekend hadden, die daar door eene opentlijke blijk van afkeuring te kennen gaven, omtrent alles wat opzichtelijk de Remotie op de *Doelen* was beſloten geworden. Dan, naauwlijks had de meerderheid der opſtandelingen van dit alles kundſchap verkregen, of zij oordeelden zich bevoegd om het tekenen voor de Regeering krachtdadig te moeren beletten. Een grooten hoop van het laagſte gemeen aan hunne ſnoer hebbende, hitſten zij het ligtgelovig Volk derwijze op, dat een groote bende zich naar de *Breedſtraat* begaf, met geen ander oogmerk dan om het Coffijhuis uit te plunderen, en dusdoende het tekenen des bewusten Requests krachtdadig te ſtuiten. Onder het geſtadig roepen en tieren: „ *Dit*

„ *Huis*

„ *Huis moet deze nacht nog naar den Donder!*" sloegen sommigen ook al aanstonds handen aan 't werk, het gewoone begin van plunderen reeds aanvangende, door het werpen van steenen in de glazen, doch in welk bedrijf zij wel spoedig gestuit werden door de Binnenwacht, welke onder het Raadhuis, en dus vlak tegen over het bedreigde huis, de wacht houdende, het geboefte uit een joeg, en op die wijze den ondergang van het huis belette. Nu zou men immers vermoed hebben, dat verdere moetwil een einde zou genomen hebben? dan dit was 'er zoo verre van af, dat het geboefte de onbeschaamdheid hád, om zich geduurende den nacht, naar de huizen der meest bekende voorstanders van de Regeering te begeven, en dezen, onder bedreiging van plundering en mishandeling, te dwingen, tot aanwijzing waar de getekende Requesten geborgen waren, en de belofte aftevergen, dat zij op den volgenden dag op de *Doelen* komen zouden, om aldaar aan de Hoofden der misnoegden, wel nederig op de knieën liggende, excus te vragen over hunne gedane tekening, waar aan veelen, door bange vreeze gedreven, hunnes ondanks gehoorzaamden, ten duidelijken betoge, hoe hoog het geweld der oproerlingen ten dien tijde ge-

ſtegen, en tot welk eene laagte het wettig gezach der Overheid gezonken was (*).

Bij alle deze oproerige en gewelddadige bedrijven bleef het intusſchen niet berusten. De opſtandelingen uit het heên en weder trekken van 's Prinſen Gevolmachtigden bemerkende, dat de Vroedſchap als nog ongezind bleef, om van

(*) Daar de Notaris *l'Ange* als ſteller van het Request bekend ſtond, en hetzelve, behalven bij den Koffijhuishouder *Haasverberg*, ook bij de Burgers *H. du Pon*, *J. Honkoop*, en *R. de Wilde*, ter ondertekening was voorgelegd, moesten dezen bij dat onſtuimig nachtbezoek niet weinig overlast van het Canailje verdulden. Op de woeste wijze de Huizen doorzoekende, om ware het mogelijk de getekende Requesten magtig te worden, moesten zij echter op het einde onverrichter zaake vertrekken, daar het Papier zoo wel geborgen was, dat alle onderzoek vruchtloos was. Woedende van ſpijt over deze te leurſtelling, moesten het de Bewoners die zij machtig werden misgelden, in zoo verre zelfs, dat DU PON en DE WILDE als Gijzelaars medegeſleurt, en onder een ſtroom van vloek en ſcheldwoorden, als in Proceſſie door de Stad geleid werden, waar naa men hen wederom aan hunne huizen bragt. — Dit alles in het oog houdende, was het dan wel te verwonderen, dat men zwichtende voor het geweld, niet alleen de Tekening ſtaakte, maar zich ook onderwierp aan de onbetaamelijke eiſchen, tot het bidden om verſchoning, zoo als wij vermeld hebben?

van hunne Posten vrijwillig afſtand te doen, werden van dag tot dag violenter, tegen de zodanigen, wien zij als de onverzettelijkſten in dat opzicht beſchouwden, en geenen der Leden deelden zoo zeer in den haat der oproermakeren, dan den Heere *Joan van den Bergh*, ſints veele Jaaren de aanzienelijkſte waardigheden, in onderſcheidene betrekkingen, zoo Provinçiaal, als Stedelijk bekledende, benevens zijnen Schoonzoon, de Secretaris der Stad, *David van Roijen*, op welken veelen, meer dan eenige anderen ten hoogſten gebeten waren. De oude Burgemeester *van den Bergh* op den middag van den 14 *October* met zijne koets van het Stadhuis naar zijne woning willende rijden, werdt op de woedendſte wijze door eenen geringen hoop volks, op de ſtraat aangevallen door dreigen en ſchelden, en ontkwam niet dan met veele moeite, en naa het doen eener gelofte, dat hij van de Regeering afſtand doen zoude, het aangrimmend lijfsgevaar: en naauwlijks was de dag ten avond gedaald, of eene woeste plunderbende ſchoolde niet alleen in den omtrek van zijn huis, maar ook van dat des Heeren *van Roijen*, met geen ander desſein dan om de beide gebouwen onder den voet te haalen, daar mede reeds een begin maakende,

met het inſmijten der glasraamen en andere gewelddadigheden, doch in welk woest bedrijf zij wel draa verhinderd werden, door dien eenige Schutters hunnen Eed en Plicht gedachtig, kwamen aanrukken, de bedreigde Huizen bezettende, waar door het geboeſte wel ſpoedig het haazenpad koos.

Op deze ſchandelijke wijze hielden eenige onverlaten binnen *Leijden* huis! Terwijl een woeste plunderbende op den buit vlamde, die zij door het vernieuwen van bevorens gepleegde euveldaaden, meenden meester te worden; bemoeiden zich de Spreekers, dag en nacht, om der geheele Vroedſchap voor altoos van het Bewind te ontzetten, en derzelver plaatſen vervuld te krijgen, of door hen zelven, of door zulken die hen van de hand vlogen. Eindelijk ligtte de 18de dag van *October* aan, die het pleit beſliſchen zou! Dag, waarop naa veel voor en tegenſpraak, door de Gecommitteerden van *Z.* H. (tot ergernis van veelen) met deze *moeiällen* gehouden, den uitſlag des werks aan alle de Ingezetenen bekend gemaakt werdt, daar alle de Raaden door voornoemde Gecommitteerden op *den Burg* geconvoçeerd en verſchenen zijnde, uit naam van Z. H. voor hunne betoonde dienſten bedankt, en van hunnen

Eed

Eed en Dienst ontſlagen werden, tot kortſtondige blijdſchap van de Hoofden der misnoegden; want naauwlijks was dit verricht, of de ontſlagene Heeren vertrokken naar het Stadhuis, alwaar zij wel ſpoedig de Gecommitteerden van Z. H. zagen aankomen, die hen allen, behalven de Heeren *van den Bergh*, *van Groeneveld*, *van Lanſchot*, en *van Aſſendelft* (welken zich voor ontſlagen bleven houden) in hunne waardigheden op nieuw herſtelden, en in die qualiteit den Eed afnamen, de vier vacante plaatſen met andere aanzienlijke mannen aanvullende, van alle welke ſchikkingen oogenblikkelijk, bij Publicatie aan de Burgerij werdt kennisſe gegeven, tot blijdſchap van alle braven, maar niet te min tot groot verdriet der misnoegden, die nu door de Proefondervinding geleerd werden, hoe weinig nuts alle hunne woelingen hadden te wege gebragt, daar zij nu verplicht werden, zich willens of onwillens, te moeten onderwerpen aan een Stedelijk Bewind, het welk zij zoo gaarne den voet geligt hadden. Dan, hier bleef het niet bij: want naauwlijks was het afleezen dier Publicatie geëindigd, of 'er volgde een tweede op, behelzende diſpoſitie op het Request, den 19 *September*, door de Hoofden der muitelingen,

aan den Stadhouder overgegeeven, waar bij een gedeelte der gedaane verzoeken aan de Requêstranten ontzegd werden; terwijl zij, wat de overigen betrof, naar de Stedelijke Regeering verwezen werden, met last, om zich naar derzelver uitſpraak te gedragen, en zich voortaan naar de bevelen der Overheid, zoo als rustbeminnende Ingezetenen betaamde, te gedragen, in welk geval al het gepasſeerde zou vergeten en vergeven zijn; dog zoo men bleef voort woelen, en den gegevenen raad, tot ſtilte, rust, en ondergeſchiktheid aan de bevelen der Overheid, in den wind bleef ſlaan, dat als dan de overtreders naar luid der Wetten en Placaaten, anderen ten Exempel zouden worden geſtraft, waar naa de Gecommitteerden hunnen last volbragt hebbende, nog dien zelfden avond naar den *Haage* vertrokken, ten einde van het door hen verrichte aan Z. H. verſlag te geeven, in de gegronde hoop en verwachting, dat de Rust nu wel beſtendig binnen *Leijden* zou herſteld blijven.

Dan, de uitkomst leerde wel draa, dat die hoope ijdel was. — De Hoofden der misnoegden in hunne verwagting zich zoo deerlijk te leur geſteld ziende, en ondervindende, dat zij allerwegen de haat en verachting van alle braven

ven zich op den halze geladen hadden, waren niet weinig beducht voor de gevolgen, welken hunne oproerige bedrijven naar zich ſlepen konden. Van hier, dat zij alle zeilen bijzetteden om hun gedrag bij veele Schutteren gerechtvaardigd te krijgen, door het doen tekenen van eene Acte, niet minder behelzende, dan eene verklaring, *dat de* GECOMMITTEERDEN *uit de* 64 *Quartieren, en bijzonder de* SPREEKERS *niets verricht hadden, dan dat geene waar toe zij door de Ondertekenaars waren geauthoriſeerd geworden, met belofte, dat zij dezelven voor alle naſpraak of overlast over het gebeurde op de Doelen, zoo mondelijk als dadelijk, ten vollen indemneeren en bevrijden zouden;* dan, het baatte hen luttel: wat moeite zij ook in het werk ſtelden, om die Acte van Vrijſpraak getekend te krijgen, de meeste Conſtituanten wezen het ſtuk met verachting van de hand, zich beklagende over het misbruik dat de Spreekers van de hen opgelegde Commisſie gemaakt hadden, terwijl anderen, die zich van het tekenen dier volmacht onthouden hadden, hunne uiterſte verontwaardiging over het gehouden gedrag der Spreekeren blijken deden, derwijze, dat dezen wel ſpoedig in den algemeenen haat der Burgerije deelen, en niet zelden de open-

lijkſte hoon en beſpotting van veelen verdulden moesten, het welk eerlange bij ſommigen hunner hateren tot dadelijkheden overſloeg, in zoo verre zelfs, dat de doldriftigſten onder hen, aan de huizen der befaamdſte Spreekeren de glazen infloegen, en andere buitenſporigheden bedreven, waar door deze voor lijfsgevaar beducht wordende, op middelen bedacht werden, ten einde hunne Perſonen en Goederen te beveiligen, het welk aanleiding tot nieuwe zorgelijke oproeren gaf, en weldra den eindedelijken val aan de voornaamſte Roervinken der gepleegde oproeren berokkende.

Aanleiding hier toe, gaf een algemeen gerucht, het welk zich op den 10 *November* door de geheele Stad verſpreidde, behelzende het bericht, (het zij dan waar of valsch) dat de befaamde Spreekers eerlange van hunne bedden geligt, en ter verantwoording naar den *Haage* gevangelijk overgebragt zouden worden. Zoo als het in zulke gevallen gewoonlijk gaat, zoo ging het ook hier: het kwaad gerucht vondt algemeen geloof, niet alleen bij veelen, welken den Spreekeren zulk een lot waardig keurden; maar ook bij zulken, welken als nog hunne zijde hielden, het welk van dat gevolg was, dat de laastgenoemden het opzet namen, om den vol-

volgenden nacht in vrij grooten getale zich gewapend naar de *Doelen* te begeven, en allen die tot hunnen aanhang behoorden uit het Bed te wekken, ten einde zich al mede gewapend derwaards te begeven. Welhaast was de Stad door al dat kloppen op de deuren, en het geloop naar de *Doelen* in rep en roere, en de conſternatie algemeen. De Hoofden der misnoegden ziende, welk eenen geduchten aanhang zij, ondanks alles wat 'er gebeurd was, onder het onkundig Gemeen nog aan hunne zijde behouden hadden, aarſelden dan ook niet lang om hunnen onlangs afgebroken taak wederom op te vatten, en nieuwe pogingen in 't werk te ſtellen om de pas gevestigde order van zaken om verre te werpen, en hunne door Z. H. en de Regeering van de hand gewezene eisſchen bevredigd te krijgen. Daar niet minder dan 36 oude Raaden in het bewind gebleven waren, en niemand der Spreekeren tot vervulling der 4 open gevallene plaatſen was benoemd geworden, wilde de ontzinde menigte, *dat de Regeering andermaal veranderd werde.* Daar hunnen eisch, tendeerende, dat 'er nooit of ten eeuwigen dage Militair-Guarniſoen in de Stad gelegt zoude worden, door de Prins finaal van de hand gewezen was, wilden zij nu op

nieuw

nieuw verzekering hebben, *dat de Stad nimmer met Guarniſoen voorzien werde;* en om des zeker te zijn, begeerden zij, *dat de ſleutels van de Stadspoorten ten allen tijde onder de bewaring der Burgerij bleven.* En eindelijk, daar Z. H. de door hen gevraagde Amnestie, of uitwisſing van alle gepleegde wanbedrijven, niet toegeſtaan, maar gereſerveerd had aan de Deçiſie van de Staaten, en zijne nadere Dispoſitie, zoo namen zij het beſluit, *niet te zullen rusten, voor en al eer men hen op dat ſtuk volkomen genoegen gave.* Geduurende al dat onſtuimig raadplegen en heen en wederloopen der *Doelisten*, liep deze ſchrikbarende nacht ten einde, en toen de dag aanbrak, zag men duidelijk dat het bij geen delibereeren bleef, maar dat de bende zich van alles wilde meester maaken. Beducht, dat de tijding van den toeſtand der Stad wel ſpoedig naar den *Haage* zou overwaaijen, en dat zulks een bezoek van Militairen ten gevolge hebben kon, *hielden zij alle de Stads Poorten geſloten en bezet. Van alle kanten werdt het Raadhuis door hen omringt, alwaar Burgemeesteren door gewapende Piquetten, geplaatst voor de ingangen van hunne Vergaderkamer,* (als 't ware) *in arrest gehouden werden, en genooddrongen, om in die*

ge-

geſteldheid, den euvelmoed dier Onverlaten ten doel te ſlaan, en alles in te willigen wat zij begeerden.

Akelige toeſtand voorzeker, waarin zich het deerlijk beroerd *Leijden* in die dagen bevondt! Daar het ontzach voor Overheid en Wetten, ſtout geſchonden, en ten eenenmaale geweken was, zag het beste en grootſte deel der Inwoneren zich blootgeſteld, aan alle de rampzalige gevolgen, welke eene volſlagene Regeeringloosheid gewoonlijk vergezellen. Gelukkig, dat dezelve kort van duur was, en dat ondanks alle de genomene voorzorgen der Muiteren, om hunne oproerige bedrijven voor het oog van 's Lands Staaten en den Stadhouder verborgen te houden, de Regeering der Stad echter middel vondt, om den zorgelijken toeſtand van zaaken binnen *Leijden* in den *Haage* te doen bekend worden, en om bijſtand van den Souverein, bij Z. H. aan te houden. Het duurde ook niet lang, of Z. H. voldeedt aan dat alſints billijk verzoek, op de ſpoedigſte wijze Patent verleenende, aan omtrent duizend Militairen, zoo Voet- als Paardenvolk, met last, om binnen *Leijden* te rukken, en aldaar, door het houden van Guarniſoen, de muitzucht te beteugelen; het geſchonden gezach der Overheid

heid te herſtellen; en eindelijk, de wraakvorderende Gerechtigheid behulpzaam te zijn in het opſpeuren der voornaamſte Belhamels, ten einde hen de welverdiende ſtraffen hunner ſchandelijke bedrijven te doen ondergaan.

Hoe zeer de Opſtandelingen naa dat zij zich meesters van Poorten en Raadhuis gemaakt hadden, in den waan verkeerden, en aan hunne onderhorigen verzekerden, dat 'er van de inlegering der Soldaten niets te vrezen was, de uitkomst leerde echter wel ſpoedig dat zij geheel buiten den waard gerekend hadden: want naauwlijks begon op den 16 *November* de eerſte morgenſchemering zich aan de Hemel te vertonen, of eenige weinige Dragonders, uitmaakende de voorhoede van een grooter getal dat volgde, en in de grootſte ſtilte des nachts uit den *Hage* getrokken was, kwamen op het onverwachtst de *Wittepoort* der Stad, op dat tijdſtip geopend voor de Paſſagiers die met de ſchuiten naar den *Haage* en *Delft* vertrokken, binnen rijden, bezettende niet alleen de gezegde poort, maar zich ook verzekerende van het Geſchut, het welk nevens de Poort op de Stads wal geplant ſtond. Welk een ſchrik, angst, en verwarring dit onverwacht bezoek bij de Muitelingen; welk eene vreugde dit bij het beste

deel

deel der Ingezetenen verwekte, laat zich beter gevoelen dan door ons beſchrijven. Oogenblikkelijk posteerden zich de manſchappen voor het Raadhuis, aan de Poorten, en op de voornaamſte toegangen der Stad, terwijl anderen, door geſtadig te Patrouilleeren, de muitzucht paal en perk ſtelden, derwijze, dat de openbaare rust volkomen herſteld werdt. De Regeering door dit alles het ontweldigd gezach wederom herneemende, liet de Stedeklok trekken, toen eene waarſchouwing tegen alle ſamenrottingen werdt afgekondigd, met bedreiging van de ſtrengſte ſtraffen, aan hem die onderneemen durfde, zich daar aan ſchuldig te maaken, en eer deze gewoelvolle dag ten avond neigde, zag men de Heeren *Vitriarius* en *Breukelaar*, Raaden in den Hove van Juſtitie, vergezeld door hunnen *Fiscus*, *Drosſaard*, en *Gerechtsdienaars*, ter Stad binnen rijden, met geen ander oogmerk, dan om op alles wat 'er gebeurd was, naauwkeurig onderzoek te doen, en de Hoofden der misnoegden loon naar werk te verſchaffen.

Nu duurde het niet lang, of eenige Hoofden der Opſtandelingen maakten zich onzichtbaar; terwijl anderen, te weeten: *P. de Mikker*, Kroeghouder; *L. Lips*, Brouwer; *J. W. de Groot*,

Groot, Boekdrukker; en *P. Balthaſaar* al mede een Tapper, voor gemelde Raaden van den Hove gedagvaard en verſchenen zijnde, gearreſteerd en gevangelijk naar den *Haage* werden overgebragt, alwaar zij op de Gevangenpoorte gezet zijnde, tot den 28 *Maart* van het volgende Jaar gevangen bleven, als wanneer de eerstgemelde *P. de Mikker*, bij Sententie van den Hove werdt gecondemneerd *om op het Schavot met het zwaard over het hoofd geſtraft te worden, voorts geconfineerd voor den tijd van agt Jaaren, en eene eeuwige verbanning uit Holland, Zeeland, Vriesland, en Utrecht.* De Brouwer *Lips* kwam met *een tweejarig Confinement en een eeuwigduurend Bannisſement uit voornoemde Gewesten* vrij. De Drukker *de Groot* werdt veroordeeld *om* 20 *Jaaren lang voorzegde Provinçien te ruimen;* en den Tapper *Balthaſaar*, als de minst ſchuldige, ſchoon *uit het arrest ontſlagen, echter verwezen tot betaling der kosten van het Proçes.* Eindelijk werden twee voortvluchtigen, genaamd *Jan van de Kazeijne* en *Cornelis van Adrichem*, viermaalen opentlijk ingedaagd, en vervolgens gebannen, door alle welke gepaste maatregulen, de muitzucht beteugeld, en de rust binnen *Leijden* volkomen herſteld werdt. Het

ver-

verhaal van den eindelijken afloop dezer hooggaande onlusten in die Stad, heeft ons ongevoelig in een ander tijdperk der Geſchiedenis overgevoerd, het wordt tijd, dat wij ons tot het verlaten punt te rug begeeven, om te bezien hoe het zich met het werk der Remotien in de overige Steden hebbe toegedragen, waaromtrent wij echter ons aanmerkelijk bekorten kunnen, vermits de geest van ongenoegen in geene der overige Hollandſche Steden zich zoo geducht, langdurig, en oproerig kennen deedt, dan wij te *Amſterdam*, *Haarlem*, en *Leijden* hebben opgemerkt.

En dan bepaald zich onze aandacht al ſpoedig op het geene 'er te dien tijde te *Gouda* gebeurde, alwaar de gemoederen van veelen in beweging geraakt waren, door een algemeen verſpreid gerucht, dat 'er wel draa eene ſterke Militaire bezetting in de Stad gelegd zoude worden. Hoe ongegrond die vertelling ook was, het belette niet dat 'er de zorgelijkſte opſchuddingen uit geboren werden, waar bij de Burgerij zich in de wapenen vertoonde; het Geſchut op de wallen geplant; en de Boomen en Poorten wel zorgvuldig geſloten gehouden werden. Een Piquet van 16 Soldaten, post houdende aan de groote Sluis, buiten de Rotter-

damſche Poort, om de Sluiswachters bij de invordering van het Paſſagegeld behulpzaam te zijn, werdt op de eigendunkelijkſte wijze door eenige heethoofden ontwapend, en van de hen aangewezene Post verjaagd. Toen ging men, in navolging van het geene elders gebeurde, aan het ontwerpen en tekenen van Requesten, opgevuld met onderſcheidene Bezwaren, welke verzoekſchriften al mede, door eenige Gecommitteerden, aan den Stadhouder overhandreikt werden, welken onder anderen ook in last hadden: om op eene verandering in de Regeering bij Z. H. aantedringen. De Prins van alles verſtendigd, ſtelde wel draa de ontruste gemoederen, over het zenden van Militairen, te vrede, door te verklaren, dat zulks nimmer zijn oogmerk geweest ware; doch wraakte des niet te min het willekeurig ontwapenen en verjagen van het Piquet aan de Sluis. De Heeren *van Katwijk*, en *Paauw*, kort daar naa in de Stad komende, volvoerden de begeerde verandering, waar bij zes Vroedſchappen van hun ampt verlaten bleven, terwijl op de meeste verzoeken geen reguard genomen werdt.

Ten zelfden tijde openbaarde zich ook de geest van misnoegen te *Rotterdam*, tegen de Leden der Regeering in geene geringe maate.

Ze-

Zekere Tabaksverkoper *Gerrit Snel* genaamd, hoogst onvergenoegd over het plaatshebbend Beſtuur, verledigde zich niet alleen tot het opſtellen van een Request, waar in hij onder anderen, den Hoofdofficier *van Berckel* van *opzettelijke verkorting van de Inkomſten der Armen*; en de Raaden *van Teijlingen* en *van Hogendorp*, van het *aan zich trekken van zeker ſtuk Stadsgrond*, en *het gebruiken van een groote quantiteit Turf, ten koſten van de Stad*, openlijk beſchuldigde; maar lag hetzelve ook in zijn huis ter tekening, waarin hij geholpen werdt door nog drie andere roervinken, genaamd *Arie Danſerweg*, *Joris Looven*; en *Pieter van der Kruijf*, die zich reeds in den voorgaanden Jaare, met *Laurens van der Meer*, die wij reeds te *Amſterdam* kennen leerden, als Hoofden der misnoegden hadden berucht gemaakt. In korten tijd het getal der ondertekenaars tot omtrent de 700 Perſonen aangegroeid zijnde, oordeelden zij hetzelve toereikend genoeg, om het ſtuk, (quaſi) bevattende de begeerte der Rotterdamſche Burgerij, aan den Stadhouder aan te bieden, en op verandering in de Regeering aan te dringen. Bleek de ongegrondheid der beſchuldigingen opzichtelijk de zoo evengenoemde Heeren, daar niemand met duchtige bewij-

zen voor de aangetijgde misdaden ten voorſchijn kwam, (niettegenſtaande zij aanzienelijke Præmiën aan de zodanigen beloofden;) het bleek niet minder duidelijk, dat de algemeene Remotie, door verre weg het meerderdeel der Ingezetenen niet begeerd, maar zelfs ſchadelijk gekeurd werdt, daar zelfs twee *Antidotaale Verzoekſchriften* tot behoud der Regeering, door veelen getekend werden. Dan, het baatte de zoo evengenoemde drie Regeeringsleden, benevens de beide Raaden *van der Hoeven* en *van Schoonhoven* luttel, toen weinig dagen daar naa, de Gecommitteerden van Z. H. binnen *Rotterdam* kwamen, en vijf andere Raaden in hunne plaatſen aanſtelden, waarmede het werk voor afgedaan gehouden, en de rust herſteld werdt.

Ontbrak het te *Rotterdam* niet aan zulken, die ſommige Leden der Regeering, zonder eenig bewijs of grond, van de zwartſte misdaden beſchuldigden, het mangelde te *Gorinchem* niet minder aan zulken, die ſoortgelijke wandaden aan alle de Leden des Beſtuurs van hunne Stad ingewikkeld te laste lagen. Reeds in den Zomer leverden 17 Inwooners dier Stad een Request aan de *Staaten van Holland* over, waarin zij zich beklaagden, *over eene ſints het jaar*

1734

1734 *naar hunne meening onrechtvaardige, en willekeurige afvordering, van een Verponding op de Huizen, waar door zij berekenden, dat de Inwoners der Stad, ruim zes-en-vijftig duizend Guldens meerder betaald hadden, dan 'er volgens het nieuw Quohier der Verponding, in* 1733 *gereguleert, door de Regeering werkelijk aan het Gemeene Land was verantwoord geworden.* Zij wilden zich niet uitlaten over het emplooi dat van dien ſchat gemaakt was; maar dit was naar hun begrip buiten alle bedenking zeker, *dat die ſom ten onrechte afgevorderd geworden zijnde, als nu volgens billijkheid behoorde gereſtitueerd te worden*, enz. Het laat zich zonder onze herinnering zeer duidelijk bevatten, dat eene aantijging van dien aart, door niet minder dan 17 Perſonen, ten laste van het Stedelijk Bewind, en met voorbijgang van hetzelve, in die beroerde dagen aan den Souverain voorgedragen, eene ongemeene ſenſatie in veele voorheen geruste gemoederen veroorzaakte, en veelen geloof deed ſlaan, aan de zoo algemeen verſpreide beſchuldiging van *Landsdieverij*, de Regenten naar het hoofd geſmeten; en wat was billijker en zekerder te verwachten, dan dat *Hun Ed. Groot Mogenden*, het Request ſtelden in handen van de beſchul-

digde Regenten, ten einde de Staaten te dienen van bericht? Trouwens dat gebeurde ook, en 'er verliepen ſlechts weinige dagen, dat Burgemeesteren en Vroedſchappen het gerequireerd bericht ter Vergadering van *Holland* inleverden, waar uit de ongegrondheid, de valschen kwaadaartigheid der opgegevene beſchuldigingen ten duidelijkſten werdt aangewezen. Het was wel zoo, dat de Eigenaars van Vaste Goederen, een hooger ſom betaald hadden, dan waar op zij in het Quohier der Verponding van 1733, bij het Land waren aangeſlagen geworden; maar dit was daarom geen bewijs dat het meerder ontfangene, door de Regeering tot hun bijzonder voordeel genoten was. Integendeel, men had het tot de beste eindens gebruikt, als *eensdeels* tot reparatien en verbeteringen van *Stads Kaaijen*, *Steigers*, *Straaten* enz. en *anderdeels*, tot *vermindering van Stads ſchulden*, *waar van ſints het jaar* 1734, *niet minder dan eene ſom van f* 63,426-14-: *was afgelost geworden. 'Er was dus geen ſchaduw van plichtverzuim, veel minder van opzettelijke kwaade trouw, in het afvorderen van eene verhoging voor handen, en wilde de Vroeſchap zelve die verhoging voortaan wel afſchaffen, wanneer het nog agterſtallige was betaald en aangezuiverd geworden.*

Hoe

Hoe zeer deze bondige bewijzen overtuigende waren, om de alſints goede en eerlijke directie der Regeering boven alle bedenking te ſtellen, en de ongegrondheid der gedaane beſchuldigingen, aan elk onbevooroordeeld mensch te doen gevoelen, het deedt echter die uitwerking op de harten der Requestranten niet: het morren bleef aanhouden, terwijl de klagenden niets noodzaaklijker keurden, dan de zaak in verſchil aan Z. H. bekend te maaken, en tevens te verzoeken, dat Hoogstdeszelfs Gemachtigden binnen *Gorinchem* kwamen, om ook aldaar op alles order te ſtellen. De Vroedſchap, bewust van de eerlijkheid hunner gehoudene Adminiſtratie, ſchroomden dan ook dat onderzoek niet, verzoekende zelfs aan Z. H., dat Hij de voornoemde Heeren derwaards zenden wilde, het welk ten gevolge had, dat zij van *Gouda* vertrekkende, de reize naar *Gorinchem* aannamen, en naa alle de bezwaren gehoord te hebben, alle de 17 dienende Vroedſchapsleden in hunne Posten bevestigden, met bijvoeging ſlechts van 7 nieuwen, waar door het getal op den ouden voet herſteld werdt. Aangenaame ſatisfactie in de daad voor de zoo zeer beledigde Regeering! Hoe zeer moeten de beſchuldigers niet gebloosd hebben, over het mislukken hun-

ner pogingen, daar Z. H. door eene Publicatie het gedrag der Vroedſchappen over het geheel approbeerende, de klagers vermaande, om zich met het geene door zijne Gevolmachtigden verricht was, te vrede te ſtellen.

Nu dachten veelen dat de Gecommitteerden hunne reize van *Gorinchem* naar *Dordrecht* vervolgen zouden; dan, daar de Burgerij dier Stad, in onderſcheiding van anderen, geene klachten over hunne Regeering inbragten, en alle verandering aldaar onnodig gekeurd werdt, zoo trokken zij naar *Schoonhoven*, alwaar het op den voorgang van twee Regeeringsleden, de Heeren *Groeneveld* en *van Nooten*, ook niet mangelde aan onvergenoegden, die een menigte van bezwaren hadden in te brengen. Het was op voorſtel van de zoo evengenoemde twee Vroedſchapsleden, dat 'er 9 Burgergecommitteerden, uit de drie Vaandelen der Schutterij benoemd werden, om de aanwezig zijnde klachten bij één te brengen, en dus doende, de belangen der Burgerij voor te ſtaan; en duurde het ſlechts eenige weinige dagen, dat dezen met een uitvoerig verzoekſchrift aan de Regeering voor den dag kwamen, beſtaande in niet minder dan 31 Artijkelen, die over het geheel genomen, van zeer weinig belang konden gerekend

kend worden, en daarom ook voor het grootſte gedeelte door de Regeering werden geaccordeerd. Nu vertrouwden dezen, dat alle klachten weggenomen waren: dan het bleek wel draa, dat men nog niet aan het einde was, wijl kort naa het uitgeven van het Appoinctement op de 31 Artijkelen, nog 2 Requesten in gereedheid waren, opgevuld met ſoortgelijke onbeduidende reflectien, doch waarop de Vroedſchap oordeelde niets te kunnen of te moeten beſluiten, maar de Requestranten aan Z. H. te verwijzen, met verzoek dat deze in dit geval, de beſlisſende uitſpraak, even als in de andere Steden van *Holland*, zouden doen. Dit alles de weg tot eene buitengewoone verandering baanende, kwamen de beide Gevolmachtigden van Z. H. binnen de Stad, waar naa men weldraa de waare bedoeling van al het morren en klagen ontdekken kon, het welk in niets anders beſtond, dan om eene buitengewoone verandering in het Beſtuur bewerkt te krijgen, en duurde het niet langer dan tot den 21 *December*, dat zulks geſchiedde, toen 3 Leden van de 17 Vroedſchappen van hunne Ampten ontſlagen, en met nieuwe Raaden tot het gewoone getal van 21 aangevuld werden, ook werden nog 5 nieuwe Kiezers bij de 21 aan-

wezenden gevoegd, waarmede het werk der Remotie te *Schoonhoven* afliep. Op ſoortgelijke wijze verging het ook *Schiedam*, alwaar zich eenige misnoegden al mede druk bezig hielden, met het opdelven van bezwaren, over verſchillende onderwerpen, waarom de Vroedſchap te raade werdt, Z. H. te verzoeken, door zijne Gevolmachtigden de waarde derzelver te willen doen onderzoeken, en de finaale deçiſie op zich te neemen. Dien ten gevolge kwamen dezelven in de Stad, het welk ten gevolge had, dat ſlechts één Lid van de Vroedſchap van zijn Ampt verlaten bleef, en het getal der Raaden tot 24, zoo als het van ouds was, vermeerderd werdt. — Te *Delft* waren intusſchen eenige bedenkingen bij ſommigen ontſtaan over de aanſtelling van een Hoofdofficier, op Z. H. begeerende, dat Hij daartoe een bij hen aangenaam Perſoon bevoorderde: eene vermaning tot ſtilheid, en om die zaak aan Z. H. over te laaten, deedt eene goede uitwerking, terwijl alle de Vroedſchappen, exept één Lid, door de Gecommitteerden van Z. H. in derzelver Ampten op nieuw bevestigd werden. Van *Delft* vertrokken de Gemachtigden naar *Brielle:* dan, dewijl aldaar alles in rust was, en geene verandering begeerd werdt, zoo bleven alle

alle de in functie zijnde Raaden in dienst, alleen werdt door de aanstelling van vijf nieuwe Vroedschappen, het getal der Leden op den ouden voet hersteld.

Op deze wijze wierdt nog voor het einde des Jaars 1748, de buitengewoone Regeeringsverandering in de *Hollandsche Steden van het Zuiderkwartier* volvoerdt! De geest van misnoegen in die van het *Noorderkwartier*, veel minder zichtbaar zijnde, dan in de eerstgenoemden, zoo verliepen 'er nog omtrent 6 maanden eer de Gecommitteerden, die Steden bezogt, en de nodig gekeurde veranderingen bewerkstelligd hadden. Dan, daar het alomme zonder merkelijke bewegingen, en bijna onmerkbaar geschiedde, zullen wij ons onthouden, om deswegens een uitvoerig verslag te doen. Ten slotte hier nog een tafeltje laatende volgen, waar uit men met een opslag van het oog beschouwen kan, hoe veele Leden van Regeering in de meeste stemmende Steden van *Holland*, bij die gelegenheid van het Kusen raakten, en hoe veelen, zoo in de plaatsen der Geremoveerden, als ter aanvulling van het bevorens verminderd getal Vroedschappen, in sommige Steden door *Z.* H. werden aangesteld, te weeten:

STE-

STEDEN.	AFGEZETTEN.	NIEUW AANGESTELDEN.
Haarlem	7	15
Delft	1	1
Leijden	4	4
Rotterdam	5	5
Amſterdam	17	17
Gouda	6	6
Gorinchem	0	7
Schoonhoven	3	7
Schiedam	1	5
Brielle	0	5
Alkmaar	8	8
Hoorn	7	7
Enkhuizen	2	2
Purmerende	3	3
Edam	2	2
Medemblik	4	6
Total	70	Total 100

Thans eischt de orde der Geſchiedenis, dat wij verſlag doen, hoe het zich ten aanziene van het veranderen der Regeering in de overige Gewesten hebbe toegedragen. En dan bepaald zich onze aandacht in de eerſte plaats, tot de Provinçie *Gelderland*, alwaar men niet al-

alleen in 1747 zeer ſpoedig toegetreden was tot de verheffing van Z. H.; maar boven dat vonden de *Staaten des Quartiers Nijmegen*, in Zomermaand van het volgend jaar 1748 geraden, om de *Stad en het Graaffchap Culemborg*, (ten jaare 1720 door het Quartier *Nijmegen* aangekocht) *aan Z. H. in vollen eigendom over te geeven en afteſtaan, met de daar toe behoorende independente Souverainiteit: voorts alle Rechten, Vrijheden, Præëminentien, en andere Hoogheden en Regaliën, met alle de daar onder gehoorende Dorpen, Bouwhoven, Landen, Imposten, Accijnſen, Houtgewaſſen, Pachten, Tienden, Thijnſen, Renten, en andere Goederen en Inkomſten, wat naamen dezelve ook zouden mogen hebben, of waar ook gelegen te zijn* (*): waar van de plechtige opdracht

(*) Wanneer men deze brommende omſchrijving van dit præſent der Staaten van het Quartier *Nijmeegen* leest, zou men immers al zeer ligtelijk op het denkbeeld vallen, dat WILLEM DEN VIERDEN zoo voor zich, als voor zijne Descendenten, al een zeer groote aanwinst van vermogen verkreeg, toen hem dit Graaffchap werdt afgeſtaan? Dan, men zou dus denkende, zich zeer vergiſſen: want dien Vorst, heeft zoo min als Z. H. Prins WILLEM DEN VIJFDEN, buiten de *Titulatuure*, en het *recht van aanſtelling van Ambtenaaren*, 'er eenige voordee-

dracht op den 22 *October* geſchiedde, en den Eed van Hulde en Trouw, door alle de In- en Op-

deelen van genoten. Uit de opgaave ten jaare 1795, door *Raaden en Rekenmeesteren der Erfgoederen van het huis van Oranje*, gedaan aan de Franſche Repræſentanten, van de Baten en Lasten van 's Stadhouders vaste Goederen in alle de Gewesten liggende, ziet men: *dat de Inkomſten van het Culemburgſche Graafſchap, in het tijdvak dat tuſſchen* 1777 *en* 1786, (en dus in eenen ſtaat van Vrede) *verliep, op* NIHIL *uitgetrokken ſtaan.* Billijkerwijze vraagt hier iemand: *hoe was dat mogelijk, daar men hier in den Text hoord ſpreeken van* REGALIËN, BOUWHOVEN, IMPOSTEN, ACCIJNSEN, HOUTGEWASSEN, PACHTEN, THIJNSEN, TIENDEN, RENTEN, *en* ANDERE INKOMSTEN, *welken de Staaten des Quartiers Nijmegen, aan Z. H. opdroegen?* De rede is niet ver te zoeken: want Z. H. die REGALIËN en INKOMSTEN niet begeerende tot zijn bijzonder voordeel, ſtondt van dezelve af, en deedt die dienen ter opruiming van de ſchulden, waarmede het Graafſchap, tijdens de Opdracht bezwaard was, *waar mede Hoogstdezelve de Inwoaneren niet wilde bezwaard hebben.* —— Dit het geval zijnde, wie ziet dan niet, dat de Gift der *Staaten des Quartiers Nijmegen*, zeer weinig om 't lijf had, en dat ſommige Culemburgſche In- en Opgezetenen, ten jaare 1795 zeer ondankbaar handelden, toen zij aan de *Uitgevers der* NEDERLANDSCHE JAARBOEKEN, het volgende bericht ter plaatſing in dat Maandmerk toezonden? „ *Naa dat de Engelſche roofbenden op* „ *den* 12 *Januarij* (oude ſtijl) *deze Stad verlaten hadden, en 'er vervolgens door onze Franſche Medebroederen bezit*

„ *van*

Opgezetenen van voornoemde Stad en Graafſchap, aan hunnen nieuwen Graaf en Heere, plechtſtatig werdt afgelegt. Algemeen was men om deze en andere redenen van begrip, dat het in *Gelderland* tot geene buitengewoone ver-

an-

„ *van was genomen, waren zedert reeds eenige weldenken-*
„ *de Burgers bedacht, om ook deze Stad in het heil der*
„ *Vrije Volken te doen deelen; en die begeerte werdt dies*
„ *te ſterker in hun ontſtoken, toen men vernam, dat de In-*
„ *gezetenen van 't naburig* Holland en 't Sticht, *hunne*
„ *Kluisters verbroken hadden, en de* NEDERLANDSCHE TIJ-
„ RAN (dit betekende WILLEM DEN VIJFDEN) *de wijk naar*
„ *elders genomen had.*" Een getal van 36 perſonen, dat wel haast tot 50 aanwies, verkoos (volgens dat bericht) eene Commisſie, die buiten voorkennis van de Regeering, de *Boom der Vrijheid* planten deedt, en Z. H. vervallen verklaarde, van dit zijn wettig Eigendom, in den waan zijnde, dat nu de Gouden Eeuw voor *Culemburg* herboren was. — In hoe verre dat 50 tal, buiten den Waard rekende, heeft de ondervinding ſints dien tijd geleerd, aan zoo veele anders denkende In- en Opgezetenen van dat Graafſchap, als gedachtig aan hunnen Eed en Plicht, en erkentelijk voor de gunſten die zij onder het bewind van hunnen Graaf, (in onderſcheiding van de overige Nederlanderen zelfs) genoten hadden, geen aandeel in dat bedrijf namen, ja zelfs het gezegde omtrent de gewaande *Tijrannij van de Prins van Oranje*, in dat bericht ter nedergeſteld, als eene ſnoode laſtering, ontbloot van eenigen ſchijn van waarheid, en ſtrijdende met de ondervinding, beſchouwd hebben.

andering komen zou: dan, de ondervinding leerde echter het tegendeel: want reeds in de Maand *Augustus*, onderging de Regeering der Stad *Nijmegen*, eene aanmerkelijke verandering, uit krachte van een beſluit des Stadhouders, waarbij den Raad der Stad met 8 Leden vermeerderd, en te gelijk het getal der Gemeentslieden van 20, tot 32 verhoogd werdt. Deze buitengewoone verandering te *Nijmegen* ſmaakte intuſſchen aan ſommige Ingezetenen van *Arnhem* niet: want naauwlijks was dezelve aldaar bekend geworden, of men ontwierp een Request aan den Stadhouder, dat wel draa door ruim 250 van de Voornaamſte en Notabelſte Burgers ondertekend werdt, houdende een inſtantelijk en ernſtig verzoek aan Z. H. dat het Hem behagen mogte, de thans dienst doende Regenten hunner Stad te Continueeren, welken zij, uithoofde van hunne loffelijke Regeering, als braave en getrouwe Burgervaderen alle hunne achting waardig keurden, verzoekende en Committeerende eene Commisſie van vier Perſonen uit hun midden, beſtaande in de Heeren *Engelberts*, *Tulleken*, *Viervant*, en *Schuerman*, om het Request aan Z. H. ter hand te ſtellen, die zich in het begin van *December* van dien last kweten: doch

met

met geen ander gevolg, dan dat Z. H. ſlechts weinig dagen daar naa, op het alleronverwachtst een tegenovergeſteld beſluit nam, en dadelijk deedt ter uitvoer brengen. Immers het was op den 15 dier maand, dat de *Baron van Eſſen*, Heere van *Schaffelaar*, en Richter der Stad *Arnhem*, van wegens den Stadhouder in last kreeg, om zich onverwijld naar *Arnhem* te begeven, ten einde uit zijn Hoogheids naam, alle de Magiſtraatsleden en Gemeenslieden van hunne Ampten te ontſlaan, en dadelijk die beide Collegiën, aanmerkelijk veranderd, te inſtalleeren en te beëdigen. Van de 12 Regenten werden 'er vijf van hunne Ampten verlaten, welkers plaatſen door een even gelijk getal nieuw benoemden aangevuld werden, terwijl van het Collegie van Gemeenslieden, uit 48 Perſonen beſtaande, ſlechts 25 gecontinueerd, en in plaats van de 23 ontſlagenen, even zoo veele nieuwen aangeſteld en beëdigd werden, het welk (zoo als natuurlijkerwijze te verwachten was) aan de ondertekenaars van het hier boven gemelde Request, en allen die met hen eenſtemmig dagten, maar matig beviel; doch aan eenige weinige Ingezetenen van *Zutphen* aanleiding gaf, om ook voor hunne Stad op eene

buitengewoone Regeeringsverandering bij den Stadhouder aan te dringen.

Ook aldaar had men een Verzoekſchrift ontworpen, waar bij de ondertekenaars aan Z. H. in generaale termen, verzochten, om redres en herſtelling van de oude Privilegien, waar mede zij twee Perſonen, zijnde een *Klaviermaker*, en een *Kuiper*, *Willem van Dieren*, en *Cornelis Foortman* geheten, niet zonder veel opſpraaks te verwekken, naar den *Haage* zonden, daar zij hen met niet minder dan 21 eerſchoten uit een klein ſtukje kanon, eene gelukkige reize toewenschten. Na verloop van eenige dagen te rug gekomen, en met even dezelfde Eerbewijzing verwelkoomd zijnde, deden zij weldraa een gunſtig verſlag van hun wedervaren bij den Stadhouder, zeggende: *dat Z. H. hen beloofd had de Burgers van Zutphen te zullen maintineeren.* Vier maanden verliepen 'er dat men geen gevolg van die bezending bemerkte, doch in het einde beſloot de Stadhouder tot eene buitengewoone verandering, die zich echter alleen tot vier Magiſtraatsleden bepaalde, wordende het Collegie van Gemeenslieden geheel gecontinueerd. Men zou intuſſchen zeer verkeerd denken, wanneer men uit het gebeurde

te

te *Nijmegen*, *Arnhem*, en *Zutphen*, zoo ook in de overige kleinere Steden van *Gelderland*, alwaar Z. H. vervolgens al mede veranderingen maakte, beſluiten wilde, dat zulks alleen aan eene willekeurige uitoeffening van Macht aan de zijde des Stadhouders behoord toegeſchreven te worden; want de zaak uit het waare oogpunt beſchouwd, zoo zijn de veranderingen door WILLEM DEN VIERDEN, in *Gelderland*, *Overijſſel*, en *Utrecht* bewerkſtelligd, niet anders aan te merken, dan als natuurlijke gevolgen van de veranderde omſtandigheden, die ſints de invoering der Erfſtadhouderlijke waardigheid over de geheele UNIE plaats genomen hadden, en wel bijzonder in deze drie Gewesten, alwaar in onderſcheiding van de overigen, de oude Regeerings-Reglementen van 1674 wederom in werking gebragt, en tot Richtſnoeren, in het beleiden van alle zaaken van Regeering, zoo voor WILLEM DEN VIERDEN en zijne Descendenten, als voor de Leden van Regeering in die Gewesten geſteld werden, ſchoon dezelven, ſtaande de *tweede zogenaamde Vrije Staatsregeering* buiten gebruik geraakt, en aan een zijde geſchoven waren. Dit het geval zijnde, zoo is men verplicht om alle de Reformes, door Z. H. in de voornoemde Ge-

westen gemaakt, niet zoo zeer als eene buitengewoone Regeeringsverandering, maar veel eer als eene wederinvoering van den ouden Regeeringsvorm, ten tijde van Koning WILLEM aangenomen, aan te merken. Een daad, waar toe WILLEM DEN VIERDEN, buiten alle bedenking gerechtigd was, zoo draa Hoogstdezelve in 1747, zonder eenige voorbehouding of reserve, tot Stadhouder was aangesteld, *met alle zodanige Macht, Authoriteit, Prærogativen, en Voordeelen, als waarmede in* 1674 *die waardigheid door wijlen* WILLEM DEN DERDEN *aanvaard, en tot den dag zijnes doods in* 1702, *was bekleed geworden.* Dat wij, dus denkende de Bal niet geheel misslaan, wordt onzes inziens door den Historieschrijver WAGENAAR toegestemd, daar hij van de gemaakte veranderingen te dien tijde in voornoemde Gewesten spreekende, 'er zich kortelijk van afmaakte, zeggende: *De vorm der Regeering werdt in* GELDERLAND *genoegzaam gebragt op dezelfden voet, als hij ten tijde van* WILLEM DEN DERDEN *geweest was. Hetzelfde geschiedde in de Provinciën van* UTRECHT *en* OVERIJSSEL, *alwaar Zijne Hoogheid hetzelfde gezag verkreeg, welk Prins* WILLEM DEN DERDEN *in de Jaaren* 1674 *en* 1675 *over de Regeering van deze twee Gewes-*

ten

ten BEDONGEN *had* (*). Waarom wij onze Lezeren ook met het vermelden dier bijzonderheden

(*) Daar veelen het woord BEDONGEN, hier door WAGENAAR gebezigd, in de gewoone betekenis hebben opgevat; is het dan wel te verwonderen, dat men in onzen leeftijd zoo algemeen heeft hooren verzekeren, dat WILLEM DEN DERDEN, eigener authoriteit, de zoo zeer betwiste Regeerings-Reglementen, der genoemde Gewesten, en wel bijzonder dat voor UTRECHT, zelfs ontworpen, toen aan de Staaten voorgelegd, en dus afgedwongen had? Dat men dien Vorst, uit dien hoofde, allerwegen als een *Uſurpateur* aan de kaak ſtelde, en WILLEM DEN VIJFDEN, in denzelfden rang plaatſte, om dat hij het euvel duidde, dat de *Staaten 's Lands van Utrecht*, ten jaare 1784, zonder zijne voorkennisſe of toeſtemming, eene Staats Commisſie benoemden, om de bezwaren van een aantal Ingezetenen in te winnen, en langs dien weg het Reglement van 1674 vernietigd te krijgen? Men zou echter wel groffelijk dwalen, wanneer men dit voorwendſel, even als een Euangelie, voor waarheid aannam, daar het uit de geſchiedenis van 1674 bekend is, dat het gedrag der *Staaten van Holland*, omtrent het *Sticht* gehouden, naa dat het van de Franſche overheerſching verlost was, als de aanleidende oorzaak moet gehouden worden, waarom de *Staaten van Utrecht* dat Regeerings-Reglement, aan WILLEM DEN DERDEN aanboden, als eene hulde welken zij dien Vorst waardig keurden, *om dat Hij niet dulden wilde, dat de Staaten van Holland, hunnen ouden Bondgenoot, hen als een wingewest behandelen, en buiten de Unie ſluiten zouden, zoo als zij van voor-*

heden niet willende vermoeijen, ons naar STAD *en* LANDE begeven zullen, alwaar de zorgelijkſte

voorneemens waren; vreezende dat de Franschgezindheid der Stichtenaaren, nadeelig voor de Vrijheid des geheelen Vaderlands zou kunnen worden. De trotſche en vernederende handelwijze, die de *Stichtenaaren*, van de *Hollanderen* ondervonden, gaat alle denkbeelden te boven. Hoe billijk en betamelijk het verzoek der eerstgemelden moest gerekend worden, om wederom in hunnen ouden Rang tot de UNIE toegelaten te worden; de laatstgenoemden ſtelden 'er zich heftig tegen: en had WILLEM DEN DERDEN het niet doorgedrongen, de overheerde Gewesten zouden nimmer hunnen rang herkregen hebben. In het einde beſloot men 'er toe, doch niet eerder, dan naa dat eene Commisſie uit de *Staaten van Holland*, onderzoek gedaan hadt naar den Finantieelen toeſtand van het *Sticht*, en naa dat zij alle verzekering hadden, dat 'er van de vooronderſtelde *Franschgezindheid* der *Staaten van Utrecht* niets ergs te vreezen was, ten welken einde bij het Regeerings-Reglement, aan den Stadhouder de onbepaaldſte macht over het aanſtellen van Regeeringsleden wordt opgedragen. — Dit verſchilde dus veel van BEDINGEN, zoo als WAGENAAR zich uitdrukte: een gezegde dat men veel eerder op WILLEM DEN VIERDEN zou kunnen toepaſſen, wanneer men in aanmerking neemt, dat toen de *Staaten 's Lands van Utrecht* op den 3 *Meij* 1747 dien Vorst tot Stadhouder over hun Gewest aangeſteld hadden, en naderhand een Tentamen deden, om zijn gezach te verminderen; *Hij zulks declineerde*, met verklaring, *die waardigheid op geenen anderen*

voet

ſte bewegingen, tot een verbazende hoogte gedreven, en aan den gang gehouden werden, zoo als ons thans te vermelden ſtaat.

Wanneer wij ons herinneren het geene wij aangaande de hooggeſtegene onlusten, over de Erffelijkverklaring der Stadhouderlijke Waardigheid in 1747, binnen de Stad *Groningen* voorgevallen, bevorens (*I. Deel bladz.* 412 *en vervolgens*) gezegd hebben; dan valt het niet moeijelijk te bevatten, dat ook in dat Gewest de geest van misnoegen tegen het plaatshebbend Beſtuur op den duur openlijk heerſchen bleef, haakende veelen ſlechts naar eene voegzaame gelegenheid, om door eene buitengewoone verandering, de zodanigen uit het Bewind verwijderd te krijgen, als zich op den duur tegen 's Prinſen verheffing tot Erfſtadhouder, ſtijfzinnig betoond, of ongunſtig uitgelaten hadden, en welke gelegenheid bij de zodanigen ter hand genomen werdt, toen zich de maare verſpreidde, van het geene in de meeste Holland-

voet te zullen exerçeeren, dan dien, waar op WILLEM DEN DERDEN *dezelve bekleed hadt en welke men ook bij zijne aanſtelling aan Hem had gedefereert.* Zoo als blijkt uit *de Secreete Reſolutien der Staaten van Utrecht, van den* 18 *Meij* 1747.

landſche Steden en elders, opzichtelijk de Regeeringsverandering was voorgevallen. Geduurende een tijdverloop van eenige Maanden was niet alleen de Stad *Groningen*, maar ook de geheele uitgeſtrektheid van de *Ommelanden*, of het Platte Land, tot een akelig toneel van de buitenſpoorigſte verwarringen en onlusten geſteld, welken niet zelden tot dadelijke oproeren gelegenheid gaven, waar bij de Juſtitie geſtremd, en Burgers en Militairen met elkander handgemeen werden, derwijze, dat aan wederzijden veelen gekwetst, en ſommigen zelfs van het leven beroofd werden. Hoe algemeen en dringend de begeerte van veele In- en Opgezetenen ook wezen mogt, dat de Erfſtadhouderlijke Waardigheid in de Mannelijke en Vrouwelijke Linie, even als in de overige Gewesten aan Z. H. opgedragen, en aan Hoogstdezelve een grooter gezach, dan Hij tot hier toe bekleed had, toegekend en afgeſtaan werde, de Staaten wilden 'er niet naar hooren, of gaven telkens uitſtellende antwoorden, waar door men niet vorderde, het welk veelen voor eene plotſelijke uitbarſting van geweld vreezen deedt: te meer, daar ſtaande al dat ſammelen en morren, de misnoegden in de Stad zich veréénigden met die van het Platte Land, en daar

en

en boven de *Ommelander* Boeren zich van Geweer en Wapentuig voorzagen, om daar mede hunne eisschen klem en nadruk bij te zetten, het welk op den 29 *Augustus* gelegenheid gaf tot het aanrigten van de buitensporigste oproerige bedrijven.

Het was in den vroegen morgenstond van dien schrikbaarenden dag, dat bij het openen der Stads Poorten, eene ontzettende menigte Boeren, van alle kanten te saamgevloeid, gewapend met Geweeren, Knuppels, en Knodsen, ter Stad binnen stroomden, en in de nabijheid van het Stadhuis, de Vergaderplaats der Raaden en Burgemeesteren, post vatte, ten einde door zulk eene dreigende houding hunne wenschen en begeerten bevredigd te krijgen. Geduurende den geheelen voormiddag, de menigte aangegroeid zijnde, door veele Boeren die van tijd tot tijd de Stad binnen kwamen, vergaderden tegen den middag de beide Collegien van Staat, toen een vier en twintigtal Gecommitteerden, bij de misnoegden, zoo uit de Stad als uit de *Ommelanden* benoemd, ter Vergadering van Burgemeesteren en Raaden binnentraden, en een bij hen ingesteld en ondertekend Request overleverden, van dezen navolgenden inhoud: *Wij ondergeschreven Volmachten der Bur-*

geren en Ingezetenen, resforteerende onder de Vaendels dezer Stad, overweegende aan den eenen kant, dat tot nog toe geene uitvoeringe gemaakt wordt, omtrent de Artijkelen ons van den 14 tot den 17 Meij toegeſtaan, en zelfs de explicatie van de volle maate en macht aan Z. H. op hun verzoek gegeven, gelijk als in Holland en andere Provinçien, geheel niet volledig is; maar Hem ſlechts de Ministeriaale Provinçiaale Ampten met het recht van Pardon over de Militie zal worden aangeboden: en aan den anderen kant het misnoegen, dat zich hoe langs hoe meer opdoed, en onder de Ingezetenen daar door verſpreid, als aan welker intentie, door zoo een klein bepaalde macht maar niet geheel is voldaan, waar door Z. H. niet in ſtaat is het vereischte redres in het Politique en Finantiewezen te maaken, en daar door het vertrouwen tusſchen de Regeering en de Ingezetenen te herſtellen, maar waar uit veelligt hatelijke gevolgen zouden te vreezen ſtaan. Verzoeken gedienſtelijk, ten einde UEd. Mog. doch eenmaal aan de verwachting der goede Gemeente ſerieus gelieven te voldoen, met aan Z. H. alles wat Hij in Holland of in eenige andere Provinçie bezit, voor zoo verre met onze Conſtitutie beſtaan kan, volgens ne-

vens-

vensgaande Plan te defereeren, en te effectueeren, dat zulks ook Staatsgewijze geſchiede, als mede de eluçidatie van de andere Artijkelen in gemelde Plan te approbeeren, &c. Ten zelfden tijde daar bij overleggende, een bij hen ontworpen Plan van Regeering voor het geheele Gewest, waar bij den Stadhouder de uitgeſtrekſte macht, over alles werdt opgedragen, waar van het ſlot dus luidde: *Op alle welke poincten de goede Burgers en Ingezetenen eene gunſtige approbatie verwachten van UEd. Mog. en vervolgens Staatsgewijze, en als dan Promulgatie en Copie van deze aanſtelling. Benevens Heeren Gecommitteerden om Z. H. te verzoeken Commisſariſen naar herwaard te zenden, om deze zaak finaal te reguleeren, met overroeping van Gecommitteerden uit de Regeering, Burger-, en Boerenſtand, en als dan, naa ontſlag van den vorigen Eed, Z. H. volgens de nieuw gemaakte aanſtelling te laaten beëdigen.*

Het laat zich zonder onze verklaring zeer ligtelijk vatten, dat aan Burgemeesteren en Raaden in zulke ſchrikbaarende omſtandigheden, geene vrijheid van delibereeren overſchoot, daar de minſte weigering, hen blootgeſteld zou hebben aan de gewelddadige bedrijven van die ont-

ontzettend groote menigte gewapende manſchappen, die voor het Stadhuis bijeenſchoolde, brandende van verlangen om den uitſlag van het werk te verneemen. In alles gaaf toe te ſtemmen was hier de veiligſte weg; en daar den Raad onverwijld hier toe beſloot, zoo was de bende met de behaalde zege wel bijster in hun ſchik, terwijl de Raaden het Stadhuis verlatende, zich naar het *Provinçiehuis* begaven, werwaards de menigte hen wel draa volgde, zich in ſlagorde voor hetzelve ſcharende. Naauwlijks waren de Staatsleden hier bij een gekomen, of eenige zich noemende Volmachten, uit de *Ommelanden* en de *Old-Ampten*, leverden ſoortgelijke Requesten in, als wij zoo even kennen deden, en waar op om dezelfde rede, eene gaave inwilliging zou gevolgd hebben, wanneer alle de Leden waren præſent geweest. Het was de Heer LEWE VAN ADUWERD, repræſenteerende een Onderkwartier, welke, ten hoogſten onvergenoegd over de oproerige bedrijven der misnoegden, en om die rede rijkelijk deelende in den haat van veelen, zich van de Vergadering abſenteerde, en op zijn buitengoed zich inmiddels in ſtaat van verdediging ſtelde, door welke abſentie geen wettig beſluit op de Ingeleverde Adreſſen door de Ver-

Vergadering kon genomen worden, als wordende tot zulk een belangrijk werk, eene Compleete Vergadering niet alleen, maar ook eene Unanimiteit van ſtemmen vereischt. Dit maakte de wagtende Boeren bijna woedende, welken eenſtemmig verklaarden: *niet van een te zullen ſcheiden, ten zij dan, dat hunne gedaane verzoeken gaaf ingewilligd waren.* Het was in deze onaangenaame omſtandigheid, dat de Leden beſlooten, om de Vergadering tot in den namiddag te continueeren, en inmiddels een Expresſe met een brief naar de Heer LEWE aftevaardigen, met dringend verzoek, dat hij toch onverwijld naar de Stad komen wilde, om zijne toeſtemming op de begeerde punten te geeven. Dan, het baatte luttel: LEWE was zoo ongezind als onverzettelijk, om aan dat verzoek gehoor te geeven, verklarende *dat hij niet komen zou, 'er mogt dan van komen wat 'er wilde.* De Afgezondenen dit rapport overgebragt hebbende, en hetzelve wel ſpoedig aan de wagtende Boeren bekend geworden zijnde, deedt zulks de woede bij veelen ten hoogſten toppunte ſtijgen, die als nu begeerden, *dat de Vergadering hun medelid* LEWE, *met een Militair Escorte van zijn Landgoed haalen deedt*, terwijl aan geenen der Afgevaardigden van de

Om-

Ommelanden, de Vrijheid vergund werdt, om in dien tusſchentijd zich van het Provinçiehuis te verwijderen. In zulk eenen benarden toeſtand was hier goede raad duur, en 'er bleef voor de Leden, wilden zij geen gevaar hunnes levens belopen, geene andere keuze over, dan om aan den eisch der raazende menigte te voldoen. In allerijl werd nu den SIJNDICUS, met niet minder dan 32 man van de Guardes, te dien tijde binnen *Groningen* Guarniſoen houdende, op een genoegſaam getal Rijdtuigen naar *Aduwerd* gezonden, ten einde de Heer LEWE te bewegen, om met den meesten ſpoed naar de Stad te komen, en dus doende het leven van alle de aanwezende Staatsleden te ſauveeren. Na veel en langdurig overleg, liet hij zich eindelijk gezeggen, liet zijne koets, beſpannen met 4 paarden, in gereedheid brengen, waar in hij zich plaatſende, omringd van het voornoemde Militair geleide, des avonds omtrent 8 uuren de Stad kwam binnen rijden, met oogmerk aan het Provinçiehuis afteſtappen, om zijnes ondanks, aan den eisch der ontzinde menigte voldoening te geeven. Dan, dit laatſte mogt hem niet gebeuren: aan de Botermarkt genaderd zijnde, deedt het op een gepakt geboefte, de koets ſtilſtaan, en dwong

niet

niet alleen dat de gewapende Guardes zich verwijderden, maar ook dat LEWE uit het rijdtuig kwam, en te voet naar het Landſchapshuis ging, onder een ſtroom van de ijsſelijkſte vloeken, en terwijl de glazen van het rijdtuig aan ſtuk geſlagen werden, ſchreeuwende en tierende: *de Hond zal uit de koets komen, of wij zullen 'er hem uit ſcheuren! Hij zal, gelijk anderen, te voet gaan!* &c. Aldus gedwongen, verliet hij de koets, en werdt tuſchen de Militairen gaande, even als een Arrestant, door de woedende bende, op de publieke ſtraat, op de ſchandelijkſte wijze beledigd, en onder het roepen: *Slaa dood die D.....r*, met de knodſen en knuppels bedreigd. Op deze wijze aan het Provinçiehuis gekomen, en van de Militaire Guarde verlaten wordende, geraakte hij wel ſpoedig onder de voet, en werdt van alle kanten derwijze geſchopt, geſtoten, en geſlagen, dat veelen voor 's mans leven beducht werden; en zeker zou het ook wel ſpoedig tot dat uiterſte gekomen zijn, zoo niet eenige meer bedaarde Burgers en Volmachten, op het rumoer toegeſchoten zijnde, het voorwerp van den ziedenden haat dezer Oproermakeren, aan hunne moordzuchtige handen onttrokken hadden, hem binnen de Vergaderzaal rukkende, alwaar hij

zich

zich wel draa genooddwongen zag, om even als alle de aanwezig zijnde Leden, in de eiſchen der razende menigte toeteſtemmen, en zulks door zijne handteekening op een ſtuk papiers te bekrachtigen, waar naa hij zich eerst in een Herberg, en voorts den volgenden nacht, aan het huis van den Gezworen TIDDENS aan het geweld onttrok.

Nu zou men immers hebben mogen denken, dat de bende hunnen wensch opzichtelijk de Requesten, volledig verkregen hebbende, een einde aan het geweld zoude gemaakt, en de Stad verlaten hebben! Dan, het bleek wel draa, dat het werk nog niet ten einde was. Het geboefte, ſchuimbekkende van woede, dat LEWE hunne handen onttogen was, beſloot wel draa, om zulks aan zijn Huis te verhalen, trekkende in den donkeren avond, omtrent 10 uuren, in grooten getale derwaards heenen, met hunne ſtokken en knodſen in een oogenblik des tijds alle de glazen verbrijzelende, en geduurende meer dan een uur, op de deur en de blinden van de Glasramen rammeijende, met oogmerk om binnen het huis te geraken, en hetzelve geheel uitteplunderen: doch dit mislukte, ten minſten, men liet het werk geduurende dien nacht ſteeken, met oogmerk om het

op

op den volgenden dag te hervatten, ingeval 'er zich aan de zijde der Regeering eenigen tegenſtand openbaarde, om het verrichtte van dezen dag plechtſtatig te bekrachtigen. Dan, deze bezorgdheid was onnut: want toen op den volgenden dag de Vergadering bij een gekomen was (werwaard de Heer LEWE, door een ſterk Militair Escorte geleid werdt) zoo ſtatteerden niet alleen alle de Leden de voorgeſtelde eiſchen der misnoegden, maar onderteekenden dezelven in behoorlijke forma, terwijl de Heer LEWE nog daar en boven ſchriftelijke verzekering geeven moest, dat hij alle de aanſtalten tot verdediging op zijn buitengoed *Aduwerd* gemaakt en aangelegd, dadelijk wegruimen zou, door al het kanon, kruit, en lood, van daar in de Stad te doen brengen, waar naa men hem onder het geleide van eenige Compagniën Burgers, naar het huis van zijnen Zoon, den *Generaal* LEWE vertrekken liet. Naauwlijks was dit verricht, of de Vergadering zag zich al mede door den drang der menigte genoodzaakt, eene Publicatie aftekondigen, die te recht, niet alleen als een wanſchepſel in de Politieke Regeerkunde, maar ook als een logenachtig verdichtſel moet beſchouwd worden, waar in men een belagchelijk gebruik maakte, van des Erf-

ſtadhouders naam en qualiteiten, waar mede het hoofd derzelve pronkte. Een ſtuk, dat te gelijker tijd door nog een ander gevolgd werdt, het welk duidelijk deedt zien, dat de hoofdbeleideren van de ſnoodheid van alle de gepleegde gruwelen bewustheid droegen, en het ſtrafwaardige van dezelven gevoelden, daar zij de Vergadering eene Generaale Amnestie vooral het gebeurde afdwongen. Dat wij dus ſpreekende niets anders dan de waarheid zeggen, zal blijken uit de ſtukken zelve, die wij hier volgen laaten.

„ WILLEM KAREL HENRIK FRISO, bij de „ gratie Gods Prinſe van Oranje en Nasſau, „ Erfſtadhouder, Capitein, en Admiraal Gene„ raal van de VII. Geunieerde Provinçien en „ het Landſchap *Drenthe* &c, en de GEDEPU„ TEERDE STAATEN VAN STAD EN LANDE, „ doen te weeten: dat bij hun Ed. Mog. de „ Heeren Staaten dezer Provinçie, gezien en „ gelezen zijnde, de Requesten van Burgeren „ dezer Stad, Ingezetenen van de Provinçie „ *Ommelanden*, en *Old-Ampten*, met diens „ Bijlagen, tendeerende tot nadere explicatie „ en executie van de bevorens overgegeeven „ Artijkelen, en eluçidatie van de volle maate „ en macht, aan Zijne Doorluchtige Hoog„ heid,

„ heid, den Erfſtadhouder geconfereerd, en
„ tot redres van verſcheiden abuizen als anders:
„ Hebben goedgevonden en eenparig gereſol-
„ veerd, alle en een iegelijk van die verzoeken
„ met de bijgeleide Artijkelen volkomen te ap-
„ probeeren en te arresteeren, gelijk dezelven
„ geapprobeerd en gearresteerd worden bij de-
„ zen, Staatsgewijze, en een iegelijk zoo veel
„ hun Lid aangaat: dies, dat alle dezelve ge-
„ ſteld zullen zijn ter nadere approbatie en ra-
„ tificatie van Z. H. den Heere Erfſtadhouder,
„ om daar af, of bij te doen, naar zijn hoog
„ verligten raade en welmeening, om vervol-
„ gens dezelve ten eerſten ter uitvoer te doen
„ brengen (*). En word zijne Hoogheid de
„ Heer Erfſtadhouder: ten einde als boven, in
„ zoo verre van zijn Eed ontſlagen, en ſtaan
„ wijders toe, dat de Gecommitteerde Vol-
„ machten, dezelve ook aan Z. H. den Erf-
„ ſtadhouder, mede zullen mogen præſenteeren
„ en

(*) Wanneer wij het *hoofd* van deze Publicatie vergelijken met den *inhoud*, dan ziet men, dat WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, hier eerst *goedkeurd en approbeerd*, zodanige zaaken, als welken nog aan Hem *ter nadere approbatie en ratificatie moesten aangeboden worden.* Zoo dit de bedrieglijkheid van dit geheele ſtuk, niet middagklaar doet zien, dan verſtaan wij niets.

„ en overhandigen, en daar af communicatie
„ geeven, zullende hier van tot gerustheid der
„ Ingezetenen, direct promulgatie geſchieden,
„ enz. — Is voorts op verzoek van de Bur-
„ geren dezer Stad, Ingezetenen van de Pro-
„ vinçie *Ommelanden* en *Old-Ampten*, goedge-
„ vonden te verklaren: dat al het geene dezer
„ dagen op gisteren en voormaals, tot op he-
„ den door eenige Ingezetenen van de Provin-
„ çie, of andere Perſonen, door eenige onge-
„ rustheid en feitelijke omſtandigheden is voor-
„ gevallen, bij dezen word gehouden voor als niet
„ gepasſeerd; maar hetzelve in vergetelheid, en
„ als niet geſchied zal worden geſteld, zonder
„ dat daar over iemand in perſoon of goede-
„ ren ooit zal worden gemoeit of aangeſpro-
„ ken. Dienende deze voor eene generaale
„ Amnestie, welken overal in de Kerken te
„ Lande zal worden gepubliçeerd, en daar het
„ behoord, aangeſlagen. — Voorts, word bij
„ dezen kennis gegeven van de volkomen aan-
„ ſtelling van Zijne Doorluchtige Hoogheid,
„ met de allerampelſte macht in 't Civiel, Mi-
„ litair, en Politiek, over de geheele Provin-
„ çie, met goedkeuring, toeſtemming, en ver-
„ zekering van alle Artijkelen door de Vol-
„ machten en Burgerij, *Ommelanden*, *Old-*
„ *Amp-*

„ *Ampten* als anders, op gisteren overgegeven,
„ in volle Staatsvergadering gearresteerd, alles
„ ter deçisie finaal aan Z. H. het welk te samen
„ in zijn vol beslag ten eersten met den druk
„ zal worden gemeen gemaakt, ook het nieuw
„ Diploma hier van zoo ras doenlijk opge-
„ maakt, en door Gecommitteerden van Staat,
„ Burgerij en Volmachten van den Lande, ter
„ eersten tijd in forma overgebragt zal wor-
„ den, enz."

Naauwlijks was deze Publicatie afgekondigd, of de blijdschap over den behaalden zegepraal, deedt onder de menigte een gejuich opgaan, dat geheel de lucht vervulde, terwijl het losbranden des geschuts op de wallen, dat 'er kort op volgde, aan de bewoneren der omgelegen streeken van het verrichte kundschap gaf, en hen mede in de gelegenheid stelde, om in die vreugde te deelen, die *echter* niet weinig getemperd werdt, toen men vernam, dat door het woest en onbesuisd gedrag bij deze vreugdbetoning aan den dag gelegd, verscheidene menschen om het leven kwamen, of deerlijk gekwetst raakten.

En namen hier mede de oproerige bedrijven in *Groningen* en de *Ommelanden* een einde? Ging de menigte nu uit één, met voorneemen

om hunne gewoone bedrijven weder op te vatten? Belangrijke vraagen voorzeker, welke wij verplicht zijn ontkennend te moeten beantwoorden, daar de ondervinding wel ras leerde, dat het vuur van tweedracht en muiterij, niet minder dan voorheen alomme blaaken bleef, waar door de Stadhouder in de Maand *October* zich genoodzaakt zag, niet alleen een bende Krijgsvolk, derwaards hen te zenden, om verdere gevreesde onheilen te beletten, maar dat ook bij hem het besluit deedt geboren worden, om even als in andere Steden en Gewesten geschied was, eenige Gecommitteerden naar het beroerde Gewest te zenden, ten einde op alles onderzoek te doen, van welke beide maatregulen, bij den inmarsch der daar toe verordende Militairen, bij Publicatie werdt kennis gegeven, met aanmaaning en waarschouwing aan alle In- en Opgezetenen, *dat zij de zaaken niet verder uit hun geheel brengen, maar de komst van voorzegde Gecommitteerden, of van Z. H. zelve, bedaardelijk afwachten zouden.* Maatregulen, die bij sommige Burgers van *Groningen* te baate genomen werden, als een geschikte gelegenheid, om zich in navolging van het geen elders ondernomen was, voor de Continuatie der werkelijk in functie zijnde Regenten in de bresse

te

te ſtellen, door het tekenen van een Request tot dat einde dienende, doch welke poging ten eenenmaale vruchteloos bevonden werdt, zoo als ons het vervolg ten duidelijkſten leeren zal.

Onder alle deze tegen elkander overſtaande pogingen, van de onderling verdeelde partijen, naderde al vast de 16 *December*, waarop de Heeren *van der Capellen tot den Boedelhof*, Lid der Edelen van *Gelderland*, Mr. *A. J. Perſoon*, en Mr. *W. van Itsma*, Burgemeesteren der Steden *Deventer* en *Harlingen*, op het onverwachtst de Stad kwamen binnen rijden, voorzien met een door Z. H. getekend Credentiaal, waar uit bleek, dat zij door Hoogstdezelve geauthoriſeerd waren, om op den toeſtand van zaaken onderzoek te doen, ten welken einde zij aan de verſchillende partijën gelegenheid gaven, tot het voortbrengen van hunne klachten en bezwaren, en duurde het niet lang, of de voornoemde Commisſariſſen traden in onderhandeling met de Afgevaardigden, zoo uit de *Regeering*, als uit den *Burger-* en *Boerenſtand*, waar door een beroerend en verward Toneel van de tegenſtrijdigſte bedoelingen en handelingen op nieuw geopend werdt. De Afgezondenen uit de twee laatstgenoemde Standen verzuimden nu niet, om eene menigte van

klachten, over veele wiflekeurige handelwijzen en vexatien, die zij zeiden door ſommige Regenten gepleegd te zijn, voor den dag te brengen, zulks ſtavende door een aantal getekende atteſtatien, behelzende onder andere beſchuldigingen, klachten wegens het aanſtellen van vreemde Domeſtiquen, tot *Leveranciers*, *Pachters*, *Comptoirbedienden*, en andere voordeelige Posten en Bedieningen, met voorbijgang van Ingeboorene en gezeten Burgers die al wederom op hunne beurt hun gezach betoonden: redenen waaromme zij als uit éénen monde begeerden, dat door de Commisſie voldaan werde aan het bevorens gedaane verzoek, om een buitengewoone verandering of Remotie in de Regeering, het welk men hier in onderſcheiding van alle de overige Gewesten en Steden des Vaderlands, met den naam van LIÇENTIATIE beſtempelde, van nieuws daar op aandringende, daar zij dezelve aanmerkten, als het eenige middel om de rust en orde, zoo wel als de algemeene welvaart van het Gewest op goede gronden te herſtellen. Een verzoek, dat vierkant ſtrijdig was met het geene van wegens de Afgevaardigden uit de drie *Ommelander Quartieren*, aan de Commisſie werdt voorgedragen; toen de Heeren LINTELO *van Stedum*, ALBER-

DA

DA *van Renſema*, en LEWE *van Hoogkerk*, hunnen last te kennen geevende, verklaarden: *dat zij, zoo wel als hunne Committenten niet gezind waren om de* LIÇENTIATIE *te ondergaan, vermits niemand met eenigen grond van waarheid hen beſchuldigen kon van plichtverzuim:* beweerende, *dat zoo 'er al iets van dien aart hier of daar gebeurd ware, zulks aan de misnoegden geen recht gaf, om op eene* ALGEMEENE LIÇENTIATIE *aan te dringen, maar dat zij zich in dat geval behoorden te vervoegen aan de hooge Juſtitiekamer, het hoogſte, en eenige bevoegde Collegie in de Provinçie, ten einde het zelve deswegens naar gedaan onderzoek uitſpraak deede.*

Olij in de vlam te werpen, kon geen geduchter uitwerking veroorzaaken, dan deze alſints kloekmoedige en gepaste verklaring der genoemde Afgevaardigden, op de zielen der misnoegde gemeente had! De Remotie werdt als nu met nog dies te meerder drifts begeerd: en om het werk met klem en nadruk voort te zetten, beſloot men in allerijl eene Commisſie van drie Perſonen naar *Leeuwarden* aftevaardigen, met last, om de begeerde Remotie aan den Stadhouder te eiſchen, en zich uit naam der Opſtandelingen, over de onverzettelijkheid

der Regeering te beklagen, in welken tusſchentijd de ſnaren geſpannen werden, tot het bewerken van die ſchrikbarende gebeurenisſen, die zich naa de wederkomst dier afgezondenen begonnen te vertoonen, waar door het dreigend onweêr, over het agterblijven der begeerde Remotie, op het einde van de Maand *Januarij* des volgenden jaars 1749 met eene ongehoorde woede, tot het hoogſte toppunt van geweld opgedreven zijnde, plotſeling begon uit te barſten, toen eerst eenige jongens, door een hagelbui van ſteenen, de glazen begonden in te ſmijten, van zulken, als zich voor de Continuatie der Regenten hadden bekend gemaakt, het welk wel ſpoedig gevolgd werdt door eene openlijke bijéénkomst van ruim 4000 misnoegden, zoo Burgers als Vreemdelingen, die alhoewel ongewapend, op de Osſenmarkt bijeen kwamen, en van daar met vliegende vaandelen, vlaggen, en wimpels, naar het Logement van 's Prinſen Gevolmachtigden heenen trokken, met geen ander oogmerk, dan om door de vrees voor zoo veele misnoegden, de LICENTIATIE bewerkſtelligd te krijgen, bij welke gelegenheid één der Burger Hopmannen, THOMAS LIEFTINK genaamd, de post van Spreeker waarnam, die naa het volvoeren van zijnen last, aan de me-

nig-

nigte bericht deedt, *dat Commisſarisſen, aan Z. H. van der Burgeren wensch en begeerte onverwijld kennis geven zouden, met verzoek om 's Prinſen welmeening daar op ten ſpoedigſten te mogen verneemen*, waar naa de menigte van elkander ſcheidde, en deze dag zonder het plegen van excesſen ten einde liep.

Het kon intusſchen niet wel anders, of deze geduchte en ſchrikverwekkende vertoning, aangericht door zulk een groot aantal lieden van verſchillenden ſtand, moest de aandacht der Regeeringsleden tot zich trekken, en hunnes ondanks bedacht doen worden, of het niet verkiesſelijker ware, om in tijds aan den eisch der menigte toe te geeven, en dus doende het ergſte voor te komen? dan wel, om het wettig recht te blijven handhaven, en inmiddels gevaar te loopen, dat 'er eerlang een ijsſelijk bloedbad in de Stad wierd aangericht? En in de daad, de keuze tusſchen deze twee uiterſten viel hier niet moeijelijk, toen den geheelen breeden Raad der Stad, zoo wel de Oude als de Nieuwe, benevens de Taalman en Gezworene Gemeente, op den 30 *Januarij* bij één geroepen zijnde, op voorſtel van den Burgemeester VAN IDDEKINGE, tot het Eerſte overhelde, bijnaa met eenparigheid van ſtemmen,

het

het beſluit neemende, *om van alle hunne Ampten en Bedieningen te deſiſteeren, en dezelve te ſtellen ter beſcheidenheid en dispoſitie van den Heere Erfſtadhouder, met verzoek aan Hoogstdezelve, om ter voorkoming van verdere te duchtene gevolgen, gebruik te willen maaken van de macht van* LIÇENTIATIE *aan hem op den* 30 *Augustij des vorigen jaars* (ſchoon door geweld gedwongen) *ſtaatsgewijze opgedragen en toegekend, en tevens beſloten aan de Heeren van de Ommelanden, Copie van deze Reſolutie te zenden, met verzoek dat het hen geliefde, om ter voorkoming van alle onaangenaame gevolgen, in den hunnen eene ſoortgelijke Reſolutie te neemen, en aldus met de Heeren van de Stad, Staatsgewijze hier in te concurreeren*, welk beſluit nog dien zelfden dag (vermits het toen Landdag was) dadelijk ter exeçutie werdt gelegt.

Dan, ongelukkigerwijze kwam dit beſluit nu te laat, om de optocht van eenige duizenden *Ommelander Boeren* naar de Stad, tegen den volgenden dag, tot doorzetting der begeerde Remotie reeds beraamd, voor te komen. De Opgezetenen van het Platte Land onkundig zijnde, dat die van de Stad de hier boven genoemde Reſolutie genomen hadden, ſtroomden

be-

bereids voor het aanbreken van den 31 *Januarij*, op de belagchelijkſte wijze met Oranjetekenen verſierd, van alle kanten naar de beroerde Stad, zich op de Oſſenmarkt in ſlagorde ſtellende, alwaar zij met ongeduld het uur verbeidden, om den optocht naar het Logement van de Gedeputeerden van den Stadhouder te onderneemen, ten einde ook voor de *Ommelanden* de LIÇENTIATIE te eiſchen. Een getal van 18 Perſonen, zich noemende *Volmachten van de drie Omlander Quartieren*, plaatſten zich aan het hoofd van dezen ſchrikverwekkenden trein van ruim 6000 Perſonen, terwijl zij het oogmerk van dien toeſtel duidelijk te kennen gaven, daar zij een bord, gebonden aan een Standaard, voor zich lieten heenen dragen, waarop met groote letteren te lezen ſtondt: *Braave Heeren, Committeerden van Zijn Hoogheid, bied ons de hand, — Liçentieëren, is het begeeren, van Burgers en Boerenſtand.* Op deze wijze tot aan het Logement genaderd zijnde, hield de menigte voor hetzelve halte, terwijl een der Volmachten *Jan Klaſes Niebuur* geheten, naar binnen trad, en eene ſchriftelijke Propoſitie aan gemelde Gedeputeerden ter hand ſtelde, inhoudende een verzoek: „ Dat het Z. H. mogte believen alle de

„ Re-

„ Regenten, thans de *Ommelander* Regeering „ compoſeerende, zoo wel particuliere Eigen- „ erfdens en Volmachten, als de geenen wel- „ ken zich tot dus verre de Regeering hadden „ aangematigd, te LIÇENTIËEREN, en andere „ goede Regenten in hunne plaats aan te ſtel- „ len, dewijl de Ingezetenen van gedachten „ waren, dat de zaaken nooit konden goed „ gaan." De Gecommitteerden verbaasd over de menigte die den Spreeker vergezelde, en voor het Logement op een toeſtemmend antwoord wachtende bleef, gaven goede woorden, belovende het gedaane voorſtel met den meesten ſpoed ter kennisſe van Z. H. te brengen, ten welken einde zij hunnen Secretaris nog dien zelfden namiddag als Expreſe naar den *Haage* afvaardigden, om Z. H. van den toeſtand der Stad bericht te geeven. Een beſluit, waarmede de misnoegden genoegen ſchenen te neemen, daar zij wel draa in dezelfde orde wederom den marsch naar hunne vorige ſtandplaats aannamen.

Nu zullen zij zich wel ſpoedig uit één begeven hebben, en elk hunner, naar zijne woning te rug gekeerd zijn? dit zal welligt hier iemand vragen. Dan, dit viel heel anders uit. Hoe klaar en duidelijk uit de Reſolutie der Staaten van

van de *Ommelanden*, den vorigen dag genomen, bleek, dat zij even als die van de Stad, zonder eenige reserve of agterhoudendheid, alle posten van Bewind aan de dispositie des Stadhouders overgelaten hadden; toch was de boosaartigheid bij sommigen zoo verregaande, dat zij bij de onkundige menigte de argwaan deden ontstaan, dat die van de *Ommelanden*, alleenlijk de *Provinçiaale Ampten* bedoeld hadden, en geensints de *Ommelander Ampten:* besluitende uit dien hoofde, dat die van de *Ommelanden* zich in het bezit derzelver handhaven wilden! Zoo als het gewoonlijk bij zulke onstuimige Volksvergaderingen toegaat, ging het ook hier: naauwlijks was deze ongegronde reflectie voorgedragen, of de menigte was gereed, om het gezegde als een Euangelie aan te merken, en zie daar eene uitmuntende gelegenheid, om aan veeler opgetuide driften den ruimen teugel te vieren. Dezen, vervuld met eenen verregaanden haat tegen sommige Staatsleden, en verhit door het onmatig gebruik van sterkendrank, snelden ijlings naar het *Ommelanderhuis*, en in den waan zijnde, dat de Heeren aldaar nog vergaderd waren, bestonden zij op de woeste wijze, hetzelve in grooten getale te overweldigen, en ter Raadzaale binnen te drin-

dringen, met oogmerk om het genomen beſluit naar zinnelijkheid veranderd te krijgen. Dan, dit mislukte, daar de Vergadering reeds geſcheiden, en de Heeren naar elders vertrokken waren, behalven den *Sijndicus*, die nog bezig was met het verrichten van eenige zaaken, waar door hij zich ongelukkigerwijze aan de mishandelingen van het oproerig rot zag blootgeſteld. Met eene helſche woede vielen ſommigen hem op het lijf, hunnen euvelmoed koelende, met hem onder een ſtroom van vloek- en ſcheldwoorden te ſlaan en te ſtooten, om hem was het mogelijk onder de voet te krijgen: een opzet, dat echter nog ter goeder uure belet werd, door dien eenige Militairen, ondanks den drang der woedende menigte, op het rumoer kwamen toeſchieten, die den *Sijndicus* aan de woede zijner aanvalleren ontweldigden, terwijl de Commandant der bezetting, horende wat 'er gaande ware, mede niets verzuimde, om den onzinnigen hoop tot bedaren te brengen, en het aanrichten van een Bloedbad te verhoeden, waar in hij derwijze gelukkig ſlaagde, dat de bende zich genoodzaakt zag, uit één te gaan, en huiswaard keerende, de beroerde Stad te verlaten, met zielen vervuld met den bitterſten haat tegen ſommige Staatsleden,

aan

aan wier huizen, ten getale van meer dan twintig, de glazen verbrijſeld werden: eene woede waarin echter niemand in ruimer maate deelen moest dan de Heer LEWE *van Aduwerd*, die zijne buitenplaats op den 18 *Februarij* door een plunderbende ruïneeren zag, niet alleen door het inſlaan der glasramen van het woonhuis, maar ook door het om verre haalen van Poorten, Hekkens, en het Rasterwerk van zijne heerlijke Wildbaan, waar door dezelve geheel geruïneerd werdt. Wij zwijgen van meer andere ſnoode wandaden, die tot eeuwige ſchande van deszelfs bedrijveren, in die dagen werden aangericht.

Intuſchen naderde al vast de 22 *Februarij*, waarop van ouds de gewoone jaarlijkſche verandering in de Collegien van Regeering geſchiedde, en even daarom aangemerkt, als de dag op welken de Hoofden der Opſtandelingen, de zoo zeer begeerde LIÇENTIATIE zeker te gemoete zagen, ten einde van het door hen zoo zeer gehaat Beſtuur ontheven te worden, te meer, daar nu reeds zoo veele dagen verlopen waren, ſints Z. H. kennis droeg van de bereidvaardigheid der Regeering, om van hunne posten afteſtaan. Dan, wat gebeurt 'er? Eene Reſolutie van den Stadhouder, genomen

den 18 *Februarij*, deedt de hoop der misnoegden op dien dag in rook en damp verdwijnen, daar Hoogstdezelve door zijne Gecommitteerden bekend liet maaken, *dat dewijl de kortheid des tijds niet toeliet, om op den 22 Februarij, de Liçentiatie te bewerkſtelligen, en de plaatſen der afgaande Regenten te vervullen, Z. H. goedgevonden had, dat de Regeering en Ambtenaaren middelerwijl zouden blijven continueeren in de bediening van hunne Ampten en Commisſien, tot dezelve daar omtrent zou hebben gedisponeerd, het welk echter binnen korten tijd geſchieden zoude*: ſluitende met eene ernſtige vermaning aan alle en een iegelijk, *om de aanſtaande dispoſitie in alle gerustheid en vertrouwen aftewachten, en zich voorts te gedragen als goede en geſchikte Ingezetenen betaamde.* Een beſluit, dat veelen niet weinig tegen de borst ſtiet, en naa verloop van omtrent vier weeken aandreef, om niet alleen wederom op nieuws op eene ſpoedige Remotie aan te dringen, maar ook te gelijk te inſteeren, *dat Z. H. ten allerſpoedigſten een nieuw Hof van Juſtitie introduçeeren wilde, ten einde daar door alle perſecutiën en verdrukkingen van eigenbatige en verbitterde Rechters te beletten.*

Op

Op deze wijze bleef het vuur van Tweedracht in *Stad en Lande* onder de asſche ſmeulen, terwijl den wensch der heethoofdigſte misnoegden onvervuld gelaten werdt, en de Gecommitteerden van Z. H. op den duur onledig bleven, om aangaande den verwarden toeſtand van zaaken ten vollen geïnformeerd te worden, het welk aan ſommigen gelegenheid gegeven heeft, om het gedrag des Stadhouders, zeer ongunſtig te beoordeelen, vermoedende, dat dit verwijl met een bijzonder oogmerk, en wel ter vermeerdering van het plaatshebbend ongenoegen zou geſchied zijn. Dan, zeer ten onrechte: want zoo dikwijls wij de ſtukken aangaande het gebeurde in dat Gewest onderzochten, kwam ons die aantijging als hoogstongerijmd en als ter kwader trouwe verzonnen voor, daar wij ons verplicht vonden, dat uitſtel van redres, alleen te moeten toekennen, aan het oogmerk dat Z. H. had, om door een *Conſtitutioneel Redres*, de opgehoopte klachten uit den weg te ruimen, en langs dien weg de goede order, en het wederkeerig vertrouwen tusſchen Regenten en Ingezetenen op duurzaame gronden te vestigen: want, zoo zeker als het is, dat de *wijze* waar op de misnoegden te werke gingen, om door eene generaale Remotie het

plaatshebbend Beſtuur den voet te ligten, bij alle eerlijkdenkenden gewraakt en verfoeid wordt; zoo zeker is het ook, dat 'er gegronde redenen van klachten, over het inſluipen van veele kwaade misbruiken, aan de zijde der klagenden voorhanden waren; dat men van de oude en echte gronden van Regeering geweken was: en hoe konden alle die bezwaren en klachten uit den weg geruimd worden, dan door die middelen, en langs dien weg, welke Z. H. werkelijk ter hand nam en inſloeg, te weeten: tot geene LIÇENTIATIE der werkelijk dienende, en tot de weder aanſtelling van Nieuwe Regeeringsleden te beſluiten, ten zij dan, dat hij verzekerd ware, dat in de nieuw aanteſtellene Perſonen, die qualiteit en gegoedheid aanwezig ware, die volgens de oude gronden van Regeering vereischt werdt, in hen, die tot de Landdagsvergaderingen mogten toegelaten worden? het welk indien verwarden toeſtand al wederom niet geſchieden kon, zonder elk in de gelegenheid te ſtellen, om op nieuw bewijs van die vereischte gegoedheid aan Z. H., of aan deszelfs Gemachtigden in te leveren, tot al het welke dan ook natuurlijker wijze, eenen geruimen tijd vereischt werdt. Hoe dit zij, het was ter bereiking van dat alſints prijsſelijk

oog-

oogmerk, dat Z. H. door zijne Gecommitteerden, van alles behoorlijk geïnformeerd geworden zijnde, elk in de gelegenheid ſtellen wilde, om die bewijzen te kunnen aan den dag leggen, toen Hoogstdezelve op den 3 *Meij* het navolgend ſtuk deedt publiçeeren, het welk (onzes inziens) niet alleen een ongemeen helder licht verſpreid over den waaren toeſtand van zaaken te dien tijde, in het voornoemde Gewest; maar dat daar en boven elk onbevooroordeeld mensch in ſtaat ſtelt, om de waarde te berekenen van de zoo ſtraks genoemde aantijgingen van heerschzuchtige bedoelingen, als door zoo veelen ten laste van WILLEM DEN VIERDEN zijn verſpreid geworden. Dus luidde het door ons bedoelde ſtuk.

„ Wij WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, enz.
„ Doen te weeten: Nademaal ons niets meer-
„ der ter harte gaat dan de welſtand der Ver-
„ éénigde Nederlanden in het generaal, en der
„ Provinçie van *Stad en Lande* in het bijzon-
„ der, zoo hebben wij alle onze zorgen en
„ vlijt beſteed, om de zoo verregaande diffe-
„ renten tuſschen de Regenten en Ingezetenen,
„ en de daar uit voortgeſprotene oneenigheden
„ en bewegingen, zoo veel doenlijk uit den
„ weg te ruimen, en tot eene gewenschte rust

„ en ſtilte te brengen, ten welken einde wij
„ onze Commisſarisſen gezonden hebben naar
„ de Provinçie van *Stad en Lande*, om op de
„ plaats zelve zich te informeeren naar de be-
„ weegredenen van de onlusten aldaar ontſtaan,
„ en alle middelen aantewenden om den verde-
„ ren loop van dien te ſtuiten, op dat wij in
„ ſtaat mogen wezen om zodanige voorzienin-
„ gen te doen, *dat alle gefundeerde klachten*
„ *mogten ophouden, en een ieder in zijn recht*
„ *en gerechtigheden herſteld en gemaintineerd;*
„ *de meſuren in de Regeering ingeſlopen ge-*
„ *weerd; en dus het Beſtuur van de Provinçie*
„ *tot haare oude Fundamenteele Conſtitutie we-*
„ *dergebragt:* en ſchoon de Heeren onze Com-
„ misſarisſen, om te voldoen aan onze intentie,
„ geene moeite noch arbeid hebben geſpaard;
„ zoo hebben wij echter *tot ons gevoelig leed-*
„ *wezen* van tijd tot tijd herhaalde inſtantien
„ ontfangen, om te komen tot eene generaale
„ LIÇENTIATIE van alle Regenten en Ampte-
„ naren in de Provinçie van *Stad en Lande*,
„ ten welken einde de Gemeenten van alle de
„ Kwartieren in groote menigte zijn opgeko-
„ men en zich aan onze Commisſarisſen heb-
„ ben vertoond.

„ Wij hadden wel gewenscht dat het mis-

„ trou-

„ trouwen buiten zulk eene uiterſte remedie
„ hadde mogen worden weggenomen, en dat
„ ieder met ſtilte en bedaardheid naar een
„ nauwkeurig onderzoek, het redres dat wij
„ mogten goedvinden te maaken, hadt af-
„ gewacht: maar ziende de zaaken tot zulk
„ eene Extremiteit gekomen, dat de Regeering
„ zoo van de *Stad* als van de *Ommelanden*,
„ zelfs alle haare Ampten, Bedieningen, en
„ Commisſien werkelijk hebben nedergelegd,
„ met verzoek, dat wij de Regeering op nieuws
„ wilden aanſtellen, en omtrent de Ampten,
„ Bedieningen, en Commisſien, zodanige voor-
„ ziening doen, als wij ten meesten nutte,
„ naar tijdsgelegenheid zouden verſtaan te be-
„ horen: Zoo hebben wij in eene zaake van
„ zulk een ver uitzicht, met rijp overleg wil-
„ len te werke gaan, en goedgevonden, dat
„ bij proviſie de Regeering en Amptenaaren
„ zouden blijven continueeren in de bediening
„ van hunne Ampten en Commisſien, tot wij
„ daaromtrent nader zouden hebben gedispo-
„ neerd, van welke onze welmeening uit on-
„ zen last, door de Heeren onze Commisſa-
„ risſen alomme Publicatie is gedaan, den 18
„ *Februarij* dezes jaars 1749.

„ Middelerwijl hebben wij onze gedachten

„ laaten gaan tot herſtel van zoo veele ver ver-
„ vallene zaaken, en wel in het bijzonder ons
„ oog gehad, *op de wijze om het Lid van de*
„ *Ommelanden, naa zulk eene alteratie weder*
„ *te formeeren, dat volgens haare primitive*
„ *Conſtitutie wordt gerepræſenteerd uit Compa-*
„ *ranten, wegens hunne goederen wettig ge-*
„ *qualificeerd, en daar die in eenig kerſpel*
„ *ontbreken, uit Volmachten wettig verkoren*
„ *en gequalificeerd, nadien wij geen ander ge-*
„ *bruik konnen of begeren te maaken van de*
„ *aan ons gedefereerde macht en autoriteit,*
„ *als om onder een vrij Volk alle oppreſſien*
„ *en onderdrukkingen te weeren, en zorge te*
„ *draagen, dat niemand van zijn recht en*
„ *gerechtigheden eenig misbruik maake, en te*
„ *gelijk, dat ieder een in het wettig gebruik*
„ *van zijne Goederen, Rechten, en Gerechtig-*
„ *heden worde gemaintineerd* (*).

„ Zoo

(*) Daar de qualiteit om ten Landsdage te compareeren, even als in *Vriesland*, volgens de oude gronden van Regeering, ontleend moest worden van eene *zekere bepaalde gegoedheid, gelegen in het Diſtrict uit het welk den Comparant gekoren was*, zo ziet men dat Z. H. door deze verordening niets anders beoogde, dan de herſtelling van de *Conſtitutioneele Grondwet van Stad en Lande*, en derhalven geenſints eene willekeurige uitoeffening

van

„ Zoo hebben wij gemeend in dezen niet
„ beter te kunnen voorzien, dan, voor en al
„ eer te treden tot de begeeving van de Com-
„ misſien en Ampten in de *Ommelanden*, ons
„ in ſtaat te ſtellen om eene wettige Omme-
„ lander Staatsvergadering, *volgens de oude*
„ *Fundamenteele gronden van Regeering*, bij
„ één te roepen, en naderhand uit dezelve de
„ Commisſien en Ampten te vervullen; als
„ mede de Ministeriaale Posten en Bedieningen
„ op zodanigen te confereeren, als wij dienſtig
„ zullen oordeelen: ten welken einde de dag
„ van den 19 *Meij* 1749 wordt gepræfigeerd,
„ *waar op ieder zijne behoorlijke bewijzen en*
„ *beſcheiden, om als Jonker, Hoveling, Eigen-*
„ *erfde of Volmacht gequalificeerd te worden,*
„ *kan inbrengen* (*); en zullen die geenen,
„ zoo

van de *volle maate van gezach* aan hem gegeven, om het werk der LIÇENTIATIE te effectueeren.

(*) Dit was de regte en eenige weg om een goed begin te krijgen, en het zoo zeer verwarde kluwen te ontwinden. Wanneer de radicaale qualiteit van gegoedheid, van alle de Comparanten behoorlijk gebleken was, dan eerst waren zij bevoegd tot het waarneemen van de onderſcheidene Commisſien. Dus wederom een nieuw bewijs dat hier geen misbruik van macht door Z. H. is gemaakt geworden.

„ zoo wel de tegenwoordige Comparanten, als
„ die zich op nieuws willen qualificeeren, zich
„ op den voornoemden tijd moeten aangeven
„ aan onze Gecommitteerden, waar toe hun
„ de tijd van vier weeken, van voornoemden
„ dag af te rekenen, word gegeven. Zullen-
„ de alleen voor deze reize, uit noodzaaklijk-
„ heid van de Reglementen, in zoo verre wor-
„ den gedevieerd, dat iemand naar de Regle-
„ menten behoorlijk gequalificeerd bevonden
„ wordende, niet alleen aanstonds tot den
„ Landdag zal worden geadmitteerd, maar ook
„ gerechtigd, om alle Ampten en Commissien,
„ tot het Lid van de *Ommelanden* behorende,
„ te bekleden. *En vermits de klachten over*
„ *het gebeurde in de Ommelanden, voornaa-*
„ *melijk haaren oorsprong hebben, dat men*
„ *meend dat de monstering partiaal is behan-*
„ *deld, en veele met gefabriceerde en geleende*
„ *Qualificatien op den Landdag zijn gebragt,*
„ *die daar van hadden behoren geweerd te*
„ *worden; en anderen wederom afgekeurd, die*
„ *gerechtelijk waren gequalificeerd.* Zoo heb-
„ ben wij, tot wegneeming van alle zulke ver-
„ moedens, gegrond of ongegrond, voor deze
„ reize, tot wij nader omtrent de monstering
„ zullen hebben voorzien, nodig geoordeeld,

„ dit

„ dit Examen en deçiſie te demandeeren aan
„ Commisſariſsen door ons te nomineeren. (*)
„ En op dat dit in behoorlijke orde worde
„ verricht, zal bij gemelde Heeren eene naauw-
„ keurige aantekening worden gehouden van de
„ Perſonen, die zich tot de Comparitie op den
„ Landdag bij hun hebben aangegeven, mits-
„ gaders derzelver Qualificatien, op dat een
„ ieder, die zich daarbij geïnteresſeerd mogt
„ achten, viſie en Copie van ſtukken, op eigen
„ kosten kan bekomen, om ten dage van de
„ monſtering daar van zodanig gebruik te maa-
„ ken, als zal verſtaan te behoren, enz. enz."

Het laat zich zonder onze herinnering zeer ligtelijk bevatten, dat deze verordening van Z. H. maar matig genoegen gaf, aan zulken die bevorens langs onbehoorlijke wegen, en zonder de vereischte qualiteiten te bezitten, tot de Landdagsvergaderingen waren geadmitteerd geworden; dewijl het gemis van het volgens de wet-

(*) Uit dit gezegde van Z. H. blijkt, dat men ook in dat Gewest ſoortgelijke kunstgrepen in zwang gebragt had, als wij deden opmerken, dat in *Vriesland* waren gepractiſeerd geworden, om tegen den letter der Fundamenteele Grondwet, de paalen des gezachs uittebreiden. *Men kan dezelve nader leeren kennen, uit het geene wij hier voren bladz.* 23–29 *hebben opgegeeven.*

wetten vereischt wordend vast Eigendom, zoo wel als het gepleegd bedrog; zoo ook de waare en wezentlijke bevoegdheid van anderen die benadeeld waren, nu openbaar moest worden, aan die Commisfarisfen welken door Z. H. zouden benoemd worden, om over de bevoegdheid of onbevoegdheid der geenen die zich aanmelden zouden, behoorlijke uitfpraak te doen. Niets was derhalven billijker en noodzaakelijker, dan dat Z. H. bij het aanftellen dier Commisfarisfen, zijne keuze bepaalde tot kundige en neutraale perfonen, die tevens de vereischte cordaatheid en eerlijkheid bezaten, om zonder aanzien van perfonen of betrekkingen te werk te gaan. Het ftrekte derhalven tot geen gering genoegen van alle welmeenenden, toen zij vernamen, dat de aanmelding tot *Eigenërfde*, of *Volmacht* op den Landdag, zoo ook de *Monfiering*, niet flechts gefchieden zou *aan*, en *ten overftaan van* de Heeren Gecommitteerden van Z. H., VAN DE CAPELLEN, ITSMA, en PERSOON, fints eenige maanden te *Groningen* zich bevindende, tot het opneemen der bezwaren; maar dat bovendien door dien Vorst benoemd waren, eenige kundige Mannen uit andere Gewesten, welkers onzijdigheid boven alle bedenking verheven was; bepaalende zich des Erfftad-

ſtadhouders keuze ter verrichting van dien laſtigen taak, tot de Heeren E. S. VAN BURMANIA, *Burgemeester der Stad Dokkum, en Gedeputeerde Staat van Vriesland;* Mr. W. R. BRANDSEN, *Raad Ordinairis in den Hove van Gelderland;* Mr. N. VAN HAAFTEN, *Ordinairis Raad in den Hove van Utrecht;* Mr. P. ALBERTHOMA, A. J. TER BORCH, en Mr. J. W. MENNINGA, *zeer beroemde Rechtsgeleerden, in de Provinçie Stad en Lande wonende*, welken zich die keuze latende welgevallen, hunne werkzaamheden al ſpoedig ter hand namen (*), met dat gevolg, dat veelen welken als *Eigenërfden*, of *Volmachten*, in vorige jaaren tot de Landdagsvergadering waren toegelaten, als nu werden afgewezen, uit hoofde dat zij de qualiteite, bij de Conſtitutioneele grondwetten voorge-

(*) De aanſtelling van deze 9 Monſter-Commisſarisſen was zeker buitengewoon: en het kan in den eerſten opſlag verwondering baaren, *dat aan Lieden die in andere Gewesten woonden, het onderzoek naar de Qualificatien der Afgevaardigden tot den Landdag werd opgedragen.* Dan, alle verwondering houd op, wanneer men overweegt, dat *de Leden van den Zittenden Raad*, aan welken, volgens de oude wetten dat onderzoek toekwam, in dit geval in geene aanmerking komen konden, daar zij hunne posten ter dispoſitie van Z. H. geſteld hadden.

geſchreven niet bezaten, waar van de te dien tijde opentlijk uitgegeevene Lijsten, ten bewijze ſtrekten, en tevens hoe nuttig en noodzaaklijk deze verordening des Stadhouders was, om de ſints veele jaaren gepractiſeerde misbruiken weg te ruimen, en de onwettige bezitters van aanzienelijke Ampten en Bedieningen van die waardigheden te ontzetten.

Intusſchen, hoe nuttig en gepast dit onderzoek voor alle waaarlijk Stembevoegden moest beſchouwd worden, ter weering van zoo veelen, als zich door allerhande kwade practijken en ſlinkſche wegen, in het Bewind gedrongen hadden; het veroorzaakte niet te min zeer veele onaangenaamheden aan eenige vermogende *Eigenërfden*, welken veele Opgezetenen, ondanks hunne meer dan toereikende Bezittingen in het Gewest gelegen, van hun Stemrecht wilden ontzet hebben, hen beſchuldigende, zich ſints eenige jaaren aan de grootſte knevelarijen en vexatien te hebben ſchuldig gemaakt. De Heeren ALBERDA *van Dijxterhuis*; LEWE *van Middelſtum*; LINTELO *van Stedum* en RENGERS *van Farmſum*, deelden onder anderen, derwijze in den haat der Dorpelingen, dat tegen elk hunner een menigte van verklaringen op de dagen der zogenaamde Monſtering ten voorſchijn

ſchijn kwamen, waar in zij de eene meer, de andere min, van onrechtvaardige Geldafperſſingen, Vervolgingen, en zelfs perſoneele Mishandelingen beſchuldigd werden, uit krachte van welke op hunne verwijdering van alle Landſchapsvergaderingen, ten ſterkſten aangedrongen werdt: beſchuldigingen, waar door zij zich genooddrongen zagen, om zich door behulp van Advocaaten, in het openbaar te verdedigen, en hunne bevoegdheid, aan de Gecommitteerden te deduçeeren, het welk met zulk eene uitvoerigheid geſchiedde, dat 'er niet minder dan één geheelen dag voor elk der beſchuldigden nodig was, eer de finaale uitſpraak door Commisſarisſen geſchiedde: uitſpraaken, waar bij de beſchuldigde Heeren wel bevoegd verklaard werden, *om als Eigenërfden ten Landsdage geadmitteerd te worden;* maar, waar bij zij aan den *anderen kant*, niet ontheven of gezuiverd werden, *van de wandaaden, hen in een reeks van overgelegde verklaringen, te laste gelegd*, vermits de beſchuldigers verwezen werden, naar de Ordinairis Justitie, ten einde de geallegeerde faiten, naar rechten te deduçeeren en geredreſſeerd te krijgen.

Onder al dit onderling beſchuldigen en verdedigen der twistende Partijen, verliep al vast

de

de eene maand naa de andere, zonder dat men vorderde, en de gisting, zoo lang en hevig in duizende gemoederen door dit alles aan den gang gehouden wordende, verminderde niet. Integendeel, de twisten en verdeeldheden vonden nieuw voedsel, toen door het gecontinueerd Bestuur, op den 23 *October*, bij openbaaren Placaate werdt bekend gemaakt, dat in plaats van de afgeschafte *Pachten*, 's Lands Imposten bij *Collecte* zouden geheven worden, dat sommige wargeesten tot de grootste buitensporigheden deedt overslaan. De aangeslagene Publicatien, werden op veele plaatsen afgescheurd, ten teken, dat men ongezind was, om op den daar bij beraamden voet, 's Lands Inkomsten te helpen stijven, en het verschuldigd aandeel in dezelve op te brengen, voorwendende, dat dit alleen aan het gecontinueerd Bestuur te wijten, en strijdig tegen de intentie van Z. H. ware. Onzinnig bedrijf voorzeker, het welk ons de geest van die dagen kennen doet, en noodzaakt om te moeten besluiten, dat, hoe groot de menigte der Opstandelingen ook wezen mogt, dezelve echter veel al bestondt uit een onkundigen hoop Volks, die in den waan verkeerde, of niet begrijpen wilde, dat de nadeelen aan het Gemeene Land, door het

het afſchaffen der Pachten veroorzaakt, op eene andere wijze, en onder eene andere benaming moeste vergoed worden. Van hier ook, dat Heeren Commisſarisſen van Z. H. 's Lands Finançien voor eene totaale verwarring willende bevrijden, niet verzuimden om het kwaad in zijne geboorte te ſtuiten, toen zij op den 7 *November* door eene Publicatie lieten bekend maaken, *dat Z. H.* niet alleen *zeer verontwaardigd was over de gepleegde exceſſen*, maar ook *dat de Collecte, wel degelijk met zijne voorkennisſe en goedkeuring zou worden geïntroduçeerd, beveelende dat elk zich met gewilligheid daar aan zoude onderwerpen:* te gelijk bekend maakende, *voorneemens te zijn, om binnen kort in eigen perſoon zich naar Groningen te begeven, ten einde, ingevolge de volle maate van gezag aan Hoogstdezelve gedefereerd, op het ſtuk der Regeering en Juſtitie, zodanige order te ſtellen, en ſchikkingen te beraamen, als onder den Goddelijken zegen dienstbaar zouden kunnen zijn, om de rust te herſtellen, en de Provinçie tot vorigen bloei en welvaart op te voeren.* Eene beloſte, die weldraa zijne vervulling kreeg, daar Z. H. op den 22 *November* daar aan volgende, in den laaten avond, en onder het lofgejuich van eene ontelbaare

menigte, het luiden der klokken, en het gedonder des geſchuts op de wallen geplant, de Stad *Groningen* kwam binnen rijden, alwaar Hij op het Hof ontfangen, en met alle mogelijk eerbetoon verwelkoomd werdt.

Nu duurde het niet langer dan tot den 28 *November*, dat Z. H. ter ſtilling van de zoo lang gevoerde twisten en verdeeldheden, alle de Leden van den *Zittenden Raad;* de *Miniſters;* de *Oude Raad;* de zogenaamde *Buiten-Amptenaaren*, eenige Provinçiaale of Generaliteits-Commisſien bekledende; benevens de *Taalmannen*, en *gezworene Gemeente*, van derzelver Ampten en Bedieningen ontſloeg, welker plaatſen dadelijk vervuld werden, door de wederaanſtelling van veelen derzelver; gedeeltelijk door de benoeming van eenige nieuwen, in plaatſe van hen, die van hunne Ampten verlaten bleven, welker getal in alles 23 Perſonen beliep: waar naa het nieuw ontworpen *Reglement Reformatoir op de Regeering*, voorgelezen zijnde, de aanſtelling van *Afgevaardigden in de Vergadering der Staaten Generaal* en *Generaliteits Reekenkamer;* vervolgens de benoeming tot het bekleeden der *Provinçiaale Commisſien;* zoo ook die der Raaden van een nieuw ingeſteld *Provinciaal Hof van Juſtitie;*

als

als mede van het *Provinçiaal Jachtgericht* geſchiedde, het welk alles beſloten werdt, met de inſtallatie van eene nieuwe *Ommelander Regeering*, beſtaande in *Gecommitteerde Raaden* zoo *Ordinair* als *Extraordinair*; *Monſterheeren*, en *Arbiters*, benevens derzelver *Miniſters:* alle welke Perſonen, door Z. H. in hunne nieuwe waardigheden bevestigd werden, met aanbeveeling om met allen ijver en getrouwheid de belangen des Vaderlands, in de uitvoering derzelver te willen behartigen; en nimmer weder te keeren tot de vorige afwijkingen van de Fundamenteele Conſtitutie, waar door zoo veel onrust was veroorzaakt geworden. Z. H. zich beroepende op de Alwetendheid van Hem, die 's menſchen verborgendſte gedachten doorgrond en ziet, betuigde voorts, dat hij de aan hem opgedragene *volle maate van macht en gezach*, nimmer misbruiken zou, of toelaten dat van dezelve in het vervolg misbruik gemaakt werde, waar op hij een zegenend afſcheid van de Vergaderde Leden genomen hebbende, de reize naar *Leeuwarden* aannam, naa alvorens aan de Staaten gerecommandeerd te hebben, om dadelijk een Placaat van *Algemeene Amneſtie* te publiçeeren, waar bij niet alleen alles wat gepasſeerd was, vergeten en

vergeven werdt; maar waar bij ook alle In- en Opgezetenen van wat Rang, Staat, of Conditie zij wezen mogten, op de ernſtigſte wijze vermaand werden, zich in het vervolg voor zulke en ſoortgelijke handelingen zorgvuldig te wagten. Door alle welke lofwaardige pogingen, de rust en goede order zoo in de *Stad* als in de *Ommelanden* eerlange herſteld werdt, en het buitengewoon veranderen der Regeering in onderſcheidene Gewesten afliep, vermits in de Provinçie *Zeeland*, (als eene uitzondering op den algemeenen Regel,) de rust en goede order bleef voortduuren, waar door in dat Gewest, eene buitengewoone Remotie onnodig gekeurd werdt, en agterwege bleef.

Zoo veel, en niet minder, oordeelden wij aan onze Lezeren volgens ons gemaakt beſtek, en den aart dezer Geſchiedenis te moeten voordragen, aangaande de Eerste Hoofdclasse der werkzaamheden van Wllem den Vierden in het eerſte Tijdperk van zijn Bewind, bevattende een reeks van Gebeurenisſen, waar over door veelen zeer verſchillend gedacht en geſchreven is, daar ſommigen de hatelijkſte gevolgen ten nadeele van dien Vorst ten breedſten uit hebben afgeleid, terwijl anderen daar en tegen, door eenen zeer gekunſtelden voordracht,

dracht, of door het verzwijgen van veele belangrijke omſtandigheden, hunne Lezeren buiten de mooglijkheid lieten, om over den waaren toedragt van zaaken in die beroerde dagen voorgevallen, naat waarheid te kunnen oordeelen, waar door in veeler gemoederen de zaaden van ongenoegen dien weligen wasdom verkregen, als waar van zich de gevolgen in onzen leeftijd gevoelen deden. Wij gaan over tot de behandeling van de TWEEDE HOOFDCLASSE, door ons opgegeeven, zijnde eene beſchouwing van de Gebeurenisſen, bij gelegenheid van *het beramen van gepaste en toereikende middelen, om 's Lands Inkomſten op eenen richtigen en zoo veel mogelijk gelijken voet herſteld en geheven te krijgen*, in dat tijdvak binnen het Vaderland voorgevallen.

II. Wij hebben in het voorgaande I. DEEL *dezer Geſchiedenis* (Bladz. 438—445) doen opmerken, op welk eene wijze, de Inkomſten der Comſumptive Middelen, van oude tijden af, bij wijze van *Admodiatie* geheven zijnde, in *Holland* en elders werden afgeſchaft, en welke proviſioneele ſchikkingen door Z. H. en de *Staaten van Holland* beraamd werden, om het gemis dat 's Lands Schatkist door die plotſelijke afſchaffing onderging, vergoed te krijgen,

door middel eener *Quotiſatie* van alle Ingezetenen, die ten beloope van de bekende ſom van 10 *Millioenen*, welken de Pachten bevorens aldaar over de 18 ſtemmende Steden en derzelver Reſſortien afgeworpen hadt, verdeeld en omgeſlagen werdt, met last aan de Plaatſelijke Beſtuuren, om de alzoo opgegeven ſommen, over de Ingezetenen van hunne Stad of Diſtrict te verdeelen en in te vorderen, op een wijze, waar door de last gelijkelijk gedragen, en eene totaale verwarring in het beleid der algemeene zaaken kon voorgekomen worden: een maatregul die volgens de eerſte bepaaling, ſlechts de tijd van *zes maanden* duuren zou, in welken tuſſchen tijd men eene andere wijze van Heffing meende bepaald en in werking gebragt te krijgen, ſchoon de ondervinding leerde, dat 'er niet minder dan 18 maanden nodig waren, om dien geheel nieuwen en gewichtigen taak te volvoeren, daar dezelve een onoverzienbaar veld van Raadplegingen en overleggingen, zoo voor de Stadhouder, als voor 's Lands Hooge Machten opende, die wij kortelijk opgeeven moeten.

Alhoewel de Heffing bij *Admodiatie* ſints twee Eeuwen was in zwang geweest; en het niet kon gelochend worden, dat die wijze van invordering voor het Gemeene Land min om-

ſlach-

ſlachtig, en zelfs zeer eenvouwig was; voorts, dat men 'er zich, in vroeger jaaren, toen de knevelarijen der Pachters minder in zwang waren (*), over het geheel genomen, vrij wel bij bevonden had; en dat het altoos aanmerkelijke zwarigheden met zich bragt, om dezelve plotſelijk afteſchaffen, en door eene andere wijze van heffing te doen vervangen; zoo was het aan de andere zijde niet minder zeker, dat de wederinvoering der *Pachten*, als aan bijna onoverkomelijke zwarigheden onderhe-

(*) De knevelaarijen die ſommige Pachters, en hunne bedienden, in de laatſte jaaren, tegen middenmatige of mingegoede Burgers zich veroorloofden, over het geringſte verzuim dat zij vermoedden of ontdekten, plaats te hebben, ging in veele gevallen, alle denkbeelden te boven. Niettegenſtaande der Pachteren pragtige leefwijze ten bewijze ſtrekte, welke voordeelen voor hen overig bleven, naa dat zij de uitgeloofde ſommen aan den Lande betaald hadden, waren veelen onverzettelijk, in het afknevelen van den laatſten penning, ook van de boeten op de geringſte fraude, zelfs tot den bloede toe, wanneer die door geringe Burgers gepleegd waren, terwijl zij daar en tegen de grootere overtredingen in anderen, van welks gunſt of ongunſt hen iets te hoopen of te vreezen ſcheen, verſchoonden of onopgemerkt paſſeeren lieten. Dit alles had den Pachteren zoo zeer in den haat gebragt, dat 'er om de wederinvoering der ADMODIATIE niet gedacht kon worden.

hevig moest beſchouwd worden, daar de Pachters niet alleen zich zoo zeer aan de woede van het gemeen zagen blootgeſteld; maar ook, om dat 'er in de laatſte jaaren zoo veele ſchandlijke misbruiken in dat opzicht werkelijk waren ingeſlopen. Met dat alles, de *Pachterijen* (zoo als wij gezien hebben) op voorſtel des Stadhouders afgeſchaft zijnde, zoo was het zeer natuurlijk, dat Hoogstdezelve, ziende de beſluiteloosheid der Staaten op dat onderwerp, zich onledig hieldt, met het beramen van gepaste maatregulen, om 's Lands Inkomſten op eenen meer geregelden voet geheven te krijgen, het zij dan bij wijze van COLLECTE door aan te ſtellene *Hoofdgaarders;* of door het introduçeeren van een HOOFD- *of* FAMILIEGELD, tot welk laatſte middel *Z.* H. wel het meest ſcheen over te hellen, toen hij op den 2 *Meij* 1749 (dus bijnaa 10 Maanden naa de afſchaffing der Pachten,) een zeer belangrijk voorſtel ter Vergadering van *Holland* deedt, geen ander oogmerk hebbende dan om *Hun Ed. Groot Mog.* ten ſterkſten aanteſpooren, om in plaats van de gebrekkige QUOTISATIE, welke als een proviſioneel middel was ingevoerd, tot een van beiden te beſluiten, en het gekozene ten ſpoedigſten in werking te brengen. Eene poging,

die

die hoe heilzaam en nuttig dezelve ook wezen mogt, echter in laater tijden, bij de vijanden van WILLEM DEN VIERDEN tot een bewijs is aangevoerd geworden, even of dien Vorst zich bijzonder erkentelijk betoonen, en bemind maaken wilde bij de ſmalle gemeente, door welks toedoen dien Vorst (volgens derzulker hatelijk en onwaarachtig voorgeven) zijne verheffing te danken had, om dat hij aan het ſlot van dat belangrijk voorſtel zijnen wensch te kennen had gegeven, „ *dat, zoo de Collecte door de Staa-*
„ *ten mogt verkoren worden, in dat geval de*
„ *kleine Gemeente mogt geſoulageerd worden;*
„ *door eene vermindering van lasten, gelegd*
„ *op haar gewoon en daaglijksch voedſel, door*
„ (bij voorbeeld) *de Aardappelen te ontlasten*
„ *van de dubbele Tienden op dezelven gelegd;*
„ *door de Impost op de Rogge te verminderen;*
„ en eindelijk, *door op de eene of andere wijze*
„ *te zorgen, dat de onvermogenden, de Brand-*
„ *ſtoffen, voornamelijk de Turf, in den Winter*
„ *bij beſloten water tot een minder prijs, ten*
„ *minſten voor denzelfden prijs als de meerver-*
„ *mogenden hunne proviſien opdeden, bekomen*
„ *konden.*" Een voorſtel, waarin Z. H. naa zijne gevoelige ſmert, over het beſluiteloos gedrag der Staaten, in het aanhouden der provi-

ſioneeele QUOTISATIE, (die ſlechts voor 6 maanden ingevoerd was) te kennen gegeven te hebben, dus redekavelde:

„ Dat na het ontfangen van verſcheidene „ Projecten en Plannen, hem door deskundigen „ toegezonden, bij nader onderzoek van zaaken „ was beſpeurd geworden, dat de invoering „ van een voltooid en alleſints voldoend Plan „ van een FAMILIE HOOFDGELD, het welk bij „ groot en klein; rijk en onvermogend; Koop- „ man en Rentenier; eenparig en evenredig, „ naar ieders ſtaat, trein, en vermogen zoude „ worden gedragen; en waar door de Fabrie- „ ken, Trafieken en Neeringen, *die zoo aan- „ merkelijk in de afgeſchafte Pachten gecon- „ tribueerd hadden*, niet gedrukt, maar zoo „ veel mogelijk zouden geſoulageerd worden; „ en waar onder eindelijk het groot getal „ Vreemdelingen, deze Provinçie frequenteeren- „ de, als mede het Zeevarend Volk, zoo veel „ doenlijk begrepen was; een werk was, van „ een zeer moeilijk en uitgeſtrekt onderzoek, „ waar toe eene naauwkeurige, en meer dan „ gemeene kennisſe van veele ſoorten van zaa- „ ken, en niet minder tijd vereischt werd, om het „ te brengen tot dſe volkomenheid, dat men zich „ daar van een gewenscht ſucçes beloven kon.

„ Dat

„ Dat daar en tegen niet minder dringend
„ was, de hooge noodzaakelijkheid, dat met
„ den meesten ſpoed door een finaal middel
„ vervuld werde, het gemis van een zoo im-
„ portanten Tak van 's Lands Finantien, als
„ geweest zijn de afgeſchafte Pachten. — Dat
„ alle deze Conſideratien Z. H. niet hadden af-
„ geſchrikt, maar integendeel zijnen ijver en
„ attentie des te meer aangeſpoord, om de
„ zaak zonder uitſtel aan te tasten, en alle
„ zijne pogingen aan te wenden, om door het
„ neemen van Advijſen, en met behulp en bij-
„ ſtand van Luiden in het ſtuk der Finançien
„ meest ervaren, alle zwarigheden die zich daar
„ in opdeden, zoo veel doenlijk te boven te ko-
„ men. — Waarom het Z. H. naa overwe-
„ ging van alles waar daaromtrent in Conſide-
„ ratie kon komen, had toegeſchenen, dat daar
„ toe niet minder dan twee middelen of wegen
„ te vinden waren. I. *Het Introduçeeren van*
„ *een algemeen en Clasſicaal* FAMILIE *of* HOOFD-
„ GELD, *verdeeld in Clasſen van Tauxatie naar*
„ *ieders conſumptie, train, beſtaan en vermo-*
„ *gen.* Of II. *Om de middelen waar van de*
„ *Pachten waren afgeſchaft, met de meeste*
„ *egaliteit, en op de zekerſte en minst kost-*
„ *baarſte wijze te doen* COLLECTEEREN.

„ Dat

„ Dat Z. H. aangaande die twee middelen
„ en wegen, zich van tijd tot tijd de nodige
„ Ouvertures en Eclairçisſementen had doen
„ geeven, en dat onder zijn opzicht was ont-
„ worpen en in gereedheid gebragt, een Plan
„ van een algemeen *Claſſicaal Familie of Hoofd-*
„ *geld*, met al het geene tot de Executie be-
„ hoorde, zodanig, dat hetzelve al voor eeni-
„ ge Maanden had kunnen gebragt worden ter
„ deliberatie van *Hun Ed. Gr. Mog.* doch, dat
„ de eenige rede die hem daar van te rug ge-
„ houden had, alleen gelegen was in de be-
„ kommering, dat zulks occaſie zou hebben
„ kunnen geeven, tot nog meerder vertraging
„ in de exeçutie van het Proviſioneel vastge-
„ ſtelde middel, namelijk de *Quotiſatie.*

„ Dan, dat Z. H. Conſidereerende dat het
„ meer dan tijd was, dat men met voorbijzien
„ van de minſte vreeze en bekommering, de
„ zaaken niet langer moest laaten blijven fluctee-
„ ren, maar zich hoe eerder hoe beter bepaalen
„ omtrent een finaal middel, waar door onder
„ Gods zegen, het gemis van de afgeſchafte
„ Pachten zal worden verhoed, en te gelijk
„ de egaliteit en evenredigheid in de Contri-
„ butie, zoo veel doenlijk geobſerveerd, en
„ de Ingezetenen daar door aangemoedigd, om

„ de

„ de lasten met blijmoedigheid op te brengen;
„ Hij zich daarom verplicht vond, om ter tafel
„ en deliberatie van de *Staaten* te moeten
„ brengen, het gemelde Plan van een Generaal
„ en Clasficaal FAMILIE HOOFDGELD; als mede
„ een korte fchets van een Project; om de
„ afgefchafte Pachten te doen COLLECTEEREN,
„ ten einde *Hun Ed. Gr. Mog.* voor een van
„ die beide wegen en middelen, buiten wel-
„ ken (naar 's Vorften oordeel) geen derde te
„ vinden was, zich zouden kunnen determi-
„ reeren.

„ Dat Z. H. onzeker aan welken van die
„ twee Plannen de Staaten zouden goedvinden
„ de præferentie te geeven, geoordeeld had
„ niets tot aanprijzing van het eene boven het
„ andere te moeten bijbrengen, maar de vrije
„ keuze aan hen over te laaten: doch dat Z.
„ H. zich niet kon dispenfeeren de Staaten te
„ verzoeken, dat de Deliberatien daar over
„ zonder uitftel mogten werden bij der hand
„ genomen, en met zoo veel fpoeds ter Con-
„ clufie gebragt, als de hooge nood van
„ 's Lands Finançien vereischte, en de impor-
„ tantie der zaak eenigfints toeliet: en vooral,
„ dat door dezelve Deliberatien geene ftrem-
„ ming of vertraging aan de Executie van de

„ *Quo-*

„ *Quotiſatie*, mogt worden toegebragt. Slui-
„ tende met het opgeeven van die bedenking,
„ welken wij hier boven reeds hebben opge-
„ geven, ſtrekkende tot ſoulagement van de
„ kleine Gemeente, ingeval de COLLECTE door
„ Hun Edele Groot Mogenden verkoren werdt
„ boven het HOOFDGELD."

Het laat zich zonder onze aanwijzing zeer gereedelijk bevatten, dat een voorſtel van dien belangrijken aart, gedaan in een tijdſtip, waar in dagelijks de klachten over de gedaane *Quotiſatie*, op één geſtapeld werden, (terwijl bijnaa alle betalingen, uithoofde van de *Dolean-tien*, agter wege bleven,) tot een ſcherpe prikkel diende, om de Staaten te bewegen tot het doen van eene bepaalde keuze, en duurde het ook niet langer, dan tot den 5 Julij 1749, (en dus ſlechts twee maanden naa 's Prinſen voorſtel) dat de *Staaten van Holland* tot het introduçeeren eener inzameling bij COLLECTE beſloten, het welk een nieuw en onoverzienbaar veld van raadplegingen opende, tot het ontwerpen en arreſteeren van even zoo veele Ordonnantien, als met het getal en de onderſcheidene ſoorten der Conſumptive Middelen overeenkomſtig geoordeeld werdt: het welk alles echter met zoo veel ſpoed bij der hand

ge-

genomen werdt, dat volgens beſluit der Staaten van dien dag, de *Quotiſatie* met het einde des jaars 1749 zoude vervangen worden, door de COLLECTE, welke als nog *dezen huidigen dag*, ondanks alle de aanmerkelijke veranderingen ſints 1795 ingevoerd, heeft ſtand gehouden. Wij zeggen *tot dezen huidigen dag*, daar het bekend is, dat door het tegenwoordig Beſtuur dezer Landen, onlangs de invoering van een *nieuw ſtelſel van Belastingen* is aangenomen en vastgeſteld geworden, het welk, (wanneer het in werking zal worden gebragt) eene geheele veranderde wijziging aan de 56 jaarige COLLECTE zal veroorzaaken.

Intusſchen gaf deze keuze der *Staaten van Holland*, en het ëmaneeren eener ſtrafbedreigende wet; zoo ook de wijze van Proçedeeren tegen de overtrederen, aan ſommige Heethoofden eene nieuwe gelegenheid tot het aanrigten van geweldige oproeren en bewegingen, naardien ten zelfden tijde bij de Staaten beſloten werdt, *dat alle de agterſtallige Posten, ſpruitende uit de Proviſioneele Quotiſatie of Schatting, moesten aangezuiverd en betaald zijn, voor en alëer, met den aanvang des jaars* 1750 *de* COLLECTE *zou beginnen geheven te worden.* Hoe billijk en betamelijk dien maatregel ook

zijn

zijn mogt om 's Lands kasse buiten verwarring te houden, het morrend ongenoegen tegen denzelven was echter allerwegen zichtbaar, en wel allereerst en meest te *Haarlem*, alwaar men ook den Plonderstorm het eerst woeden zag. Het was in die Stad, dat veelen niet schroomden te verklaren, *dat zij niet alleen hunne agterstallige aandeelen in de* QUOTISATIE *niet betalen wilden*, maar ook, *dat zij zich nimmer aan de* COLLECTE *onderwerpen zouden, vermits het één zoo wel als het ander, strijdig was met de intentie van Z. H. en de belofte door* GROVESTINS *in het voorgaande jaar gedaan*, eene bedreiging, die zoo onbeschaamd en stout, als openlijk; zelfs in Schotschriften en aangeplakte Paskwillen werdt bekend gemaakt, waar door de harten van veele Leden der Regeering, en alle rustbeminnende Ingezetenen op nieuw met angst vervuld werden, vreezende dat men wel draa de voorgaande toneelen van geweld wederom zou vertonen zien. Intusschen, daar de muitzucht het hoofd dus openlijk naar boven stak, kon het niet wel anders, of dit alles moest wel spoedig ter kennis van den Stadhouder komen, die, hoogst verontwaardigd over dit bedrijf, dan ook niet verzuimde, om eenen nadrukkelijken brief aan Bur-

Burgemeesteren van *Haarlem* te doen afgaan, waar uit niet alleen de valschheid van het voorwendsel der oproerigen ten vollen bleek, maar ook dat het dien Vorst regt ernst ware, om aan de Resolutien der Staaten, opzichtelijk de *Quotisatie*, en de vastgestelde *Collecte* de hand te doen houden, dus schrijvende: *Dewijl wij tot ons overgroot ongenoegen, geïnformeerd worden, dat 'er sommige kwalijk geïntentioneerde Ingezetenen binnen UEd. Stad zouden onwillig zijn, om de Provisioneele Tauxatie, in plaatse van de afgeschafte Pachten te betalen, ja zelfs zouden voorgeven, dat zij de Executie van dien zouden trachten tegen te gaan: en dat 'er wijders onbetaamelijke discoursen zouden worden gevoerd, om de vastgestelde Collecte hatelijk te maaken, met bijgevoegde bedreigingen, om de Personen die tot de Collecte gedispiçicerd en aangesteld zijn, af te schrikken, niettegenstaande de Collecte, onder anderen door ons aan Hun Ed. Gr. Mogenden is geproponeerd, om op die wijze af te snijden de vexatien, die onder de Pachten veel plaats hebben gehad: zoo hebben wij vermeend niet te moeten stilstaan, van UEd. op het allernadrukkelijkste bij dezen te recommandeeren, en aan te bevelen, om volgens Eed en Plicht de hand te houden*

dat de Tauxatie richtig geïnt, en de vastgeſtelde middelen van Collecte naar behoren geïntroduçeerd worden; en wijders de nodige zorge te draagen, dat tegen de Autheurs van zodanige oproerige Discoursſen, als hier voren gemeld is, ten naauwkeurigſten worde geïnquireerd, en ten vigoureuſten geprocedeerd, enz.

Dit ſchrijven zal zekerlijk eene goede uitwerking gedaan hebben? zal hier welligt iemand vraagen! — Laaten wij de zodanigen hier zeggen mogen, dat het bij de oproerlingen olij in de vlam geworpen was: want naauwlijks was de brief ontfangen, en door de Regeering algemeen bekend gemaakt, in verwachting dat men zich naa deze ernſtige verklaring des Stadhouders, ſtil en onderwerpelijk gedragen zou; of het morrend ongenoegen ſloeg bij veelen wel draa tot de ſchandelijkſte buitenſporigheden over. Hoe klaar en duidelijk de echtheid van dien brief aan elk onbevooroordeeld mensch blijken moest, het muitend rot beſchouwde dezelve echter als een louter verdichtſel, en het publiek maaken was bij hen niet anders, dan een ſnoode kunstgreep van de Regeering, om zich van der Burgeren vermogen, ten hunnen bijzonderen voordeele, meester te maaken. Bij dit zwetſen bleef het ondertusſchen niet: want

daar

daar men te *Haarlem* de gewoonte had, om geduurende de Nieuwjaarsnacht, die voor de deure ſtond, aan het bedrijven van de luidruchtigſte vreugdebedrijven bot te vieren, zoo maakten veelen 'er geen geheim van, *dat men als dan wel zorgen zou dat de Collecte agterwege bleef*, rede genoeg, dat niet alleen door de Regeering, en de Hoofd-offiçieren der Schutterij, eenige onbeduidende voorzorgen genomen werden, om het dreigend gevaar aftewenden; maar Z. H. zelfs liet zich aan de bewaring der rust binnen *Haarlem* zoo zeer gelegen liggen, dat Hoogstdezelve op den 31 *December*, niet ſlechts omtrent de 50 Militairen, en wel meest Offiçieren, langs verſchillende wegen, en op onderſcheidene uuren, *vermomd* binnen de Stad deedt komen; maar ook, aan eenige Piquetten zoo Voet- als Paardenvolk, patent verleende, om op zekere afſtanden van de Stad te Campeeren, ten einde op de eerſte uitbarſting van geweld, bij der hand te zijn om de muiterij te beteugelen, ten welken einde het doen van drie ſnaphaanſchoten in de Stad, tot een ſein bepaald werdt. Of het muitend rot de lucht van die geheime voorzorgen des Stadhouders gekregen hebbe, is twijffelachtig: maar zoo veel is zeker, dat de gevreesde Nieuwjaarsnacht,

zonder het plegen van exesſen, ten einde lieп: en het lijdt geen bedenking, of alle onheilen zouden in het vervolg binnen *Haarlem* zijn verhoed geworden, zoo wanneer de Regeering dier Stad, of ten minſten de Heer Burgemeester *Deutz*, die voorzorgen des Stadhouders niet vruchteloos gemaakt had, door de in het geheim ingekomene manſchappen, op den 1 *Januarij* uit de Stad te doen vertrekken, tot merkelijk misnoegen van *Z.* H. die dezelve aldaar nog tot den volgenden dag wilde gelaten hebben, om ze door anderen te doen vervangen, zoo draa het bepaalde ſein van opſtand uit de Stad gegeven was. Onbegrijpelijk gedrag voorzeker! het welk, wanneer men het zelfs aan de verſchonelijkſte zijde beſchouwd, als laſhartig, en als de aanleidende oorzaak tot de daarop gevolgde verwarringen moet beſchouwd worden, waar door de Militairen twee dagen daar naa genoodzaakt werden, tot het gebruiken van middelen van geweld, ten einde binnen de beroerde Stad te geraken: want, naa dat de 50 *vermomde Militairen*, volgens ordre van de Regeering, of van voornoemde Burgemeester *Deutz*, op den 1 *Januarij*, even zoo bedekt als zij binnen kwamen, ter Stad uitgetogen waren, zoo werdt 'er binnen de Stad, in den

vol-

volgenden nacht het beraamde ſein van werkelijk aanwezig oproer gegeven, het welke door een Wachtmeester van de Dragonders, liggende buiten de *Groote Houtpoort*, naauwlijks gehoord wordende, wel draa aan de volgende Bevelhebbers der onderſcheidene Piquets werdt medegedeeld, door een verzegelde brief, houdende het bericht: *dat het te Haarlem onklaar was*, waarop het Piquet te *Leijden* geſtationeerd, omtrent de 50 man ſterk, onder bevel van den Ritmeester *Willemsdorf*, in den vroegen morgen naar *Haarlem* trok, en aldaar om zeven uuren binnen komende, voor het huis van meergemelden Burgemeester *Deutz* halte maakte, niet twijffelende, of die aankomst zou tot genoegen van voornoemden Burgemeester zijn. Dan, wat gebeurt er? *Deutz*, de Militairen ziende, en verneemende, dat de misnoegden de Poorten ſluiten wilden, beval aan *Willemsdorf*, om met zijne Dragonders hoe eer hoe beter de Stad te ruimen, die daar ook dadelijk aan voldeed, met dat voor de Ingezetenen zoo rampſpoedig gevolg, dat het zoo lang onder de aſche geſmeuld hebbend vuur van ongenoegen, van dat tijdſtip af, in lichter laaije vlammen aan het branden ſloeg. Eenigen der misnoegden vervoegden zich bij eenen der Col-

lonellen van de Schutterij, dwingende dat hij bevel gave, om de Burgerij onder de wapenen te doen komen: zoo ook, dat de Poorten gesloten en bewaakt, en alle Pasſagiers met eene gewapende bende Schutters door de Stad geleid zouden worden. Intusſchen bleef het hier niet bij: het raazen en tieren op de Regeering nam hand over hand toe, en veelen waren ſtout genoeg, om de Peilders van Wijnen en Sterke Dranken, welken, ingevolge de ingevoerde *Collecte* in dat bedrijf werkzaam waren, daar in op eene gewelddadige wijze te verhinderen, en onder een vloed van ſcheldnaamen, gevolgd van perſoneele mishandelingen, naar hunne huizen te jaagen, door alle welke oproerige bedrijven, de vrees voor eenen nieuwen Plonderſtorm, in veeler zielen van oogenblik tot oogenblik vermeerderde, te meer, daar de Regeering, door eigen ſchuld ontbloot van de hulp der terug gezondene Militairen, toegeeflijk genoeg was, om in de eisſchen der misnoegden toe te ſtemmen, in zoo verre zelfs, dat Burgemeesteren aan elk de Vrijheid gaven, om hunne klachten op het Stadhuis te komen inbrengen, ten welken einde alle de Compagnien bij openbaare Tromſlag werden uitgenodigd. Dan, het deedt eene tegenovergeſtelde uitwerking:

want

want, in plaatſe dat de misnoegden op eene beſcheidene wijze, hunne belangen zouden voordragen, zoo namen veelen die gelegenheid te baate, om hunne muitzucht, even als bevorens ten tijde van de afſchaffing der Pachten, den ruimen teugel te vieren, door Burgemeesteren op de beestachtigſte wijze te beledigen, hen beſchuldigende van het inroepen eener Militaire macht, alleen om de ſtem der Burgerij te ſmooren, en onder bedreiging, dat men nooit eenige Militairen in de Stad dulden, of zich aan de *Collecte* onderwerpen zoude, 'er mogt dan van komen wat 'er wilde. Het was in dezen bedenkelijken toeſtand, dat Burgemeesteren zich genoodzaakt vonden, om de misnoegden aan te raaden, dat zij hunne bezwaren aan den Stadhouder zouden opgeven, door middel van 8 Gecommitteerden, uit de onderſcheidene Compagniën op de *Doelen* te verkiezen: een maatregel, waar door zij aan de eene zijde weldraa van het muitend Rot ontſlagen werden; maar die aan den anderen kant, eenen gereeden weg baande om andermaal de vorige Toneelen van verwarring, aan onſtuimige Volksvergaderingen zoo natuurlijk eigen, op nieuw te doen herboren worden. Trouwens dat ongelukkig tijdſtip bleef niet lang agter: want

naauwlijks hadden de misnoegden dien raad vernomen, of zij ſchoolden op de *Doelen* bij een, tot de verkiezing van 8 Gecommitteerden, en te gelijk tot het ontwerpen van een Request aan den Stadhouder, het welk naa langduurig harrewarren en twisten, eindelijk in dezen navolgenden toon was opgeſteld:

„ *Aan Zijne Doorluchtige Hoogheid den Heer*
„ *Prinſe van Oranje en Nasſau, onzen zeer*
„ *geliefden Erfſtadhouder &c. &c. &c. gee-*
„ *ven met permisſie van de Edele Groot Achtb.*
„ *Heeren Burgemeesteren der Stad Haarlem,*
„ *de ondergeſchreven Gedeputeerden uit alle de*
„ *Vaendels, en in naam van de gantſche Bur-*
„ *gerij, op het allerootmoedigſte te kennen:*

„ *Ten Eerſten:* Verzoeken en ſmeeken de
„ Supplianten, dat Z. H. zoo goed gelieft te
„ zijn, omme te wezen *Opper- en Generaal*
„ *Finançier*, voor zoo verre de Stad aan-
„ gaat.

„ *Ten Tweeden:* Dat de Collecte over de
„ Middelen van Conſumptie, geheel moge
„ worden vernietigd, en in deszelfs plaats ge-
„ ſteld een ander draaglijk middel, zijnde dit
„ ingevolge de belofte van Hun Ed. Groot
„ Achtb. de Heeren Burgemeesteren, en van
„ Zijne Exellentie den Heer *Baron van Grove-*
„ *ſtins*,

„ *ſtins*, in den naam van Uwe Hoogheid aan
„ ons gedaan.

„ *Ten Derden:* Dat de Executien geheel en
„ al mogen agterblijven, en eene generaale Do-
„ leantie moge worden toegeſtaan, op dat een
„ iegelijk, als dan naar zijn vermogen en in
„ Conſciente zoude kunnen betalen, het geen
„ wij als getrouwe Onderdanen en Burgeren
„ zullen naakomen.

„ *Ten Vierden:* Dat de Offiçien mogen ver-
„ kocht, of met zodanige lasten ten behoeve
„ van deze Stad bezwaard worden, als Uwe
„ Hoogheid zal gelieven goed te vinden.

„ *Eindelijk:* Verzoeken de Supplianten Uwe
„ Hoogheid zoo goed gelieft te zijn, om ons
„ het antwoord hier op in geſchrifte ter onzer
„ verantwoording over te leveren."

Naauwlijks was dit ſtuk in gereedheid, of men klopte den Stadsdrukker ten bedde uit, dwingende om hetzelve dadelijk te drukken, dewijl de 8 Gecommitteerden beſloten hadden, om zoo draa het in gereedheid was, naar den *Haage* te vertrekken, ten einde hetzelve aan Z. H. te præſenteeren. Reeds ten 8 uuren was het gedrukt, en vertrokken zij, gezeten in twee Rijtuigen ter Stad uit, ſuiſebollende van vreugde over de eer die hen te beurte viel, doch

welke voor hen wel ſpoedig in droefheid veranderde.

Want alhoewel eene Commisſie uit de Regeering, beſtaande in de Heeren *Deutz*, Burgemeester; *van Schuijlenburch*, en *de Pape*, Schepenen; en den Penſionaris *Gilles;* wel een uur laater naar den *Haage* vertrok, zoo kwamen zij echter vóór de Afgezondenen uit de Misnoegden in de Reſidentie aan, beiden de Commisſien te vergeefsch pogende, om bij *Z.* H. ter Audientie te worden toegelaten: want deze weigerde zulks, zoo wel aan de eene als aan de andere, terwijl Hij onverwijlde orders uitvaardigde, dat de te *Haarlem* afgewezene, en naar den *Haage* te rug trekkende Militairen, oogenblikkelijk naar *Haarlem* te rug keeren, en binnen de Stad trekken moesten, wordende het opperbevel aan den *Generaal Majoor* VAN CORNABÉ opgedragen, met last, *om de rust te herſtellen binnen de Stad, al ware het des noods door middelen van geweld.*

De 8 Gecommitteerden intusſchen van dit alles onkundig zijnde, beloofden zich goudene bergen van deze hunne zending. Verneemende dat zij niet voor den volgenden dag hunnen last zouden kunnen volvoeren, begrepen zij, dat zij recht hadden, om te vorderen, dat men hen

hen in het *Logement der Stad* herbergde: dan, dit liep fout: aan dat gebouw komende, werden zij wel draa afgewezen, waarom zij genoodzaakt werden, zich in eene gewoone Herberg te begeven, alwaar zij, naa dien avond goede çier gemaakt te hebben, zich te bedde begaven, in de blijde hoope, om den volgenden dag de grootſte eere te genieten: dan, naauwlijks zich in ſlaap bevindende, werden zij wel zeer onvriendelijk door den Drosſaard van Gecommitteerde Raaden uit denzelven opgewekt, met behulp van eenige Dienaars, van hunne bedden geligt, en als gevangenen naar de Voorpoorte van den Hove overgebragt.

Terwijl dit alles in den *Haage* gebeurde, zaten de misnoegden binnen *Haarlem* niet ſtille. De Burgerij geſtadig in de wapenen, en waakzamer dan ooit om de Poorten geſloten te houden, en alle vreemdelingen met een gewapend Escorte door de Stad te geleiden; en daar en boven de Militairen door Burgemeester *Deutz* te rug gezonden zijnde, waanden de misnoegden zich voor alle overrompeling volkomen beveiligd. Dan, wat gebeurt 'er? De Luitenant *Poepel*, afgezonden door den Generaal Major *van Cornabé*, overbrenger van het Patent der terug gekeerde Troupen, vertoonde zich te paar-

paarde, op den middag, voor de geſloten *Hout Poort*, begeerende binnengelaaten te worden, ten einde eenige bij zich hebbende brieven van Z. H. aan de Regeering te overhandigen. Niet dan naa veel overleg, beſloot men dat verzoek toe te ſtaan, mits, dat hij van zijn Paard afſteeg, en zich getroostte om onder geleide van eenige gewapende Schutters naar den voorzittenden Burgemeester gebragt te worden, waar naa hij, het Patent overhandigd hebbende, wederom op dezelfde wijze ter Stad werdt uitgeleid, terwijl Poort en Hek wel zorgvuldig achter hem toegeſloten werden.

Intuſſchen oordeelde de Regeering noodzaaklijk, om de boodſchap door *Poepel* overgebragt, tot het laatſte oogenblik wel zorgvuldig geheim te houden voor de achterdochtige gemeente: dan, hoe zeer men dit ten uitvoer meende te brengen, het gerucht, dat 'er krijgsvolk in aantocht was, werdt algemeen, het welk ten gevolge hadt, dat de hoofden van het muitgeſpan, van woede bijnaa razend wierden, en te gelijk beſloten, om, het kostte wat het wilde, den intocht te beletten, door het bieden van eenen manmoedigen wederſtand. De grootſte zwarigheid om dat opzet uit te voeren, beſtond intuſſchen in het gebrek aan kruit en

loot,

loot, het welk in de Stad niet voorhanden zijnde, op de dolzinnigſte wijze werdt afgevergd van de Heeren *Vermeulen* en *Merkman*, die als *Capitein* en *Luitenant* over het *Blaauwe Vaendel van den Cloveniers-Doelen*, (het welk dien dag de Wachten betrokken had,) het bevel voerden. Te vergeefsch poogden dezen de nadeelige gevolgen, welke eenen nuttelozen tegenſtand veroorzaken zou, aan de razende menigte voorteſtellen; te vergeefsch wilde de Collonel *van Valkenburg*, hen dit nog nader betogen, door de voorlezing van het ontfangene Patent: want alles was vruchteloos op de gemoederen der ontzinde menigte, welke zwoer, dat zij zich tot het uiterſte verdedigen wilde, ondanks het gebrek aan alles wat daar toe nodig was: waarom ſommigen zich naar de Groote Kerk, en wederom anderen naar het Klokhuis begaven, en door het gelui van Brand- en Doodklokken, zulks willende vergoeden, de gantſche Stad in rep en roere ſtelden, terwijl de confuſie en verwarring bij het groote gros der Inwooneren tot eene nooit gekende hoogte ſteeg. Onder al dat gewoel naderde al vast de Militaire macht tot in de nabijheid der Stad! want omtrent ten drie uuren in den namiddag, vertoonden zich drie Offiçieren voor de poort, eis-

eisschende *dat men de Stad overgave, en het binnen liet?* Een weigerend antwoord van binnen gegeven, was rede genoeg, dat 30 Zwitsers, aangevoerd door den Major *du Perron*, tot voor het gesloten Hek marcheerende, het zelve in een ogenblik des tijds met geweld openden, waar door zij zich tusschen het Hek en de gesloten Poort bevonden, aan welks binnenzijde, zich wel 500 gewapende Burgers bevonden, echter onvoorzien van kruit en loot, die daarom wel spoedig de vlucht namen, toen zij bemerkten, dat alle tegenstand vruchteloos zijn zoude, en duurde het niet langer dan een half uur, dat *du Perron* met zijne Zwitsers de Poort met geweld opengehakt hebbende, binnen de Stad geraakte, en gevolgd door eenig Paardenvolk, ongehinderd tot aan de Groote Markt voorttrok, alwaar eenige weinigen de stoutheid hadden, om op de Militairen los te brande, waar door eenen derzelver zijnde een Sergeant, gekwetst werdt. Nu werdt *du Perron*, ziende dat de muitelingen naar geene vermaningen tot onderwerping luisteren wilden, zijnes ondanks, genoodzaakt om op de oproermakers te doen losbranden, het welk aan twee derzelver het leven koste, terwijl nog een derde, die alleen uit nieuwsgierigheid zich naar

de

de markt begeven had, ongelukkigerwijze het zelfde lot te beurte viel. In weinige oogenblikken was nu de markt van oproerlingen ſchoon gevaagd, en de muitzucht ten eenenmaale beteugeld, daar de wakende Schutters naar hunne huizen gezonden, en de nodige Wachten door de Militairen betrokken werden, door alle welke heilzaame ſchikkingen en krachtdadige maatregulen, de muitzucht wel draa beteugeld, en het zoo hooglijk geſchonden gezach der Staaten van den Lande, en de door hen verordende wetten, herſteld werdt. De beide oproermakers, die tijdens den intocht der Militairen, hunne ſchandelijke bedrijven met eenen geweldigen dood boeten moesten, daar zij wel draa ter nedergeſchoten waren, werden op den volgenden dag bij de beenen aan de galg opgehangen, terwijl naa verloop van eenige dagen, nog twee anderen, die zich ten tijde van het oproer van den 2 *Januarij* door hunnen euvelmoed buitengewoon hadden berucht gemaakt, tot ſchavotſtraf en confinement veroordeeld werden. Zeven van de 8 Gecommitteerden, die op dien dag naar den *Haage* vertrokken, doch aldaar van hunne bedden geligt, en naar de Gevangenpoort overgebragt waren, werden naa eenige weeken gezeten, en

eene

eene ſcherpe correctie ondergaan te hebben, losgelaten, terwijl de achtſte, *Weſel Bakker* geheeten, voor 10 Jaaren ten Lande uitgebannen werdt. Genadige ſtraf, voorzeker! wanneer men dezelve in vergelijking brengt met de misdrijven, waar aan zich deze roervinken hadden ſchuldig gemaakt, in oogenblikken waar in niet alleen het Stedelijk Beſtuur, overmand door eene laffe vreeze, de handen ſlap hangen, en de hoofden der misnoegden in alles geworden liet; maar waar in de maatregulen van 's Lands Erfſtadhouder, ter handhaving van het wettig gezach der Souveraine Overheid, zoo als wij gezien hebben, tot tweemaalen toe, werden nutteloos gemaakt, door hen, wiens plicht het was, om dat gezach op de krachtdadigſte wijze voorteſtaan. Was het wonder derhalven, dat Z. H. deswegens zijn ongenoegen blijken liet? zoo ook, dat de meerderheid der *Staaten van Holland* van oordeel ware, dat eene Commisſie van twee hunner Gecommitteerde Raaden zich naar *Haarlem* begave, om op alles onderzoek te doen? De Gedeputeerden der Stad *Amſterdam* mogten het zenden dier Commisſie wraaken, oordeelende dat daar door eene inbreuk op het recht der Stembebbende Steden gemaakt werde; maar het belette

ech-

echter niet, dat de Raaden KARSSEBOOM en GIJZELAAR, derwaards heenen trokken, met dat gevolg, dat zij op den 6 *Maart* van hunne bevinding aan de Staaten Rapport deden, waar uit duidelijk was optemaaken, dat 'er plichtverzuim in het beteugelen van den gepleegden moetwil aanwezig ware, waarom de Staaten naa gehoord te hebben, de aanmerkingen die aan de zijde der *Haarlemſche* Regeering ingeleverd werden, op den 29 *Auguſtus* het beſluit namen, om zoo wel de Burgemeesteren, als den Hoofdſchout dier Stad, wel ernſtig te vermaanen, in het vervolg, wanneer zulke of ſoortgelijke zorgelijke omſtandigheden wederom mogten plaats grijpen, meerdere bewijzen van cordaatheid, moed, en wakkerheid aan den dag te leggen, dan in den loop der jongſte bewegingen, ten aanziene van de Introductie der *Collecte*, in plaatſe van de afgeſchafte *Pachten*, binnen hunne Stad gebleken was, vermits de Staaten vaſtelijk gezind waren, om in weerwil van ſommige bedenkingen, en ondanks allen tegenſtand, krachtdadig de hand te houden aan de invoering der Collecte, zonder welks in acht neeming door alle de Ingezetenen, eene totaale verwarring in 's Lands Finantien voor de deure ſtond.

Trouwens, dat dit laatſte niet ſlechts als een

bloot dreigement, maar integendeel als een onwrikbaar vast beſluit bij de Staaten aangemerkt, en ondanks den geduchtſten tegenſtand in de voornaamſte en volkrijkſte Koopſteden des geheelen Vaderlands, doorgezet en gehandhaafd werdt, leerden de onlusten, die zich eenigen tijd naa de invoering der *Collecte*, onder de Wijnkopers te *Amſterdam* en *Rotterdam* openbaarden, alwaar men de Impost op de Wijnen, van de verordeningen bij de *Collecte* vastgeſteld, wilde uitgeſloten hebben, vorderende, dat ten dezen aanziene de misbruiken ten tijde der ADMODIATIE gepractiſeerd geworden zijnde, getolereerd werden: eene vordering, waar bij de *Vleeschhouwers*, en *Zeepzieders* dier Steden, voor hunne bedrijven, zich wel ſpoedig zouden gevoegd hebben, wanneer de Staaten zich op het ſtuk van de *Wijnen* eenigermate toegeeflijk getoond hadden. — Het ſluiken, en opzettelijk verkorten van 's Lands Inkomſten, was ten tijde van de Pachterijen in die Steden, tot zulk een hoogte gekomen, dat alle pogingen van de *Admodiateurs*, om zulks te beletten, nutteloos geworden waren. De ſchandelijke kunstgrepen door de Wijnkopers daar op uitgevonden, en openlijk in zwang gebragt, hadden bijnaa de kracht van wetten verkregen, en het was 'er zoo verre

van

van af, dat men dit in het geheim verrichtte, dat veelen 'er zich in het openbaar op beroemden, waar door de *Admodiateurs* zich te dien tijde genoodzaakt vonden, om ter voorkoming van ſchade, hunne uitgeloofde Pachtpenningen, bij wijze van ſchatting te innen, van alle zodanige Ingezetenen, als vooronderſteld werden, dat wijn gebruikten. Handelwijzen, waar van het ongerijmde zich op het hooren noemen, reeds gevoelen laat, en welken door de invoering der *Collecta* natuurlijkerwijze eensklaps den bodem werden ingeſlagen, daar 's Lands gerechtigheid nu bij den uitſlag moest betaald, en daar en boven de Wijnkopers verplicht werden, om door eenen plegtigen Eed te zweeren, *dat zij de geſtelde Impost op de Wijnen &c. niet zouden fraudeeren, of door hunne bedienden of anderen doen fraudeeren, ofte gedogen, dat zulks met hunne kennisſe directelijk of indirectelijk geſchiede.* Hoe billijk en betamelijk dien maatregel der Staaten, in de plaatshebbende omſtandigheden, ter weering van alle oude misbruiken, bij alle verſtandigen aangemerkt; en hoe zeer dezelve door de Wijnkopers in de meeste Steden, zonder eenigen tegenſtand te ontmoeten, opgevolgd werdt, de baatzucht der Wijnkoperen te *Amſterdam* en *Rotterdam*, ging

echter zoo verre, dat zij dezelve ontduiken wilden, door het opwerpen van een menigte zwarigheden, waar aan hen den voorgeſchreven Eed, naar hunne gedachten, zou bloot ſtellen, waarom zij volſtrektelijk weigerden zich aan die wet te onderwerpen. Gepaste maatregulen tegen alle beginſelen van oproerigheid genomen, door de Regeering der Stad *Amſterdam*, gepaard met een ferm gedrag tot het krachtdadig hand houden aan de bevelen van den Souverain, deedt echter eindelijk de bedoelde uitwerking, daar de Wijnkoperen den gevorderden Eed aldaar præsteerden: maar te *Rotterdam* ging dit zoo vlot niet. Geduurende verſcheidene weeken bleeven de Wijnkopers aldaar den Eed weigeren, waar door dien aanzienelijken handeltak in die Stad geheel geſtremd werdt, het welk eindelijk een derzelver, *Gerrit Hagedoorn* genaamd, beſluiten deedt, om zich naar het bevel der Overheid te ſchikken, en den gevorderden Eed dadelijk afteleggen; doch met dat voor hem zoo ongelukkig gevolg, dat zijne Pakhuizen, op de ſchandelijkſte wijze door eene woeste plunderbende geruïneerd werden, waar door hem een verlies van meer dan 8000 Guldens werdt toegebragt. Een moetwil, die echter wel ſpoedig ge-

geſtuit werdt, wordende de ſchade daar door veroorzaakt, aan hem in het vervolg uit 's Lands kas goed gedaan, tot eene beloning voor zijne betoonde onderwerping aan de wetten. Een ſtap die dan ook wel draa door alle de overige Wijnkoperen werdt nagevolgd, en een einde maakte aan den opentlijken tegenſtand die in *Holland* tegen de invoering der *Collecte* was ondernomen geworden, doch waar aan zich de Ingezetenen in het vervolg met behoorlijke gewilligheid onderwierpen.

Op deze wijze hernam één der voornaamſte bronnen van 's Lands Finantien, ſints de plotſelijke afſchaffing der Pachten zoo zeer geſtopt, deszelfs gewoonen en onbelemmerden loop! Intusſchen ſtrekte het aan alle oprechte liefhebbers van het Vaderland, te midden van alle de twisten te dien tijde gevoerd wordende, tot een wezentlijk genoegen, toen zij vernamen, dat 's Lands Staaten, op voorſtel van den Stadhouder, met ernst toonden bedacht te zijn, om 's Lands Finantien, langs eenen anderen weg te ſtijven en te ſterken, door eene aanmerkelijke vermindering opzichtelijk de Legermacht van den Staat te bewerkſtelligen, waar toe hen de pas geſlotene Vrede te *Aken* eene voegſaame gelegenheid aan de hand gaf. Want niet alleen,

werdt 'er kort naa den aanvang des jaars 1749, tot het afdanken der in dienst genomene vreemde Troupen besloten; maar zelfs ondergingen de nog overblijvende Regimenten, in den Herfst van dat zelfde jaar, eene aanmerkelijke Reductie van omtrent de 13,000 hoofden, waar door de Staat van oorlog, voor het volgend Jaar 1750, niet weinig werdt opgekort: maatregulen, waar uit veelen een bewijs ontleend hebben, dat WILLEM DEN VIERDEN, in de ruimste betekenis van dat woord, zich als een man des Vredes kennen deedt, daar hij de veranderde omstandigheden te baate neemende, niet slechts de Landmacht der Republiek, tot omtrent de 50,000 man reduçeerde, maar zich ook ten zelfden tijde onledig hield, met het uitdenken van gepaste middelen, om ware het mogelijk den kwijnenden *Koophandel* het hangend hoofd te doen opbeuren, en de zoo zeer vervallene *Fabrieken* en *Trafieken*, een nieuw leven te bezorgen. Het is deze aanmerking die ons geleid tot de beschouwing van de door ons opgegeevene DERDE HOOFDCLASSE van 's Vorsten uitgebreide werkzaamheden, waar mede wij dit gedeelte onzer Geschiedenis besluiten zullen.

Het is aan elk, die niet geheel vreemdeling in

in de oude en latere Geſchiedenis van het Vaderland gebleven is, bekend, dat het van overoude tijden af, éénen van de voornaamſte bezigheden der onderſcheidene Beſtuurderen des Lands uitmaakte, om voor de belangen van den *Koophandel*, en den bloei en welvaart der *Fabrieken* en *Trafieken*, in dezelfde evenredigheid bezorgd en werkzaam te zijn, als waar toe de *Lage des Lands*, en de *aangeboorne Nijverheid* en *Onderneemzucht* van deszelfs bewooneren, daar en boven nog aangeſpoord tot verkrijging van de behoeften van het leven, eene menigte van voegſaame gelegenheden aan de hand gaven, waar van een ontzettend groot aantal wijze wetten en verordeningen, niet alleen door de *oude Graaven*, maar ook door de *Staaten der onderſcheidene Gewesten*, en de *Stedelijke Regeeringen*, ſints overoude tijden en vervolgens geëmaneerd, de kennelijkſte blijken opleveren. Wetten en verordeningen, door welken de Koophandel van dit Land, ondanks den fellen en langduurigen oorlog met *Spanje*, niet zonder de zichtbaarſte zegenblijken der Hemelſche Voorzienigheid, tot eene hoogte verheven werdt, waar van in de Jaarboeken van andere Volken, te vergeefsch een weêrga gezogt zal worden. Het zou met ons tegenwoor-

dig oogmerk, zoo min als met den aart dezer Geſchiedenis ſtrooken, wanneer wij ons hier met eene opgave van de eerſte beginſelen, de trapsgewijze aanwas, en het hoogſte toppunt van den bloei des Nederlandſchen Koophandels; zoo ook, van de oorzaaken van deszelfs toeneemende vermindering en verval in laater dagen, wilden bezig houden, waarom wij dat alles met ſtilzwijgen pasſeerende (*), het van groo-

(*) Zulken onzer Leeren welken zich willen bekend maaken, hoe het zich met den verbazenden aanwas van den Nederlandſchen Koophandel, in de dagen onzer Voorvaderen *over het algemeen* hebbe toegedragen: door welke *Natuurlijke*, *Toevallige*; en *Zedelijke* oorzaaken, dezelve ten hoogſten toppunte ſteeg: zoo ook, door welke omſtandigheden, dien bloei en welvaart allengs verminderde, en tot die laagte kwam, waarin wij dezelve in onzen leeftijd zagen nederzinken; kunnen hunnen weetlust boeten in de uitmuntende Verhandelingen over dat belangrijk onderwerp uitgegeven, door de *Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen*, *te Haarlem*, in het *XVI. Deel* van haare werken, en wel bijzonder in de Verhandelingen van de Heeren VAN DEN HEUVEL, en A. ROGGE, welke in deze dagen niet te dikwijls kunnen gelezen worden. — Ook wij, hebben den voorigen *Luister*, en den tegenwoordigen *Akeligen toeſtand*, van *Koophandel*, *Fabrieken*, en *Trafieken*, *in derzelver bijzonderheden* nog onlangs doen kennen, in den door ons uitgegeeven ATLAS DER NEDERLANDSCHE ZEE-HA-

grooter belang, en meer beantwoordende aan ons oogmerk achten, onze Lezeren hier te doen opmerken, dat, het verval in alle takken van *Handel*, en bovenal in de Vaderlandſche *Fabrieken*, ſtaande het 45 jarig tijdvak, der zogenaamde *Vrije Staatsregeering*, aanmerkelijk was toegenomen, en dat zulks al mede ten tijde van de groote verandering van zaaken in 1747, ééne der redenen tot het algemeen gemor en misnoegen, tegen het toen plaatshebbende Beſtuur opleverde, daar niet alleen de Buitenlandſche gefabriçeerde goederen, een algemeen gunſtiger onthaal bij de Natie vonden, dan de Inlandſchen; maar het ook daarenboven niet ontbrak aan zulke Nederlanderen, die zich om een gering voordeel ſtraffeloos gebruiken lieten, tot het overzenden van ontbrekende en onontbeerlijke Gereedſchappen, aan Buitenlanders, waar door aan veele Fabrieken, bovenal aan de *Lakens*, *Fluweelen*, en *Zijdenſtoffen*, een onherſtelbaar nadeel werdt toegebragt, over welk gewichtig en belangrijk onderwerp, door de

HAVENS, werwaard wij onze Lezeren verwijzen, om hen te doen zien, hoe zeer ook in dat opzicht, *de kroone van de Hoofden der zoo diep vernederde Hollanderen gevallen is.*

de Gemachtigden der Zijdeweeverijen te *Amſterdam*, aan *Zijne Hoogheid*, ten tijde van zijn verblijf binnen die Stad, de ernſtigſte klagten gedaan werden, verzoekende, dat niet alleen den *invoer van vreemde Zijdeſtoffen*, maar ook het *uitvoeren van Weefgetouwen, en andere Gereedſchappen*, tot de Fabrieken behorende, door de Staaten verboden werde. — Het was dien ten gevolge, dat de Stadhouder, op denzelfden dag dat Hij het voorſtel tot herſtel van de *Finantien* deedt, ook eene poging in het werk ſtelde, tot opbeuring van de *Binnenlandſche Fabrieken* in het generaal, en van de *Zijde-Manufactuuren* in het bijzonder, die volgens zijne gedachten *als ééne van de voornaame hoofdoorzaaken van de opkomst, en aanwas van den voorſpoed dezer Landen behoorden aangemerkt te worden, doch welken te dien tijde reeds* (*), *door*

(*) Commisſarisſen van de *Zijde-Mannfactuuren* te *Amſterdam*, het verblijf des Stadhouders aldaar, als eene voegzaame gelegenheid te baate nemende, om hunne klachten over het verval hunner Fabrieken, aan Z. H. voor te dragen, beklaagden zich hoofdzaaklijk over twee ſchandelijke misbruiken, welken ſints eenige jaaren waren in zwang geraakt, en die zij oordeelden, dat, door 's Lands Hooge Machten, zeer wel konden opgeruimd en weggenomen worden. Het Eerste was, om in na-

vol-

door een verval van veele Jaaren, tot die laagte gezonken waren, dat zoo wanneer voor het behoud en de bevoordering derzelven, niet krachtdadig gewaakt, en met de uiterſte zorg en oplettendheid, de hand geboden werde, het geſchapen ſtond, dat dezelve eerlange door eenen totaalen ondergang zouden gevolgd worden. Een voor-

volging van het geene in andere Landen plaats had, *den Uitvoer van alle Gereedſchappen tot de Fabrieken behorende, op Lijf- of Levensſtraffe te verbieden:* en het TWEEDE, *om allen Invoer van vreemde ſtoffen te beletten; en het draagen derzelven hier te Lande aan de Ingezetenen te interdiçeeren.* Zij oordeelden dat door die beide maatregulen de Fabrieken weldraa tot vorigen bloei zouden kunnen geraken, dewijl men door het verbod der vreemde ſtoffen, die in zulk eene verbazende hoeveelheid uit *Vrankrijk*, *Engeland*, en andere Landen aangebragt werden, de Natie verplichten zou, om zich met Vaderlandſche ſtoffen te kleden. Een voordragt, die duidelijk te zien geeft, tot welk eene hoogte, het eigenbelang bij eenige weinige ontaarte Nederlanders geſtegen was, daar de Requeſtranten, door twee brieven, geſchreven uit *Parijs* en *Elberfeldt*, bewezen, dat het eerstgemelde werkelijk, hoewel zeer geheim, gepractiſeerd werdt, tot onherſtelbaar bederf van hun eigen Vaderland: terwijl het tweede een treurig bewijs aan de hand gaf, hoe zeer reeds te dien tijde, de zucht voor Vreemde, en de minachting voor Inlandſche ſtoffen, de zielen van veele duizenden der Ingezetenen overmeesterd hadt.

voorſtel, dat door Z. H. op de ernſtigſte wijze voorgedragen zijnde, door Hoogstdezelve nog nader aangedrongen werdt, door eene rondborſtige verklaring: *dat hoe de Staaten naa een rijp overleg van zaaken, daar omtrent ook beſluiten mogten, Hij Stadhouder, ter aanſporing tot eene waare zucht, voor het herſtel der Inlandſche Fabrieken, onder het gros der Natie, het beſluit genomen had, om voor zoo veel zijn Perſoon, die van zijn Huis, en allen die tot het Hof behoorden, aanging, geene andere dan Inlandſche Manufactuuren te gebruiken, of te doen gebruiken, in hoope en verwachting, dat dit voorbeeld, niet alleen door de Staatsleden, maar ook door geheel de Natie zou gevolgd worden;* het welk ten gevolge had, dat de Staaten op den 26 *Augustij* een Placaat deden afkondigen, waar bij, aan alle Ingezetenen *het uitvoeren van allerhande Werkgereedſchappen, behorende tot de Zijde-Rederijën, de Wollen, Zijden- Garen- en Lint-Fabrieken, op eene boete van Duizend Guldens verboden werdt*, en waar bij de Stedelijke Regeeringen verzocht werden, *om het voetſpoor van Z. H. ter bevoordering van de Inlandſche Fabrieken, op alle mogelijke wijzen te drukken, door niet alleen zich zelven, en alle die tot hunne Familien behoorden, met*

In-

Inlandſche ſtoffen te kleden: maar ook te effectueeren, dat allen die door hen op eenigerhande manieren, in dienst van Land of Stad geſteld werden, zoo voor zich als voor hunne Vrouwen en Kinderen, naar dat loffelijk voorbeeld zouden te gedragen hebben. Dan, wat het *verbod van den Invoer der Vreemde ſtoffen, en van het draagen derzelver hier te Lande betrof, men vondt zulks ongeraden, daar het* EERSTE *tot nadeel van de Handelaars in al zulke Goederen ſtrekken zou;* en het TWEEDE *niet over een te brengen was, met die Vrijheid, welke aan ieder Ingezeten toebehoorde, om zich te kleden met al zulke ſtoffen, als waar toe hem zijne zinnelijkheid bepaalde.* Beſluiten, waar door het kwaad in den grond niet geweerd, maar tot onbereekenbaare nadeelen van de Inlandſche Fabrieken voortduren bleef; terwijl het in volgende dagen bij herhaaling gebleken is, dat ondanks de zwaare Geldboete, op den *Uitvoer van Werkgereedſchappen* geſteld, het echter niet ontbrak aan zulken, die langs allerhande wegen, die wetten vruchtloos maakten, het zij dan door die werktuigen op onderſcheidene tijden, of bij gedeeltens naar elders heen te zenden; of door het verzenden van accuraate Modellen, zoo van *Weefgetouwen, Twijn-*

mo-

molens, *Scheerraamen*, als andere werktuigen, in het klein vervaardigd, zich aan eene directe overtreding van de wet ſchuldig te maaken, en dus doende, Vreemdelingen in ſtaat te ſtellen om die werktuigen en gereedſchappen in het groot naa te maaken, en op die wijze tot gevaarlijke mededingers in den Handel te doen worden. Het zou ons weinig moeite kosten, om dit gezegde door voorbeelden te ſtaaven; dan, daar ons dit te uitvoerig zou doen worden, zullen wij ons daar van onthouden, en overgaan tot het vermelden van nog eene andere meer uitgebreide, en niet min krachtdadige poging te dien tijde door Z. H. in het werk geſteld, tot herſtelling van den Koophandel dezer Landen, waar van veelen in den aanvange, zich op goede gronden, de beste gevolgen beloofden, doch die *eensdeels*, om de verſchillende inzichten van de Staaten der onderſcheidene Gewesten, en *anderdeels*, door den ſpoedig gevolgden dood des werkzamen Erfſtadhouders, in rook en damp verdween, waar door *Koophandel* en *Fabrieken*, in onzen leeftijd tot dien rampvollen toeſtand nederzonken, als waar in wij derzelver overblijfſelen nog heden ten dage beſchouwen moeten. Behoeven wij te zeggen, dat wij dus ſpreekende, niet anders be-

bedoelen, dan het gewichtig voorſtel dat *Zijne Hoogheid* ter Vergadering van *H. H. Mog.* op den 27 *Augustus* 1751 deedt; geen ander doelwit hebbende, dan om 's Lands Hooge Machten aan te ſporen, om onverwijld, en met ter zijde ſtelling van alle bijzondere belangen en inzichten, het verder verval van deze zenuwen van den Staat te verhoeden, door het neemen van zodanige heilzaame beſluiten, als waar toe hen de noodzaaklijkheid, en het aanbelang aangewezen werdt, in eene te dien dage overgeleverde Verhandeling over dat allergewichtigst en belangrijkst onderwerp, het welk vordert dat wij ons daar bij eenige oogenblikken ophouden.

Het lijdt bij veelen geene bedenking, dat de ongemeene ijver, die WILLEM DEN VIERDEN, ſtaande zijn kortſtondig, doch niet minder belangrijk Bewind, zelfs in onderſcheiding van zijne Voorvaderen die zich aan het roer van den Staat geſteld zagen, ten beste van *Koophandel*, *Fabrieken*, en *Trafieken*, zoo kennelijk blijken deedt; zoo al niet deszelfs geboorte, altans zeer zeker eenen aanmerkelijken aanwas verſchuldigd was, aan het vertrouwelijk verkeer dat dien Vorst met eenige voornaame Kooplieden te *Amſterdam* aanving, geduurende

zijn

zijn verblijf in die vermaarde Handelſtad, ten jaare 1748. De zucht welken hij blijken liet, om door zijnen invloed, alles bij te dragen, wat ſtrekken kon, ter opluistering van die voornaame zenuw van den Staat, wordt bij veelen aangemerkt, als de waare oorzaak waarom de Bewindhebberen van het grootſte handeldrijvend Lichaam der geheele Republiek, *de O. I. Compagnie*, op voorſtel van niet minder dan 60 Partiçipanten, het beſluit namen, om dien Vorst tot *Opper-Directeur en Gouverneur hunner Maatſchappij* aan te ſtellen, waar door Hij, als 't ware, eene onmiddelijke betrekking tot den Koophandel verkreeg, en te gelijk eene meerdere verplichting, om zich door deskundigen van den waaren toeſtand des Handels te doen onderrichten: eene waardigheid, welken aan geene der voorige Stadhouderen te beurte viel, en zonder eenig bedenken, door Z. H. op de belanglooſte wijze, zelfs *met afwijzing van de wedde die men daar toe bepaald had*, aangenomen werdt. (*) Een ſtap, die door de *Wes-*

(*) Dit het geval zijnde, wie moest zich dan niet verbazen, toen een ſchandſchrijver van de jongstverloopene tijden, over deze aanſtelling van WILLEM DEN VIERDEN ſpreekende, dus raaskalde: *De Oost-Indiſche Compagnie præ-*

Wester-Maatſchappij wel ſpoedig nagevolgd wordende, ten gevolge had, dat Hoogstdezelve het beſluit nam, om zijnen Perſoon in de Vergaderingen dier beide Handelmaatſchappijen te doen vertegenwoordigen, door mannen van beproefde kunde, en te gelijk ervaren in het vak van Koophandel (*), van welkers wijzen raad, gevoegd bij dien van meer andere Handelaars en Fabriekanten, Z. H. zich bediend heeft, toen hij op den zoo ſtraks gemelden dag aan de Algemeene Staaten in ſubſtantie dit volgende voordroeg:

„ Dat

præſenteert hem niet minder dan een 33ſte deel van alle haare uitdeelingen; en de Amphioen Societeit, ik weet niet hoe veele Actiën! en Hij ſleept het alles in zijn nest! Dit heete al mede Vaderlandſche Historie in 1783.

(*) Het waren de Heeren *Filips van der Ghieſen*, *Jozua van der Poorten*, en *Leendert Bomme*, die bij de *O. I. Maatſchappij*; en de Heeren *Jan Heeren*, *Jan van Marcelis*, en *Thomas Hope*, die bij de *W. I. Maatſchappij* in alle gewoone en Buitengewoone Vergaderingen, de Perſoon des Stadhouders Repræſenteerden, en in die qualiteit eenen grooten invloed uitoeffenden op alle de deelen van het algemeen en bijzonder beſtuur dezer aanzienelijke Handelmaatſchappijen: Mannen van bekende kunde in alles wat tot het Handelwezen eenige betrekking had, en welke keuze ook om die oorzaak de algemeene goedkeuring van alle deskundigen heeft weggedragen.

„ Dat daar Hij ſedert het aanvaarden van
„ het Stadhouderſchap, op niets meerder be-
„ dacht geweest was, dan om de Republiek
„ tot haren vorigen bloei en floriſanten ſtaat
„ op te voeren, gemeend had, dat zulks moest
„ geſchieden door de Commerçie in eenen be-
„ teren ſtaat te brengen. — Dat, gelijk als
„ Hoogstdezelve niets meerder hadde geſmert,
„ dan het verneemen van de daaglijkſche klach-
„ ten over het verval van 's Lands Commer-
„ çie, en de progreſſen die daarin door ande-
„ re Natien waren gemaakt; zoo ook niets
„ meerder had verlangd, dan iets te contri-
„ bueeren dat tot herſtel dienen kon. Dat
„ Hij daarom niet verzuimd had, ſints eenen ge-
„ ruimen tijd te verneemen naar kundige en
„ ervarene Kooplieden, om zich behoorlijk te
„ doen informeeren, zoo op den toeſtand waar-
„ in zich de Koophandel bevondt, als op de
„ middelen van redres. Dat Hij ook daarin
„ was geſlaagd, wijl zich die Kooplieden met
„ allen ijver daarop hadden toegelegd: en
„ ſchoon het werk van veel omſlag en impor-
„ tantie zijnde, veel tijds gekost had, zoo had
„ Hij echter het genoegen, het Reſultaat van
„ dat alles aan *H. H. Mog.* aantebieden, in
„ eene uitgewerkte Verhandeling over den

„ Koop-

„ Koophandel, die aan Hem door voornoem-
„ de Kooplieden was ter hand geſteld, bevat-
„ tende zodanige reflectien en denkbeelden,
„ zoo over den actueelen toeſtand des Koop-
„ handels, als over de middelen die tot herſtel
„ zouden kunnen en behoren in 't werk geſteld
„ te worden.

„ Onder die allen had echter het voorſtel,
„ tot een *Porto Franco*, ten opzichte van alle
„ Goederen en Koopmanſchappen, welken een
„ object van de generaale Commerçie uitmaak-
„ ten, en voorts ook tot eene conſiderabele
„ verligting in de laſten van de Commerçie
„ ſtrekken zouden, Z. H. bijzondere attentie
„ tot zich getrokken; als zijnde naar zijn in-
„ zien de eenige middelen, om den Handel
„ hier te Lande wederom te doen herleven,
„ en de Commerçieerende Ingezetenen in ſtaat
„ te ſtellen, om tegens Vreemdelingen te kun-
„ nen negotiëeren niet alleen, maar ook hun-
„ nen Koophandel naar deze Landen te trek-
„ ken.

„ Z. H. was dat alles zoo wenſchelijk en
„ voordeelig voor de Commerçie van de Re-
„ publiek, als nuttig en noodzaaklijk tot het
„ maintien van den Staat voorgekomen, en
„ vond het ingeleverde Plan, in die Verhande-

„ ling vervat, zoo juist geçalculeerd, en ge-
„ wijzigd naar de tegenwoordige Conſtitutie
„ van zaaken, dat Hij niet kon nalaaten, het-
„ zelve op het ernſtigſte en nadrukkelijkſte aan
„ *H. H. Mog.* aan te bevelen; met inſtantie,
„ dat zij daarop ten ſpoedigſten wilden delibe-
„ reeren, en met een geest van cordaatheid,
„ daarop zodanige Reflectie en attentie nee-
„ men, als het gewicht van de zaak, en de
„ noodzaaklijkheid tot redres van den vervallen
„ Koophandel was eiſchende. Z. H. was daar-
„ om geperſuadeert, om te vertrouwen, dat de
„ Staaten van alle Gewesten, zich met den
„ meesten ſpoed zouden bekwamen, om met
„ agterſtelling van alle bijzondere belangen en
„ inzichten, en alleen met beöoging van het
„ algemeen Belang des Vaderlands, zodanige
„ heilzaame Reſolutien en Beſluiten te nee-
„ men, waar door aan Hoogstdezelve ge-
„ wenschte preuves werden gegeven, dat zij-
„ nen aangewenden ijver en betoonde attentie,
„ ten beste van het Algemeen, aan de Hooge
„ Bondgenooten niet onaangenaam was ge-
„ weest. Sluitende met de verklaring, dat Hij
„ Stadhouder het daar voor hieldt, dat aan het
„ goed en gelukkig gebruik maaken van de
„ vóorgeſlagene middelen, de conſervatie, het

„ her-

„ herſtel der Commerçie niet alleen, maar ook „ het behoud des Vaderlands zou afhangen. „ Hij hoopte, dat men alle vooroordeelen zou „ verwerpen, en alle zwarigheden uit den weg „ ruimen, en dat met zulk een ſpoed en eens- „ gezindheid, dat reeds bij den aanvang des „ volgenden Voorjaars, de nieuwberaamde „ ſchikkingen, over de geheele uitgeſtrektheid „ der Republiek, dadelijk ter Executie kon- „ den gelegd worden."

Treffelijk en alſints prijswaardig voorſtel voorzeker! het welk naauwlijks aangehoord zijnde, met zichtbaare blijken van goedkeuring, ja, bewondering zelve, door de *Algemeene Staaten* werdt toegejuicht, daar zij den Vorst niet alleen op de verplichtendſte wijze hunnen dank betuigden, maar ook oogenblikkelijk het beſluit namen, om het voorſtel, benevens de uitgewerkte *Verhandeling* daar bij overgelegd, ter kennis van de *Staaten der bijzondere Gewesten*, en tevens van de *Collegien ter Admiraliteit* te brengen, met exhortatie, om elk in den haren, daar op ten ſpoedigſten behoorlijke deliberatien aantevangen, en dus doende eene gewenschte afkomst aan die belangrijke zaak te beſpoedigen; waar door de harten van alle welmeenenden in den Lande

met de blijde hoope, op gelukkiger tijden, en de wederkomst van den alouden bloei des Handels geſtreeld en opgebeurd werden. Was het wonder, toen des Prinſen weldadige poging tot heil des Vaderlands algemeen bekend werdt, dat het handeldrijvend deel der *Amſterdamſche* Ingezetenen, zich van dit alles iets goeds beloovende, het beſluit nam, om hunne hulde deswegens aan Z. H. toe te brengen, niet ſlechts in geſchrifte, maar door eene plechtige deputatie uit hun midden gekozen, beſtaande uit de Heeren *Bicker*, *Clifford*, *Testas*, *Scharenberg*, *Michel*, en *van den Zandheuvel*, welken zich op den 19 *October* van dien last kweten. Dan, wat baatte dit alles! De uitvoerige opgaave en ontwikkeling van veele bedenkingen en zwarigheden, zoo door de *Kooplieden*, als door de *Fabriekanten*; en bovenal door de *Collegien ter Admiraliteit*, tegen het overgelegde Plan, en de middelen van herſtel, te berde gebragt, deeden veelen voor eenen goeden uitſlag vreezen, en de ondervinding van laater dagen heeft die vreeze helaas! maar al te zeer bevestigd. Niettegenſtaande elk overreed was van het diep verval in alle Takken van *Handel* en *Fabrieken*; niettegenſtaande van alle kanten een algemeene wensch om herſtel

in

in den Lande gehoord werdt; de groote zaak vorderde niet: integendeel, het kwaad nam van dag tot dag toe, want, toen naa verloop van 20 Jaaren de *Hollandſche Maatſchappij der Weetenſchappen te Haarlem*, eene poging tot herſtel van *Koophandel* en *Fabrieken* ondernam, en dus doende het voetſpoor van WILLEM DEN VIERDEN drukte, zoo bleek echter uit de in het licht gegevene Verhandelingen aan alle doorzichtigen, niet alleen, dat door 's Prinſen voorſtel geen het minſte nut was bewerkt geworden, maar dat het naa dien tijd met de bloei en welvaart, van 's Lands *Koophandel* en *Fabrieken*, zelfs langs hoe meer den kreeftengang had aangenomen, zoo als uit het vervolg van deze Geſchiedenis ten vollen blijken zal.

Dan, hier dunkt ons een of ander onzer Lezeren, verwonderd over dit alles, te hooren vraagen: van waar kwam het dat eene Natie, van oude tijden af, zoo zeer beroemd over deszelfs doorzicht en ſchranderheid, omtrent alles wat tot de uitbreiding van haaren Koophandel behoorde, zoo ongevoelig en werkeloos bleef? Zouden wij de bal geheel misſlaan, wanneer wij ons verbeelden de oorzaaken daar van gelegen te zijn, in de blijkbaare gehechtheid aan

oude Gewoonten bij veelen hier te Lande, niettegenſtaande veele omſtandigheden naar buiten, verbazende veranderingen ondergingen? Voorts in eene onbetaamelijke jalouzij, tusſchen zoo naauw verbondene, en aan elkander grenzende Bondgenooten (*)? Zoo ook, in die alles beheerſchen-

(*) Zou men hier ook niet mogen opnoemen, de ſchandelijke denk- en handelwijze van veelen, opzichtelijk het *Fraudeeren* en *Sluiken*, zoo zelfs, dat het niet ontbrak aan zulken, die zich des opentlijk beroemen durfden? De opſtellers der *Verhandeling*, in den Text vermeld, waren hier niet vreemd van, toen zij onder de middelen van opbeuring voor den kwijnenden Koophandel, dit volgende opnoemden: „ Men oordeeld het „ ook ten hoogſten noodzaaklijk, dat 'er voorzien „ worde tegens den ongelijken ophef der Middelen te „ Water, als mede tegen de Fraudes en kwaade Practijken, vermits de voorzorgen ten dien einde tot dus „ verre daar tegen gebruikt, niet voldoende zijn. — „ In de eene Provinçie of Stad moet de minſte oogluiking omtrent het Sluiken niet meerder gebruikt worden, dan in de andere. — Doch, zoo noodzaaklijk „ als het redres in het ſtuk der Fraudes aan de eene zijde is, zoo moeilijk is het ook aan de andere. — De „ moeijelijkheden moeten echter als geene onmooglijkheden aangemerkt worden: men oppert ze alleen, om „ te doen begrijpen, dat de zaak van die natuur is, dat „ ze geene gewoone middelen vereischt. — Waar het „ op de behoudenis en het welzijn van een Volk aankoomt, moet men geen middel verwerpen, alleen om

„ dat

ſchende zucht voor het vreemde, geboren en gevoed, uit de hand over hand toeneemende luxe

„ dat het eene groote ſtrengheid en hardigheid ſchijnt
„ mede te brengen. De ſtraffen tegen de Fraudes, moet
„ men zich dan niet ontzien te verzwaren, en ſomtijds
„ uit te ſtrekken, tot *Infamie* en *Bannisſement*; ja zelfs,
„ naar vereisch van zaaken tot den *Dood*. De nazoe-
„ kingen der Goederen moeten meerder ruimte hebben,
„ ten minſten wanneer 'er eenige ſuspiçie of bewijs van
„ Fraude is. — Daar moeten nieuwe Ordonnantien
„ gemaakt worden, omtrent Schuitenvoerders, Draa-
„ gers, Kruijers, Sleepers, en allen die tot het ont-
„ ſchepen der Goederen gebruikt worden. De beſchul-
„ digingen en bewijzen van *Sluikerij* en *Fraudes* behoor-
„ den aan ieder vrij gelaten, belofte van ſtraffeloosheid
„ aan den medeplichtigen gedaan, en de boeten voor
„ 't geheel, of een groot gedeelte den Aanbrengeren
„ toegewezen worden. De Paspoorten behoorden
„ voortaan bij de Goederen te blijven, die langs de Ri-
„ vieren inkomen. De Inkomende Rechten voortaan
„ op den voet van een *Generaliteits*, en niet als een *Pro-*
„ *vinçiaal* middel behandeld te worden. De Jurisdictien
„ en Authoriteiten der Admiraliteits-Collegien moesten
„ gehandhaafd en geſterkt worden, tegen allen die zich
„ aan Fraudes ſchuldig maaken. En deze Collegien
„ zich op de plechtigſte wijze verbinden van den ophef
„ der Middelen overal op eenen gelijken voet, zonder
„ aanzien van Plaatſe of Perſonen, en de minſte oog-
„ luiking te zullen executeeren."

Uit dit weinige kan men genoegſaam tot het geheel beſluiten, en te gelijk hoe moeilijk het was, om een

luxe en weelde, die ſints veele Jaaren, onder alle Standen is doorgebroken, en veelal gepaard gaat met verachting van alles wat Vaderlandsch heet, of in hetzelve bewerkt werdt? en eindelijk, aan den zoo ſpoedigen als ſmertelijken dood van WILLEM DEN VIERDEN, die weinige weeken, naa het doen van dit belangrijk voorſtel, op de onverwachtſte wijze in de eeuwigheid werd overgevoerd, waar door als 't ware het hoofdrad van het Staatkundig werktuig der Republiek, in deszelfs geregelde werking geſtremd werdt, en de hoop van alle welmeenenden in den Lande, op de voltooijing van veele weldadige plannen, door dien werkzaamen Vorst tot heil van het lieve Vaderland, en deszelfs Inwoonderen, ontworpen of voorgeſteld, in rook en damp vervloog? Want het lijdt bij ons geene bedenking, dat zoo wanneer de Eeuwige Wijsheid een langer leeftijd aan dien

middel van Redres tegen dat alles daar te ſtellen, zoo lang elk Gewest de ſtreng ſtijf hield, en op zijn recht ſtaan bleef. Dit was een wezentlijk gebrek, uit de Conſtitutie oorſprongelijk, en dat niet te herſtellen was, ten zij dan, dat de Staaten der bijzondere Gewesten, tot het beſluit kwamen, om met opoffering van eigene en bijzondere belangen, die van het algemeene Vaderland, te helpen bevoorderen.

dien Vorst had gelieven te verleenen, 'er zeker door zijnen invloed, aan den loop van veele zaaken, en ſpeçiaal aan de bevoordering van de belangen van den Koophandel, een gunſtiger wending zou zijn bezorgd geworden, dan wij in het vervolg van deze Geſchiedenis maar al te dikwijls zullen moeten doen opmerken. — Door eene korte opgave van de wijze, waar op dien uitmuntenden Vorst aan het Vaderland, aan zijn doorluchtig Geſlacht, en aan de Kunſten en Weetenſchappen onttogen werdt; ook door het geeven van eene ongekunſtelde ſchets van zijn verheven Character, zullen wij de waarheid van deze ſtelling, zoo wij vertrouwen, ten duidelijkſten bevestigen, en onze Lezeren tevens in ſtaat ſtellen, om te kunnen beſluiten tot de hoegrootheid van het verlies dat zijnen vroegtijdigen dood aan Volk en Vaderland veroorzaakte.

Wanneer men niet ſlechts het door ons tot hier toe behandelde tijdvak der Regeering van WILLEM DEN VIERDEN, maar ook de Lotgevallen zijnes vroegeren leeftijds, door ons in de *Inleiding tot deze Geſchiedenis* opgegeeven, met opmerking overweegd, dan is men verplicht zijn gantſche leeftijd als eene aaneenſchakeling van moeijelijkheden en verdrieten

aan

aan te merken. In zijne vroegſte jeugd betwistte men hem reeds de bezitting van zijne Vaderlijke erve, en liet hem verſtoken blijven van Eereposten, waar toe hij zoo bekwaam als gerechtigd was, terwijl men dezelve aan Vreemdelingen toevertrouwde. — Op het tijdſtip dat de voormuur van den Staat reeds door het vijandig *Vrankrijk* weggenomen was, en *Lodewijks* Legerbenden gereed ſtonden het geheele Vaderland te overſtroomen, werdt hij (wel is waar) op de ſpoedigſte wijze tot de hoogſte Waardigheden geroepen, en door de Erffelijk verklaaring derzelver in alle de Gewesten, tot een trap van aanzien en gezach opgevoerd, die geenen zijner Voorvaderen beklommen had; doch met dat alles, de weg dien hij daar toe bewandelen moest, was met ſcherpe doornen bezaaid, dewijl aan het ten toon ſtellen van ontelbaare toneelen van inwendige verwarringen, twisten, en verdeeldheden, geen einde ſcheen, het welk Hem een overmaat van bezigheden verſchafte, waar door Hij ziel en lichaam geſtadig afmatte. Door de gevolgen van eenen ongelukkigen val, hem in zijne jeugd overkomen, had hij over het geheel een zwak lichaamsgeſtel, dat niet berekend was voor de verhevene ziel die in hetzelve huisveste, en

hem

hem wel ſpoedig naa zijne verheffing eene zwaare krankte veroorzaakte, waar van hij nimmer volmaakt herſtelde. Reeds in den Zomer des jaars 1751 was die ongeſteldheid zoo zeer toegenomen, dat zijne Artſen het gebruik der *Akenſche* Baden noodzaaklijk keurende, zulks Hem eenige dagen, naa dat hij het voorſtel opzichtelijk den Koophandel gedaan had, beſluiten deedt, om derwaard heen te reizen, alwaar hij vier weeken vertoefde, doch zonder eenige vrucht. In het begin van *October* op de Oranjezaal terug gekomen zijnde, bleef zijnen toeſtand ſleepende, daar Hij door afwisſelende hoofd- en keelpijnen, koorts, ijlhoofdigheid, en eene geduurige ſlaperigheid, gepaard met een toeneemend verval van krachten, derwijze wierdt gekweld en afgemat, dat ſommigen voor zijn leven begonnen beducht te worden, terwijl anderen zich zoo iets ergs niet voorſtelden, daar 'er nu en dan zich een ſtraal van hoop op herſtelling vertoonde. Dan, der zodaniger verwachting verdween ook eindelijk in den nacht tusſchen den 21 en 22 *October*, toen de Vorst voor een korte poos præſent zijnde, duidelijk te kennen gaf, dat hij zijn einde voelde naderen, zeggende zeer gelaten en bedaard, tegen de geenen die hem omringden:

„ *Ik*

„ *Ik ben zeer benaauwd! het zal nu wel haast* „ *ſterven wezen! zorgt toch voor mijnen Jon-* „ *gen* WILLEM!" Eene voorzegging, welke nog dien eigen nacht tot vervulling kwam; daar hij des morgens van den 22 *October* zijn nuttig en werkzaam leven eindigde, tot onuitſpreekelijke droefheid van allen, die edelmoedig genoeg waren, om zijne uitmuntende hoedanigheden op den regten prijs te waardeeren, welker getal zeker niet gering was, daar ook ten aanzien van WILLEM DEN VIERDEN, met volle ruimte het opmerkelijk gezegde van den vermaarden *Grotius*, opzichtelijk het aflterven van WILLEM DEN EERSTEN gebezigd, kan overgenomen worden, zeggende: *dat de Natie zich als één éénig huisgezin vertoonde, het welk over het verlies van eenen waardigen Vader in de diepſte rouwe gedompeld was.* En te recht: want hoe zeer het onder de vroegere en latere Geſchiedboekers onzes Vaderlands, niet mangeld aan zulken, die over de bedrijven en de Characters van ſommige Stadhouders, een zeer ongunſtig oordeel geveld hebben, zoo kan men met volle recht van hen getuigen, dat de nagedachtenis van WILLEM DEN VIERDEN bij die allen met eene zichtbaare onderſcheiding is behandeld geworden, daar de eene min, de andere

dere meer, niet geaarzeld heeft, van dien Vorst te getuigen, dat Hij zich onder zijne tijdgenooten deedt uitmunten, door veele prijsselijke deugden en bekwaamheden, die hem de hoogachting van alle onzijdigen en verstandigen verwerven deedt. In zijne jonge jaaren zich met alle ijver toegelegd hebbende, op het aanleeren der meeste levendige Taalen, en op de kennis der oude en latere Geschiedenissen; bijzonderlijk die van zijn Vaderland, welke hij als eene wetenschap der Vorsten aanmerkte, wendde hij in zijnen gevorderden leeftijd, dat alles aan tot de beste eindens, door zich de edele daden, of de gebreken en ondeugden der Ouden, tot voorbeelden van navolging of vermijding, gedurig voor den geest te brengen. Bezield met eene sterke zucht tot de uitbreiding van nutte kunsten en weetenschappen, was hij een Voorstander en Beschermer van dezelven, en van allen die zich op derzelver aanwas en vermeerdering met ernst toelagen, de zodanigen niet zelden met zijne bijzondere gunst en vriendschap vereerende. Ingetogen, kuisch, en zedig van leefwijze zijnde, veradelde hij zulks door eene zichtbaare eerbied en hoogachting voor den Hervormden Godsdienst, betoonende de kracht en de waardije deszelven

te

te gevoelen, door het oeffenen van eene welberedeneerde verdraagzaamheid, omtrent de Leden van verſchillende Godsdienſtige Gezindheden in het Vaderland, zoo in als buiten het Christendom. Zijne milddadigheid jegens behoeftigen, en zijne edelmoedigheid omtrent waarlijk ongelukkigen, ſtemden overéén met, en waren geëvenredigd aan zijn vermogen, en beantwoordden aan den verhevenen rang die Hij op deze wereld bekleedde. En ſchoon hij in ſommige gevallen, uit hoofde van zijn levendig en ongeveinsd Character, niet vrij te pleiten was van eene ſpoedig opwellende drift, zoo ondervonden zij, tegen wien dezelve in beweging geraakte, dat zij kort van duuring was, daar hij aangedaane beledigingen gaarne vergaf, en wrok of wraakzucht hem ten eenenmaale onbekend was. Een vijand van den Oorlog zijnde, en gevoelig aangedaan over de rampen en ellenden, die het menschdom daar door lijden moest, was hij in de volſte betekenis van het woord, *één Man des Vredes*, en toonde zulks op de overtuigendſte wijze, toen hij, zich aan het roer van Staat geſteld ziende, niets onbeproefd liet om het werk van den algemeenen Vrede te bevoorderen door de beſte middelen, en zich daarenboven van alle vergel-

gelding over bevorens ondervondene verongelijkingen onthield, jegens hen, die zich aan dezelve in vroeger dagen hadden ſchuldig gemaakt. Het is zoo, dat ſommige zich ſchuilhoudende ſchandſchrijvers van onzen leeftijd, het Character van dien Vorst, door eene opentlijke aantijging van heerschzucht en geveinsdheid hebben trachten te bezwadderen, maar het is niet minder zeker en waarachtig, dat die ſtrafwaardige pogingen nimmer ingang vonden bij hen die hulde aan de waarheid bewijzende, gereedelijk toeſtemmen, dat door den vroegtijdigen dood, van dezen uitmuntenden Vorst, een onherſtelbaar verlies, aan het Vaderland; aan zijn Doorluchtig Huis; en bijzonder aan zijnen eenigen Zoon, Prinſe WILLEM DEN VIJFDEN te beurte viel, die daar door eensklaps ontzet werdt, van de wijze leſſen en het edel voorbeeld van zijnen waardigen Vader, het welk alles aan hem zoo zeer te ſtade zou gekomen zijn, om naa diens afſterven het roer van zaaken ter hand te neemen. — De Koninglijke Prinçeſſe, zijne Weduwe, verloor ook in hem den braafſten Echtgenoot, en kreeg daar door niet alleen den geheelen last der opvoeding, van haare nog onmondige kinderen, maar ook boven dien van het Erfſtadhouderſchap, op de vrouwelijke

ſchouderen, waar toe Zij eene buitengewoone bekwaamheid bezat. Dan, die bekwaamheid waarborgde Haar niet voor de onaangenaamheden, waarmede zij, ſtaande den tijd haares Bewinds te ſtrijden had. Eene dochter zijnde van GEORGE DEN TWEEDEN, *Koning van Groot-Brittannïen*, gaf dit aanleiding, dat veelen tegen Haar vooringenomen werden, toen bij het uitbarſten des Oorlogs tusſchen *Vrankrijk* en *Engeland*, de Koopvaardije dezer Landen, aanmerkelijke nadeelen door de *Engelſchen* werdt toegebragt, welken uithoofde van 's Lands vervallene Zeemacht, niet geſtuit werden, en nu bij veelen een oorzaak opleverde, om de *oude Veete* tegen het Stadhouderlijk Bewind den vrijen teugel te vieren, door de aantijging, dat de weerlooze toeſtand ter Zee, aan Haaren invloed, te wijten ware, en Zij met een zeker genoegen, de nadeelen aanſchouwde, die de Ingezetenen dezer Landen door de *Engelſchen* werden toegebragt, zoo als wij in het vervolg dezer Geſchiedenis nader beſchouwen zullen.

VIJF-

VIJFDE BOEK.

Hoe groot en algemeen de droefheid en rouwe ook zijn mogt, welke over de geheele uitgeſtrektheid des Vaderlands onder alle ſtanden gevoeld, en ten toone geſpreid werdt, ter oorzaake van het ſmertelijk afſterven van WILLEM DEN VIERDEN, dezelve werdt echter bij alle oprechte beminnaars van het Vaderland, niet weinig getemperd, door het troostrijk vooruitzicht, dat door dat ſterfgeval geene aanmerkelijke veranderingen in den vastgeſtelden Regeeringsvorm dezer Landen zouden veroorzaakt worden, uithoofde van de algemeen aangenomene Erfopvolging zoo in de Mannelijke als Vrouwelijke Linie van den afgeſtorven

Vorst, die met en benevens de Staaten der onderſcheidene Gewesten, bij zijn leven niet verzuimd had, om op alles wat als dan in acht genomen en verricht moest worden, de nodige beſtellingen te maaken. Alles wat 'er als nu te doen was, beſtond eenvouwig daar in, dat men den letter des genomenen beſluits van den 16 *November* 1747 volgde, waar bij was vastgeſteld: *dat ingevalle de Charges van Stadhouder, Capitein, en Admiraal Generaal, kwamen te devolveeren op de Mannelijke of Vrouwelijke Descendenten van den Overled nen Erfſtadhouder, en dezelve nog minderjarig zijnde, als dan, dezelve Charges, Digniteiten en Waardigheden, geduurende de voorſchreven minderjarigheid, door de Vrouwe Moeder, als Voogdesſe van dezelve Minderjarigen, zoo dezelve nog in leven zoude zijn, en zulks, zoo lang dezelve geduurende de voorſchrevene minderjarigheid Weduwe zou zijn, en in de Verëenigde Provinçien reſideeren, zouden worden waargenomen en bekleed, onder den tijtel van* GOUVERNANTE: *alles op zodanigen voet en wijze, en met gelijke faculteit, ten reguarde van het benoemen en voordragen van een geëxperimeerd Hoofd over de Militie, in cas van Oorlog, en bij het uittrekken van de Militie: en onder gelijke*

lijke reſtrictie, als daar bij ten aanziene van de Vrouwelijke Descendenten van Z. H. op welken de voorſchreven Charges, Digniteiten en Waardigheden zouden mogen devolveeren, was vastgeſteld.

Het was dus ingevolge dit voorſchrift, dat nog dien zelfden dag, op welks vroegen morgen het ſterfgeval gebeurde, de *Staaten van Holland* het beſluit namen, om de Prinſesſe Weduwe door eene plechtige bezending uit hun midden, beſtaande uit 19 Leden, bij monde van den Raadpenſionaris STEIJN te gaan begroeten, *eensdeels*, om die Vorſtinne te Condoleeren over het afſterven van haaren Doorluchtigen Gemaal: en *anderdeels*, om Haar, in qualiteit als GOUVERNANTE VAN DE PROVINCIE HOLLAND, en VOOGDESSE *over haaren onmondigen Zoon* WILLEM DEN VIJFDEN, *als pas den ouderdom van drie en een half jaaren bereikt hebbende, plechtſtatig den Eed afteneemen:* een maatregul die mede oogenblikkelijk in acht genomen werdt door de *Algemeene Staaten*, die insgelijks door eene bezending, beſtaande uit 8 Leden hunner Vergadering, die Vorſtinne als Gouvernante en Voogdesſe, wegens het ERF-CAPITEIN, EN ADMIRAAL GENERAALSCHAP, en het ERFSTADHOUDERSCHAP OVER DE GENERA-

LITEITS LANDEN den Eed zweeren deden, zoo en in dier voegen, als dezelven door wijlen den overleden Stadhouder, bij de aanvaarding dier Waardigheden ten jaare 1747 was afgelegd geworden; welke weinige dagen daar na, door Haare Koninglijke Hoogheid, in handen van dergelijke plechtige Commisſien, uit de overige Gewesten ten dien einde naar den *Haage* afgevaardigd, is gepræſteerd geworden, met plechtige betuiging, *van haare dankbaarheid voor het vertrouwen dat de Staaten in haar geliefden te ſtellen*, en onder verzekering, *dat zij daar aan ook onder den zegen van God Almachtig zoude tragten te beantwoorden, en te toonen, dat haare Liefde en Achting voor den Staat niet minder zoude zijn, als of zij in dezelve was geboren. Dat zij ook Z. H. den Jongen* ERFSTADHOUDER, *en Mevrouw de Prinçeſſe* CAROLINA, *in die Prinçipes zou trachten op te voeden, ſtaat maakende op den bijſtand der Staaten, ten einde dat alles te effectueeren door wederkeerige Eensgezindheid en Harmonie.*

Gewichtige last voorzeker, welke zoo onverwagt als ſpoedig, uit hoofde van het ontijdig afſterven des Stadhouders, en als een gevolg van de Erffelijkverklaring, zoo wel in de Vrouwelijke als Mannelijke Linien van dien

dien Vorst, op de schouderen van *Engelands Kroonprinçesse* was gelegd geworden; waar door niet alleen de beheering van 's Lands gewichtigste belangen, even als in sommige tijdvakken der oude Graaffelijke Regeerwijze, aan eene Vrouw in handen werdt gesteld; maar waar door ook de banden van vriendschap en wederkeerig belang, tusschen de *Algemeene Staaten* en het *Rijk van Groot-Brittaniën* reeds aanwezig zijnde, nog naauwer werden aangehaald. Het is zoo, en dit kan niet gelochend worden, dat de voorbeelden van Vrouwelijke Bestuuren, die hier te Lande, in de dagen van ADA, JACOBA VAN BEIJEREN, MARGARET en anderen plaats gegrepen hadden, geene gunstige denkbeelden in de harten der Landzaten, voor de wederinvoering van dezelve hadden agtergelaten; maar het is niet minder zeker, dat de Natie zich over het algemeen, wegens het gebeurde in die vroege dagen van onrust en tweespalt, onder de zoo evengenoemde Vorstinnen niet bekommerde, nu *Prinçesse* ANNA ten Stadhouderlijken zetel gestegen zijnde, de teugels van het Bewind in handen nam, daar elk zich verzekerd hielde, niet alleen van haare uitgebreidde kunde, en uitmuntende bekwaamheden tot het behandelen van

Regeeringszaaken; maar ook van haare ongeveinsde zucht voor den bloei en welvaart van deze Republiek, die zij als haar eigen Vaderland waardeerde, en voor welks Inwoonderen zij de zuiverſte gevoelens van liefde en hoogachting koesterde: gevoelens, die zij (zoo als wij zoo even gezien hebben) plechtig beloofde, aan de Vorſtelijke Kinderen op alle mogelijke wijzen te zullen inſcherpen, toen zij den last der Regeering op zich nam, waar toe zij volgens het getuigenis, niet ſlechts van Vrienden, maar ook van de zodanigen, welken de bedrijven dier Prinçesſe gewoon zijn mingunſtig te beoordeelen, eenen natuurlijken aanleg had, en ook in laater tijd, derwijze blijken deedt, dat beiden niet geaarzeld hebben, Haar in den rang der uitmuntendſte Vorſtinnen te plaatſen. Dat wij dit zeggende, niets anders dan de waarheid hulde bewijzen, zal best blijken, wanneer wij een plaats inruimen aan het getuigenis, dat een hedendaagsch Schrijver, behoorende tot de laatstgenoemde Clasſe, aangaande de *Vrouwe Gouvernante* ANNA en haar verheven Character heeft afgelegd, toen hij van die Vorſtinne gewagende, zich aldus hooren laat: „ *De Godsdienſtige beginſelen harer* „ *Moeder, die zoo veel werks van verſtandige* „ *Gods-*

„ *Godsvrucht maakte, en daarom den Geleer-*
„ *den en ſchranderen* SAMUEL CLARKE, *ten*
„ *haren Hove hoogſchatte, hadt zij vroegtijdig*
„ *ingezogen. Op kunſten en weetenſchappen zich*
„ *toegelegd hebbende, ſprak zij verſcheidene*
„ *Taalen zeer vaardig en naauwkeurig; ter-*
„ *wijl zij door behulp van een vast geheugen,*
„ *onderſchraagd door een groot oordeel, van*
„ *het gelezene een gepast gebruik wist te maa-*
„ *ken. Bij deze zielvermogens, in de Staat-*
„ *kunde bedreven zijnde, wil men, dat haar*
„ *Gemaal haar ſteeds tot zijne Raadgeefſter*
„ *gebruikte, „het welk haar alles bijzonder te*
„ *ſtade kwam, toen zij dien Vorst zoo vroeg*
„ *moest derven, en de gewichtigſte Posten in*
„ *Nederland aanvaarden, het welk zij deedt*
„ *met eene grootere maate van kloekmoedig-*
„ *heid, dan men van haare Sexe, in zulk*
„ *eenen hartgrievenden toeſtand kon verwach-*
„ *ten* (*). Wel aan, laaten wij de waardij van dit getuigenis wat nader onderzoeken en ſtaaven, door de vermelding van de voornaamſte gebeurenisſen, welken ſtaande het Bewind van die doorluchtige Vorſtinne hier te Lande zijn voor-

(*) Zie onmiddelijk *Vervolg op Wagenaar*, XXIII. D. bladz. 16.

voorgevallen: een onderzoek, het welk ons aan de eene zijde op de overtuigendſte wijze zal doen zien, dat zoo lang het wederkeerig Vertrouwen, en eene gewenschte Eendracht tusſchen 's Lands Hooge Machten, en de Vrouwe Gouvernante aanwezig was, ook zoo lang de aangenaamſte uitzichten voor het Vaderland geopend werden; maar dat aan den anderen kant ons niet minder overreden zal, dat dien gelukſtaat kort van duuring was, daar bij gelegenheid van den fellen oorlog tusſchen *Vrankrijk* en *Engeland* uitgebarſten, ontzettende nadeelen aan den Koophandel en Zeevaardije dezer Landen door de *Engelſchen* berokkend werden, welken door veelen op haare rekening gezet wordende, veele harten van haar verwijderen deedt, 't welk bij ons voor de waare bron gehouden wordt van alle die verdrietelijke tegenkantingen, waar mede zij in de laatſte Jaaren van haar Bewind zoo zeer te ſtrijden had.

Een bewijs tot ſtaving van het eerſte, ontleenen wij uit de loffelijke poging die zij bij den aanvang des jaars 1752 deedt, om 's Lands bezwaarde Finantiën aanmerkelijk te verligten, door de overgave van een zeer uitgebreid en beredeneerd Plan aan *H. H. Mog.*, ſtrekkende,

om

om bij het genot van den Vrede, de Landmacht van den Staat op eenen meer ſoliden, en min kosthaaren voet, dan tot dien tijd in gebruik was, te brengen. Een Project, dat volgens haare opgaave geene andere ſtrekking had, dan *om alle onnodige depences, zoo veel doenlijk afteſchaffen; het getal der Staven en Compagnien te verminderen, en de laatstgemelden teffens te verſterken, doch zoo, dat de redelijkheid alomme wierdt in het oog gehouden, en dat de Hoofdofficieren, Ritmeesters, en Capiteinen, welken daar door hunne Posten zouden komen te verliezen, gehandeld werden op eene wijze, die geene gegronde redenen tot klagten geeven zou.* Een Plan, *dat alhoewel hetzelve niet als geheel nieuw kon beſchouwd worden, (dewijl dien weg reeds kort na den Utrechtſchen Vrede, in navolging van andere Mogendheden, aangewezen was,) echter naar het inzien van H. K. H. het eenige regte middel was, waar door 's Lands Finantien, zonder præjuditie van 's Lands dienst, zoo nu als in het vervolg, grootelijks zouden geſoulageerd worden, en dat zij als nu op nieuws beſchaafd en verbeterd aan de Algemeene Staaten aanbeval, bij gelegenheid dat dezen, op den* 22 December *des voorgaanden jaars, tot eene Proviſioneele*

neele Reductie van de Armée beſloten hadden. Het ſtuk te uitvoerig zijnde, om hier in deszelfs geheel, door ons overgenomen te worden, moeten wij ons daar van onthouden, doch zal het ter beantwoording aan ons oogmerk zijne nuttigheid hebben, om 'er den hoofdzaakelijken inhoud van te doen kennen, met de eigen woorden van het Rapport, het welk uit naam van de Heeren *Gedeputeerden* van *H. H. Mog. tot de Militaire Zaaken*, benevens de *Gecommitteerden uit den Raad van Staaten*, bij monde van den *Raadpenſionaris* STEIJN op den 2 *Maart* 1752 werdt uitgebragt, hier op nederkomende: „ Dat de executie van het door „ H. K. H. overgeleverde Project, om de „ Landmacht van den Staat te brengen op „ eenen meer ſoliden en min kostbaaren voet, „ dan tot nu toe was gepractiſeerd geworden, „ *met 'er tijd* zoude geeven, een profijt van „ over de *vijftien Tonnen Gouds* jaarlijksch, en „ *van nu af aan*, een profijt van ruim *agt Tonnen Gouds*, niettegenſtaande de Armée van „ den Staat geen grooter vermindering van „ effective dienstdoende Gemeene Manſchappen zoude ondergaan, dan van ruim *zestien* „ *honderd man.* Wijders: dat bij het gemelde Project verſcheidene nieuwe en noodzaa-

„ zaakelijke Avantages aan de in dienst blij-
„ vende Militairen werden toegevoegd, ten
„ einde de Compagnien te zuiveren van veele
„ en menigvuldige Defecten, die daar in thans
„ gevonden wierden; en te gelijk een Conve-
„ nabel middel was aangewezen, om de Trou-
„ pes van den Staat in het vervolg prompt te
„ betaalen.

„ Dat ook voor de geenen, welken bij de
„ Introductie van het Project, hunne posten
„ zouden komen te verliezen, tevens gezorgd
„ was op eene wijze, die, gelet wordende op
„ de absolute noodzaaklijkheid van eene im-
„ portante Reforme, echter geene gegrondde
„ of wettige redenen van beklag overliet, maar
„ dat hetzelve integendeel der Republiek tot
„ eer zou moeten ſtrekken.

„ Dat, hoe Paradox en ſtrijdig dit alles in
„ den eerſten opſlag aan *H. H. Mog.* mogt
„ voorkomen, al het zelve nogthans bij nade-
„ re examinatie van het Project, en de daar
„ bij overgelegde Staaten, als ten vollen be-
„ waarheid blijken zou; zoo ook, dat alle
„ Partialiteit en Injuſtitie zorgvuldig was ver-
„ mijd, en niet aangegaan tegens de bevorens
„ geſlotene, en nog aanwezig zijnde Capitula-
„ tien, betrekkelijk de in dienst zijnde drie

„ Bat-

„ Battaillons van *Oranje Nasſau*, en de twee
„ Battaillons van den *Vorst van Waldeck*, wel-
„ ken bij het Project gehandeld waren, op even
„ denzelfden voet als de Nationale Troupen,
„ ten welken einde, opzichtelijk de eerstge-
„ noemden, H. K. H. gaarne had toegeſtemd;
„ terwijl ten aanziene van de laatſten, het vol-
„ komen conſent van den *Vorst van Waldeck*
„ aan *H. H. Mog.* werdt overgelegd: zoo dat,
„ wanneer het profijt van het Project gevoegd
„ werd bij dat van de Proviſioneele Reductie,
„ de totaale ſomme van die beide, *met 'er tijd*
„ zoude bedragen eene ſomma van *agtien hon-*
„ *derd en agt en zeventig duizend Guldens*,
„ en van *nu af aan* eene ſomma van *elf hon-*
„ *derd en vijf en dertig duizend Guldens*.

„ Alle deze Conſideratien hadden derhalven
„ de *Vrouwe Gouvernante* gepermoveerd, om
„ het amplecteeren van het gemelde Project,
„ met alle Empreſement aan *H. H. Mog.* aan
„ te raden, daar Hoogstdezelve zich verzekerd
„ hieldt, dat het zelve zoude ſtrekken ten bes-
„ te van het Land, en daarom ook vuriglijk
„ wenschte, dat hetzelve zonder uitſtel of
„ overweging mogt worden gearreſteerd, de-
„ wijl de experientie van vorige tijden maar al
„ te klaar geleerd had, dat men door lange

„ de-

„ deliberatien over Projecten van Reforme,
„ van goed tot kwaad, en van kwaad tot ef-
„ ger vervallen was."

Belangrijk Rapport voorzeker, waar door de nuttigheid van het overgelegde Plan boven alle bedenking verheven werdt niet alleen, maar dat ook aan elken oprechten liefhebber van het Vaderland gelegenheid gaf, om zich te beklagen, dat alschoon naa het sluiten van den Utrechtschen Vrede (toen omtrent 40 Jaaren geleden,) zodanig een Project was voorgedragen geworden, hetzelve echter, door de onderlinge verdeeldheid der Gewesten, achter de bank geworpen was, waar door elk zeer gemakkelijk berekenen kan, welke nadeelen, alleen daar door aan den Lande, staande de zoogenaamde *Vrije Staatsregeering* waren toegebragt geworden. De discrepantien tusschen zoo naauwverbondene Gewesten; het eigenbelang; en de gehechtheid aan oude gebruiken, die veele Bestuurderen derzelver bezielde, (die door ons bij de *Inleiding tot dit werk* breder zijn vermeld geworden) waren dan de oorzaaken, dat men geduurende zoo veele Jaaren, om geene verbeteringen gedagt, ten minsten, dezelven veronachtzaamd had! wijl het nu op den voorgang van eene Vrouwe duidelijk bleek,

bleek, dat zoo wanneer men te dien tijde, dat voorſtel met ernst ter hand genomen en in werking gebragt had, eenen verbazenden ſchat voor den Lande zoude zijn beſpaard geworden. Dit in het oog houdende, was het dan wel te verwonderen, dat bij de toen plaatshebbende *Eendracht* onder de Bondgenooten, het voorſtel van H. K. H. met eene bewonderende goedkeuring door H. H. Mog. werdt aangehoord niet alleen, maar dat zij na eene korte raadpleging over het uitgebragt Rapport van de Commisſien, „ hetzelve in allen op„ zichte Laudeerden en Approbeerden, met „ dankbetuiging aan de Vrouwe Gouvernante „ voor de zonderlinge appliçatie, waar mede „ hoogstdezelve dat important en moeilijk werk „ ten beste van den Staat, en van het geheele „ Militaire wezen had gelieven te behartigen „ en te dirigeeren." En wijders gereſolveerd, „ om H. K. H. uit naam van H. H. Mog. te „ verzoeken, om het voorſchreven Project, „ voor zoo veel de Militaire Arrangementen „ betrof, te doen executeeren; en voor zoo „ veel de prompte en compleete betaling van „ de Militie, in het vervolg aanging, met de „ Staaten van de respective Provinçien de no„ dige ſchikkingen te maaken. Wijders moest

„ het

„ het Project met de daartoe behorende Bij-
„ lagen, aan de Staaten der onderſcheidene
„ Gewesten toegezonden worden, en hen daar
„ bij worden aangeſchreeven, dat H. H. Mog.
„ niet twijffelden, of zij Heeren Staaten zou-
„ den naa examinatie van het gemelde Project,
„ met hun overtuigd zijn, niet alleen van het
„ wezentlijk ſoulaas dat aan de Finantien,
„ maar ook van het wezentlijk nut dat aan
„ 's Lands Militairen dienst daar door zou wor-
„ den toegebragt: waarom zij dienvolgende,
„ op het allerernſtigſte verzochten, dat hoog-
„ gemelde Heeren Staaten voor de betaling van
„ de Militie, die op ieders Repartitie zou wor-
„ den gebragt, geliefden zorg te draagen, in
„ Conformité van de Lijst der Soldijën, ne-
„ vens het Project gevoegd, en zulks van den
„ 25 Maart aanſtaande af, met opzicht tot de
„ ordinairis Militie en Artillerie; en van den
„ 1 April af, met opzicht tot de Mineurs enz.
„ met adhortatie, dat Hooggemelde Heeren
„ Staaten hoe eerder hoe liever, twee, of drie
„ Heeren, kundig in het ſtuk der Militaire be-
„ talingen en Finantiën, geliefden te Commit-
„ teeren, om met H. K. H. te overleggen en
„ te arreſteeren, zodanige ſchikkingen nopens
„ het emplooi van de ſoldijen der manſchap-

„ pen die minder zouden worden aangehou-
„ den, en nopens de lasten en kortingen, die
„ in het vervolg bij de Militie zouden worden
„ gedragen, als naar de huishouding van iede-
„ re Provinçie meest bekwaam, en voor den
„ dienst van het Land best zou worden ge-
„ oordeeld: waar toe H. H. Mog. vertrouw-
„ den dat Hooggemelde Heeren Staaten gene-
„ gen zouden zijn, om van hunne zijde alle
„ mogelijke en redelijke façiliteit toe te bren-
„ gen, ten einde zoo veel ongelijkheid en de-
„ fectueusheid, in het ſtuk van de betaling en
„ effective ſterkte van de Militie, als tot groo-
„ ten ondienst van den Staat, hoe langer hoe
„ meerder was ingekropen, eenmaal in den
„ grond werde uitgerooid, en dus beantwoord
„ aan de ſalutaire pogingen en ijver van H. K.
„ H. om de zaaken daar toe te brengen dat de
„ Bondgenooten aan elkander niet alleen, maar
„ ook aan het algemeen belang Juſtitie deden,
„ bij welke pogingen en ijver H. H. Mog. ge-
„ perſuadeerd waren, dat Hoogstdezelve zou
„ volharden, zoo lang 'er eenige hoope over-
„ bleef om tot het gewenschte doeleinde te
„ kunnen geraken." (*) Een beſluit, dat wel

draa

(*) Reſolutien van *H. H. Mog.* van dato 2 *Maart* 1752

draa bij de Staaten van alle de Gewesten goedgekeurd zijnde, ook in vervolg van tijd beantwoordde aan de groote voordeelen, die zoo wel vóor 's Lands kas, als voor de dienstdoende Militairen, bij de overgifte van het Project, door de *Vrouwe Gouvernante* waren berekend en opgegeeven. En daar dit gevolg niet kan gelochend worden, wie ziet dan niet hoe wenschelijk het zou geweest zijn, wanneer men soortgelijk Plan, omtrent 40 Jaaren bevorens ingeleverd, niet aan een zijde gelegd, maar dadelijk aangenomen en in werking had gebragt? Hoe veele millioenen schats zouden daar door niet zijn bespaard geworden!

Bij deze opgenoemde werkzaamheden, ten nutte van de Landmacht van den Staat, bepaalde zich intusschen de zorge der *Vrouwe Gouvernante* niet. Die schrandere Vorstinne niet onbewust zijnde, dat veele Officieren zich zelven en hunne Huisgezinnen in den grond ruineerden, niet alleen door het tekenen van schuldbekendtenissen, ten behoeve van baatzuchtige woekeraars, voor schulden, gesproten uit eenen onbehoorlijken zwendelhandel of schadelijke Hazardspellen; maar ook door het draagen van kostbaare monteeringen, rijkelijk belegd met goude en zilvere Borduursels, waar

door de minderen den meerderen den loef ſcheen te willen afwinnen, zoo belette zij den voortgang van dat kwaad door gepaste maatregulen, die duidelijke bewijzen opleveren, dat Haar het wezentlijk geluk der Militairen niet alleen ter harte ging, maar ook dat zij zelfs afkerig was van alle nodelooze praal, van dit laatſte een ſpreekend bewijs geevende, toen zij op den 21 *December* 1752, en dus 14 maanden naa de aanvaarding van het Bewind, voor de eerſte reize Perſoneele zitting nam in de hooge Staatsvergaderingen dezer Landen. Hoe zeer veelen bij zulk eene gelegenheid eenen weidſchen praal verwacht hadden, zoo keurde Zij zulks onnodig, daar Zij zich op dien dag zonder eenige ſtaatſie, gezeten in een Draagſtoel, en ſlechts vergezeld door drie Perſonen behoorende tot haare Hofhouding, te weeten den Opperhofmeester *van Burmania*, den Opperſtalmeester *van Groveſtins*, en den Kamerheer *van Voigt*, eerst naar de Vergadering des *Raads van Staaten*, vervolgens naar dien der Heeren *Gecommitteerde Raaden van Holland*, en daar na, naar dien der Heeren *Staaten van Holland en West-Friesland* overbrengen liet, hoofdzaakelijk ten doel hebbende, om aan de laatſten het voorſtel te doen, tot eene nog nadere Reductie

van

van de *Guardes du Corps*, benevens de *Hollandſche* en *Zwitſerſche Guardes*, ten belope van 660 koppen, en 42 Paarden, waar door volgens haare bereekening de Staat van Oorlog jaarlijksch verligt zoude worden, van eene ſomme van *éénmaal honderd tien duizend vier honderd en tachtig Guldens.* In den Stadhouderlijken Stoel gezeten zijnde, betuigde zij aan de Staaten, *dat zij ten allen tijde bedacht was om de bezwaarde Finantien van de onderſcheidene Provinçien te ſoulageeren, en wel in het bijzonder omtrent zodanige Posten waar toe zij eene naauwe en bijzondere betrekking had, ten welken einde zij had doen formeeren een nader Plan tot vermindering van de* Guarde du Corps, *als mede van de* Hollandſche en Zwitſerſche Guardes, *het welk zij het genoegen had aan Hun Ed. Gr. Mogenden over te leveren, niets anders verwachtende, of de Staaten zouden het aanzien als een blijk van haaren ijver voor het Vaderland in het algemeen, en voor de Provinçie Holland in het bijzonder, en hetzelve met hunne goedkeuring vereeren, niet twijffelende of Hun Ed. Gr. Mog. zouden in het vervolg met hunne gewoone cordaatheid, op de belangen van het Gemeenebest, en bijzonder op die van de Finantie, zodanige order gelieven te ſtellen*

als zij volgens hanne hooge wijsheid zouden oordeelen te behoren. Herinnerende bij die gelegenheid, het nog onafgedaane werk raakende de Ampten, haaren wensch te kennen geevende, dat ook daaromtrent een ſpoedig en gewenscht beſluit mogt genomen worden. Het laat zich zonder onze herinnering zeer ligtelijk beſeffen, dat het voorſtel tot voorzegde Reductie, met ongemeen genoegen werdt aangehoord bij de *Staaten van Holland*, aan wien het ter eerſter inſtantie door H. K. H. was gedaan, die niet verzuimden, om het zelve ten ſpoedigſten ter kennisſe van de *Algemeene Staaten* te brengen, alwaar het met geene mindere blijken van goedkeuring gehoord zijnde, wel draa tot een Generaliteits beſluit hervormd werdt, het welk bij alle opmerkzaamen ten duidelijken blijke ſtrekte, van de gelukkige eensgezindheid, welke 'er in die dagen, nog tusſchen de Leden der Souveraine Vergaderingen, en de Vrouwe Gouvernante gevestigd bleef.

Wenſchelijk zou het in de daad mogen genoemd worden, wanneer wij bij het naſpeuren van de tot hier toe opgenoemde aanmerkelijkſte Reformes voor de *Landmacht* melden konden, dat dezelven gevolgd waren geworden, door ſoortgelijke eendrach-

drachtige pogingen tot herſtel van 's Lands diep vervallen *Zeemacht*, omtrent welk aangelegen onderwerp bij de *Collegien ter Admiraliteit* in die dagen zeer weinig gedacht werdt, daar men zich bij dezelven zoo in *Holland* als in *Zeeland* veelal onledig hieldt, met het kibbelen en twisten over d nadeelen die men vreesde te zullen lijden, wanneer Staatsgewijze beſloten werdt, tot de Introductie van het Plan, dat door wijlen WILLEM DEN VIERDEN ten Jaare 1751 tot *Herſtel van den Koophandel* ter Algemeene Staatsvergadering was overgeleverd (*). Het is deeze

(*) Wij hebben hier boven (Bladz. 331) als in het voorbijgaan opgegeeven, *dat het Plan van Reforme voor de Landmacht, door de* VROUWE GOUVERNANTE *aan de* ALGEMEENE STAATEN *overhandreikt, niet zoo zeer een vrucht van Haaren akker was, dan wel het Product van eenen ſoortgelijken voordragt, omtrent 40 jaaren geleden*, namelijk, *kort naa het ſluiten van den Utrechtſchen Vrede aan de Staaten der onderſcheidene Gewesten gedaan:* dit de waare ſtaat des gevals zijnde, wie ziet dan niet met ons, hoe hatelijk en ſtrijdende met de waarheid het gezegde is, van den *Vervolger op Wagenaar*, wanneer hij voor zijne Lezeren dit volgende te boek ſtelt: „ Baart „ het eenige verwondering, dat de Gouvernante, zoo „ van den aanvang haars Beſtuurs, als bij haare eerſte „ verſchijning in Hollands Raadzaal, het oog meest „ ſcheen gevestigd te hebben op de Landmacht van den

ze aanmerking die ons wenkt, om kortelijk verſlag te geeven, hoe zeer de gevoelens van de voor-

„ Staat, en het maaken van Hervormingen in dezelve, „ deze verwondering zal ras verdwijnen, als wij ons „ herinneren dat LODEWIJK HERTOG VAN BRUNSWIJK in „ den Jaare 1750 in dienst van het Gemeenebest getre- „ den, aangeſteld was, om het algemeen Opperbevel te „ voeren over de Troupen van den Staat, geduurende „ den tijd van des Stadhouders minderjaarigheid. —— „ Wat Hij daar omtrent voorſtelde, droeg de toeſtem- „ ming van H. K. H. weg; en wat deeze voorſloeg kon „ niet misſen te behagen in de Hooge Vergaderingen. „ Hoe breedvoerig ook en uitgewerkt een Plan omtrent „ de Landmacht werdt ingeleverd en geheel omhelsd, „ (ſchoon er niet weinig op zou kunnen worden aange- „ merkt) van de Zeemacht repte men zoo min als of de- „ zelve in ons Gemeenebest geen beſtaan altoos had." (Zie XXII. Deel Bladz. 23 en 24.) Een gezegde, waar door hij niet alleen het *Plan van Reforme voor de Armée* toeſchrijft aan den *Hertog van Brunswijk*, die 'er hoegenaamd geen bijzonder deel aan had; maar waar door hij ook de GOUVERNANTE, en de STAATEN VAN HOLLAND zouder eenig gegrond bewijs, twee zwarte misdaden te laste legt, te weeten: de eerſte die *van opzettelijke verwaarloozing van de Zeemacht*: en de andere die *van eene ſlaaffche onderwerping of kruipende vleijerij, ondanks hunne overtuiging en gekenden plicht.* Het vervolg van den Text zal intuſſchen de onwaarheid van de eerſte, en het valſche van de tweede ſtelling ten vollen bewijzen, en overtuigend doen zien, dat het agterblijven van het her-

voorzegde Collegien, aangaande dat belangrijk onderwerp uit elkander liepen, waar door het ook toekwam, dat de heilzaame pogingen van den afgeſtorvenen Stadhouder, en van zoo veele kundige Kooplieden, als met dien Vorst eenſtemmig dachten, en door Hem waren geraadpleegd geworden, geheel en al verijdeld werden, tot onbereekenbaare nadeelen van Volk en Vaderland.

Herinneren wij ons den inhoud van 's Prinſen voordragt, gedaan bij gelegenheid van het overleveren der uitgewerkte *Verhandeling over het herſtel van Hollands Koophandel*, door ons hier voren Bladz. 306—309 hoofdzaaklijk medegedeeld, dan weeten wij, dat van alle de opgegeevene plannen, tot herſtel van het algemeen erkend wordend verval van den Handel, de ſpoedige daarſtelling van een *Porto Franco*, door dien Vorst aan *H. H. Mog.* werdt aanbevolen, met verklaring: *dat naar zijne gedachten, daar door alleen deszelfs ondergang in vervolg van tijd zou kunnen verhoed worden*, tevens de hoop te kennen geeven-

herſtel van *'s Lands Marine*, aan oorzaaken moet toegeſchreven worden, aan welken de *Gouvernante* zoo min als den *Hertog van Brunswijk* eenig aandeel had, en welken door dien ſchrijver opzetlijk zijn verzwegen geworden.

vende, *dat de Bondgenooten met ter zijdeſtelling van alle bijzondere belangen, zoo veel ſpoeds met een finaal beſluit maaken zouden, dat het nieuw ontworpen Plan, reeds bij den aanvang des jaars* 1752, *over de uitgeſtrektheid van de geheele Republiek, dadelijk kon ingevoerd worden.* Hoe zeer het ſlaaken van dien wensch des Stadhouders, aan elk een bewijs opleverde, dat het Plan in zulk een kort tijdsbeſtek zeer wel kon ingevoerd worden, wanneer men daar aan ſlechts met allen ernst en ijver de handen ſlaan wilde; de ondervinding leerde echter wel ſpoedig, dat men dus denkende buiten den waard gerekend had: want het liep aan tot den 28 *April* van dat jaar, toen de *Gecommitteerden van de Hollandſche Admiraliteits Collegien* eerst gereed waren met de overgifte van het gerequireerd Advis, waar in niet alleen op eene zeer uitvoerige wijze, over den vroegeren en lateren toeſtand des Nederlandſchen Koophandels, volgens den leiddraad der ingeleverde *Verhandeling*, gehandeld werdt; maar waar achter ook, bij wijze van *Bijlagen*, gevoegd was, een *Concept Placaat*, uit welks Inleiding bleek, dat men in *Holland* de proviſioneele proef neemen wilde, om ingevolge het voorſtel van wijlen Z. H. *voor eeni-*

eenige jaaren, een Porto Franco te introduceeren, echter onder zodanige bepalingen, als in dat uitvoerig Placaat nader waren geſtipuleerd, waar door als dan alle voorgaande Placaaten, omtrent den *ophef der Convooijen en Licenten*, ook op het ſtuk der *Binnenlandſche Paspoorten*, van tijd tot tijd geëmaneerd, zouden worden geabrogeerd, en buiten werking geſteld. Een Advies of Voorſtel, het welk veelen wonder vreemd in de ooren klonk, ſchoon het wel ingezien zijnde, niet anders aantemerken was, dan als eene vernieuwde aanbeveeling en nadere ontwikkeling van de middelen tot Herſtel, in vroegere jaaren, en nog laastelijk op den 15 *April* 1740 ter Vergadering van *H. H. Mog.* overgeleverd, door eenige *Gecommitteerden uit de gezamentlijke Collegien ter Admiraliteit dezer Landen*, welken toen reeds betuigden, dat 'er buiten zodanig een middel van Herſtel, geen mogelijkheid was, om het ſteeds toeneemend verval van den Handel te keer te gaan, met welke gedachten zich ook de Opſtellers der *ingeleverde Verhandeling* hoofdzaaklijk vereenigd hadden, het welk alles bij elkander genomen, ook buiten alle bedenking Z. H. zal bewogen hebben, om zich voor het *Porto Franco* zoo gunſtig te verklaren, als wij

in

in zijn voorſtel gezien hebben. Dat wij dus denkende, hier den bal niet geheel misſlaan, blijkt uit de aanmerkelijke paſſagie die wij in het Advis der *Hollandſche Admiraliteits Collegien* aantreffen, waarin de noodzaaklijkheid van het ſpoedig daarſtellen van het voorgeſtelde middel van herſtel, naa eene onbewimpelde erkenning van het plaatsbebbend zichtbaar verval, dus duidelijk word betoogd: „ Dat zij Heeren Gecommitteerden als „ eene voornaame oorzaak van de vermindering in de Commerçie, en in den Handel „ hadden gezien, dat de Goederen, die bevorens gezonden werden van de eene plaats „ naar de andere over deze Landen, als een „ opſlag, ſints eenige jaaren buiten deze Landen om, en over andere Landen heen, hunnen weg genomen hadden. Zij meenden te „ mogen vast ſtellen, dat dit moest geattribueerd worden, aan 's Lands Rechten, die „ voor de Goederen in het paſſeeren van deze „ Landen, bij het inkomen en uitgaan moesten „ betaald worden, en welke kosten ſeparaat, „ en ieder op zich zelfs beſchouwd, wel maatig ſchenen, maar die te ſamen gevoegd zijnde, zoo hoog liepen, dat de Goederen ter „ plaatſe van hunne deſtinatie niet konden gebragt

„ bragt worden over deze Landen, tot dien
„ prijs, als over andere Landen. Dat ook de
„ diverſie van de Commerçie nog grooter was,
„ om de nabij gelegenheid van Landen, alwaar
„ voor de pasſeerende Goederen, of niets, of
„ zeer weinig betaald moest worden, waarom
„ zij Gecommitteerden meenden te mogen ver-
„ trouwen, dat door het faciliteeren van den
„ opſlag, en doortocht der Goederen, door
„ deze naar andere Landen, dat is, met andere
„ woorden, door het draaglijker maaken van
„ 's Lands inkomende en uitgaande Rechten,
„ de Commercie wederom zou moeten toe-
„ neemen, zoo om de favorabele gelegenheid
„ en ligging van deze Landen, als om het con-
„ tante geld dat 'er in was, en om het cre-
„ diet, dat in dezelve door de Kooplieden ge-
„ geven werdt; welke twee zaaken als de oor-
„ zaaken moesten aangemerkt worden, welken
„ den Handel nog op dien voet, zoo als de-
„ zelve zich toen bevondt, hadden doen ſub-
„ ſiſteeren." Intusſchen was dit opgegeeven hulpmiddel niet nieuw, of aantemerken als een uitvinding van de *Gecommitteerden:* dit was er zoo verre van af, dat zij *H. H. Mog.* ten ſlotte konden herinneren, dat even die zelfde ſuſtenue reeds gevonden werdt, in het Advis van alle

alle de gezamentlijke Admiraliteiten, ingeleverd op den 15 April 1740, waar bij geadviſeerd was: „ dat het Interest van de Commercie ver-„ eischte, dat, om wederom over deze Landen „ te brengen de pasſagie der Goederen en „ Koopmanſchappen, welke bevorens daar over „ naar andere Landen waren gevoerd gewor-„ den, geene of zeer weinige Rechten van de „ pasſeerenden moesten gevorderd worden. Ja, „ dat men moest toeſtemmen, dat het beste „ middel om de Commerçie wederom naar en „ over deze Landen te brengen, alleenlijk be-„ ſtond, in het accordeeren van een *Porto Fran-„ co*, indien zulks executabel konde geoor-„ deeld worden."

Dit laatſte was intusſchen ook nu, zoo wel als in 1740 het groote punt van verſchil. De *Hollandſche Collegien ter Admiraliteit* mogten op den voorgang van het geadviſeerde in vroeger jaaren; overeenkomſtig het gevoelen van wijlen *'s Lands Erfſtadhouder*; en dat der kundigſte *Kooplieden* van oordeel zijn, dat 'er buiten de invoering van het voorgeſtelde *Porto Franco*, geene mogelijkheid was, om den kwijnenden Koophandel het hangend hoofd te doen opbeuren; het bleek echter wel draa, dat de *Zeeuwen* hetzelve als aan onoverkomelijke zwa-

rig-

righeden onderhevig, ja zelfs als ſchadelijk en hoogstnadeelig beſchouwden, het welk zij deeden in een ongemeen uitvoerig *Advis*, dat men als een *Antidotaal* tegen het Advis der Hollandſche Collegien moet aanmerken. Een ſtuk, dat op elke bladzijde ten duidelijkſten blijken doet, dat niet zoo zeer het algemeen belang des Vaderlands, en van deszelfs Commerçie, dan wel het bijzonder voordeel van het *Zeeuwſche Admiraliteits Collegie*, en van de handeldrijvende Bewoneren van dat Gewest, door den Steller van hetzelve was bedoeld geworden, in zoo verre zelfs, dat elk aandachtig Leezer allerwegen de duidelijkſte ſpooren ontdekt, dat de *Gecommitteerde Raaden van Zeeland*, het alſints loffelijk en prijswaardig oogmerk van wijlen *'s Lands Erfſtadhouder*, ten nutte van den Koophandel aan den dag gelegd, en door de *Vrouwe Gouvernante*, naa 's Vorſten afſterven zoo hartelijk begeerd wordende, als eene voegzaame gelegenheid aanmerkten, om *hunne bijzondere belangen*, en het *ſoutien van hun Collegie* te bevoorderen, niet alleen, maar ook, om zich te beklagen over eene menigte van bezwaren, het zij dan wezentlijken of ingebeelden, welken zij ſints meer dan een halve Eeuw opgeheven, of ondervon-

den

den hadden. Eene handelwijze, die zoo ooit, althans te dien tijde, als zeer ontijdig moest aangemerkt worden, vermits daar door natuurlijkerwijze de verwarringen vermeerderd, en de algemeene belangen van het Vaderland, geheel uit het oog verloren werden. Want in plaats dat men oude ſteenen opruimde, begon men op nieuw met dezelve te werpen, door zich te beklagen over den vervallen toeſtand van de *Zeemacht* in het generaal, en van de *Finantien* van het *Zeeuwsch Collegie* in het bijzonder, de ſchuld van dat alles toeſchrijvende aan de nalatigheid van ſommige Gewesten in het promptelijk fourneeren van hunne aandeelen in voorheen geconſenteerde Petitien. Zij waren van begrip, „ dat 'er om de invoering van „ het voorgelegde Plan, waar bij de revenuën „ van de Admiraliteiten zoo aanmerkelijk zou„ den verminderd worden, niet kon of mogt „ worden gedacht, ten zij dan, dat men de „ Admiraliteiten tot niet wilde gebragt zien, „ en zelfs geen ſchaduwe overlaaten van het „ geene zij te voren geweest waren. Derzel„ ver nuttigheid zoo voor de bewaring van „ de Republiek, als van de Commerçie, was „ aan elk, die ſlechts eenige kennis van zaaken „ had, ten vollen kennelijk, en ook niet min-

„ der

„ der, dat bij ontſtentenis van derzelver inkom-
„ ſten notoirlijk volgen moest, dat die Col-
„ legien niet meer zouden kunnen conſerveе-
„ ren, eenige Reſtes van hunne vorige macht
„ en luister, daar het bekend was, dat men
„ ten jaare 1685 van de abſolute noodzaaklijk-
„ heid overreed was, dat de Republiek altoos
„ eene Zeemacht van 96 Linieſchepen in dienst
„ hieldt." Zij voegden tot ſtaving van dit al-
les daar nog bij, „ dat 'er hunnes inziens rede
„ was, om van God Almachtig te bidden, dat
„ men in den tegenwoordigen toeſtand, waar
„ in wij niets anders dan *eene ſlaauwe trek*
„ *van eene Zeemogendheid* behouden hadden,
„ dezelve niet mogt nodig hebben, dewijl
„ het te vreezen was, dat bij de minſte ont-
„ moeting van vijanden, of door het geweld
„ der alvernielende Zee, het nog zeer gering
„ aanwezig getal Oorlogſchepen wel haast niet
„ meer zou te vinden zijn (*). Het was daar-
„ om

(*) Wanneer men deze ſchrikbarende ſchets van 's Lands vervallen Zeemacht in 1752, veroorzaakt ſints de eerſte helfte der 18 Eeuwe, en wel bijzonder na de dood van WILLEM DEN DERDEN in 1702 voorgevallen, met opmerking beſchouwd, wie gevoeld dan niet hoe onredelijk het was, *dat men ſlechts 3 Jaaren daar na, het verwaarloozen van de Marine ingewikkeld aan de* VROUWE

„ om dat, naar hunne gedachten, bij eene Re-
„ forme ten nutte van den Koophandel, als eene
„ *Conditio ſine qua non* behoorde vastgeſteld
„ te worden, dat de Collegien ter Admirali-
„ teit geconſerveerd bleven, bij het genot van
„ hunne gewoone revenuen, welken zij zoo
„ hoog nodig hadden, tot het dragen van de
„ lasten: want zoo die wegvielen, (het welk
„ door het *Porto Franco* gebeuren moest); en
„ zoo wanneer die niet op eene andere wijze
„ vergoed werden, dan moest de Commerçie
„ afneemen, en bij de minſte rupture aan eenen
„ geheelen ondergang blootgeſteld worden. Slui-
„ tende met de verklaring, dat er hunnes oordeels
„ in plaatſe van een voorſtel tot vermindering van
„ Inkomſten, 'er eerder had behooren gedacht
„ te zijn op middelen om dezelven op alle mo-
„ gelijke wijzen te doen aangroeijen en ver-
„ meerderen."

Wij hebben, ter beantwoording aan het ons voor-

GOUVERNANTE *toekende*, en voorkomen deedt, *als een blijk van haare Engelschgezindheid ten nadeele van haar aangenomen Vaderland?* toen eene Commisſie, afgezonden van de Amſterdamſche Kooplieden, die Vorſtinne toevoegen durfde: *Oorlogſchepen* MEVROUW! *Oorlogſchepen zijn 'er nodig:* even of zij die van de Boomen plukken kon. Hier van in het vervolg nader.

voorgeſtelde doel, de moeite genomen, om de verbazend ver uit elkander loopende, en zelfs tegenſtrijdige denkbeelden van de *Gecommitteerden uit de respective Hollandſche en Zeeuwſche Admiraliteits Collegien*, over één en hetzelfde aangelegen en hoogst belangrijk onderwerp, zoo als het herſtel van den Koophandel behoord aangemerkt te worden, aan onze Lezeren te doen kennen: *eensdeels*, om hen te doen zien, tot welk eene diepte 's Lands Navaale macht, (wel eer zoo geducht op alle Zeeën, als gevreesd en geëerbiedigd door allen die zich op den ondergang des Hollandſchen Koophandels toelagen,) in een tijdverloop van ſlechts eene halve Eeuw gezonken was: en *anderdeels*, om onze Lezeren de ware rede bevattelijk te maaken, van waar het toekwam, dat, niettegenſtaande men over het algemeen zich verzekerd hield van het diep verval des Koophandels, en van de noodzaaklijkheid die 'er was, tot het beraamen van middelen tot Herſtel, 'er echter niets goeds voor den kwijnenden Handel uit het nuttig voorſtel van wijlen Z. H. en de nadere inſtantien van de *Vrouwe Gouvernante* te voorſchijn kwam, maar dat men integeneeel dat heilzaame werk aan den ſpijker hangen liet, even of nimmer de gezeg-

de pogingen door *'s Lands Erfſtadhouder* en zijne *Weduwe* ondernomen waren. Het is zoo, en dit kan niet ontkend worden, dat de *Vrouwe Gouvernante* met weêdom haarer ziele, die verſchillende gevoelens verneemende; op den 9 *October* 1753 nog ééne krachtdadige poging in het werk ſtelde, om de zaak tot een gelukkig en heilzaam einde te brengen, door op dezelve van nieuws bij de Bondgenooten aantedringen, waar door op het einde des Jaars 1754, een vrij gunſtig en bijnaa eenparig Advis van alle de Gewesten over dit onderwerp werdt uitgebragt, zoo zelfs, dat 'er niets anders dan de bekrachtiging der Bondgenooten aan ſcheen te ontbreken; maar welk nut deed het? Welk nut deeden de beſluiten van de Staaten der onderſcheidene Gewesten, die kort daarop nog zijn genomen geworden? Immers niets! Ondanks de veele onderrichtingen aangaande het kwijnen van den Handel voorgedragen, en ondanks het akelig geſchetst Tafereel van den weerlozen toeſtand der Marine, zoo bleef men onderling twisten en harrewarren, waar door men tot geene der voorgeſlagene middelen van herſtel beſloot, en dus doende bleef ook alles op den ouden voet, zoo zelfs, dat *H. H. Mog.* in *April* 1786, en dus

na

na verloop van ruim 30 Jaaren, dit volgend ſnerpend verwijt aangaande de aanhoudende beſluiteloosheid en onverſchilligheid, omtrent 's Lands dierbaarſte belangen van de *Gecommitteerden uit de Admiraliteits Collegien* verduwen moesten, toen deze opentlijk te kennen gaven: „ dat het geheele werk, tot hoe veel „ klaarheid en præciesheid, hetzelve bij vori„ ge Advijzen en Berichten, geſterkt door Bij„ lagen, in alle deelen gevoorderd was; en hoe „ zeer hetzelve ingevolge de pogingen van wij„ len Z. H. en H. K. H. glorieuſer gedachte„ nisſe; en de inſtantien van verſcheidene der „ Bondgenooten, met zoo veel moeite, tijd, „ en arbeid was gebragt geworden, dat daar „ aan niets meer ſcheen te ontbreken dan de „ Sanctie der Bondgenooten; echter hetzel„ ve was blijven leggen, zonder dat 'er „ eenige *Vestigia* voorhanden waren, dat het„ zelve met eenige opgevolgde deliberatiën „ was vereerd geworden; veel min om het zoo „ oogenſchijnlijke verval van de Commercie; „ door de aangewezene hulpmiddelen, te hel„ pen verbeteren; of ten minſten om alle de „ voorſchreven aangewende moeite, tijd, en „ arbeid van de Gecommitteerden uit de res„ pective Collegien ter Admiraliteit, met eenig

„ ſucçes te belonen, even als of aan het voor-
„ ſchreve werk in het geheel niet was ge-
„ dacht; ten ware men daar onder zoude wil-
„ len rekenen de klachten door de Provinçien
„ *Gelderland* en *Overijſſel*, en het Landſchap
„ *Drenthe*, in het Jaar 1760 ter Generaliteit
„ gedaan, over misbruik omtrent het ſtuk der
„ Binnenlandſche Paspoorten, welke klachten,
„ offchoon wel Commisſoriaal gemaakt zijnde,
„ met Gecommitteerden uit de Collegien ter
„ Admiraliteit, echter niets anders hadden te
„ wege gebragt, dan het overleveren van eene
„ Memorie op den 20 *Junij* 1760, doch wel-
„ ke al mede zonder eenig gevolg gebleven
„ was, in zoo verre zelfs, dat ſints 1760 tot
„ heden (te weeten 1786) hunnes weetens, niets
„ verders was gevolgd of gedaan, of dat de-
„ zelve importante materie ooit wederom tot
„ een voorwerp van ſerieuſe deliberatien was
„ gemaakt geworden: invoegen, dat de toen-
„ malige Beſoignes niet anders konden worden
„ aangemerkt, dan als een gevolg en continua-
„ tie van alle die Beſoignes, welken in vorige
„ Jaaren, op deze zoo importante zaak in voe-
„ gen voorſchreven waren gehouden gewor-
„ den, ten dien effecte, dat het werk der
„ Convoijen en Licenten, diensvolgends was

„ ge-

„ gebleven op denzelfden voet, waar op het-
„ zelve bevorens was, met alle de Exeptiën,
„ Additien, en Veranderingen die daarömtrent
„ zedert het Placaat van den 31 Julij 1725,
„ van tijd tot tijd, door H. H. Mog. waren ge-
„ maakt geworden, dat de Staat van de Mid-
„ delen te water dermaate was gecompliqueerd,
„ duister, en diffiçiel in de Exeçutie, dat eene
„ totaale Reforme daar van ten hoogſten te
„ wenſchen was." (*) Op deze beklaaglijke wijze liep het in die dagen en vervolgens af, met de alſints loffelijke pogingen door de *Vrouwe Gouvernante*, op het voetſpoor van wijlen haaren Doorluchtigen Gemaal, ten nutte van de kwijnende Commerçie dezer Landen ondernomen! De vermelding van dat alles, ons ongevoeliger wijze overgebragt hebbende in een laater tijdperk, dat wij in het vervolg van deze Geſchiedenis nog nader behandelen moeten, zoo keeren wij thans tot het door ons verlaten punt terug, om met de beſchouwing van andere belangrijke gebeurenisſen van dien tijd te vervolgen.

En dan bepaald zich onze aandacht al ſpoedig

(*) Memorie van de *Admiraliteiten* aan de *Perſoneele Commisſie van H. H. Mog.* van dato 24 *April* 1786.

dig tot de vermelding van den eindelijken afloop eenes neteligen geſchils, dat naar ons inzien, met de zoo ſtraks opgenoemde verſchillende en tegenſtrijdige begrip, en en handelingen der *Hollandſche en Zeeuwſche Admiraliteits Collegien*, betreklijk het herſtel van den kwijnenden Koophandel dezer Landen, in een onmiddelijk verband ſtond, en aan elk oplettend beſchouwer van het gebeurde in die dagen, (als 't ware) de ſleutel in de hand geeft, om de waare oorzaak te vinden, van de zoo zeer uit een lopende gevoelens over dat belangrijk en aangelegen onderwerp. Wij bedoelen, dus ſpreekende, het voorgevallene in die dagen, aangaande eenen langduurigen en ingewikkeld neteligen twist, die ſints het Jaar 1686 tusſchen de gezegde Collegien ontſtaan, en ondanks alle aangewende pogingen tot vereffening, tot dien tijd aan den gang gehouden was, *wegens den ontvangst van het Liçent of Verlofgeld, geſteld op de Uitgaande en Inkomende Goederen en Koopmanſchappen, die de Zeeuwſche ſtroomen paſeerden.* Een verſchil, dat wel beſchouwd en overwogen zijnde, een treurig bewijs opleverd, hoe zeer een verkeerde interprætatie en toepaſsing van de Provinçiaale Souverainiteit, bij de *Unie*, aan de Gewes-

westen toegekend, medewerkte, en aan derzelver onderscheidene Wetgevende Machten, en publieke Authoriteiten, maar al te veel gelegenheids verschafte, tot de schadelijkste oneenigheden, tusschen twee zoo naauwverbondene Gewesten, tot onberekenbaar nadeel van het geheele Vaderland, die uit geen andere onzuivere Bron voortsproot, dan dat de Leden van elk Collegie zich beijverden, zoo op de geduurige vermeerdering van deszelfs Inkomsten, als ook op alle moogelijke uitbreiding van de paalen hunnes gezachs.

Beklagenswaardige gesteldheid in de daad, tusschen gelijkfoortige Collegien van Bestuur, gevestigd in twee zoo digt aan elkander grenzende Gewesten, die beiden elkanders Territoir zoo zeer nodig hadden tot het drijven van Koophandel, en welks Voorvaderen ten tijde van de Grondvesting der Nederlandsche Vrijheid, onder het Bestuur van Prinse WILLEM DEN EERSTEN, dien *Vader des Vaderlands*, zich zoo eensgezind als moedig beijverd hadden, om het heerschzuchtig en onderdrukkend *Spanje* alle mogelijke afbreuk te doen, ten welken einde zij bij den aanvang des werks, zich niet ophielden met het voeren van netelige twisten over het gebruiken van het wederzijds Ter-

ritoir; maar zich ter bereiking van hun edel doel bereidvaardig en gewillig toonden, tot het beramen en vastſtellen van onderlinge ſchikkingen, om zoo wel in de lasten als in de voordeelen van den opluikenden Zeehandel naar alle bekende Gewesten der Wereld, gelijkelijk te deelen, waar onder, buiten alle tegenſpraak, als eene van de voornaamſte en belangrijkſte te tellen was; *dat de ſommen welken den Ontfangst van het Liçent, of Verlofgeld, gelegd en geheven wordende op de Inkomende en Uitgaande Goederen en Koopmanſchappen, die de Zeeuwſche ſtroomen paſſeeren moesten, afwierp, door de Hollanders voor de helfte, en door de Zeeuwen voor de wederhelfte zouden genoten worden* (*). Eene ſchikking die

(*) Het zal voor minkundigen onder onze Lezeren niet onnut kunnen gerekend worden, hier eene korte opgave aan te treffen, *van de eerſte oorſprong der* LIÇENTEN *of Belastingen op de Waaren en Koopmanſchappen, die uit deze Gewesten* NAAR ANDERE LANDEN *verzonden*; en omgekeerd, *uit andere Landen* NAAR DEZE GEWESTEN *gezonden en ontfangen werden*, eene uitvinding, alleen dank te weeten aan het ſcheppend vernuft van *Prins* WILLEM DEN EERSTEN, ter bereiking van zijn weldadig oogmerk, om de Vrijheid der Nederlanderen te bewerken, door den Spaanſchen Dwingeland ter Zee te beſtoken,

die ſints de eerſte oprichting der Admiraliteiten in beide de Gewesten, onafgebroken bleef ſtand

ken, en zijnen Koophandel naar *Holland* en *Zeeland* over te brengen, het welk niet geſchieden kon, ten zij dan dat de *Hollanders en Zeeuwen*, op eene genoegſaame beſcherming rekenen konden. Het was tot dat einde, dat de PRINS VAN ORANJE aan de *Koning van Vrankrijk* verzocht, en ook dadelijk verkreeg de Vrijheid om te *Calais* een Comptoir te vestigen, alwaar de *Hollanders* en *Zeeuwen*, met hunne ſchepen het Canaal pasſeerende, verplicht werden, zekere lasten te betalen voor *brieven van zekerheid* die zij aldaar krijgen konden, het welk van dat aanbelang was, dat de voordeelen Jaarlijksch meer dan *één Millioen Guldens* bedroegen. Een maatregel, die ons een denkbeeld geeft, hoe zeer den Handel in die beroerde dagen reeds bloeide, en aanleiding gaf, dat men ten Jaare 1572 hier te Lande de *Liçenten* van alle In- en Uitgaande Koopmanſchappen begon te heffen, welken in *Holland* alleen Jaarlijksch omtrent de *negen Tonnen Gouds* afwierpen. Een ſchat welke alleenlijk beſtemd werdt, om eene *Zeemacht*, (waar van men hier te Lande onder het Spaanſche dwangjuk verſtoken bleef) tot ſtand te brengen, dewijl den nood der tijden niet gehengde, dat men zulks van het geheele Volk afvorderde. Bij het aanwasſen van den Koophandel en Zeevaardij werden die voordeelen allengs grooter, het welk gelegenheid gaf, dat men in 1585 het Beſtuur over dat werk, in *Holland* opdroeg, aan eenige kundige mannen, ervaren in den Handel, die onder de benaming van *Raaden ter Admiraliteit*, nu eens te *Rotterdam* en dan

we-

ſtand houden, tot in het Jaar 1686, toen onder het Stadhouderlijke Beſtuur van WILLEM DEN DERDEN, om zeer gewichtige redenen (die wij hier met ſtilzwijgen pasſeeren) de geheele ontfangst van het gezegde *Licent of Verlofgeld*, door de *Hollanders* aan de *Zeeuwen*, voor eenen zekeren tijd werdt afgeſtaan, ten welken einde hetzelve op de *Hollandſche Comptoiren*,

wederom in *den Haage* bij een kwamen, om aan dat groote werk de hand te houden: doch, toen in het volgend Jaar 1586 de *Graaf van Leicester*, onder voorwendſel dat hij den opkomenden Nederlandſchen Staat beſchermen zou, de onbepaaldſte macht begon uit te oefſenen, zoo ſchafte hij dit eenvouwige Beſtuur af, en ſtelde in deszelfs plaats verſcheidene bijzondere Huishoudingen aan, naderhand bekend geworden onder de naam van *Collegien ter Admiraliteit*, ſtellende dezelve als louter Provinçiaale Collegien, onder het oppertoezicht van de Staaten dier Gewesten waar in dezelven gevestigd werden, waar door het toekwam dat dezen de *Uitgaande* en *Inkomende Rechten* naar goedvinden verhoogden of verlaagden, zonder daar omtrent eenen eenparigen voet te houden. Dit opende die rijke bron van twisten en verdeeldheden, die zich in de Geſchiedenis onzes Vaderlands allerwegen vertoont, en van hier dat veele kundige mannen, zoo menigmaal hunnen wensch te kennen gaven, dat men alle die onderſcheidene Huishoudingen, onder één Generaal Beſtuur bragt, het welk nu onlangs is ingevoerd geworden.

ren, door *Zeeuwſche Commiſen* ontfangen werdt. *Voor zekeren tijd*, zeiden wij zoo even; want toen dit eenige Jaaren geduurd had, en de redenen, waarom de *Zeeuwen* in 1686 alle die voordeelen waren vergund geworden, ophielden te beſtaan, zoo vorderden de *Hollanders* dat men de zaak wederom op den ouden voet herſtelde, te meer, dewijl de goederen waar voor het *Liçent* betaald moest worden, over de Stroomen en Rivieren van beide de Gewesten paſſeeren moesten. Dan, hier klopten de *Hollanders* aan een doofmans deure: want hoe zeer die ſchikking om dringende redenen geſchiedde, en daarom ſlechts als eene *Temporaire vergunning*, en geenſints als eene *reëele afſtand van een oud en wettig verkregen recht* behoorde aangemerkt te worden, het gelustte de *Zeeuwen* niet, om aan den alſints billijken eisch der *Hollanderen*, hoe dikwijls herhaald en aangedrongen, eenig gehoor te geeven; waar door, geduurende de zoogenaamde *Vrije Staatsregeering*, eene onzalige bronwel van geduurige onéénigheden en kwellingen, tuſſchen de Leden der wederzijdſche Gewestelijke Collegien geopend, en meer dan 50 Jaaren lang, aan den gang gehouden werdt, welke twisten nog ingewikkelder en neteliger werden, toen

toen die van het *Collegie te Amſterdam reſi-deerende*, ziende de onwilligheid der *Zeeuwen*, op hunne beurt, en bij wijze van repreſaille volſtrektelijk weigerig bleven, omtrent de voldoening van eene ſomma van *f* 50,000-:-: die zij uithoofde eener belofte van vroeger Jaaren verplicht waren Jaarlijksch aan het *Collegie te Middelburg* gevestigd, te moeten betalen, het welk tot eenen verbazenden ſchat ſints veele Jaaren geſtegen was. In dezen toeſtand van zaaken ſteeg WILLEM DEN VIERDEN ten Jaare 1747 ten Stadhouderlijken Zetel, en wat was natuurlijker, daar zoo veele klachten van alle kanten ter zijner kennisſe en beſlisſing gebragt werden, dan dat de beide twistende Collegien, volgens Reſolutie van de *Algemeene Staaten*, ook dien weg inſloegen, toen zij ten Jaare 1749, de zaak in verſchil voor dien Vorst open lagen, met verzoek dat het hem behagen mogte, door eene finaale uitſpraak en deçiſie de plaatshebbende onéénigheden uit den weg te ruimen? Een verzoek, dat Z. H. dies te gereeder op zich nam, dewijl beide de Partijën plechtig beloofden, *zich aan die uitſpraak te zullen onderwerpen.* Dan, den vroegtijdigen dood van Z. H. belette zulks, en veroorzaakte, dat dien moeijelijken taak, bij alle andere

ge-

gewichtige bezigheden, ook voor rekening van de *Vrouwe Gouvernante* kwam, die niet verzuimde om reeds op den 21 *September* 1752 daar aan te voldoen, op eene wijze die Hoogstdezelve tot eer verſtrekte, door deze navolgende deçiſive uitſpraak:

„ Haare Koninglijke Hoogheid, gezien hebbende de Reſolutie van H. H. Mog. in dato „ 6 Augustus 1749, waar bij de respective Collegien ter Admiraliteit, in de Provinçien „ *Holland*, *Westfriesland*, en *Zeeland* reſideerende, geauthoriſeerd zijn geworden, om Z. „ H. hoogloffelijker gedachtenisſe, in qualiteit „ als Capitein en Admiraal Generaal van de „ Unie te verzoeken, dat Z. H. zoude gelieven kennisſe te neemen van hunne respective differenten, zoo over de bevoegdheid of „ onbevoegdheid van het *Collegie ter Admiraliteit te Amſterdam*, als om de betaling van de „ Jaarlijkſche *f* 50,000-:-: aan het *Collegie ter* „ *Admiraliteit in Zeeland* verſchuldigd, te accrocheeren, aan de afdoening van de quæstie „ zoo over het half *Liçent*, als over het recht „ zelve, 't welk de Collegien in *Holland* en „ *Westfriesland* reſideerende, tot het voorſchreven half *Liçent*, tegen dat van *Zeeland* „ ſustineeren te hebben; en de gemelde diffe-

„ ren-

„ renten, 't zij ſucçesſivelijk, 't zij anderſints,
„ te deçideeren, zoo als Z. H. zoude oordeelen
„ te behoren: als mede gezien hebbende, de
„ respective Misſives, zoo van het *Collegie ter*
„ *Admiraliteit van de Maaze* in dato 13 *Sep-*
„ *tember* 1749, en van het *Collegie te Amſter-*
„ *dam* van dato 28 *Augustus*, als mede van
„ het *Collegie in Zeeland*, van dato 18 *Au-*
„ *gustus* deszelven Jaars, waar bij gemelde
„ Collegien, in conformiteit van de opgemel-
„ de Reſolutie van H. H. Mog. hebben ver-
„ zocht, dat Z. H. de voorſchreven differen-
„ tien geliefde te herinneren; mitsgaders geëxa-
„ mineerd hebbende de respective Memorien
„ en Bijlagen, bij de voorſchreven Collegien,
„ tot adſtructie van hunne ſustenuen, overge-
„ geeven: heeft, na rijpe deliberatie van Raa-
„ de, en geler op het geene ter materie die-
„ nende was, voor deçiſie verklaart, gelijk
„ verklaart bij dezen:

„ *Dat het Collegie ter Admiraliteit in* Zee-
„ land *onbevoegd is, om van de Goederen,*
„ *Waaren, en Koopmanſchappen, gaande en*
„ *komende over de Zeeuwſche Stroomen,*
„ *te genieten het half Liçent in quæstie, en*
„ *dat dienvolgens met den aanvang van het*
„ *Jaar* 1753, *het voornoemde half Liçent we-*
„ *der-*

„ *derom zal geheven en genoten, en in het ver-*
„ *volg geheven en genoten zal worden, bij de*
„ *Collegien ter Admiraliteit in* Holland *en*
„ Westfriesland, *even op dien zelfden voet, als*
„ *voor het ontſtaan verſchil tuſſchen de opge-*
„ *melde Admiraliteits Collegien in den Jaare*
„ 1686 *is gepractiſeerd.*

„ *Verklaart wijders, ten opzichte der voor-*
„ *ſchrevene Jaarlijkſche* 50,000-:-: *Guldens,*
„ *door het Collegie ter Admiraliteit te* Amſter-
„ dam, *aan dat van* Zeeland *verſchuldigd; dat*
„ *insgelijks met den beginne van het Jaar*
„ 1753, *door het opgemelde Collegie ter Admi-*
„ *raliteit te* Amſterdam, *weder een aanvang*
„ *zal worden gemaakt, met aan het Collegie*
„ *ter Admiraliteit in* Zeeland, *te betalen de*
„ *voorſchr. Jaarlijkſche ſomma, en dat daar in*
„ *van Jaar tot Jaar zal worden gecontinueerd.*

„ *En nademaal de achterſtallen, zoo wegens*
„ *het geen bij het Collegie ter Admiraleit in*
„ Zeeland, *uithoofde van het voorſchr. half Li-*
„ *çent is ontfangen; als van de voorſchreven*
„ *Jaarlijkſche f* 50,000-:-: *waar van de beta-*
„ *ling ſedert verſcheidene Jaaren, door het*
„ *Collegie ter Admiraliteit te* Amſterdam *is in-*
„ *gehouden, zijn opgelopen tot eene conſidera-*
„ *bele ſomme van Penningen, zoo requireert*

„ *Haare Koninglijke Hoogheid, dat bij de op-*
„ *gemelde Collegien ter Admiraliteit, eenige*
„ *Leden uit den haren herwaards worden ge-*
„ *committeerd, omme met H. K. H. te beramen*
„ *en vast te ſtellen, zodanige arrangementen,*
„ *als tot quijting van de voorſchrevene achter-*
„ *ſtallen meest convenabel zullen worden gevon-*
„ *den. Reſerveerende H. K. H. bij ontſtente-*
„ *nisſe van dien, zodanige nadere uitſpraak*
„ *te doen, als Hoogstdezelve zal oordeelen te*
„ *behoren, &c.*"

Zou men nu billijker wijze niet hebben mogen verwachten, dat, daar de twistende partijen (zoo als wij hier boven gezegd hebben) aangenomen hadden, om zich naar de uitſpraak des Stadhouders te zullen ſchikken, dat zij met de zoo evengenoemde deçiſie der *Vrouwe Gouvernante* volkomen genoegen genomen, en aan dezelve zich zouden onderworpen hebben? te meer, daar de *Vrouwe Gouvernante* het voor beiden zoo façiel als mogelijk was, gemaakt had, door te bepalen, dat men het half *Liçent*, wederom van nieuws af aan, even als voor het Jaar 1686, met elkander verdeelen moest: terwijl zij de Liquidatie van het wederzijds onthoudene, aan eene minnelijke ſchikking verblijven liet? Dan, dit was 'er wel verre af:

de

de *Zeeuwen* namen geen genoegen in de gedaane deçifie, en bleven ondanks dezelve, het *geheele Liçent* afvorderen, tot geen gering nadeel van de *Hollandſche Kooplieden* en *Zeevarenden*, het welk de Hollandſche Collegien noodzaakte, zich over die handelwijze bij de *Vrouwe Gouvernante* en de *Algemeene Staaten* te beklagen, het welk die Vorſtinne beſluiten deedt, zich op den 20 *Januarij* 1753 in eigen perſoone ter *Algemeene Staatsvergadering* te begeeven, en de tusſchenkomſte van derzelver Leden, ten voordeele van de *Hollanders* in te roepen, met dat gevolg, dat nog ſtaande die Vergadering beſloten werdt: „ Dat aan de res-
„ pective Collegien ter Admiraliteit, zoo op
„ de *Maaze*. als te *Amſterdam*, zou worden
„ aangeſchreven, dat H. H. Mog. zich lieten
„ welgevallen, dat zij, zoo veel in hun was,
„ de deçifie van H. K. H. hadden ter executie
„ gelegd, en dat H. H. Mog. goedvonden,
„ dat zij niet alleen met de invordering van
„ het Hollandsch half *Liçent*, waar toe zij bij
„ de voorſchreven deçifie gerechtigd waren
„ verklaard, onder hunne respective Reſſorten
„ zouden doen voortgaan; maar dat zij daaren-
„ boven, op alle Plaatſen daar het in hun ver-
„ mogen was, bij continuatie moesten beletten,

„ dat het voorſchreven Hollandsch half *Liçent*,
„ ten behoeve van het Collegie in *Zeeland* ge-
„ heven werde? En zoo bij aldien de Officie-
„ ren en Bedienden van het Collegie in *Zee-*
„ *land* zwarigheid maaken mogten, om het
„ *Zeeuwſche* half *Liçent*, zonder het *Hollandsch*
„ te ontfangen, en de Paspoorten te verleenen,
„ zij ook in dat geval, het *Zeeuwsch* half *Li-*
„ *çent* insgelijks door hunne Officieren en Be-
„ dienden moesten doen ontfangen, de expe-
„ ditien doen, en het provenu ten behoeve
„ van het Collegie in *Zeeland* depoſiteeren,
„ tot nadere ordre van H. H. Mog.

Wijders: „ Dat om het gemelde Collegie op
„ de *Maazè*, tot de voorſchrevene heffing van
„ *Hollandsch* half *Liçent*, met opzicht tot de
„ Inkomende Goederen des te beter in ſtaat te
„ ſtellen, en alle desordres voor te komen,
„ H. K. H. werdt verzocht, aan de Gouver-
„ neurs, Commandeurs, of Commandeerende
„ Officieren te *Lillo*, *Sas van Gend*, en *Sluis*
„ *in Vlaanderen* te ordonneeren, dat zij de
„ Officieren en Bedienden van het gemelde
„ Collegie, op derzelver requiſitie met de ſter-
„ ke hand in dezen moesten adſiſteeren, en
„ aan die van het Collegie in *Zeeland* alle
„ oppoſitie ter contrarie beletten: bedwingen-

„ de

„ de voorts de laatstgemelden, om de Schepen
„ en Goederen te laaten pasſeeren of vertrek-
„ ken, wanneer het *Zeeuwſche* half *Liçent* aan
„ hun, of in cas zij het niet ontfangen wil-
„ den, aan de Offiçieren en Bedienden van het
„ Collegie op de *Maaze*, invoegen als vooren
„ betaald zal zijn.

„ Voorts, dat zij Gouverneurs en verdere
„ Commanderende Offiçieren der opgemelde
„ Forten en Sterktens, met relatie tot uitgaan-
„ de Goederen, geene ſchepen zouden laaten
„ pasſeeren of vertrekken, zonder bewilliging
„ van de Officieren en Bedienden van het Col-
„ legie op de *Maaze;* en dat zij ter contrarie
„ geene moesten aanhouden, uit hoofde dat
„ het *Hollandsch* half *Liçent*, aan de Offiçie-
„ ren en Bedienden van het Collegie in *Zee-*
„ *land* niet was betaald geworden, op dat het
„ *Zeeuwſche* half *Liçent*, aan Collegien in *Hol-*
„ *land* zoude mogen zijn betaald.

„ Dat wijders H. K. H. zoude worden ver-
„ zocht, zoo als verzocht werdt bij dezen,
„ om aan den Commandeur of Commandee-
„ renden Offiçier van den Uitlegger te *Lillo*, te
„ gelasten, dat hij alle Schepen zou hebben
„ aan te houden, die het voorſchreven *Hol-*
„ *landsch* half *Liçent*, aan de Officieren en Be-

„ dienden van de Collegien ter Admiraliteit in „ *Holland*, niet hadden betaald; en dat hij in„ tegendeel geene zou hebben aan te houden, „ om dat zij hetzelve aan de Officieren en Be„ dienden van het Collegie in *Zeeland* niet „ betaald hadden, of om dat zij het *Zeeuwſche* „ half *Licent*, aan de Collegien in *Holland* zou„ den mogen hebben betaald. Van al het wel„ ke Extract aan de Officieren en Bedien„ den van de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Col„ legien ter Admiraliteit, moest worden gezon„ den, ten einde zich daar na exactelijk te ge„ dragen, enz. (*) Een beſluit, het welk veroorzaakte, dat de onwillige *Zeeuwen* de gevolgen van hunne onbillijke handelingen ziende, eindelijk die van *Holland* aan de hand gingen, door zich naar de uitſpraak van de *Vrouwe Gouvernante*, en de bevelen der *Algemeene Staaten* te ſchikken, het welk dezen dan ook niet aarzelen deedt, om openlijk hun genoegen daar over te kennen te geeven, in eene afkondiging, waar bij zij beloofden, kost en ſchadeloos reſtitutie te zullen doen, van alles wat uit hoofde van de plaats gehad hebbende onlusten,

(*) Reſolutie van *H. H. Mog.* van dato 20 *Januarij* 1753.

ten, en ſtrijdig met de uitſpraak van H. K. H. van Hunnent wege, mogt zijn afgevorderd en betaald geworden, waar mede de zoo veele Jaaren gevoerd zijnde twisten en onéénigheden, tusſchen de Beſtuurderen en Ingezetenen van twee aan elkander grenzende en daaglijksch behoevende Gewesten, getermineerd en afgedaan waren, tot blijdſchap van alle oprechte Liefhebbers van het Vaderland.

Wij hebben onze Lezeren den oorſprong en eindelijke afloop dezes hatelijken geſchils, hier eenigſints uitgewerkt willen vermelden; *eensdeels*, om hen te doen zien, tot welk eene hoogte de onéénigheden tusſchen de beide Gewesten gerezen waren, door eene te verre gedrevene en verkeerde toepaſſing van de *Provinçiaale Souverainiteit*, aan elk der Gewesten bij de *Unie* toegekend, en welke onberekenbaare nadeelen door het zelve aan de algemeene belangen des Vaderlands werden toegebragt: en *anderdeels*, om elk die de waarheid hulde bied, te doen zien, hoe nuttig, hoe gepast de uitſpraak van H. K. H. was, om dezelve te doen eindigen; en tevens tot een bewijs van haare geſchiktheid, tot het behandelen van Regeeringszaaken. Thans eischt de order der Geſchiedenis, dat wij verſlag geeven van eenen

niet minder hatelijken en ingewikkelden twist, die reeds bij het leven van WILLEM DEN VIERDEN in *Vriesland* eenen aanvang nam, tusſchen de Leden van het *Hof van Juſtitie* ter eener, en tusſchen Z. H. en de *Staaten van Vriesland* ter andere zijde, over het gezach en de uitoeffening, der in onzen leeftijd zoo veel geruchts gemaakt hebbende *Militaire Jurisdictie*. Een twist, die even als de afgehandelde, mede eenige Jaaren aan den gang gehouden werdt, waar door het toekwam, dat de eindelijke beſlisſing voor rekening van de *Vrouwe Gouvernante* kwam, welke beſlisſing bij ons gehouden word voor de eerſte oorzaak van verwijdering tusſchen H. K. H. en het Hoogſte Gerechtshof van dat Gewest, die zich wel draa in andere Gewesten verſpreidde, en in laater Jaaren bij ſommigen als een bewijs is aangevoerd geworden, voor de ſchadelijkheid eener Stadhouderlijke Regeerwijze in het gemeen, en van de onbeperkte uitbreiding derzelve, door H. K. H. en WILLEM DEN VIJFDEN in het bijzonder; waarom het zijne nuttigheid zal hebben, dat wij, tot recht verſtand van dien twist, en de gevolgen die derzelver beſlisſing natuurlijkerwijze veroorzaakt hebben, ons eenige oogenblikken bij denzelven ophouden: wij

zul-

zullen dat doen met die vrijmoedige beſcheidenheid, welke den aart dezer belangrijke zaake, en die van deze Geſchiedenis van ons vorderd.

Het is buiten alle bedenking, één van de voornaamſte voorrechten van een Volk, wanneer het zich beroemen kan, te woonen in een Land, *waar in behoorlijke zorge gedragen wordt voor de conſervatie van het Leven en de Bezittingen der Inwooneren, door de uitoeffening van eene onzijdige Juſtitie, geadminiſtreerd en waargenomen wordende door kundige Rechtsgeleerden, die door ſtudie en ervaring geſchikt zijn, om over den aart der gepleegde misdaden, volgens gronden van het heilig Recht te vonnisſen, en voorzien met de behoorlijke macht om dezelve te ſtraffen*; zoo ook, dat de Ingezetenen niet te vreezen hebben, *om zelfs onder een Militair Rechtsgebied te vervallen, of zich ſtraffeloos blootgeſteld te zien, aan vexatien en mishandelingen, hen door losbandige Soldaten aangedaan wordende.* Zoo zeker als deze beide ſtellingen zijn, even zoo zeker is ook eene derde, die daar uit moet afgeleid worden, en hier in beſtaat; *dat het eene wezentlijke en gegronde rede van klacht voor elke Conſtitutioneele Burgerlijke Rechtbank opleverd, wanneer*

dezelve dadelijk ontzet wordt, van de uitoefening der wettig verkregene Rechterlijke macht, en dat het eene wezentlijke Plicht van deszelfs Leden is, om zich, op eene beſcheidene wijze, voor de conſervatie derzelver in de breſe te ſtellen, tegen elk, welke poogt om die macht te ondermijnen, of in onbevoegde handen over te brengen. In dit laatſte geval oordeelde zich het *Hof Provinçiaal van Vriesland* te bevinden, en dit was de waare Bron waar uit dien ingewikkelden twist ontſproot, welke ons thans te vermelden ſtaat.

Niettegenſtaande aan het voorſchr. *Hof van Juſtitie*, ſints de oprichting der Republiek, de Adminiſtratie der Civiele en Crimineele Juſtitie over alle misdaden was opgedragen, en door de Leden van hetzelve, uit krachte van herhaalde genomene Staatsbeſluiten, onafgebroken was uitgeoeffend geworden, tot in het Jaar 1748, zoo beliet zulks niet, dat op den 28 *December* van dat Jaar (zonder eenige de minſte voorafgaande kennisgeeving aan het voornoemde Gerichtshof) bij de *Staaten van Vriesland*, het navolgend beſluit genomen werdt: „ Zijnde ter Vergadering geproponeerd, of niet, „ om alle confuſie in het vervolg voorteko„ men, gearreſteerd behoort te worden, *dat alle*

„ *alle Delicten door Militaire Perſonen wor-*
„ *dende begaan, het zij dezelve gemeene of*
„ *pure Militair zijn, behoorden geſteld te wor-*
„ *den aan den Militairen Rechter, en dat gee-*
„ *ne præventie meerder plaats hadde:* is, na
„ deliberatie en ingenomen Advis en Conſide-
„ ratien van Z. D. H. goedgevonden en ver-
„ ſtaan, dat voortaan alle Delicten, het zij ge-
„ meene of anderen, door Militairen geperpe-
„ treerd, zullen ſtaan ter Cognitie van den
„ Militairen Rechter, en alle Militaire Perſo-
„ nen uit dien hoofde aan de Militaire Juſtitie
„ worden overgegeeven. En zal van den in-
„ houd dezes, door overlevering of toezen-
„ ding van Extract, kennis worden gegeven aan
„ den Hove Provinçiaal; aan de Gerechten en
„ Magiſtraaten der Grietenijen en Steden, en
„ aan het Krijgsgericht, enz." — Het laat zich zonder onze verklaring zeer gemakkelijk bevatten, dat toen dit Staatsbeſluit, door den Secretaris *van Sminia*, aan die van het Hof ter hand geſteld werdt, zulks eene onaangenaame ſenſatie bij de Leden verwekte, daar het niet te ontkennen was, dat hun Collegie door hetzelve zich eensklaps ontzet zag, van een deel van het bevorens toebetrouwd gezach, het welk hen niet zonder den invloed der Volmach-

machten ten Landsdage was toevertrouwd, en dat zij bij de aanvaarding hunner Posten, met duuren eede gezworen hadden te zullen handhaven. Geen wonder des, dat zij oogenblikkelijk het beſluit namen, om bij de *Staaten van Vriesland* zich deswegens te beklagen, en op intrekking van de genomene Reſolutie aan te dringen: doch ziende dat dezen niet zonder voorkennis van den Stadhouder, tot dien ſtap gekomen waren, en conſidereerende, dat Z. H. als zijnde het Illuſtre Hoofd van het Collegie, niet minder dan de Leden bij de zaak belang hadde; zoo oordeelden zij nodig, om denzelven door eene Misſive van dit hun voornemen kennis te geeven, en zijne tuſſchen komſte in te roepen. Nu duurde het niet lang, of eene ter zaake dienende brief werdt aan Z. H. afgezonden, die, na dezelve gelezen te hebben, begeerde, dat die van den Hove eene Commisſie uit hun midden benoemd, naar den *Haage* zenden zouden, ten einde over de zaak in verſchil, in onderhandeling te treden, waar toe zeer ſpoedig twee Leden verkoren werden, die wel ras vernamen, dat hunne zending de bedoelde uitwerking niet hebben zoude, dewijl Z. H. het beſluit der Staaten in alle opzichten aggreëerende, van oordeel was: „ dat de klach-

„ ten

„ ten van het Hof Provinçiaal onbillijk en on-
„ gegrond waren, wijl Z. H. ſints de groote
„ verandering van zaaken in 1747, niet alleen
„ was het eerſte Lid van de respective Colle-
„ gien in *Vriesland*, maar ook te gelijk het
„ Eminente Hoofd van de Militie, en Capi-
„ tein Generaal van de Unie. Dat daar uit
„ proflueerde, en het ook altoos een conſtant
„ gebruik was geweest, dat in die Provinçien,
„ waar van de Heeren Stadhouders, te gelijk
„ waren Capitein Generaal van de Unie, de
„ Militaire Perſonen, omtrent allerlei ſoorten
„ van Delicten hadden geſtaan ter Judicatuure
„ van den Militairen Rechter. Daar nu de
„ Provinçie *Vriesland*, nooit voorzien geweest
„ was met een Stadhouder, die te gelijk be-
„ kleed was geweest, met het Character van
„ Capitein Generaal van de Unie, dan alleen
„ nu ter tijd, waar in Z. H. tot die hooge
„ Waardigheid Erffelijk was aangeſteld; zoo
„ was Hoogstdezelve van begrip, dat het niet
„ meer dan billijk en redelijk was, dat van
„ nu af aan, in de Provincie *Vriesland*, ten
„ aanzien van het onderwerp in quæstie, even
„ hetzelfde recht geobſerveerd werdt, het welk
„ voormaals in andere Gewesten was gepract-
„ tiſeerd en gevolgd geworden." Met dat alles

de-

declareerde Z. H., „dat Hij niet op zijn uiter-
„ ſte recht ſtaan wilde, maar genegen was, om
„ die van het Hof genoegen te geeven; hier
„ bij voegende: dat daar hij verwacht had,
„ dat zij Commisſarisſen, uit naam van hunne
„ Zenders, eenige nadere Propoſitien zouden
„ gedaan hebben, of ten minſten geinſtrueerd
„ met zodanig eenen last, dat men de zaak
„ zou hebben kunnen afdoen, hij hun verklaa-
„ ren moest, zich in het vervolg in geene ver-
„ dere onderhandelingen te zullen inlaaten,
„ voor en aleer zulks dadelijk was geſchied."

Wij hebben onze Lezeren de waare ſtaat van dit geſchil, waar over in onzen leeftijd, (bij gelegenheid dat de *Militaire Jurisdictie* in die uitgeſtrektheid uitgeoeffend zijnde, werd afgeſchaft) zoo veel omſlags gemaakt is, met de eigene woorden, te vinden in de *Origineele Staatsſtukken* van dien tijd voorgeſteld, ten einde hen die waarheid begeeren, in ſtaat te ſtellen, over hetzelve met grond te kunnen oordeelen, en tevens wat zij te denken hebben, van de aantijgingen die ſommigen zich na het Jaar 1781, op den voorgang van eenen zich in die dagen *ſchuilhoudenden Libelſchrijver* (*) ver-

(*) Wij bedoelen, dit zeggende, de gruwelijke laste-
rin-

veroorloofd hebben, door dit geval aan te voeren, als een onbetwistbaar bewijs van de voorgeringen, welken zich, de thans genoegſaam bekend geworden ſchrijver, van het Libél AAN HET VOLK VAN NEDERLAND, naderhand in 1784 te *Amſterdam* uitgegeeven onder den Tijtel van *Bijlage tot de Vaderlandſche Hiſtorie door* WAGENAAR, veroorloofde, toen hij de Natie tot oproer en ondermijning van den vastgeſtelden Regeeringsvorm aanhitſende, de nagedachtenis van WILLEM DEN VIERDEN (ten opzichte van het geval dat wij thans behandelen,) dus onzinnig bezwadderde: „ Gij riept „ (zegt hij tegen de Natie) gij riept om een Stadhouder, „ en men gaf U WILLEM DEN VIERDEN, gelijk *Saul* den „ *Israëlieten*! En, wat? wat hebt gij daar mede gewonnen? — Heeft hij, of zijn Zoon, die ons thans on„ gelukkig maakt, U in uwe oude Rechten en Privile„ gien herſteld? Verkiest Gijlieden nu uwe eigene Re„ genten? Betaald Gijlieden minder Lasten? en word U „ nu gevraagd hoe veel en welke ſchatting en lasten „ Gijlieden wilt opbrengen? Word Ulieden nu reken„ ſchap gedaan, hoe 's Lands Geld, dat is Ulieder eigen „ geld, zweet, en arbeid word beſteed?" — Om de waare oorzaak van alle deze vraagen wel te vatten, moet men in aanmerking neemen, DAT DIT DE VOORDEELEN WAREN DIE MEN BIJ DE GRONDWETTIGE HERSTELLING VAN NEERLANDSCH STAATSWEZEN, AAN DE NATIE BELOOFDE. — Laaten wij dien Volksverleider verder hoo„ ren, vraagende: „ Weet Gijlieden wel eens op wel„ ke verbazende ſommen het onderhoud van den Stad„ houder, met zijnen naſleep U Jaarlijks komen te ſtaan?

„ Wat

gewende grenzenlooze heerschzucht van WILLEM DEN VIERDEN niet alleen; maar ook van de

„ Wat hebt Gijlieden bij de verandering gewonnen, dan
„ U eenen anderen Heer en Meester op den rugge te
„ zetten, dien het U altijd moeijelijker zijn zal uit den
„ zadel te ligten, dan Uwe vorige berijders. — En
„ (vervolgd hij) wat deed de aangeftelde Stadhouder?
„ dien lieveling des Volks, die Herfteller (God betert!)
„ der Vrijheid?" — Zie hier zijn antwoord: — „ Wel
„ wetende dat hij Ulieden door zijne Zendelingen en Crea-
„ turen had laaten bedriegen en verleiden; en de uit-
„ werkfelen vreezende van Uwe wraak, indien het mogt
„ gebeuren dat de fchillen van Ulieder oogen vielen,
„ zoo ftelde hij zijn betrouwen op de Armée, op de
„ Soldaaten. — En om dat hij zich op dezelve nog
„ niet genoeg verlaten kon, zoo lang zij door Inlanders
„ gecommandeerd werden, zoo vervulde hij onze Ar-
„ mée, onder voorwendfel van dezelve onder de nieu-
„ we Exercitie en Discipline te brengen, met Vreemde-
„ lingen, inzonderheid met Duitfchers. Heele zwer-
„ men van die haatelijke Fortuinzoekers kwamen 'er af-
„ zakken, en het was bij dien Vaderlandsgezinden Vorst
„ recommandatie genoeg, dat men maar een Vreemde-
„ ling was, om met allerleij Militaire Charges begiftigd,
„ en aan onze Vaderlanders voorgetrokken te worden.
„ Ja! men zag 'er zelfs de monteering van den Staat
„ draagen, die een Brandmerk op den rug hadden, en
„ bij andere Volken openlijk geïnfameerd en geban-
„ nen waren. — En (vervolgd dien oproerkraaijer) op
„ dat het Krijgsvolk enkel en alleen van Hem zou af-
„ han-

de *Vrouwe Gouvernante*, die, zoo als wij ſtraks zien zullen, dien ongelukkigen twist, naa verloop

„ hangen, en met niemand anders dan met Hem alleen
„ zoude te doen hebben, zoo voerde hij wederom de
„ *Militaire Jurisdictie* in, én dreef die met geweld door.
„ Hij wilde niet dulden, dat eenig Militair, als hij iets
„ misdaan, of eenige gerichtelijke zaaken, als Proçes-
„ ſen, Testamenten, of diergeilijke dingen te verrigten
„ had, door eenige andere Rechtbank zoude worden
„ geſtraft, of voor eenige andere Rechtbank zoude mo-
„ gen verſchijnen, al was het maar om getuigenis der
„ waarheid te geeven, dan enkel door en voor den
„ Krijgsraad, daar de Stadhouder Hoofd en Heer van
„ is, en Hij de Sententien laat maaken en vellen zoo
„ als Hij wil; of, naar zijn zin niet uitvallende, even
„ als de Turkſche Keizer in zijn Rijk, naar goedvinden
„ zelfs veranderd. Deeze *Militaire Jurisdictie*, (gaat
„ hij voort) is voornamelijk door Prins MAURITS be-
„ dacht, als een kragtig middel om zijn gezag in dit
„ vrije Land uittebreiden: en alle de volgende Stadhou-
„ ders door denzelfden geest gedreven, hebben tegen
„ alle de bittere klachten door Staaten van Provinciën,
„ Steden, en Gerechtshoven, ſedert het begin der vori-
„ ge Eeuw, tot nu toe, onophoudelijk tegen die ge-
„ vaarlijke nieuwigheid gedaan, dit hun geliefd middel
„ van dwinglandij, als een der dierbaarſte voorrechten
„ van het Stadhouderſchap gehandhaafd. Die 'er zich
„ tegen verzet, word aan het Hof met een zwarte kool
„ getekend, zoo als niemand meer ondervonden heeft
„ dan de Heer VAN DE CAPELLEN TOT DEN POL. Gijlie-

loop van vier Jaaren, en na dat dezelve door nader bijgekomene omſtandigheden allengs hatelijker geworden was, ingevolge de bovengemelde gedeclareerde ſentimenten des Stadhouders beſliste: terwijl even die zelfde lieden, aangaande het gedrag der *Staaten van Vriesland*, gehouden bij het neemen der ſtraks opgegeevene Reſolutie, een diep ſtilzwijgen in acht namen. Eene omſtandigheid, die op zich zelfs aangemerkt, der zodanigen handelwijze zeer

„ den begrijpt intuſſchen, mijne Landgenooten! dat het „ gevolg van die *Militaire Jurisdictie* is, dat wij tegen „ een Militair geen meerder recht kunnen verkrijgen, „ dan onze Mijn Heer de Prins ons geliefd te vergun„ nen, wat zij Ulieden ook misdaan hebben, of hoe „ veel zij Ulieden ook ſchuldig zijn." Wij hebben de moeite genomen, om dit gedeelte van het zoo evengenoemde lasterſchrift afteſchrijven, het welk den toon gaf aan het Legioen van Paskwilſchrijvers, en zoo veele anderen, welken in die dagen hunne vingers bijna lam geſchreven hebben, om de gemoederen in vuur en vlam te zetten, en voorinteneemen tegen eene Regeeringsvorm, waaronder het den Vaderlande zoo wél ging. Onder die allen bekleedde de Doopsgezinde Leeraar *F. A. van der Kemp*, eenen eerſten rang, daar hij niet minder dan 12 Boekdeelen vulde, met ſtukken over de *Militaire Jurisdictie*, die in den beginne met ongemeene graagte gelezen, doch nu in de Koffijwinkels gebezigd worden.

zeer verdacht doet worden, bij allen die der waarheid hulde bieden. Want zoo dikwils wij over die zaak dachten, vonden wij ons altoos gedrongen, om de waare oorzaak van dien twist (welke allerwegen zoo veel kwaad bloed gezet heeft) te moeten toekennen, niet aan de voorgewende Heerschzucht des Stadhouders, maar veel meer, aan het onbeschreiden en onverklaarbaar gedrag der *Vriesche Staatsleden*, toen zij, zonder eenige kennisgeeving aan het *Hof*, eene Resolutie namen, waar bij hetzelve zoo zeer geïntresseerd was. Hadden de *Staaten van Friesland*, aan die van den Hove vriendschappelijke kennis gegeeven, dat, uit hoofde van de veranderde betrekkingen, waar in de Stadhouder vóór de verandering van zaaken in 1747, ten opzichte van de Provincie *Friesland* gestaan had; en die, waar in Hij na dien tijd gesteld geworden was, en dat 'er uit dien hoofde, omtrent *de Cognitie* wegens misdaden door *Militairen* gepleegd, eenige veranderingen noodzaaklijk waren; en dat men in het vervolg, daaromtrent denzelfden voet behoorde te volgen, als in de overige Gewesten altoos was gevolgd geworden, wijl het de absurditeit zelve zijn zoude, wanneer *Friesland* in dat opzicht van allen bleef verschillen; wij twijffelen

niet, of de zaak zou eene geheel andere wending genomen hebben, en 'er zou veel onheils zijn verhoed geworden. Wanneer men de klacht der Leden van het *Hof Provinçiaal*, vergelijkt met de gronden welken door den Stadhouder werden opgegeven, dan ziet men duidelijk, dat de laatstgemelden zich geene willekeurige macht ter belaging van der Burgeren Vrijheid en Leven aanmatigde; maar alleenlijk zich van eene qualiteit bediende, waar toe hij als *Capitein Generaal van de Unie*, ten vollen gerechtigd was. Zoo ook, dat die van het *Hof*, bij het allegeeren der bewijzen voor de wettigheid van hunne bezwaren, die distinctie niet behoorlijk in acht namen, welken 'er door de verandering van zaaken in 1747, ook in dat opzicht gekomen was: dewijl zij het voornaamste bewijs ontleenden, van eene van ouds Fundamenteele wet van den 20 *November* 1663, waar bij bepaald was: „ *Dat* „ *de Raaden van het Hof Provinçiaal, alleen,* „ *en wel naarſtiglijk zouden waarneemen en* „ *bedienen, de Civile en Crimineele Juſtitie in* „ *Conformité van 's Lands Ordonnantie en* „ *'s Hofs Inſtructie;*" en welk bewijs nog nader werdt aangeklemd, met de woorden van het Nieuwe Reglement, door WILLEM DEN VIER-

VIERDEN op den 21 *December* 1748 vastgesteld en goedgekeurd, in welks 30 *Artijkel*, bij wijze van bloote navolging van de wet van 1663, gezegd was: „ *Bij het Hof van Justitie zal de* „ *volle, zoo Crimineele als Civile Justitie, als* „ *van ouds gehad hebben, worden geëxerçeerd*," woorden, welken naar ons inzien, zonder behoorlijke in acht neeming van de veranderde qualiteiten des Stadhouders in 1747, uit het oude Formulier waren overgenomen, ondanks de noodzaakelijkheid die 'er was, om dezelve door een kort Bijvoegsel, ten dien tijde in zoo verre te interpræteeren, *dat omtrent Militairen, ook in Friesland, denzelfden voet zou gehouden worden, als in de overige Gewesten.* Aan dit onachtzaam overneemen van deze woorden, in de oude wet voorkomende, had men de oorzaak van den twist dank te weeten, die eenvouwig hier op neêrkwam: *dat het Hof zich op den Letter der Wet beriep, die, wel is waar in* 1748 *niet ingetrokken was; maar die echter, uithoofde van de veranderde Relatien des Stadhouders veranderen moest, en daarom had behoren gedresseert te worden, niet* NA *de afkondiging van het Reglement, maar* VOOR *dien tijd, het welk hier juist het geval was, dewijl het betwistte Staatsbesluit, slechts weinig da-*

gen, na de afkondiging van het Reglement genomen zijnde, als eene nadere Interprætatie of Ampliatie van hetzelve beſchouwd moest worden (*): terwijl aan de zijde van den Stadhou-

(*) Men zou dit verſchil met andere woorden dus omſchrijven kunnen: *als een bewijs van een te ver gedreven Foederalisme, waar door men de algemeene belangens van het Bondgenootſchap, geheel en al afhangelijk maakte van het Provinçiaal belang.* Een gevoelen, dat al te dikwils gedreven en volgehouden werdt, tot onberekenbaare nadeelen van de dierbaarſte belangen des Vaderlands. Dat de Leden van het *Hof Provinçiaal* van die dwaaling niet vrij te kennen waren, blijkt (onzes inziens) klaar uit de volgende Pasſage, welken zij in hunne Deductie, ter wederlegging van des Stadhouders ſentiment, *ontleend van het Capitein Generaalſchap der Unie*, te kennen gaven, zeggende: *Wij moeten betuigen, bezwaarlijk te kunnen denken, dat het een gegrond Argument zoude zijn:* „ het is voormaals in andere Provinçien waar Z. H. Prædecesſeurs Stadhouders zijn geweest, en tevens bekleed met „ het hooge Character van *Capitein Generaal van de Unie*, „ zoo gebruikelijk geweest, gevolgelijk moet het nu in „ *Vriesland* ook zoo zijn." *Immers is het te bekend, dan dat het hier behoefd bewezen te worden, dat een ieder der Respective Provinçien heeft haare afzonderlijke Regeeringsvorm; en dat die respective Souverainen de Macht en Faculteit hebben, om, gelijk omtrent andere zaaken, zoo ook omtrent de Adminiſtratie der Juſtitie zodanige Reglementen te maaken, als zij verneemen met het intrest hunner Ingezetenen over een te komen.* — Moet men dit leezende, zich

houder, zoo wel als bij de Staaten geoordeeld werdt: *dat het niet alleen nuttig en noodzaaklijk was, dat in dat opzicht, éénen generaalen voet in alle de Gewesten gevolgd werde, maar daar en boven, dat zoo iets uit den aart van de zaak natuurlijk voortvloeide.*

Van hier is, onzes inziens, ook afteleiden, dat de Stadhouder, (die zich in eene menigte andere gevallen, niet minder gewichtig dan het onderhavige, zoo façiel en toegeevend betoonde,) als nu op dit ſtuk ferm was, en van geene veranderingen hooren wilde, welken aan Hem, door die van het Hof, zoo in verſcheidene Misſives, als in de daar over gehoudene Conferentien voorgeſlagen werden: en dit zoo zijnde, beſluiten wij, dat het zeer onredelijk ge-

zich niet verbazen, over het overdreven *Foederalisme*, dat in deze uitlegging van het Souverain gezag der Provinçien ligt opgeſloten, het welk, wanneer het op die wijze algemeen begrepen en gevolgd was, een eeuwige Pron van twist en verdeeldheid zou geopend hebben? Was deeze leer ſtrookende met de *Unie* die onze Voorvaderen met elkander aangingen, ten einde zulke overdrevene denkbeelden te temperen, en de bijzondere belangen der Gewesten, tot één punt te veréénigen? Wie gevoelt niet hoe nadeelig niet alleen, maar zelfs ſtrijdende met de *Unie*, dit overdreven *Foederalisme* van deze Rechtsgeleerden moest beſchouwd worden?

gehandeld is, van hen, die dit geval als een bewijs van 's Prinſen toeleg op der Burgeren Vrijheid, en de veiligheid van hun Leven en Bezittingen hebben voorgedragen. Indedaad, zoo dit zijn oogmerk geweest ware; zoo Z. H. zoo hunkerig naar de uitbreiding van zijn gezach geweest ware, als de zodanigen voorgewend hebben, de zaak zou zoo lang niet ſleepende gehouden, maar door eene alles beſlisſende uitſpraak wel ſpoedig ten einde zijn gebragt geworden, daar dezelve ten dage van zijn ontijdig afſterven, nog onafgedaan gebleven zijnde, op nieuws ter baane kwam, waar van wij de voornaamſte bijzonderheden, en de eindelijke deçiſie door de *Vrouwe Gouvernante* gedaan, nu kortelijk opgeven zullen.

Naauwlijks waren de droeve aandoeningen over het ontijdig afſterven des Erfſtadhouders, bij de *Vrouwe Gouvernante* eenigermaate gelenigd, of ook dit zoo langen tijd aanhangig verſchil, werdt van nieuws levendig, toen het *Hof Provinçiaal* op den 26 *April* 1752, aan de Heeren *Gedeputeerde Staaten van het mindergetal*, eene uitvoerige *Deductie* inleverde met ernſtig verzoek, *dat het Hun Ed. Mogenden behagen mogte, om de Reſolutie van den* 28 *December* 1748 *in te trekken, en buiten*

effect

effect te ſtellen, waar toe naar hunne gedachten, dies te meer noodzaak was, dewijl het Hof bevorens eenen misdadiger, ſchuldig aan een zwaare misdaad geapprehendeerd hebbende, als nu belet werdt om hem te ſtraffen, vermits het Krijgsgericht denzelven opeischte, wijl hij in vroeger tijd zich onder den Militairen dienst bevindende, uit denzelven was gedeſerteerd, waarom zij geweigerd hadden aan hetzelve verzoek te defereeren. Dan het baatte hen luttel: de Staaten lieten het ſtuk eenen geruimen tijd liggen, zonder deswegens eenige diſpoſitie te neemen, geduurend welken eenen anderen Militair, geſuspecteerd wordende, handdadig geweest te zijn aan eene gruwelijke moord, door de bedienden van het Hof was gevat gewórden, en welken nu, even als den voorgaanden Deſerteur, door het Krijgsgericht werdt gereclameerd, welke beide gevallen die van den *Hove* noodzaakten, om aan de *Gedeputeerde Staaten* te verzoeken, tegen den 4 *December* eenen Extraordinairen Landdag bijéén te roepen, aan welk verzoek door dezen voldaan zijnde, te dien dage eene *nadere Deductie* door het Hof werdt overgegeeven, waarin het voorheen gedaan verzoek, op nieuws herhaald, en op de intrekking van het gewraakte

Staatsbesluit ernstig werdt aangedrongen; doch met geen ander *gevolg*, dan dat de *Heeren Staaten*, reeds op den 8 daar aan volgende, *uit krachte van het gedeclareerd gevoelen van H. K. H. (welke begeerde dat de beide misdadigers aan den Militairen Rechter zouden overgeleverd worden,) het verzoek van het Hof declineerden niet alleen, door te verklaren, dat zij bij de genomene Resolutie bleven Persisteeren; maar daar te boven die van het Hof gelasten, om de beide Gevangenen aan den Militairen Rechter over te leveren*, aan welke ordre door het *Hof*, schoon niet anders dan gedwongen, op den 12 *December* daar aan volgende werdt voldaan, het welk (zoo als ligtelijk te bevatten is,) de verwijdering tusschen de twistende partijen nog grooter maakte.

Dat deze overgave van de Gevangenen, de *Gouvernante* tot genoegen was, laat zich zeer gereedelijk bevatten; maar dat Hoogstdezelve, als toen in eene Misive verklaarde, *dat zij gaarne haare gedachten wilde laaten gaan over de beste middelen om de Justitie promptelijk door den Militairen Rechter te doen administreeren*, en tevens haare geneigdheid te kennen gaf, *om in eene te houdene Conferentie, aan Gecommitteerden uit de Staaten te Commu-*

ni-

niçeeren, welke middelen daar toe zouden behoren in 't werk geſteld te worden, ten einde als dan hunne Conſideratien te verneemen: dit was eene diſpoſitie, die aan veelen onbegrijpelijk voorkwam; als die van oordeel waren, *dat dit het paard agter den wagen geſpannen was, dewijl door de overgifte der Gevangenen, de zaak reeds beſlist was,* zoo ook, *dat het houden van zulk eene Conferentie, en het opgeeven van middelen om de zaak in verſchil daar door op eene minnelijke wijze uit den weg te ruimen,* VOOR *de overgaave der Gevangenen, en niet* NA *dezelve had behoren te geſchieden.* Dan, het zij daar mede gelegen zoo het wil, vast gaat het, dat de *Gouvernante* dien weg, en geene andere verkoos te bewandelen, benoemende ten dien einde, vier Heeren, te weeten *van Aijlva, S. G. J. van Burmania Rengers, Bouricius,* en *E. S. van Burmania,* welken zich dien last laatende welgevallen, wel draa met H. K. H. in Conferentie traden, om het hangende verſchil, ware het mogelijk, ſpoedig te vereffenen, ten welken einde nodig geoordeeld werd bij de Staaten, om hen tot dat einde van eene behoorlijke *Inſtructie* te voorzien, waar naa zij zich in het volvoeren van dien taak zouden kunnen gedragen: en tevens,

om

om op te geeven, *aan welke misdaaden zich de Militairen mogten ſchuldig gemaakt hebben, die als nog door den Militairen Rechter ongeſtraft zouden gelaten zijn, zoo als de Staaten in algemeene bewoordingen zich hadden gelieven uit te drukken?*

Het kwam ons altoos, zoo dikwijls wij deze zaak in overweging namen, hoogstwaarſchijnlijk, zoo niet onbetwistbaar zeker voor, dat deze voorſlag van de *Vrouwe Gouvernante*, tot een tastbaar bewijs verſtrekte, van de ſtuiting die zij zelfs gevoelde, omtrent het geene zij aan de *Raaden van den Hove* op eenen gebiedenden toon, aangaande de overlevering der beide Gevangenen, aan het *Militaire Krijgsgericht* bevolen had: en dat zij daar door een blijk gaf, niet ongezind te zijn, om deswegens in Conferentie te treden, met eene Staatscommisſie, gecompoſeerd uit Afgevaardigden van de *vier Quartieren* der Provinçie, te weeten: *Oostergoo*, *Westergoo*, *Zevenwouden*, en de *Steden*, ten einde daar in verandering te maaken, en alle redenen tot billijke klachten uit den weg te ruimen, zoo over de oegezondene Misſive, als over de daar bij gegevene order tot uitlevering. En dit zoo zijnde, wie moet zich dan met ons niet beklagen, wanneer hij

hij verneemt, dat het niet gelukken van dat heilzaam oogmerk, alleen moest toegeſchreven worden aan de hooggaande verdeeldheid, welke reeds te dien tijde aanwezig was onder de Staatsleden, en zich duidelijk bemerken liet, in het twisten en harrewarren over de *Inſtructie*, die, ingevolge de begeerte der Staaten, aan de door de *Gouvernante* benoemde *Gecommitteerden* voor hun vertrek naar den *Haage* moest ter hand geſteld worden? Een ſtuk dat allerwegen de kennelijkſte bewijzen opleverd, hoe zeer de denkbeelden bij de meerderheid der Staatsleden over het betwiste onderwerp, ſints den 28 *December* 1748 veranderd waren, daar het met volle recht een Antidotaal van de Reſolutie van dien dag verdient genoemd te worden, geene andere ſtrekking hebbende dan om deszelfs ſchadelijkheid te betogen. Dat wij, dus ſpreekende, niet meer dan de waarheid zeggen, zal best blijken uit den ſommieren inhoud van de geprojecteerde *Inſtructie* zelve, waar in te leezen ſtond: (*) „ Dat zij Gecommitteer-

„ den

(*) Wij oordeelen dit hier dies te nuttiger en noodzaaklijker, om te doen zien, *dat de Staatsleden al mede het Paard agter den wagen ſpanden*, toen zij, na het neemen der meergemelde Reſolutie, met zoo veele bezwaren voor

den

„ den aan H. K. H. moesten voorſtellen, hoe
„ men in *Vriesland* van ouds het geluk geno-
„ ten had, van te profiteeren van eene Ádmi-
„ niſtratie van de Crimineele Juſtitie, niet ver-
„ deeld in Diſtricten, maar alleen en privative
„ gedemandeerd aan een hoog Hof van Juſti-
„ tie, waar door alle Conflict van Juſtitie was
„ weggenomen, en veroorzaakte, dat de De-
„ licten en Delinquanten, veel prompter ont-
„ dekt en geſtraft konden worden dan in an-
„ dere Landen, in welken de Crimineele Ju-
„ ſtitie verdeeld was, en verſcheidene Recht-
„ banken geſpannen werden. En geen won-
„ der, terwijl het Hof alleen met die macht
„ bekleed, zeer ontzachlijk was geworden, en
„ alomme aangezien, als eene veilige beſchut-
„ ting tegen alle overlast, die hen door Boos-
„ doenders mogt worden aangedaan; waar van
„ het geval was, dat alle Ingezetenen boven
„ het ontzag, nog eene bijzondere genegen-
„ heid voor het *Hof Provinciaal* hadden, vol-
„ vaardig, om hetzelve in het opſpeuren, ap-
„ præhendeeren, en ſtraffen der Boosdoenders
„ behulpzaam te zijn." Waar op zij ten breed-
ſten

den dag kwamen, en dezelve wilden vernietigd hebben, toen het te laat was om met vrugt geopperd te worden.

ſten uitweiden over de uitmuntende inrichtingen die deswegens in *Vriesland*, ſints de oudſte tijden in acht genomen waren geworden. Voorts moesten zij de *Vrouwe Gouvernante* voorſtellen: „ dat de Staaten van begrip waren, dat „ de Militaire ordre, eene particuliere distinc„ tie verdiende, als uitmaakende een afgezon„ derd Lichaam, wel voorzien van Wetten, „ aan den eenen kant magtig om eene verza„ meling van diverſe Naturellen en Landaard, „ die tot het Soldaatſchap uit armoede den „ toevlugt neemen, te beteugelen; maar ook „ aan de andere zijde in ſtaat, om braave en „ edelmoedige lieden van Ambitie gelegenheid „ te geeven, om onder het genot der Militai„ re voorrechten, te meer te ſtaan naar de „ waare dapperheid, en, door hun leven ten „ dienſte van Vrijheid en Godsdienst in geva„ ren bloot te ſtellen, den hoogſten trap van „ eere te beklimmen; en dat om die reden wel „ zou behoren te gaudeeren, van het voor„ recht, om door huns gelijken geoordeeld te „ worden, het welk bij alle Volken als eene „ eere werdt gerekend, en in veele Rijken nopens „ Perſonen van diſtinctie plaats vondt: hoewel „ voor het meerder deel bepaald, zodanig, dat de „ algemeene rust daar door niet benadeeld of ge-

„ ſtoord

„ ſtoord werdt, waar toe een algemeene Rechts-
„ bank het meeste contribueerde: om welke rede
„ ook het Hof tot den 28 *December* 1748 het
„ recht had behouden, om in gemeene Delic-
„ ten over Militairen te jugeeren, ingevalle de
„ Delinquanten door den Civilen Rechter wa-
„ ren geapprehendeerd."

Zij moesten al verder te kennen geeven:
„ Dat *Hun Ed. Mog.* die Reſolutie wel aan-
„ zagen als nuttig en dienſtig, om daar door
„ als door een bijzonder Privilegie, het Mili-
„ taire wezen te distingueeren en te honoree-
„ ren; maar bij nadere overweging moesten
„ zij bekennen, dat niet wel in te voeren was
„ in die volle uitgeſtrektheid, als de korte in-
„ houd der Reſolutie ſcheen mede te brengen;
„ ten ware men een gevoelig nadeel aan de
„ geruste inwooning der Ingezetenen wilde
„ veroorzaaken. Het welk te ſenſibeler werdt,
„ naar maate de Reſolutie geëxtendeerd werdt,
„ tot de geenen die nooit geënrolleerd nog in
„ 's Lands dienst waren aangenomen, dewijl
„ den Militairen Rechter ontbloot was, van
„ veele middelen ter ontdekking van Misda-
„ digers: en het daar en boven bekend was,
„ dat de particuliere Ingezetenen, uit ontzag
„ en eerbied voor den Hove, altoos gewillig

„ be-

„ bevonden waren om de Delicten aan te bren-
„ gen; het welk zij integendeel, als geene re-
„ latie hebbende tot den Militairen Rechter,
„ nalaten zouden. — Het was ook onweder-
„ ſpreeklijk, dat de Gerechten in de Grieta-
„ nijën en Steden, die zoo gaarne het Hof als
„ hunnen opperſten Rechter erkenden, en aan
„ het zelve alle liefde en hoogachting bewij-
„ zen wilden, in geenen deele aan het Krijgs-
„ gericht zouden willen reſponſabel zijn? Niet
„ minder zeker was het ook, dat het gezach
„ van den Militairen Rechter te bepaald, en
„ van geen de minſte kracht was omtrent par-
„ ticuliere Perſonen: waar uit volgde, dat zij
„ niet konden genoodzaakt worden, tot het
„ geeven van getuigenisſen tegen Militaire Ge-
„ vangenen of Beſchuldigden, zoo dat het
„ bewijs zou ontbreken, ſchoon de zaak be-
„ wijsbaar ware. De Militaire Rechter kon
„ ook geene behoorlijke Correſpondentie heb-
„ ben, in plaatſen daar geen Guarniſoen lag,
„ en alwaar de misdaaden echter werden ge-
„ pleegd, vermits hem de benodigde Aanbren-
„ gers en Spionnen ontbraken, enz. waar uit
„ noodzaaklijk moest volgen, dat Hij buiten
„ ſtaat, was om de Crimineele Juſtitie naar ver-
„ eisch te Adminiſtreeren, het welk gevolge-

„ lijk veele Delicten door Militairen gepleegd,
„ zou doen ongeſtraft blijven, waar door de
„ goede Ingezetenen aan allerhande vexatien
„ en overlast van Losbandige Soldaten zouden
„ bloot ſtaan, vooral nu, daar het hooge Hof
„ van Juſtitie zich in het vervolg onthouden
„ zou, om eenige ontdekkingen aan het Krijgs-
„ gericht te communiçeeren, betrekkelijk dat
„ gedeelte van de Crimineele Juſtitie, het welk
„ aan het Hof ontnomen was, en waar toe
„ hetzelve echter privativelijk was bevoegd
„ verklaard, bij de fundamenteele Reſolutie
„ van het jaar 1663, nader bevestigd bij het
„ Reglement van den jaare 1748.

De Gecommitteerden moesten voorders aan H. K. H. te kennen geeven: „ dat de *Staaten* „ *van Vriesland*, alle de bovenſtaande redenen „ van bezwaar bevorens, in de beide Deduc- „ tien van het Hof vervat, in ſerieuſe over- „ weging hadden genomen, en als nu vrees- „ den, dat deze oprichting van een *Imperio in* „ *Imperio*, in plaats van Confuſie weg te nee- „ men, integendeel, bij continuatie onlusten „ baaren zoude, waarom zij wel gewenscht „ hadden, dat alle die zwarigheden *vóór het* „ *neemen van de Reſolutie van den* 28 *Decem-* „ *ber waren overwogen geworden*, wanneer

„ mo-

„ mogelijk veele onvoegſaamheden zouden zijn
„ voorgekomen."

Met dit alles, de Reſolutie was nu aanwezig: en daarom moesten de Gecommitteerden verklaren: „ dat de Staaten zich verplicht vonden, met H. K. H. in overweging te neemen, en te overleggen, op welk eene wijze „ best, en meest overeenkomende met de merites van het Militaire Corps, voor de algemeene rust en veiligheid zoude kunnen worden gezorgd, en aan de Reſolutie zodanig „ eene Explicatie gegeven, als ter bevoorderring van dat alſints heilzaam oogmerk zoude „ kunnen ſtrekken. — Zij moesten ernſtig verzoeken, dat H. K. H. de bijgebragte redenen, benevens den inhoud der beide Deductien van het Hof (welken zij Copielijk „ moesten overleveren) nader geliefde te pondereeren, en een weinig afteſtaan van het „ Recht, voor de Militie bij meergemelde Reſolutie bekomen, enz. Eindelijk moesten „ zij inſteeren, dat de *Vrouwe Gouvernante* bij „ wijze van Modificatie, van het genomen „ Staatsbeſluit van den 28 *December* 1748, de „ navolgende bepalingen geliefde te tolereeren: 1. *Dat alle Exçesſen door Militairen „ begaan in hunne Functien, buiten alle be-*

„ *denkelijkheid behoorden tot den Militairen*
„ *Rechter.* 2. *Dat alle Delicten door Mili-*
„ *tairen, aan Militairen en hunne Goederen*
„ *gepleegd, mede zullen privative ſtaan ter*
„ *Judicatuure van de Militaire Rechtbank.*
„ 3. *Dat de gemeene Misdaden door Militai-*
„ *ren bedreven wordende, tegens particuliere*
„ *Ingezetenen en derzelver Goederen, als van*
„ *ouds, bij præventie zullen worden geſtraft*
„ *door het Hof Provinçiaal, zoo de daader*
„ *door den Civilen Rechter was gevat: doch*
„ *door den Militairen Rechter, zoo den daa-*
„ *der door de Militie wds geappræhendeerd.*
„ 4. *Dat voor Militaire Perſonen alleen gere-*
„ *kend zouden worden, de Offiçieren en Ge-*
„ *meenen, dadelijk dienst doende, en op de*
„ *Rolle bekend ſtaande.* 5. *Dat voortaan het*
„ *Character van Militair zich niet uitſtrekken*
„ *zou tot hunne Vrouwen, Kinderen, en Dome-*
„ *ſtiken, niet op de Rolle ſtaande, maar dat*
„ *dezen als particulieren zijnde, tot de Judi-*
„ *catuure van het Hof zouden behoren.* 6. *Dat*
„ *het Militair Character çesſeeren zou, met*
„ *den dag, dat de Perſoon van den Dienst en*
„ *Eed ontſlagen werdt.* 7. *Dat een Deſerteur,*
„ *ten minſten drie Maanden naa de Deſertie*
„ *zijn Militair Character verliezen zou, en*
„ *mits-*

„ *mitsdien het ſtraffen zijner Delicten komen*
„ *ter Judicatuure van den Hove: zoo noch-*
„ *thans, dat de ſtraffe wegens Deſertie ver-*
„ *bleve aan den Militairen Rechter; en dat*
„ *zodanig Perſoon, om een gemeen Delict naa*
„ *zijne Deſertie begaan, geapprehendeerd wor-*
„ *dende, zonder uitſtel aan den Militairen*
„ *Rechter zou moeten worden overgege-*
„ *ven.*" (*)

Op deze wijze vermeenden de ſtellers van deze *Inſtructie*, het verſchil vereffend tè krijgen! De groote zaak waar op het nu aankwam was, of de *Staaten van Vriesland*, daar mede zouden inſtemmen? dan, het tegendeel bleek wel draa, toen het ſtuk bij de bijzondere Vergaderingen der Quartieren in deliberatie gelegd werdt, bij welke gelegenheid nieuwe bronnen

(*) Opmerking verdient het, dat de Stellers van deze *Inſtructie*, geen enkel woord gewaagden *ter wederlegging van het gevoelen des Stadhouders*, die (zoo als wij gezien hebben) van begrip was, *dat Hij als Capitein Generaal van de Unie*, en niet als blotelijk *Stadhouder van Vriesland* handelde, toen hij, zijne toeſtemming tot het betwiste Staatsbeſluit verleende. 'Er zijn 'er die daarom van gedachten zijn, dat zoo iets veel nuttiger zou geweest zijn, dan het ophaalen van zoo veele bedenkingen, die reeds in voorgaande Memorien te vinden waren.

nen van twist en verdeeldheid geopend werden. De één *keurde de Inſtructie goed, als noodzaaklijk ter conſervatie van de Burgerlijke Vrijheid;* terwijl den ander *dezelve verwierp als ſtrijdende met een 'bevorens vrijwillig en wettig genomen Staatsbeſluit, en ſtrekkende tot ondermijning van de Rechten des Erfſtadhouders.* Het gelust ons niet over die twisten hier verder uittewijden: genoeg is het te zeggen, dat na het vergeefsch beproeven van alle mogelijke middelen, geen eenparigheid kon bemerkt worden, dewijl die van *Oostergoo* en de *Zevenwouden*, zich voor het eerstgenoemde; en daarentegen die van *Westergoo* en *de Steden*, zich voor het tweede gevoelen verklaarden; door welk *ſteeken der ſtemmen*, volgens den vorm van Regeering, niet alleen geen Concluſie kon opgemaakt worden, maar waar door de beide partijen ook verplicht werden, om het verſchil ter kennisſe van de *Vrouwe Gouvernante* te brengen, en van Hoogstdezelve, in qualiteit als Moeder en Voogdesſe over den nog minderjarigen Erfſtadhouder, de beſlisſing te verzoeken.

Nu duurde het niet lang, of eene Misſiye van de Staaten, ter bereiking van dat oogmerk, werdt benevens de *Concept-Inſtructie* op den

30 *December* 1752 aan H. K. H. afgezonden, welke deze ſtukken ingezien hebbende, niet in gebreke bleef, om reeds op den 13 *Januarij* 1753 aan dat verzoek te voldoen, door in ſubſtantie te reſcribeeren: „ Dat vermeende reeds „ bevorens (raakende de geopperde zwarighe- „ den omtrent de eenvoudige exeçutie van de „ Reſolutie der Staaten, genomen op den 28 „ *December* 1748, en de middelen om dezel- „ ven weg te neemen,) haare intentie zoo klaar „ had uitgedrukt, dat 'er geen materie tot dis- „ crepeerende Sentimenten en Advijſen, tus- „ ſchen de bijzondere Kamers had kunnen over- „ blijven, veel min over den voet, waarop de „ Commisſie ter dier zaake aan H. K. H. zou „ dienen gedeçerneerd te worden.

„ Dat Hoogstdezelve, na dat vernomen had, „ dat de uitkomst niet beantwoord had aan de „ verwachting, zoodanig, dat de Advijſen van „ *Oostergoo* en de *Zevenwouden*, ter eener; en „ van *Westergoo* en *de Steden* ter anderer zij- „ de, over de geprojecteerde Inſtructie voor „ de Commisſie, tegen den anderen waren „ ſtrijdig geweest, en die discrepeerende Sen- „ timenten, bij de Vier Kwartieren niet had- „ den kunnen worden geconſolideerd, maar „ *Hun Ed. Mog.* genoodzaakt waren gewor-

„ den, de uitſpraak daar over van H. K. H. te
„ verzoeken, ten einde haare gedachten deswe-
„ gens te uiten, en alle twijffélingen weg te
„ neemen: zij dienſtig en nodig had geoordeeld
„ aan *Hun Ed. Mog.* te declareeren: *dat zich*
„ *zoude houden aan Hun Ed. Mog. Reſolutie*
„ *van den* 28 *December* 1748, *eenparig, en*
„ *met overleg van wijlen Z. D. H. haren Ge-*
„ *maal genomen; en dat zij* UIT DIEN HOOFDE,
„ *alleen de Heeren Gecommitteerden van Hun*
„ *Ed. Mog. zoude afwachten, om met dezelven*
„ *in overleg te treden, over de bekwaamſte mid-*
„ *delen, die zouden kunnen dienen tot beter*
„ *Executie van de voorſchreven Reſolutie der*
„ *Staaten van den* 28 *December* 1748, *tot in*
„ *ſtaatſtelling van den Militairen Rechter, tot*
„ *ontdekking, naſporing, overtuiging, en ſtraf-*
„ *oeffening van alle misdaden, die door Militai-*
„ *ren zouden mogen worden gepleegd: ten wel-*
„ *ken einde zij gaarne zou aanhoren, de Con-*
„ *ſideratien die door de voorn. Gecommitteer-*
„ *den zouden worden aan de hand gegeeven;*
„ *terwijl H. K. H. van haaren kant,* (gelijk
„ reeds had aangenomen) *niet zou ſtil ſtaan,*
„ *om zich daaromtrent ingelijks te bekwamen.*
„ Door deze nadere eluçidatie, vermeende de
„ *Vrouwe Gouvernante*, dat ten eenenmaale

„ wa-

„ waren weggenomen de bedenkingen die bij
„ de Kwartieren *Oostergoo* en *Zevenwouden*
„ geopperd waren, even of het nodig was,
„ dat 'er in de Reſolutie zelve, eenige altera-
„ tiën zouden dienen gemaakt te worden: en
„ het was op die gronden, dat Hoogstdezelve
„ geoordeeld had, zich voor de Advijſen van
„ *Westergoo* en *de Steden* te moeten verklaa-
„ ren, en de zaak overeenkomſtig derzelver
„ begrip te moeten deçideeren.

„ Ondertusſchen kon H. K. H. niet verber-
„ gen, dat aan Hoogstdezelve niets onverwag-
„ ter was voorgekomen, als in de bovenge-
„ melde *Concept-Inſtructie*, te vinden, *eene ge-*
„ *noegzaame Apologie van een ſtuk, zoo wel*
„ *als van de Autheurs van dien, waar bij de*
„ *Hoogheid en Legislative Macht van de Staa-*
„ *ten van Vriesland werdt aangetast, en dat*
„ *men daarenboven nog had beſtaan, om dat*
„ *ſtuk door den druk gemeen te maaken: een*
„ *bedrijf, het welk de attentie van de Staaten*
„ *en niet min van H. K. H. die verplicht en*
„ *gehouden was, de Hoogheid van Hun Ed.*
„ *Mog. te handhaven, ten uiterſten was meri-*
„ *teerende.*"

Dit deels beſlisſend, deels beſtraffend ſchrij-

ven, (ſtrekkende aan den eenen kant, om hen te doen zien, hoe ongerijmd het aan de *Vrouwe Gouvernante* voorkwam, zoo veele zwarigheden te hooren opperen, tegen een Staatsbeſluit, dat men bevorens zoo nuttig en noodzaaklijk keurde: en waar bij zij, aan den anderen kant, duidelijk bemerken deedt, hoe beledigend zij het ontijdig publiek maaken van dien twist voor de Staaten zelve beſchouwde,) maakte eenen verbazenden indruk op de gemoederen der Vrieſche Staatsleden, die met ter zijde ſtelling van alle verdere bedenkingen, het beſluit namen: „ dat de Heeren Gecommitteerden „ zich naar *den Haage* zouden hebben te be„ geven, om met H. K. H. ingevolge den in„ houd van haare Misſive in Conferentie te „ treden, ten einde de zaak in dien ſtaat te „ brengen, dat dezelve na bekomen Rapport, „ zoo veel mogelijk tot genoegen van H. K. „ H. en tot welwezen van de Juſtitie, ten ein„ de konde worden gebragt; en vervolgens „ aan te hooren zodanige voorſlagen, als „ door H. K. H. aan hen Heeren Gecom„ mitteerden zouden worden gedaan, ten einde „ het Krijgsgericht te krachtdadiger in ſtaat te „ ſtellen, om prompte Juſtitie te kunnen uit-

„ oef-

„ oeffenen. Zijnde *Hun Ed. Mog.* van ge-
„ dachten, dat tot voorkoming van alle incon-
„ venienten, in dezen op denzelfden voet be-
„ hoorde gehandeld te worden, als bij eene
„ vorige Reſolutie van den 17 *Augustus* 1746,
„ omtrent de Zwitſers zeer wel was geſta-
„ tueerd (*): en dat ten opzichte van het
„ hooren van Getuigen, reçiproquelijk geſta-
„ tueerd zoude kunnen worden, zoo wel te-
„ gen

(*) Bij de in den Text bedoelde Reſolutie, omtrent de Zwitſerſche Regimenten (bij welken het *zoogenaamde Standrecht* in gebruik was) werdt vastgeſteld: „ dat van „ de gebruikelijke wijze om Crimineele Delinquanten te „ appræhendeeren, en daar omtrent Informatien over te „ zenden, niet zal worden afgegaan; maar dat de Mis-„ dadigers op ordre van het Hof geappræhendeerd, of „ door de Nederrechters aan hetzelve overgezonden, „ aan den Zwitſerſchen Krijgsraad, of den Commandee-„ renden Offiçier van het Corps, op derzelver requi-„ ſitie, te gelijk met de genomene Informatien zou-„ den worden overgeleverd, om door dezelven gevon-„ nisd te worden." Eene Reſolutie, die niets anders was, dan eene nadere Interprætatie van het *Reglement van den Jaare* 1706, en der *Capitulatie van den Jaare* 1714, en het *Tractaat van de Unie*, door de gezamentlijke Bondgenoten geapprobeerd, en wel om rede, *dat de Zwitſerſche Militie in dienst van den Staat hunne eigene Juſtitie hadt.*

„ gen de Burgers als Militairen, om te moe-
„ ten compareeren op Citatiën van den Com-
„ petenten Rechter, en zulks op de Pœnali-
„ teiten als daar tegens bij 's Lands Ordon-
„ nantie waren geſtatueerd."

Verbazende verandering van denkwijze, in zulk eenen korten tijd, bij de Leden dezer Vergadering, over een en hetzelfde onderwerp, alleen veroorzaakt door het ſchrijven des hier boven gemelden briefs! Hoe wenſchelijk ware het niet, dat men deze blijken van inſchikkelijkheid reeds vroeger had aan den dag gelegd! Hoe veel twist en onéénigheid ware als dan niet vermijd geworden! Hoe dit zij, de Gecommitteerden zich ſpoedig naar *den Haage* begeven hebbende, zoo duurde het niet langer dan tot in het begin van *Julij*, dat zij van het verhandelde een ſchriftelijk Rapport aan de *Staaten van Vriesland* overhandigden, het welk goedgekeurd zijnde, wel draa in deze navolgende Reſolutie werdt geconverteerd: „ Is
„ na Deliberatie goedgevonden en verſtaan,
„ dat aan den Militairen Rechter bij continua-
„ tie zal worden vrijgelaaten, de faculteit, om
„ Militaire Delinquanten, de geheele Provin-
„ çie door te doen appræhendeeren; en dat
„ dien onverminderd, en voor het overige tot

„ be-

„ beter executie van de Reſolutie van den 28
„ *December* 1748, en tot naauwkeuriger ont-
„ dekking, proſequeering, en ſtrafoeffening der
„ Delicten, ten dezen van Explicatie zal wor-
„ den gemaakt, de Reſolutie den 17 *Augus-*
„ *tus* 1746 omtrent de Zwitſers genomen; en
„ dat mitsdien door het Hof, zoo wel als door
„ de Nederrechters, op het doen appræhendee-
„ ren van alle Delinquanten zonder onder-
„ ſcheid, het zij het Burgerlijke, het zij het
„ Militaire Perſonen zijn, en het neemen van
„ Informatien dienaangaande, egaal en naar be-
„ horen zal worden gevigileerd. Des, dat de
„ Misdadigers, op ordre van het Hof geap-
„ præhendeerd, of door de Nederrechters aan
„ het Hof overgezonden, bevonden wordende
„ Militaire Perſonen te zijn, te gelijk met de
„ genomene Informatien; en zoo de Delinquan-
„ ten mogten geaufugieerd (voortvluchtig)
„ zijn, niet te min de Informatien aan den Mi-
„ litairen Rechter, op requiſitie, en ſchoon
„ niet gerequireerd, bij denunçiatie tot afha-
„ ling zullen worden overgegeeven, om tegens
„ denzelven, bij den Militairen Rechter ver-
„ der geproçedeerd en gevonnisd te worden,
„ zoo als zal worden bevonden te behoren."
„ En dat wijders, ter bevoordering van het

„ voor-

„ voorſchreve Salutaire oogmerk, en van de „ Juſtitie in het generaal, bij eene Publicatie „ zal worden geſtatueerd en geordonneerd, dat „ alle Burgerlijke, of buiten Militairen dienst „ zijnde Perſonen, voor den Militairen Rech- „ ter, zoo wel in het Civile als Crimineele, „ geçiteerd wordende, om getuigenis der waar- „ heid te geeven voor den Militairen Rech- „ ter, ten dien einde zullen hebben te com- „ pareeren, en, daartoe onwillig zijnde, door „ den Rechter, waar onder zij behoren, *Re-* „ *mediis Prætoriis* zullen geconſtringeerd wor- „ den. — Terwijl gelijke voorzieninge door „ H. K. H. zal worden gedaan, omtrent de „ Militaire Perſonen, wanneer dezelven voor „ den Civilen Rechter, tot het geeven van „ getuigenisſe der waarheid, zoo in het Civi- „ le, als in het Crimineele zullen gedagvaard „ worden."

Op deze (naar ons inzien) alleſints inſchikkelijke, en ter handhaving van de publieke veiligheid gepaste wijze, werdt eindelijk dezen voorverhaalden langduurigen en ingewikkelden twist, tusſchen het *Hof van Juſtitie* ter eener, de *Staaten van Vriesland*, en wijlen *den Erfſtadhouder* ter anderer zijde, ontſtaan, na vier Jaaren lang levendig te zijn gehouden, door de

te

te hulp geroepen deçiſie der *Vrouwe Gouvernante*, finaal getermineerd en afgedaan! Eene uitſpraak, die aan de eene zijde wel tot genoegen ſtrekte van alle welmeenenden in den Lande, welken de gevoerde twisten als overdreven, en hoogstnadeelig voor de algemeene belangen des Vaderlands beſchouwd hadden; maar die aan den anderen kant, bij veelen niet toereikend was, om den nadeeligen indruk die dezelve in hunne zielen te wege gebragt had, weg te neemen. De ingeleverde *Deductien van het Hof*, en bijzonder de *Inſtructie voor de Gecommitteerden* bij de *Staaten* ontworpen, (waar van wij den inhoud opgegeeven hebben) gaven aan elk die gewoon is uit eigen oogen te zien, ten duidelijkſten te kennen, dat de oude zaaden van ongenoegen, tegen eene Staats- en Stadhouderlijke Regeerwijze, in den Jaare 1747 in *Vriesland* niet uitgerooid of verſtikt geworden, maar aanwezig gebleven waren: dat zij ontkiemd zijnde, al kort na dat tijdſtip (*), ſints

(*) Wij bedoelen dit zeggende, het *Uitgewerkt Advis*, het welk ten Jaare 1747, door één der Leden, ter Staatsvergadering van *Vriesland* werdt voorgedragen, bij gelegenheid dat 'er zou geraadpleegd worden, over het voorſtel van de Hollandſche Ridderſchap, om de *Stad-*

ſinrs dien tijd in dat Gewest een aanmerkelijk nieuwen groei en wasdom gekregen hadden, in zoo verre zelfs, dat zij alrede de rampzaligſte vruchten begonden te vertoonen, zichtbaar in de breedſpraakige en onvoegzame opgave

Stadhouderlijke Waardigheid Erffelijk te verklaren in de Mannelijke en Vrouwelijke Linien van WILLEM DEN VIERDEN. Wij hebben in het *Eerſte Deel dezer Geſchiedenis*, Bladz. 284–304, dat ſtuk onder het oog van onze Lezeren gebragt, en raaden hen, hetzelve van nieuws in te zien, om over ons gezegde in den Text met grond te kunnen oordeelen. Hoe zeer dien Adviſeur, bij den aanvang van dat ſtuk zich wilde doen begroeten, als meende hij het wél met den Stadhouder; zoo leerde het einde maar al te duidelijk, dat hij eene wrok in zijne ziel koesterde, tegen de pas volvoerde verandering van zaaken. Reeds toen ontkiemden zich de zaaden, die wij hier boven bedoelen; *en wanneer men de Deductien van het Hof*, en de *Concept-Inſtructie der Heeren Staaten van het Mindergetal*, met dat Advis vergelijkt, dan ziet men duidelijk, dat die zaaden reeds voor het afſterven van WILLEM DEN VIERDEN, en ſtaande het voeren van deze twist over de *Militaire Jurisductie*, eenen aanmerkelijken wasdom verkregen hadden. Wij kunnen ons daarom met de zodanigen zeer wel veréénigen, die van gedachten zijn, dat de *Deductien*, en de *Inſtructie* uit even dezelfde Bron voortkwamen, als waar uit dien *Adviſeur* ten Jaare 1747 geſchept had, en tevens tot bewijzen ſtrekten, voor den nadeeligen indruk, welken dat Advis bij veelen had nagelaaten.

gave van de *uitmuntende Administratie van de Justitie, door het Hof van Vriesland;* en het uitvoerig overdreven schetsen, *van de bange vreeze die de harten der Stelleren vervulde, wegens het gevaar dat zij voor de veiligheid van het Leven en de Bezittingen der Ingezetenen vreesden, wanneer der Staaten Resolutie bleef effect forteeren, het welk niets anders dan de nadeeligste gevolgen in andere Gewesten veroorzaken moest.* Daar wij op deze wijze over die zaak en derzelver gevolgen denken, geloven wij de bal niet geheel mis te slaan, wanneer wij aan deze denk- en handelwijze, de oorzaak toekennen van die oneenigheden, die zich bij de Plaatselijke Bestuuren, reeds in dien tijd hier en daar begonden te vertoonen, vooral wanneer 'er zaaken op het tapijt kwamen, welken eene strekking hadden, om de vastgestelde Regeerwijze te consolideeren, door schikkingen te beramen, dat in dezelve bij het afsterven der *Vrouwe Gouvernante*, staande de minderjarigheid des Jongen Erfstadhouders, geene verwarringen of veranderingen plaats hadden, zoo als wij in het vervolg gelegenheid vinden zullen, door de onwraakbaarste bewijzen te staaven. Intusschen kon dit alles niet dan hoogst onaangenaam zijn aan de *Vrouwe Gou-*

vernante, vooral, wanneer men de moeijelijkheden van haare gewichtige posten en betrekkingen in aanmerking neemt, en als zeker ſtelt, dat het oogmerk van dat alles, voor haar uitneemend verſtand en welwikkend oordeel niet verborgen bleef, 't welk haar dies te ſterker moet getroffen hebben, daar zij in verſcheidene gevallen zichtbaar aan den dag lag, dat zij omtrent de belangens van deze Republiek, haar aangenomen Vaderland, en van deszelfs Ingezetenen, (althans voor *zoo* verre het in haare magt ſtond) verre was van onverſchillig te zijn, veel min om dezelve te benadeelen. Laaten wij dit beſtaan dier Vorſtinne, zoo zichtbaar in veele gevallen, (alvorens de zoo even bedoelde oneénigheden te vermelden) door het aanſtippen van eenige daadzaaken, *eenigſints* nader ontwikkelen.

En dan valt al aanſtonds in 't oog, het groot aanbelang dat H. K. H. op het voetſpoor van wijlen haaren afgeſtorvenen Gemaal toonde te ſtellen, in alles wat dienen kon tot een gewenscht herſtel der kwijnende *Fabrieken*. Uit het geene wij belangende dat onderwerp, in het voorgaande Boek (Bladz. 298—302) gezegd hebben, weeten wij, dat te dien tijde ter bevoordering van de *Vaderlandſche Fa-*

Fabrieken, ook onder anderen door WILLEM DEN VIERDEN beſloten was, niet alleen *om voortaan zich zelven, en allen die tot zijn Huis en Hofhouding behoorden, in geene andere dan Vaderlandſche Stoffen te zullen kleden*; maar ook, *dat Hij de Staaten van Holland op de ernſtigſte wijze verzocht, om voor zoo veel in hen was, hem Stadhouder daar in na te volgen.* Een voorſtel, dat toen wel dra gevolgd werd door het *Staatsgewijze* afkondigen eener *Publicatie* daar toe ſtrekkende, welks inhoud wij bij die gelegenheid hebbende opgegeeven, thans niet herhalen zullen. Zou men nu na dat ſtuk gelezen, en de Pœnaliteiten tegen de overtreders daar bij vastgeſteld, in aanmerking genomen te hebben, zich wel verbeelden kunnen, dat de beide daar bij opgenoemde ſpoorſlagen (te weeten *wet* en *voorbeeld*) zoo door de *Staaten*, als door Z. H. aan de Natie gegeeven, door dezelve, (immers door het grootſte gedeelte derzelver) geheel en al in den wind zouden geſlagen en veronachtzaamd geworden zijn? Dit, ondertuſſchen was echter het geval: want ondanks die beide genomene nuttige maatregulen, zoo bleef de zucht voor het draagen van Buitenlandſche Manufactuuren, geboren uit eene verachting voor eigene voort-

brengſelen, bij het groote gros der Natie algemeen de overhand behouden, derwijze, dat het zelfs de aandacht der *Vrouwe Gouvernante* niet ontſlipte, waarom zij in den Zomer des Jaars 1753 het beſluit nam, om ten goede van het ſteeds kwijnend *Vaderlandsch Fabriekwezen*, eene ſoortgelijke krachtdadige poging, als wijlen Z. H. ten Jaare 1749 gedaan had, bij de *Staaten van Holland* in het werk te ſtellen, toen zij, ter dier Vergadering verſchenen zijnde, haare verwondering te kennen gaf, „ dat de Publicatie van den 26 Julij 1749, „ gedaan uit krachte der Propoſitie van wijlen „ Z. H. ten opzichte van het draagen vau Inlandſche Manufactuuren, het gewenschte „ effect niet ſorteerde, nog het verwachte ſoulaas aan de Inlandſche Fabrieken had te wege gebragt." Zij verklaarde aan de Staaten ondanks dat alles, „ echter overtuigd te zijn, „ van de noodzaaklijkheid die 'er was, om „ den bloei der Inlandſche Manufactuuren en „ Fabrieken, door alle gepaste middelen aan „ te moedigen, en zij uit dien hoofde beſloten „ had, een goed Exempel aan de Natie te „ geeven, door een blijvend en gezet voorneemen, om voor Haar Perſoon en Huis, „ en voorts voor allen die tot Haar Hof en

„ Dienst

„ Dienst behoorden, bij continuatie niets an-
„ ders dan Inlandsche Manufactuuren te zullen
„ gebruiken. Van welk voorneemen zij op
„ eene legaale wijze kennis gaf, in hoope en
„ vertrouwen, dat de Staaten ter navolging
„ van dat exempel, onverwijld nadere ordres
„ stellen zouden tot benificeering van voor-
„ schreven Inlandsche Fabrieken." Loffelijke poging voorzeker, die de aantijging van des Gouvernantes *Engelschgezindheid, ten nadeele van den Verééngden Nederlandschen Staat*, ten duidelijkſten logenſtraft! En wie is met ons niet overreed, dat zoo wanneer dezelve door de Natie in het algemeen ware ondersteund en gevolgd geworden, dat dezelve door de gezegendſte uitwerking zoude zijn bekroond geweest?

Dat die poging op dat oogenblik eenen diepen indruk op de gemoederen der Hollandsche Staatsleden veroorzaakte, en dat dezen zich van des Gouvernante's voorbeeld een gewenscht gevolg beloofden, lijdt geene de minſte bedenking, wanneer men in aanmerking neemt, het uitwerksel dat dezelve, kort daar op bij voornoemde Staaten te wege bragt, in niets minder beſtaande, dan in eene Reſolutie van den navolgenden inhoud: „ Dat zij Staa-

„ ten niets meerder ter harte neemende, dan
„ al dat geene, het welke ſtrekken kon tot
„ opbeuring van den zoo importanten Tak van
„ 's Lands Fabrieken; en voorneemens zijnde,
„ om in het vervolg tot derzelver bloei alles
„ toe te brengen wat mogelijk was; met com-
„ municatie en overleg van H. K. H. hadden
„ goedgevonden te ſtatueeren en vast te ſtel-
„ len: dat de Heeren van de Ridderſchap en
„ Edelen van Holland, mitsgaders de Burge-
„ meesteren en Regeerders van de respective
„ Steden, Leden hunner Vergadering zijnde;
„ gelijk ook de Burgemeesteren en Regeerders
„ van de verdere Steden, en voorts alle Be-
„ ampten en Offiçianten binnen de voornoem-
„ de Provinçie, voortaan, en aanvang te nee-
„ men met den 1 *Meij* 1754, bij het maaken
„ van Klederen, van Lakens en Wollen, of
„ Zijdenſtoffen, zoo voor zich zelfs, als voor
„ hunne Vrouwen en Kinderen, in hunne hui-
„ zen woonende; mitsgaders voor hunne Li-
„ vreibedienden geene andere Lakenen, en
„ Wollen, of Zijdenſtoffen zouden emploijee-
„ ren, als die in de Provinçie Holland waren
„ gemaakt, of gefabriçeerd? En om dit des te
„ beter te effectueeren, en ten einde een ieder
„ verzekerd kon zijn, dat geene Uitlandſche

„ Ma-

„ Manufactuuren, voor Inlandſchen werden
„ verkocht: zoo was goedgevonden, dat de
„ Winkeliers, en alle anderen, die zich met
„ het verkopen van Lakenen, Wollen, en
„ Zijdenſtoffen geneeren, bij het præſenteeren
„ of verkopen van eenigen derzelver, gehou-
„ den zouden zijn, zulks aan de Koopers der-
„ zelver bekend te maaken, zelfs ook dan,
„ wanneer hen zulks niet werd gevraagd. Zoo
„ ook moesten zij daar en boven in hunne
„ Rekeningen ſpeçificeeren, of de verkochte
„ goederen, *Inlandſche* of *Uitlandſche* Lake-
„ nen, Wollen en Zijdenſtoffen waren: op
„ pœne, dat alle Winkeliers, welken bevon-
„ den zouden worden, hetzelve aan de Koo-
„ pers niet te hebben gepræadverteerd, of op
„ hunne Rekeningen hadden nagelaaten te no-
„ teeren, vóor de eerſte reize zouden verbeu-
„ ren eene boete van *f* 1000-:-: voor de twee-
„ de reize *f* 2000-:-: en voor de derde reize
„ daar en boven geduurende een Jaar en zes
„ weeken te worden geſuspendeerd van het
„ verkopen van eenigerhande Wollen of Zijden-
„ Manufactuuren. Recommandeerende verder,
„ op het allerernſtigſte aan alle Ingezetenen,
„ om tot ſecondeering van het bedoelde heil-
„ zaam oogmerk, tot welvaren van het Vader-

„ land in het algemeen, en van zoo eenen „ voornaamen Tak van deszelfs welvaart in „ het bijzonder, het prijswaardig voorbeeld „ van H. K. H. en van de Regeering, bene- „ vens derzelver Beampten na te volgen." Het is zoo, dat veelen die zich in den beginne van dezen maatregel der Staaten, de beste gevolgen beloofd hadden, bij de uitkomst in die verwachting zijn te leur gesteld geworden, daar de Natie in het vervolg getoond heeft, dat *Voorbeelden* en *strafbedreigende Wetten* zelfs, ontoereikende middelen waren, om den overdreven smaak voor het *Vreemde* te verminderen, of weg te neemen, ten einde langs dien weg, de begeerte naar het *Inlandsche*, in dezelfde evenredigheid te doen aanwakkeren en algemeener worden; dan, deze ongelukkige uitkomst beneemd niets aan de wezentlijke waarde, die in het loffelijk voorstel van H. K. H. ten voordeele van de *Vaderlandsche Fabrieken* gelegen was, welk voorstel dan ook bij ons, en bij allen die der waarheid hulde bieden, ten bewijze strekt, dat de *Vrouwe Gouvernante* niet onverschillig dacht, omtrent de wezentlijke belangen, van dit haar aangenomen Vaderland of deszelfs Inwooners; maar dat zij integendeel zich bij alle gelegenheden werk-

zaam

zaam betoonde, om niet alleen bevoorderlijk te zijn aan den welvaart en bloei van deszelfs *Koophandel* en *Fabrieken*, maar ook om hetzelve, (immers zoo veel in haar vermogen was) te bevrijden van eenen vreemden invloed, die volgens het oordeel van alle verſtandigen, te eenigen tijde nadeelig worden kon, voor de algemeene belangen des Vaderlands, en deszelfs *Vrijheid* en *Onafhangelijkheid*. Wij bedoelen met dit laatſte gezegde, de alſints lofwaardige pooging die de *Vrouwe Gouvernante* bewerkſtelligde en volvoerde, toen zij een aantal Heerlijke Goederen, gelegen in het beste deel van *Holland*, voor den Jongen Erfſtadhouder aankocht. Goederen, wel eer behoord hebbende aan het *Huis van Orange*, doch die in 1732 aan den *Koning van Pruiſſen*, uit de nalatenſchap van WILLEM DEN DERDEN, waren toebedeeld geworden, waar door een Uitlandsch Vorst, niet ſlechts in *Holland*, maar zelfs in de *Reſidentie der Staaten* aanzienelijke Bezittingen in eigendom verkreeg. Het belang dezer zaake vereischt, dat wij de voornaamſte bijzonderheden, welken daar bij in acht genomen werden, hier eene plaats inruimen.

Uit het geene wij in de *Inleiding tot deze Geſchiedenis* (*I. Deel*, *Bladz.* 121—123) ge-

zegd hebben, weeten wij, dat over de uiterſte wille van Prins WILLEM DEN DERDEN (welke in het Jaar 1702 dezer wereld overleedt, en de Staaten tot Executeuren over zijn Testament geſteld had) eenen geweldigen twist ontſtaan was, tusſchen Prins JAN WILLEM FRISO, *Stadhouder van Vriesland*, en den toenmaaligen *Koning van Pruisſen*, welke laatſte ten nadeele van de eerſte, aanſpraak maakte op de nalatenſchap van wijlen Koning WILLEM, die kinderloos overleden was (*). Hoe zeer FRISO op

(*) Om zich een juist denkbeeld van de zaak te vormen, zal het (zoo wij vertrouwen) niet onnodig gekeurd worden hier optegeeven, dat de eigentlijke oorzaak van dien Twist, uit de uiterſte Wilsdispoſitie van WILLEM DEN EERSTEN oorſprongelijk was, wiens nalatenſchap, ten aanziene van de goederen door hem geërfd zijnde van RENÉ DE CHALON, *Prinſe van Oranje*, bezwaard was met een *Fidei-Commis*, en met welk bezwaar dezelven geërfd werden, door zijne drie Zoonen, FILIPS WILLEM, MAURITS, en FREDRIK HENDRIK. Het aandeel van FILIPS WILLEM, na diens overlijden, aan MAURITS gekomen zijnde, (die mede ongehuuwd overleedt,) zoo ſtelde deze zijnen Broeder FREDRIK HENDRIK tot zijnen Erfgenaam, doch met eene nieuwe *Fidei Commisſaire ſubſtitutie*, ten behoeve van zijnen vollen Neef ERNST CASIMIR, *Stadhouder van Vriesland*, die een Zoon was van Graaf JAN VAN NASSAU, de volle Broeder van WILLEM DEN EERSTEN: en welke ERNST CA-

op duchtige gronden beweerde, dat Hij alleen bevoegd was, om in de posſesſie dier Erfenisſe ge-

CASIMIR, de Grootvader was van JAN WILLEM FRISO. Niettegenſtaande deze dispoſitie van MAURITS, vond FREDRIK HENDRIK echter goed, daar in eene aanmerkelijke verandering te maaken, toen hij (vóór de geboorte van zijnen Zoon WILLEM DEN TWEEDEN,) tot zijnen Univerſeelen Erfgenaam inſtitueerde, FREDRIK WILLEM, *Keurvorst van Brandenburg, en Hertog van Pruiſſen*, welke gehuwd was met zijne Dochter LOUÏSE HENRIETTE, en zulks in plaatſe van ERNST CASIMIR, door MAURITS geſubſtitueerd. — FREDRIK HENDRIK in laater tijd overlijdende, en zijnen Zoon WILLEM DEN TWEEDEN nalatende, maakte zulks eene aanmerkelijke verandering in deze zijne dispoſitié; want in plaatſe van aan den voornoemden *Keurvorst van Brandenburg*, kwam zijne nalatenſchap aan WILLEM DEN TWEEDEN; en na diens afſterven vervolgens aan zijnen Zoon WILLEM DEN DERDEN, die in 1702 kinderloos overleden zijnde, tot zijnen Univerſeelen Erfgenaam geinſtitueerd had, zijnen Neef JAN WILLEM FRISO, *Stadhouder van Vriesland*, de Kleinzoon van ERNST CASIMIR, die, zoo als wij gezien hebben, door Prins MAURITS was geinſtitueerd, en bij gebreke van hem, *zijne wettelijke mannelijke Kinderen en Descendenten, die erven zouden zoo bij Inſtitutie als Subſtitutie, op den Oudſten van Linie tot Linie, en van Graad tot Graad.* — WILLEM DEN DERDEN corrigeerde derhalven door deze Dispoſitie, de Erfſtelling die FREDRIK HENDRIK (tegen den Uiterſten Wil van zijnen Broeder MAURITS,) ten voordeele van zijnen Schoonzoon, de *Keurvorst van Bran-*

geſteld te worden, de *Koning van Pruiſſen* oordeelde op dezelve geen minder recht te hebben, waar uit een geding ontſtond, dat nog onafgedaan en hangende gebleven was, tot in het Jaar 1711, toen FRISO aan den *Moerdijk* zoo ongelukkiglijk het leven liet, op een tijdſtip, dat Hij (zijnes ondanks) het Leger der Bondgenoten verlatende, de reize naar *den Ha-*

ge

Brandenburg gemaakt had; welke bovendien ook als vervallen moest gerekend worden, daar hij WILLEM DEN TWEEDEN agterliet. De *Koning van Pruiſſen* grondde dus zijne aanſpraak op de Dispoſitie van FREDRIK HENDRIK: terwijl JAN WILLEM FRISO zich hield aan den Laatſten wil van Prins WILLEM DEN DERDEN. — Dat nu WILLEM daarin recht handelde, *lijdt* geen den minſten twijffel, wanneer men in aanmerking neemt, dat dien Vorst de laatſte *lijnrechte afſtammeling* van WILLEM DEN EERSTEN zijnde, door dien weg de Goederen van dezen zijnen Overgrootvader, kon doen overgaan op een Stam, die 'er oneindig nader recht op had, dan een nazaat van den *Keurvorst van Brandenburg*, te weeten een afſtammeling van Graave JAN VAN NASSAU, die (zoo als wij hier boven gezegd hebben,) een Broeder was van WILLEM DEN EERSTEN, en zich zoo ijverig in de breſſe ſtelde, om met zijnen Broeder, de Vrijheid in Godsdienst en Burgerſtaat in deze Landen gevestigd te krijgen, zoo als uit de oude Geſchiedenisſen van ons Vaderland ten overvloede kenbaar is, bij allen die zich met dezelve eenigſints hebben bekend gemaakt.

ge ondernam, ten einde aldaar met de Koning, welke zich toen aldaar in Perſoon bevondt, (was het mooglijk) een einde aan den twist te maaken. Dit ongelukkig afſterven, belette dus de gehoopte ſchikking, en bleef de zaak bij voortduuring ſleepende, te meer, daar de Koning ten opzichte van 's Prinſen diep getroffen Weduwe, de Godvruchtige MARIA LOUÏZA, gebruik maakte van het recht van den ſterkſten, een bedrijf, waarin hij door eene kwalijkgeplaatſte vreeze, of om andere oorzaaken, geen tegenſtand ontmoette van de Staaten, die zich, niettegenſtaande zij *als Executeuren beſchouwd*, eenen grooten invloed op het werk hadden, zich echter zeer weinig aan de bevoordering van haare belangen, en die van haaren zuigeling WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, (die na zijns Vaders dood geboren wierd,) lieten gelegen liggen. Wat middelen door de Prinçeſſe Weduwe, en naderhand door Haaren Zoon, werden in het werk geſteld, om een einde aan de zaak te maaken, dezelve bleef echter onafgedaan ſleuren, tot in het Jaar 1732, toen FRISO's ZOON, meerderjarig geworden zijnde, zich zijnes ondanks, (wilde Hij niet alles in de loop laaten) genoodzaakt zag, tot het onderteekenen van een *Verdeelings-Contract*, tuſſchen hem

hem en den Koning, waar bij aan den laatstgenoemden, onder anderen werdt afgeſtaan, deze navolgende in *Holland* gelegene Heerlijke Goederen, te weeten: *de Hooge en Laage Zwaluwe; Klein Waspik, en Twintighoeven; Naaldwijk; Hoenderland; Wateringen; Oranje-Polder; 's Graveſande, en Zand-Ambacht;* mitsgaders, het *Oude Hof in den Haage;* en het *Kaſteel te Hondsholredijk.* Eene verdeeling, die bij alle beminnaars van het Vaderland, en deszelfs *Vrijheid* en *Onafhangelijkheid*, met aandoening vernomen werdt, daar zoo veele aangelegene en uitgeſtrekte Bezittingen en Heerlijkheden, in handen van eenen machtigen Nabuur geraakten, aan wien men, bij onverhoopte vijandelijke gezinnigen, den toegang tot in het hart des Lands, ja zelfs, tot binnen de Reſidentie der Staaten, met voeglijkheid niet ontzeggen of betwisten kon. Dit in aanmerking neemende, was het dan wel te verwonderen, dat deze gegrondde bedenking niet ontſlipte aan het oog van de *Vrouwe Gouvernante?* en dat dit alles Hoogstdezelve aandreef, om dien ſteen des aanſtoots uit den weg te ruimen, door te beproeven, of des Konings Opvolger, (naderhand zoo beroemd geworden onder de naam van *Fredrik*

de

de Groote) zich zou vinden laaten, om de voorſchrevene Heerlijke Goederen, tot eenen billijken koopprijs te cedeeren, aan, en ten behoeve van haaren nog onmondigen Zoon; waar door *eensdeels* het Vaderland in het algemeen bevrijd zou worden, van dezen vreemden invloed, waar aan het ſints het Jaar 1732 onderworpen was; en *anderdeels*, het *Doorluchtig Huis van Orange*, (ſchoon ten koste van eenen aanzienelijken ſchat) wederom geſteld in het bezit van Eigendommen, waar op hetzelve zoo veel rechts en aanſpraaks had? (*)

Hoe dit zij, vast gaat het, dat de *Vrouwe Gouvernante*, verſtendigd zijnde van de gezindheid des *Konings van Pruiſen*, om over de voorſchrevene Heerlijke Goederen met Haar in Conferentie te willen treden, niet in gebreke

(*) Wij hielden altoos, op goede gronden, het in den Text opgenoemde, voor de waare oorzaaken, waarom de *Vrouwe Gouvernante* tot de aankoop dier Heerlijkheden beſloot. — Wij verſchillen dus Hemelsbreed van de denkbeelden der gezworene vijanden van alles wat naar oude Conſtitutie zweemt, die ook deze lofwaardige daad der *Vrouwe Gouvernante* als een bewijs aanvoeren, van haare onderſtelde Heerschzucht, om ſteeds Haar Huis tot het hoogſte toppunt van gezach en aanzien op te vijzelen.

ke bleef, op den 29 *Meij* 1753, tot dat einde behoorlijke Volmacht te paſſeeren, op twee van Hoogstderzelver Raaden, de Heeren PIETER BENJAMIN DE BEAUFORT, en FRANÇOIS BÖHMER, die weldra in onderhandeling traden met twee Commisſarisſen van wegens den Koning tot dat werk benoemd, zijnde de Heeren LOUIS PHILIP VON HAGEN, *zijnen Krijgs- en Domeinraad te Cleeve;* en BRUNO VON HELLEN, *zijnen Zaakgelastigden bij de Algemeene Staaten in den Haage;* welken, na het houden van veelvuldige Conferentien, reeds in den aanvang des Jaars 1754, met dien taak zoo verre gevorderd waren, dat zij het reſultaat van hunne werkzaamheden, beſtaande in een bij hen geconçipieerd Koop-Contract, aan hunne hooge Committenten ter approbatie konden aanbieden, die dan ook, na hetzelve geëxamineerd te hebben, niet weigerden om het verrichte in alle deelen te approbeeren en te ratifiçeeren, tot geen geringe blijdſchap van allen die niet onverſchillig dachten over de belangen van het dierbaar Vaderland. Een Contract, in welks twee eerſte Artijkelen door de beide Hooge Contractanten dit volgende werdt bepaald en vastgeſteld: „ I. *Zijne Majeſteit de* „ *Koning van Pruiſſen, doet afſtand en trans-*

„ *por-*

„ *porteert, zoo voor zich als voor zijne Erf-*
„ *genaamen en Opvolgers, Univerſeele en Par-*
„ *ticuliere, Directe en Collateraale Descen-*
„ *denten, zoo van de Mannelijke als Vrouwe-*
„ *lijke Linie, aan Haare Koninglijke Hoog-*
„ *heid, Meyrouwe de Prinſesſe Douariere van*
„ *Oranje en Nasſau, in kwaliteit van Voog-*
„ *desſe, voor, en ten behoeve van zijne Door-*
„ *luchtige Hoogheid, den Heere Prinſe van*
„ *Orange en Nasſau, haaren Zoon, voor zij-*
„ *ne Erfgenaamen en Opvolgers, zoo Univer-*
„ *ſeele als Particuliere, Directe en Collateraa-*
„ *le Descendenten, zoo van de Mannelijke als*
„ *van de Vrouwelijke Linie, ten eeuwigen da-*
„ *ge, alle de Heerlijkheden, Domeinen, Lan-*
„ *den, Leenroerige en Allodiaale Goederen,*
„ *van welke natuur ze ook mogen wezen, met*
„ *hunne Onderhorigheden en Dependentien,*
„ *Rechten, Inkomſten, Hooge en Laage Juris-*
„ *dictien, Regalia, Tienden, Molens, en ge-*
„ *neralijk alle de Prærogativen en Præëmi-*
„ *nentien, die verknocht zijn aan de Heer-*
„ *lijkheden, gelegen in de Provinçie* Holland,
„ *bij naame, de Heerlijkheden de* HOOGE EN
„ LAAGE ZWALUWE; KLEIN WASPIK *en* TWIN-
„ TIGHOEVEN; NAALDWIJK; HOENDERLAND;
„ WATERINGEN; ORANJE-POLDER; 's GRAVE-

„ SANDE; *en* ZAND-AMBAGT; *het Huis in den*
„ *Haage, genaamd het* OUDE HOF, *met des-*
„ *zelfs Tuinen, Gebouwen en andere Toebeho-*
„ *rens; en het Huis te* HONDSHOLREDIJK, *met*
„ *deszelfs Landerijen, Ap- en Dependentien,*
„ *en andere woningen rondom dat Huis gele-*
„ *gen, en toebehoorende aan Zijne Majeſteit*
„ *den Koning van Pruiſen: alles zonder uit-*
„ *zondering of onderſcheid, hoedanig ook de*
„ *rechten mogen wezen, waar door de gemelde*
„ *Goederen zijn verkregen: met alle de verbe-*
„ *teringen en vermeerderingen, en generalijk*
„ *zonder iets uit te zonderen, of te reſerveer-*
„ *ren: alles zoo en in dier voegen, gelijk de*
„ *Doorluchtige Heer Koning van Pruiſen zulks*
„ *heeft bezeten, en 't genot daar van gehad*
„ *heeft, of moest hebben; en ten opzichte der*
„ *Huizen, met de Meubilen, agtervolgens den*
„ *Inventaris in den Jaare* 1749 *daar van ge-*
„ *maakt. Renuntiëerende Zijne Majeſteit,*
„ *zoo voor zich, als voor zijne Erfgenaamen*
„ *en Opvolgers, Univerſeele en Particuliere,*
„ *Directe en Collateriaale Descendenten, zoo*
„ *Mannelijk als Vrouwelijk Oir, ten behoeve*
„ *van Zijne Doorl. Hoogheid den Heere Prinſe*
„ *van Oranje en Naſſau, en deszelfs Erfge-*
„ *naamen en Opvolgers, Univerſeele en Parti-*

„ *cu-*

„ *culier, Directe en Collateraale Descenden-*
„ *ten, zoo Manlijk als Vrouwelijk Oir, van*
„ *alle pretenſie, recht of aanſpraak, op ge-*
„ *melde Heerlijkheden, Domeinen, Rechten,*
„ *Landerijen, Huizen en Goederen, met hun-*
„ *ne Ap- en Dependentien*, enz.

„ II. *De Prijs waar omtrent men bij dit*
„ *Contract is overéengekomen, is gereguleerd*
„ *en vastgeſteld op eene ſomma van* ZEVENMAAL
„ HONDERD DUIZEND GULDENS, *ieder van*
„ *twintig ſtuivers Courant Geld van Holland;*
„ *en van* VIJF DUIZEND GULDENS *Hollandsch*
„ *voor de bovengemelde Meubilen, welke ſomma*
„ *zal betaald worden in den Haage, ten dage*
„ *der overlevering van de Domeinen, door*
„ *middel van eene Generaale Aſſignatie van*
„ *H. K. H. Mevrouwe de Prinſeſſe van Oran-*
„ *ge en Nasſau, op de kas van haaren The-*
„ *ſaurier Generaal in den Haage*, Campegius
„ van der Straaten, *in uitwiſſeling tegen de*
„ *origineele Quitantie van Zijne Pruisſiſche*
„ *Majeſteit: welke Theſaurier Generaal de be-*
„ *taling daar van zal doen te Amſterdam, in*
„ *Courant Geld, op Aſſignatien of op Wiſſel-*
„ *brieven van den Ontfanger* Albrecht *te Ber-*
„ *lijn: en H. K. H. zal Borg blijven, dat die*
„ *Wiſſelbrieven of Aſſignatien zullen worden*

„ *gehonoreerd; waar tegen de Commisſarisſen*
„ *van Zijne Pruisſiſche Majeſteit zich verbin-*
„ *den, dat die Wisſelbrieven of Asſignatien*
„ *van den Ontfanger* Albrecht, *na betaald te*
„ *wezen, in den Haage zullen uitgewisſeld*
„ *worden, tegen de voorſchr. generaale Asſig-*
„ *natie van H. K. H. Mevrouwe de Prinçesſe*
„ *van Oranje en Nasſau.*" (*)

Dit alles, en het geene in de 8 overige Artijkelen van dit Contract, met wederzijdsch ge-

(*) Wij hebben de moeite genomen, deze twee belangrijke Artijkelen uit het *Contract van Koop en Afſtand*, dezer aanzienlijke Goederen, hier onder het oog onzer Lezeren te brengen; *eensdeels*, om hen te doen zien, dat de aankoop derzelver van groot belang was voor de nadere bevestiging der *Vrijheid en Onafhangelijkheid* van het Vaderland, daar zulk een aanmerkelijk gedeelte van hetzelve, door die koop uit de macht van een Buitenlandſche Mogendheid werdt overgebracht in een Geſlacht, waar aan het Vaderland zoo veel van zijne Godsdienſtige en Burgerlijke Vrijheid had dank te weeten. En *anderdeels*, om elk die de waarheid hulde bied, te doen zien, hoe ongerijmd de handelwijze van veelen was, toen zij in en na 1795 beweeren durfden, dat WILLEM DEN VIJFDEN, de meesten, zoo niet alle zijne Heerlijke Goederen, in deze Gewesten gelegen, op eene onrechtvaardige wijze, ten koste van de Natie zou verkregen hebben. Een lompe leugen, doch die echter als een Euangelie is geloofd geworden.

genoegen verder was gereguleerd en vastgesteld, ten uitvoer gebragt zijnde, geschiedde wel dra de plechtige afstand door de Koninglijke Gevolmachtigden, in de onderscheidene Heerlijkheden, aan de Commissarissen door H. K. H. tot dat werk verkoren, welken van dezelven plechtig bezit namen in naam van den onmondigen Erfstadhouder, ten welken einde de Plaatselijke Bestuurderen derzelver, benevens alle in functie zijnde Amptenaaren, door de eerstgenoemden, ontslagen werden van den Eed van Gehoorzaamheid en Trouwe, die zij aan den Pruisischen Monarch gezworen hadden; terwijl zij ter zelfder uure dien Eed deeden, ten behoeve van hunnen nieuwen Heer, in handen van den laatstgemelden, bij welke gelegenheden alle Amptenaaren, op kosten van de *Vrouwe Gouvernante*, op prachtige Maaltijden onthaald werden, geduurende welken de zichtbaarste bewijzen van vergenoegdheid over de volvoerde verwisseling van Heer, op de aangezichten der Feestvierende Landlieden te leezen waren, wijl zij, ontheven van een Buitenlandsch Bestuur, zich van deze herstelling in de oude voorrechten, de beste gevolgen beloofden. Eene verwachting, waar in zij in het vervolg van tijd niet zijn te leur gesteld geworden,

den, daar het aan allen die niet geheel onverſchillig over 's Lands belangen denken, ten vollen bekend is, dat de In- en Opgezetenen van het aangenaam en vruchtbaar *Westland*, even als alle overige weldenkende Bewoneren van de Vorſtelijke Domeinen in deze Gewesten gelegen, nog heden ten dage met de levendigſte aandoening herdenken, de voordeelen en gunſten, welken zij, zelfs in onderſcheiding van hunne overige Landgenooten, onder het zacht Beſtuur van hunnen Heer genieten mogten.

Veroorzaakten deze opgenoemde, en meer andere tot hier toe door ons vermelde gebeurenisſen, een levendig genoegen in de harten van zoo veele duizenden Ingezetenen, als door dat alles bijzonder bevoordeeld werden: ſtrekten dezelven bij alle onpartijdigen tot onwraakbaare bewijzen, dat niet alleen 's Lands Hooge Machten, maar ook de *Vrouwe Gouvernante* niet onverſchillig dachten, omtrent de bevoordering der Algemeene belangen van het Vaderland; het zou ons luttel moeite kosten, om zulks nog nader te ſtaaven, door een verhaal van het geene 'er al mede in die dagen bewerkſtelligd werdt, het zij dan, om aan het lot van bijzondere Perſoonen, eene betere wending te bezorgen; of werkzaam te zijn, tot de uitbrei-

breiding van nutte Kunſten en Wetenſchappen hier te Lande, waartoe het genot van den Vrede met de nabuurige Mogendheden, zoo gunſtig was (*). Dan, daar ons dit te uitvoerig zou

(*) Wij bedoelen dit zeggende, onder anderen: de deſinitive Rechterlijke uitſpraak, van het *Hof Provinçiaal van Groningen en Ommelanden*, ten voordeele van den *Oud-Burgemeester* GEERTSEMA, die (zoo als wij bevorens gezien hebben,) ten Jaare 1748 zoo geweldig deelde in den haat van veelen, dat zijn Huis en Buitenplaats niet alleen werden uitgeplunderd; maar dat hem ook een menigte van misdaden en knevelarijen werden te laste gelegd, die bij onderzoek bevonden werden valsch en zonder grond te zijn, waarom hij van dat alles ontheven wordende, als nu in zijne eere werdt herſteld. Eene uitkomst, welke de Heer MAURIÇIUS wel eer *Gouverneur van Surinaamen*, in geene mindere maate ondervinden mogt, daar hij door de *Leden van de Societeit*, werdt vrijgeſprooken van de vinnige en onwaarachtige beſchuldigingen, welke eenige misnoegden (zich noemende *Republicainen*) tegen hem hadden ingebragt, dewijl hij met hen verſchillend dacht, over den herſtelden Regeeringsvorm, met een Eminent Hoofd. Hoe zeer zijne vijanden hem als hoogst ſchuldig hadden aangeklaagd, en op eene voorbeeldige ſtraf aandrongen, hij werdt deswegens van zijne Meesters niet alleen vrijgeſprooken; maar verkreeg daar en boven het vereerend getuigenis dat Hij in alles zijnen Plicht betrachtte, en dat zij niet dan ongaarne het bij hem begeerd wordend ontſlag verleenden. Wat de bevoordering van *nutte Kunſten en Weetenſchappen*

zou doen worden, en 'er te midden van de ſchijnbaare rust, welke alomme beſpeurd werdt, voor alle doorzichtigen zich verſchijnſelen begonden te vertoonen, die de herleving van de oude Twisten vreezen deeden, zoo achten wij het van meerder belang, en meer ſtrookende met ons bijzonder oogmerk, en den aart dezer Geſchiedenis, dat wij dezelven wat nader overwegen, en aan onze Lezeren kennen doen.

Was 'er na het onverwacht en ſpoedig afſterven van WILLEM DEN VIERDEN, zoo uit hoofde van de vastgeſtelde Erfopvolging in de Stad-

pen betreft; men denke hier aan de oprichting van de *Hollandſche Maatſchappij der Weetenſchappen te Haarlem*, welke met volle recht als de Moeder van alle geleerde Genootſchappen in laater tijd hier te Lande opgericht, moet' aangemerkt worden.'— Men denke hier, om de herſtelling der *Groninger Hooge Schoole*, die ſints veele Jaaren bijna tot niet vervallen was, doch nu, door de aanſtelling van een aantal nieuwe Hoogleeraaren door de *Vrouwe Gouvernante* in vorigen bloei herſteld werdt. Men voege hier bij, de edele bedrijven van de Heeren JAN STOLP, te *Leijden*, en den *Rotterdamſchen* Burgemeester WALTER SENSERF, die beiden uit hunne Nalaatenſchappen, aanzienelijke Legaten beſpraken, ter uitbreiding en verdediging van het weldadig Christendom. — Ook aan de drie Stichtingen der Edele Vrouwe van RENSWOUDE, elders genoemd, *nutte Kweekhoven van de vrije Kunſten.*

Stadhouderlijke Waardigheden, als uit hoofde van de zwakke Lichaamsgeſteldheid der *Vrouwe Gouvernante*, een onderwerp, dat eene ſpoedige en compleete voorziening der *Staaten van alle de Gewesten* vorderde, het was buiten alle tegenſpraak eene naauwkeurige bepaaling, wegens alles wat het Beſtuur van de Algemeene Zaaken betrof, en tot de *Voogdij* over de onmondige Kinderen behoorde, wanneer de Prinçesſe Weduwe, vóór derzelver Meerderjaarigheid mogt komen te overlijden. Niettegenſtaande er reeds eenen geruimen tijd, ſints het afſterven van den voornoemden Vorst verlopen was, en men billijker wijze zou hebben mogen verwachten, dat de Staaten *van alle de Gewesten*, oogenblikkelijk na 's Vorſten dood, op dat belangrijk werk zouden zijn bedacht geweest; zoo leerde echter de ondervinding, dat de Staaten van niet minder dan zes Gewesten, daaromtrent geene finaale beſluiten namen, dan in het Jaar 1754, toen die van *Gelderland*, het eerst van die allen, na voorafgaande Conferentien *met*, en approbatie *van* de *Vrouwe Gouvernante*, eene Reſolutie namen, waar bij tot wederzijds genoegen werdt vastgeſteld: I. *Dat het werk der Opvoeding van de beide Vorſtelijke Kinderen geheel en al werdt over-*

gelaaten aan H. K. H., in vertrouwen, dat zij Gelderland niet zou voorbijgaan, in het benoemen van Leden, welken Haar daar in, bij onverhoopt afſterven, voor de Meerderjaarigheid, die met den ouderdom van 18 *Jaaren bepaald werdt aanvang te zullen neemen, zouden kunnen vervangen.* II. *Dat de* HERTOG VAN BRUNSWIJK, *den Capitein Generaal Repræſenteeren zou, geduurende de Minderjarigheid, mits volgens eene Inſtructie; voorts, dat ten aanzien van het werk der* PATENTEN, *en het* ADMIRAALSCHAP GENERAAL, *denzelfden voet zou gevolgd worden, als ten tijde van het voorig Stadhouderloos Bewind: zoo ook, dat ingeval H. K. H. ſtaande de Minderjarigheid kwam te overlijden, het Erfſtadhouderſchap en Capiteinſchap Generaal, zou uitgeoeffend worden door H. H. Mog., als Voogden over de Onmondigen.* III. *Dat, wat het Huishoudelijke van Gelderland in het bijzonder betrof, alles op den tegenwoordigen voet, en zonder eenige verandering zou blijven ſtand houden, wat door wijlen Z. H. of de Vrouwe Gouvernante, met opzicht tot de Regeering was verricht,* enz. De Staaten *'s Lands van Utrecht*, benevens die van *Zeeland*, *Vriesland*, en *Stad en Lande* volgden allengs, en ter voldoening aan den wensch van

van H. K. H. hetzelfde voetſpoor, met in acht neeming echter van zodanige noodzaakelijke uitzonderingen en bepalingen, als natuurlijkerwijze uit de bijzondere inwendige geſteldheid, en de plaatshebbende Reglementen der Gewesten, geoordeeld werden voort te vloeijen, waar door dat gewichtig werk aldaar wel ſpoedig tot genoegen zoo van de Staaten, als van de *Vrouwe Gouvernante*, zijn vol beſlag kreeg. Dan, in de Provincie *Overijsſel* vondt het eenen aanmerkelijken tegenſtand, en gaf aldaar, tot gevoelige ſmerte van alle waare Liefhebbers van den welvaart des Vaderlands, aanleiding tot het voeren van de neteligſte twisten en oneenigheden, tusſchen de onderſcheidene Beſtuuren, die aan alle doorzigtigen duidelijke blijken opleverden, dat de oude zaden van achterdocht, omtrent eene belaging van de Burgerlijke Vrijheid, en het daar uit voortſpruitend ongenoegen, eenen weligen wasdom verkregen hadden, in de zielen van ſommige Gemeenslieden der Steden *Zwolle* en *Campen*, waar van wij de voornaamſte bijzonderheden ons verplicht rekenen te vermelden.

Het was in den aanvange des Jaars 1755, dat de *Vrouwe Gouvernante*, ziende de beſluiteloosheid der *Overijsſelſche Staatsleden*,

leden, ten opzichte van het werk der Voogdij, en den aankleve van dien, het beſluit nam, om hen door eenen Brief daar toe aan te ſpooren, en tevens in bedenking te geeven: „ *of het* „ *zijne nuttigheid niet hebben zou, wanneer* „ *de Heeren Staaten deswegens op de aanſtaan-* „ *de Landdagsvergadering, deliberatien aan-* „ *vingen, ten einde met haare goedkeuring,* „ *zodanige order en ſchikkingen te beramen,* „ *als de Staaten, tot maintien van de Stad-* „ *houderlijke Rechten, Privilegien, en Præ-* „ *ëminentien, tot conſervatie van de Eenigheid* „ *in de Regeering, en tot nut en dienſt van* „ *den Staat, en de Provincie nuttig en dien-* „ *ſtig zouden oordeelen*, met aanbieding tevens, „ *dat H. K. H. zich niet ontrekken wilde, om* „ *deswegens haare Conſideratien op te geeven,* „ *wanneer de Staaten zulks zouden requiree-* „ *ren.*" Een aanbod, dat met zichtbaare blijken van genoegen goedgekeurd wordende, ten gevolge had, dat de *Vrouwe Gouvernante* reeds op den 26 *Maart* des gemelden Jaars, een ontwerp, rakende dat belangrijk onderwerp, aan de *Staaten van Overijsſel* deed toekomen, waar in onder anderen deze Clauſule was voorgeſteld geworden: „ Dat de Gezworen Gemeens- „ lieden in de drie Hoofdſteden, *Zwolle, De-*

„ *ven-*

„ *venter*, en *Campen* behoorden te verklaren, „ *dat ingeval H. K. H. overleed, ſtaande de* „ *Minderjarigheid, Jaarlijksch bij de Keuren* „ *te zullen Continueeren, de Leden van de Ma-* „ *giſtraat, welken als dan in de Regeering* „ *zouden zijn: mitsgaders die geenen, welken* „ *geduurende de Minderjarigheid verkoren zou-* „ *den worden.* Voorts, dat de Staaten zouden „ behoren vast te ſtellen: *dat de Jaarlijkſche* „ *Keuren van de gemelde drie Hoofdſteden, op* „ *de eerſtkomende Vergadering van Ridder-* „ *ſchap en Steden, door de Gecommitteerden* „ *van elk dier Steden, aan Hun Edel Mogen-* „ *den zouden worden gepræſenteerd, om door* „ *dezelven, als zullende dan exerçeeren de* „ *Voogdij over den Minderjarigen Stadhouder,* „ *geapprobeerd te worden, zonder dat Hun* „ *Ed. Mog. daar van eenige Improbatie zou-* „ *den kunnen doen, of daar in eenige veran-* „ *dering mogen maaken.* Ondanks dit alles „ moest echter het Reglement op de Regee- „ ring van 1675, in volle kracht en wezen „ geconſidereerd worden te blijven, en altoos „ als het waare en echte fundament van de „ Conſtitutie blijven ſubſiſteeren, zonder dat „ daarin ooit zou vermogen geïnfereerd te „ worden, dat hetzelve door deze temporaire

ſchik-

„ ſchikkingen eenige kracht verloren had; ter-
„ wijl niemand het vermogen zoude hebben,
„ om daar in eenige alteratie te maaken, of
„ zelfs daar toe eene *propoſitie* te doen, ge-
„ duurende de meergemelde minderjarigheid,
„ op pœne, van aanſtonds vervallen te zijn van
„ de Regeering, en met verbod, aan de overi-
„ ge Regenten, om den zodanigen te blijven
„ erkennen, of tot de Beſoignes toe te laaten.
„ Met bepaling echter, dat alle deze ſchikkin-
„ gen zich niet verder zouden uitſtrekken, dan
„ tot den dag waar op de Majorenniteit van
„ Z. H. of bij onverhoopt vroeger overlijden,
„ van de Prinçeſſe CAROLINA een aanvang nee-
„ men zou; zonder dat daar toe eenige nadere
„ Reſolutie zou behoeven genomen te worden,
„ ten welken einde, van nu af aan, de Heeren
„ Gedeputeerde Staaten op het tijdſtip der
„ Meerderjarigwording werden geauthoriſeerd
„ tot het extraordinair beſchrijven van den
„ Landdag, op welken den Erfſtadhouder of
„ Erfſtadhouderesſe, zoude kunnen worden
„ beëdigd. Eindelijk, behoorden alle de Le-
„ den van de Regeering, zoo uit de Ridder-
„ ſchap als uit de Steden; benevens de Leden
„ der Gezworene Gemeenten, in de Steden
„ *Zwolle*, *Deventer*, en *Campen*, bij Eede te

„ be-

„ beloven, dat zij zich naar deze gemaakte „ ſchikkingen in alle opzichten gedragen zou- „ den, wanneer het voorverhaalde geval t'eeni- „ gen tijde zou mogen plaats grijpen."

Opmerkelijk is het ondertusſchen, de *Vrouwe Gouvernante* ten aanziene van de Regeerings-beſtelling in de drie voornoemde Steden, hier zodanige bepalingen te hooren voorſlaan, wanneer het geviele, dat zij vóór de Meerderjarigheid van één der Vorſtelijke Kinderen kwame te overlijden; want (en dit moet men hier wel in het oog houden) *alleen in dat geval*, moesten dezelve in acht genomen en gevolgd worden. Billijkerwijze ontſtaat hier bij elk nadenkend Lezer, de vraag: *Wat mag toch Haar bewogen hebben, om door zulk eenen maatregul*, (eenig in ſoort) *de Jaarlijkſche werkzaamheden van de Leden der Gezworene Gemeenten*, (in het onderſtelde geval namelijk) *te doen ſtil ſtaan? Streedt zulks niet tegen het Reglement van 1675 het welk zij, in qualiteit als Gouvernante, bij Eede beloofd had te zullen volgen?* Aan de beantwoording dezer vraagen, eenige oogenblikken te beſteden, alvorens wij het Geſchiedverhaal vervolgen, zal, zoo wij vertrouwen, eenig licht verſpreiden over deze gebeurenis, welke reeds in die dagen zoo veel op-

opſpraaks ten nadeele van H. K. H. verwekte: en in laater tijd gebruikt is, als een middel om de vastgeſtelde Regeerwijze van het *Overijſſelſche* Gewest, eerst in het afzichtelijkſte licht te plaatſen, om dezelve dies te gemakkelijker op eenen Democratiſchen voet naderhand veranderd te krijgen.

Wat de eerſte vraage betreft: wij houden het voor zeker, dat de *Gouvernante* tot het doen van dezen voorſlag beſloten hebbe, uit hoofde, dat zij kennis droeg, van die achterdochtige denkbeelden, waarmede de zielen van veele *Gemeenslieden* in de Steden *Zwolle* en *Campen*, tegen de ingevoerde Regeerwijze in 1747 vervuld waren, denkbeelden welken wij ſtraks zullen doen kennen: dat zij, weetende dat de *Gemeenslieden* geduurende hun gantſche Leven, hunnen invloed op de Magiſtraatsbeſtelling konden uitoeffenen, door de vrees bekropen werdt, dat deze *Gemeenslieden* in het onderſtelde geval van haar afſterven geduurende de Minderjarigheid, dien invloed te zeer zouden kunnen aanwenden, tot nadeel van den onmondigen Erfſtadhouder, of Erfſtadhouderesſe, en dat zij daarom begreepen hebbe, dat dit alles zou kunnen voorgekomen worden, wanneer de gewoonlijke Jaarlijkſche benoe-

noeming van de Magiſtraaten dier Steden, door de *Gemeenslieden*, in het vooronderſtelde geval, opgeſchort werde, zoo lange de Voogdij der Staaten over den onmondigen Erfſtadhouder duurde. De groote zaak waar op het derhalven in dezen aankwam, was: of de *Vrouwe Gouvernante* volgens het Reglement van 1675 tot zoo iets bevoegd was, of niet? De meerderheid der *Gemeenslieden* oordeelde neen! en beſchouwde het als een attentaat op der Burgeren Vrijheid en Onafhangelijkheid: terwijl de minderheid, benevens de *Magiſtraaten*, en de *Staatsleden* van oordeel waren, dat het voorſtel van H. K. H. met hetzelve Reglement zeer wel over een te brengen was. Behoeven wij hier te zeggen, dat deze zoo ver uit één lopende gevoelens, een bron van de hatelijkſte twisten opende, over een onderwerp, dat mogelijk nimmer aanwezen zou verkrijgen? — Laaten wij ons Geſchiedverhaal vervolgende, de redenen die deze twistende Partijen, tot ſtaving van hunne gedachten bijbragten, ter beantwoording van de tweede vraag, kortelijk opgeven, ten einde onze Lezeren in ſtaat te ſtellen, om het beſluit deswegens zelve te kunnen opmaaken.

Het zoo ſtraks vermelde *Clauſulaire voorſtel*

van de *Vrouwe Gouvernante* ter Staatsvergadering voorgedragen, en in deliberatie gelegd zijnde, bleek wel dra dat de Leden daar over zeer verſchillend dachten. Het meerderdeel van hen mogt zich bereidvaardig toonen, om aan hetzelve hunne gaave toeſtemming te geeven; doch de Gedeputeerden van *Deventer*, *Zwolle*, en *Campen*, vonden daar geene Vrijheid toe, ten zij dan, dat zij de welmeening van de Leden der *Gezworene Gemeenten* hunner Steden daar over hadden ingenomen, ten welken einde zij de zaak overnamen, met verzoek om de Concluſie tot eene volgende gelegenheid uit te ſtellen. Een verzoek, waar aan men aan de eene zijde, volgens de Regeerwijze, geene toeſtemming weigeren kon; maar dat ook aan den anderen kant veroorzaakte, dat het werk op dien dag niet werdt afgedaan, maar hangen bleef, in welken tuſſchentijd de *Gemeenslieden*, in de respective Steden door de Magiſtraaten werden opgeroepen, ten einde zich daar over te verklaren. Wat die van *Deventer* betrof: zij vonden op het voetſpoor van hunne Regeering, deswegens zoo min zwarigheden als de Magiſtraaten van *Zwolle* en *Campen:* maar bij de *Gemeenslieden* der beide laatstgenoemde Steden, ontmoette het werk

eenen

eenen geduchten tegenſtand. Ondanks dat de Leden der Regeering van *Zwolle* aan de *Gemeenslieden* te kennen gaven, dat zij in het voorſtel van H. K. H. genoegen namen, en in hetzelve hadden toegeſtemd; het meerderdeel der *Gemeenslieden*, beſchouwde zoo iets als ten uiterſten gevaarlijk voor de Vrijheid hunner Stad en Burgerij, zoo als afteneemen is, uit het beſluit, dat zij, na het voeren van eenen onderlingen hevigen *tweeſtrijd*, aan de Magiſtraat overleverden, waar in zij, na voorafgaande betuiging *van hunne bijzondere hoogachting voor H. K. H. en gevoelige dankbaarheid, niet alleen voor haare betoonde zorg, ijver, en attentie in het voorſtel aan den dag gelegd; maar ook voor de gezegende directie, welke het Vaderland van het Doorluchtige Oranjehuis altoos genoten had, en waar aan zij alle hunne Vrijheid, en het behoud van hunne Rechten en Eminente Privilegien, naast God verſchuldigd rekenden;* te kennen gaven: „ te moeten vast-
„ ſtellen en geloven, dat H. K. H. ingevalle
„ zij van de waare geſteldheid, *en van de zon-*
„ *derlinge Voorrechten der drie Hoofdſteden*
„ *hunner Provinçie, en derzelver extraordi-*
„ *naire Eminentien boven alle de Steden van de*
„ *Vereenigde Nederlanden*, grondig ware on-

„ derricht geweest, zij als dan zou zijn geïn-
„ formeerd: *Dat de Stad Zwolle was eene vrije*
„ *en van niemand afhangende Stad, die in*
„ *alle zaaken, zoo in het Civiele als Crimineele,*
„ *bij Arrest, zonder eenig Appèl of Revisie wijst: welks Regeering beſtond uit* 16
„ *Burgemeesteren, verdeeld in* 8 *Schepenen,*
„ *en* 8 *Raaden, en in* 48 *Gemeensluiden: dat*
„ *deze Regeering* ALLEEN VOOR EEN JAAR *door*
„ *de Gemeenslieden verkoren wordende, daar*
„ *uit volgde, dat de Keure* ALLE JAAR *op den*
„ 25 *Januarij, door hen Gemeenslieden moest*
„ *geſchieden, als aan welken het vrijſtond, om*
„ *Raadperſonen op nieuw te kiezen; zoo ook,*
„ *om de dienenden op nieuws te kiezen, of voor*
„ *bij te gaan.* Zij vertoonden al verder:
„ Dat uit dien hoofde de Stad *Zwolle* nooit
„ nog immermeer, in welke ſituatie zich de-
„ zelve ook mogt bevonden hebben, eenige
„ de allerminſte inzaage, directie, of het gee-
„ ne daar naar maar gelijken kan, veel min
„ eenige ſubordinatie of Dependentie van *Rid-*
„ *derſchap en Steden, de Staaten van Over-*
„ *ijſſel*, in het allergeringſte had willen erken-
„ nen, maar integendeel, bij alle voorvallen-
„ de gelegenheden, en wanneer zulks nodig
„ geacht was, zich op het allerzorgvuldigſte,

„ bij

„ bij haare eigene bijzondere Rechten, Wille-
„ keuren, en Privilegien, in eene *volſtrekte*
„ *Independentie*, *als eene afzonderlijke Souve-*
„ *rainiteit*, *niemand dan God alleen boven zich*
„ *erkennende*, van de alleroudſte tijden her-
„ waard tot op dien dag, zoo in tijden van
„ Vrede, als van Oorlog, had gemaintineerd,
„ hoedanig eene Oppermacht, behalven nog
„ aan *Deventer* en *Campen*, aan geene andere
„ Steden, (die allen aan de Staaten van den
„ Lande eenigermaate ſubject waren) in de
„ Nederlanden ooit gecompeteerd had, of ook
„ als nog toekwam (*).

„ Zij

(*) Wij hebben de moeite genomen, deze brommende grootſpraak van de meerderheid der toenmaalige *Zwolſche Gemeenslieden* afteſchrijven, om te doen zien, tot welk eene hoogte het *Despotisme* bij deze gewaande *Zwolſche Alleenheerſchers* geſtegen was: en te gelijk, hoe onredelijk men in onzen leeftijd gehandeld heeft, om dit bedrijf van deze *Zwolſche Burgers* te doen voorkomen, als een bewijs van hunne voorbeeldelooze *Vrijheidsmin*, en zuiver *Republicainsch Patriottisme*, terwijl men de bovenſtaande ſnorkerijen, van *volſtrekte Independentie*; *afzonderlijke Souverainiteit*; en *niemand dan alleen God boven zich te erkennen*, op de zorgvuldigſte wijze verzwijgd, en een verminkt uittrekſel van dit ſtuk te leezen geeft, om ten bewijze te dienen, hoe ruiterlijk zij de *Vrouwe Gouvernante* in den ſchild durfden te vaa-

„ Zij vonden om deze en meer andere daar
„ bij gevoegde redenen, geene Vrijheid, om
„ zulk

ren. — Om nu niet te zeggen, dat het een *volmaakt Contrast* opleverd, wanneer men de ſnorkerijen van deze *Vrienden van de Meenthe*, vergelijkt, met de betuiging die zij voorafgezonden hadden, *aangaande het gevoel van hunne verplichting aan de Vorſten van het Doorluchtig Huis van Oranje, als aan welkers Directie zij zeggen alle hunne Vrijheid, en het behoud van hunne Rechten, en zeer Eminente Privilegien, naast God verſchuldigd te zijn*; zoo willen wij aan elk verſtandig wezen gevraagd hebben, welke gevolgen het in een *Republiek*, of *Koningrijk* hebben zou, wanneer alle *Individus*, of wettige Authoriteiten van elke Stad, of ander gedeelte derzelver, zodanige gevoelens koesterden niet alleen; maar opentlijk beweeren durfden; door te zeggen: *Wij hangen van niemand af? Wij zijn een afzonderlijk Souvereine Maatſchappij? Wij erkennen niemand boven ons verheven te zijn dan God?* Zou deze aarde niet wel een aangenaam verblijf voor redelijk denkende wezens zijn, wanneer elk zoo dacht en handelde als deze *Zwoljche Vrienden van de Meenthe?* In de daad, het ware hen (met zulke denkbeelden bezield) veel nutter en eigenaartiger geweest, in de *onbewoonde woestenijen van Arabien*, in den ſtaat der Natuure om te zwerven; dan te *Zwolle* in Maatſchappij te leeven, en aldaar *Gemeensmannen* te zijn. Intuſſchen kan men uit dit bijgebragte voorbeeld duidelijk zien, dat de denkbeelden van eene *losbandige* en *verwilderde Vrijheid*, in die dagen reeds, aan ſommigen zoo aanlokkelijk en beminnelijk voorkwamen, dat zij

zich

„ zulk eene aanmerkelijke verandering in de
„ Stadsrechten en privative Conſtitutien te mo-
„ gen maaken: integendeel, zij achtten zich
„ verplicht, om daar in noch te conſenteeren,
„ noch om aan de *Ridderſchap en Steden*, on-
„ der eenigen *Tijtel*, het zij dan van *Voogdije*,
„ of onder eenigen anderen naam, eenige de
„ minſte Appobratie over hunne Stadskeuren,
„ hoe zeer ook geclauſuleerd, immermeer af
„ te ſtaan, alzoo zulks voet zou kunnen gee-
„ ven, om daar uit tot eene zekere *Afhange-*
„ *lijkheid* te kunnen argumenteeren, die de
„ *Eer* van hunne *Independente Stad*, op gee-
„ nerhande manieren lijden kon. — Zij hoop-
„ ten, dat H. K. H. wel dadelijk zou gelieven
„ te begrijpen, dat de Regeeringsvorm van
„ de

zich niet ſchaamden om 'er zelfs in de Souveraine Vergadering van hun Gewest, hunnen roem op te draagen; en dit zoo zijnde, behoeft men zich dan wel te verwonderen, dat de *Vrouwe Gouvernante*, door het bewuste *Clauſulaire voorſtel*, bij tijds zorgde, *dat wanneer zij tijdens de Minderjarigheid van haare Kinderen kwam te ſterven*, door deze *Oppermachtige Gemeenslieden*, geen nadeel aan derzelver Rechten werdt toegebragt? waar voor te meer vreeze was, wanneer men in aanmerking nam, dat deze Gemeensmannen, *ad vitam*, hunnen invloed behielden.

„ de andere Provinçien, benevens de *geringere*
„ *Privilegien* van de Steden in dezelve, bij-
„ zonder van het naburig *Gelderland*, daar zij
„ allen *aan de Provinçiaale Staaten, en aan*
„ *een Hof ſubjeet lagen*, oneindig verſchillen-
„ de waren van hunne Provinçie, en de *aller-*
„ *eminentſte Voorrechten van de drie Hoofd-*
„ *ſteden in dezelve*, zodanig, dat het geene el-
„ ders volgens de Propoſitie zonder eenige
„ zwarigheid had kunnen worden gepracti-
„ ſeerd, in *Zwolle* nooit kon worden gedaan,
„ zonder de Fundamenteele Conſtitutien, die
„ alle Regenten bezworen hadden, te bewe-
„ gen, het welk voor alle Staten als een zaak
„ van de allergevaarlijkſte Conſequentien was
„ beſchouwd geworden. Het was hunnes oor-
„ deels, ook van geen eerlijk Regent, zonder
„ hem te verongelijken, te vermoeden, dat hij
„ zich, zijne ziel, en zaligheid, en alle tijde-
„ lijk contentement van een zuiver geweten,
„ ooit of immer in zoo verre zou kunnen ver-
„ geten, dat hij zich zou willen voorneemen,
„ om het *Reglement van Regeering van* 1675
„ *het tegenwoordig Richtſnoer*, in eenig deel
„ ten nadeele van het Erffelijk Stadhouder-
„ ſchap, zoo als het in de beide Linien on-
„ veranderlijk vastgeſteld en aangenomen was,

„ te

„ te willen altereeren of verzwakken, gezwe-
„ gen, *dat men zou difficulteeren om de Heer*
„ *of Vrouwe Erfſtadhouderesſe, meerderjarig*
„ *geworden zijnde, onder deze of geene voor-*
„ *wendſelen, buiten functie te houden. Dat zou*
„ *het werk van eerlooze Deugnieten wezen kun-*
„ *nen, die door geene Eeden nog Beloften, op*
„ *het Pad van Eer en Deugd te houden zijn.*
„ Van zulke oogmerken kon men hen niet ver-
„ denken: zij *Vrienden van de Meenthe*, præ-
„ tendeerden te zijn, *Menſchen van eer en*
„ *trouw, en daar voorhielden zij ook alle de*
„ *verdere Leden van Regeering*, lieden, die
„ nooit zwarigheid gemaakt hadden, of immer
„ maaken zouden, om op hunnen Eed van ge-
„ trouwheid, die zij Jaarlijksch aan de Stad
„ doen moesten, *den tegenwoordigen Erfſtad-*
„ *houder, of Prinçeſſe* CAROLINA, *en in het*
„ *vervolg alle Descendenten van het Doorluch-*
„ *tigſte Huis van Oranje en Nasſau, agter-*
„ *volgens het Reglement van* 1675, *en de ge-*
„ *maakte Capitulatien te zullen erkennen: en*
„ *voor zoo verre hun aanging, zonder eenige*
„ *tergiverſatie, prætext, of oponthoud, effecti-*
„ *ve te laaten bekleden en geworden, zonder*
„ *tegen het hooggemelde Reglement, iets onbe-*

„ *hoorlijks, bij wege van verandering of an-*
„ *ders, te zullen onderneemen.*" (*)

„ Dit waren kortelijk de gevoelens en de
„ Conſideratien van de *Vrienden van de Meen-*
„ *the*, en dus was hunne Concluſie: *Dat deze*
„ *difficulteiten in de allerbeleefdſte en civielſte*
„ *termen, door de Regeering, bij Misſive ter*
„ *kennis van H. K./H. behoorden te worden*
„ *gebragt, en Hoogstdezelve daar bij verzocht,*
„ *om het poinct, de Stad Zwolle conçerneeren-*
„ *de,*

(*) Wij hebben op onze beurt, even als de *Vervolg-ſchrijver op* WAGENAAR, de *Zwolſche Gemeensſieden* zelve laaten ſpreeken, eene taal, die ſchoon in deze Reſolutie voor handen, bij gelegenheid van de laater ontſtaane twisten en verdeeldheden door Hem opzettelijk verzwegen werdt, ten zelfden tijde, dat Hij *deze demarche* tot de wolken verhief, — De rede voor deze verminking, is intuſſchen niet verre te zoeken, wanneer men bedenkt, wat 'er toen reeds ondernomen, en in laater tijden is voltooid geworden. Men leeze het oordeel van deze *Gemeensmannen*, in den Text opgegeeven, *over Regenten, die immer onderneemen durfden, om het Reglement van* 1675 *kragteloos te maaken, of in duigen te werpen*, en men bedenke daar bij, *wat 'er ſints* 1781, *in dat opzicht, onder het masker van de Vrijheid voor te ſtaan, werkelijk ondernomen is, niet ſlecht in* ZWOLLE, *maar in het geheele Vaderland!* moet men dan niet met verbazing uitroepen: *o! Tijden! o! Zeden!*

„ *de, in nadere deliberatie te neemen, ten einde*
„ *zodanig een Reglement op het ſtuk van Tu-*
„ *tele werde beraamd, als tot behoud van*
„ *Stads Fundamenteele Regeerings-Conſtitutie,*
„ *en deszelfs Privilegien, en tot zekerheid van*
„ *den Heere Erfſtadhouder dienſtig en nood-*
„ *zaaklijk zou bevonden worden.*"

Dat dit beſluit van de *meerderheid der Gemeenslieden*, doorzaaid met zulke overdreevene gevoelens, aangaande de *Souverainiteit van het Onafhangelijk Zwolle*, zeer veel opziens baarde, niet ſlecht bij de *Staaten van Overijſſel*, maar ook bij alle redelijkdenkende Ingezetenen van dat Gewest, laat zich zonder onze verklaring zeer gereedelijk bevatten, en zullen wij thans niet verder uitpluiſen: dan, het zal van meer belang zijn hier te vermelden, op welk eene wijze de *Minderheid der Gemeensmannen*, over dat onderwerp dacht, welke niet alleen in het genomen beſluit van de meerderheid geen genoegen nam; maar de zaak zoo gewichtig beſchouwde, dat zij zich verplicht vondt, deswegens opentlijk te Proteſteeren. Een ſtuk, het welk de ongegrondheid van het beſluit, en de valschheid van het Raiſonnement der Meerderheid. in een helder daglicht plaatſte, en tegelijk de waarde van alle de brom-

men-

mende en overdrevene grootſpraaken in hetzelve verſpreid, kennen deedt, daar zij niet ſchroomden te zeggen: „ Dat zij gezien hebbende, dat de Meerderheid had kunnen goedvinden, de hoogwijze Conſideratien van H. K. H. en haar verzoek daar op gebouwd, met relatie tot de Continuatie van de Magiſtraat der drie Hoofdſteden van de Provinçie, die bij onverhoopt overlijden van H. K. H. in functie wezen zouden, tot aan de Meerderjaarigheid van den Heere Erfſtadhouder of Erfſtadhouderesſe te declineeren: onder voorwendſel, dat zulks zou ſtrijden tegens der Stads Voorrechten en Privilegien, en de Artijkelen van het Stadsrecht, daar bij geallegeerd; zijlieden, *als Medeleden van dezelve Gezwoorene Gemeente*, niet konden nalaaten daar op te remarqueeren, *dat het verre van daar was, dat de voorſchrevene Voorrechten en Privilegien, en de gealkegeerde Artijkelen van het Stadsrecht*, (ALLEEN GESCHIKT NAAR EENE CONSTITUTIE VAN REGEERING, VAN EEN STADHOUDER ONTBLOOT) *applicabel zouden wezen, op de toenmaalige gelukkige Conſtitutie van Regeering, waar bij* (zeggen zij) *immers de beſtelling van de Leden van den Magiſtraat, volkomen ſtaat, aan,*

„ *aan, en afhangt van het welbehagen van*
„ *den Heere Erfſtadhouder, of van die geenen*
„ *welken denzelven repræſenteerd.*" (*)

Intuſſchen niet vergenoegd met deze korte en duidelijke verklaring van de waare oorzaak, waar uit het wanbegrip van de Meerderheid hunner Medeleden moest afgeleid worden; (te weeten) dat zij bij het ſnorken op hunne *volſtrekte Independentie*, opzettelijk geene diſtinctie gemaakt hadden, *tuſſchen de voorige zoogenaamde Vrije Staatsregeering, en de plaatshebbende Staats- en Erfſtadhouderlijke Regeerwijze*, zoo voegden zij, ter berisping van het gedrag der meerderheid, hier nog bij; van oordeel te zijn: „ dat zoo bij aldien de meerder-
„ heid hunner *Mede-Gemeenslieden* zoo veel
„ inclinatie hadden, voor de geruste conſervatie
„ van de plaatshebbende vastgeſtelde Conſtitutie

(*) Zie daar, door deeze ééne eenvouwige Remarque, de knoop niet doorgehakt, maar losgemaakt, en de valschheid van alle de aangevoerde argumenten der Meerderheid, voor den onkundigſten zelve in het helderst daglicht geplaatst! — Vervlogen was nu die zoo hooggeroemde *Independente Souverainiteit!* Door deze eenvouwige explicatie bleek, in hoe verre zij bevoegd waren, om te zeggen: *Wij erkennen buiten ons, naast God alleen, geene macht of gezach, die ons de Wet ſtellen kan.*

„ tie van Regeering, en voór het welzijn van
„ het Hoogvorstlijk Stadhouderlijke Huis, als
„ zij hadden voorgegeeven te hebben, zij ook
„ als dan geene meerdere zwarigheden hadden
„ behoeven of behoren te maaken, om zich
„ naar de hoogwijze Conſideratien van H. K.
„ H. in dezen te ſchikken, als zij Leden van
„ de Minderheid werkelijk gedaan hadden, zon-
„ der daar in wederhouden te zijn geworden
„ door *ſchijnredenen*, door de Meerderheid op-
„ geworpen, zoo als het hen niet moeilijk zou
„ gevallen zijn in het breede, en van ſtuk tot
„ ſtuk bij dezen te doen, *bijaldien zij de Con-*
„ *ſideratien van de Meerderheid tijdig genoeg*
„ *hadden kunnen machtig worden.* (*)

„ Trouwens (zeggen zij) dit conſteerde klaar
„ genoeg uit de behandeling der Stad *Deven-*
„ *ter*, alwaar *Gemeenslieden* en *Magiſtraat*,
„ hoe zeer met de Stad *Zwolle* ten eenenmaa-
„ le, omtrent dat ſujet, in dezelfde ſituatie
„ zijnde, echter niet gedifficulteerd had, zich
„ met

(*) Uit deze woorden ziet men, hoe Vriendbroederlijk de Meerderheid in dit werk gehandeld had, door haar Advis op te maaken, en aan de Magiſtraat over te leveren, zonder deswegens aan hunne Mede-Amptgenooten, behoorlijke communicatie te geeven.

„ met de hoogstgedachte Conſideratien van H.
„ K. H. in dezen te conformeeren, alleen met
„ die bijvoeging, *dat in cas van geene vaca-*
„ *ture in Raad of Gemeente, geene verkiezing*
„ *nodig zijnde, de beëdiging tot dezelve, als*
„ *overtollig, geen plaats behoorde te hebben.*

„ Dit laatſte oordeelden zij met volkomene
„ gerustheid, dat ook te *Zwolle* zoude kun-
„ nen en behoren te geſchieden, zich refer-
„ veerende om zulks nader te adſtrueeren, in-
„ dien de meerderheid mogt goedvinden, bij
„ hun uitgebragt Advijs te blijven perſiſteeren,
„ en hetzelve in het Reſolutieboek van Raad
„ en Meenthe te doen inſereeren. Verzoe-
„ kende dat dit hun Protest, en vervolgens de
„ nadere Adſtructie van dien, als dan insgelijks
„ geinſereerd, en op gelijke wijze daar mede
„ gehandeld werde, om ten allen tijde te kun-
„ nen ſtrekken daar, en zoo het behoord."

Mannelijk Protest dezer Minderheid tegen de handelwijze der meerderheid, en welberaden beſluit in de daad, omtrent dit belangrijk onderwerp! Was het wonder dat de Magiſtraat die met hen eenſtemmig dacht, hetzelve met welgevallen vernam, en zich daarom verplicht rekende, pogingen in het werk te moeten ſtellen, ten einde de Meerderheid tot andere gedach-

dachten te brengen, door hen aantetoonen, dat hunne genomene Reſolutie op valſche gronden ſteunde? Dan het bleek wel draa, dat dit eenen vergeefſchen arbeid was, daar de Meerderheid van geen terug neemen willende hooren, bij haar beſluit bleef volharden, het welk veroorzaakte, dat de zaak bij de Staatsvergadering werdt uitgeſteld tot eene volgende bijeenkomst, na dat beſloten was, aan de *Vrouwe Gouvernante* bij Misſive van het voorgevallene bericht te geeven, en te gelijk eenige vertogen te doen, over eene en andere pointen die in het Project geſteld waren, welke Misſive door die Vorſtinne op den 28 *Meij* op deze wijze beantwoord werdt: „ Dat H. K. H. wel wilde „ afzien van de Pœnaale Clauſule, rakende den „ Eed, die alle Regenten, mitsgaders de Ge„meenslieden, zouden moeten doen, op de „ gemaakte bepalingen en ſchikkingen wegens „ de Voogdijſchap; maar dat zij niettemin „ bleef perſiſteeren bij haare gedaane Propo„ ſite, ten opzichte van de twee andere tegen„ geſprokene poincten, namelijk de Jaarlijk„ ſche continuatie der Leden van de Magi„ ſtraat, die ſtaande de bovengemelde onder„ ſtelde Voogdijſchap, in Regeeringe zouden „ zijn; en, de Approbatie der Verkiezingen

„ van

„ van nieuwe Regenten door Ridderſchap en
„ Steden, als exçerceerende de Voogdijſchap
„ geduurende de onderſtelde Minderjarigheid,
„ welke beide laatſte pointen door de difficul-
„ teerende Leden van de Gezworene Gemeen-
„ te geſuſtineerd werden te ſtrijden met de
„ Privilegien der Stad *Zwolle;* bij welke ge-
„ legenheid de *Vrouwe Gouvernante* niet in ge-
„ breke bleef, om de wettigheid van haar ge-
„ drag in dezen nader te betogen." Eene Misſive, waar in de *Magiſtraat* niet alleen volkomen genoegen nam, maar welks inhoud zij zich ook verplicht rekende, aan de ſerieuſe overweging van de *Gemeenslieden* te moeten aanbeveelen, hen met allen mogèlijken ernst en aandrang verzoekende: „ om zich als nu
„ met hen te willen conformeeren, in de hoog-
„ wijze Conſideratien van H. K. H. voor zoo
„ verre dezelven hen betroffen, en onder zo-
„ danige Modificatien en veranderingen, als in
„ die Misſive was vervat, te conſenteeren, ten
„ einde de Magiſtraat daar door in ſtaat ge-
„ ſteld werde, om van wegens de Stad ter
„ Staatsvergadering te helpen concludeeren,
„ een important werk, dat geen langer uitſtel
„ lijden kon, te meer, daar het meerderdeel
„ der Leden gereed en gezind was, om over-

„ eenkomſtig den Wensch en de Propoſitie van „ H. K. H. eene Reſolutie te neemen."

En welk eene uitwerking deedt het ſchrijven van de *Vrouwe Gouvernante*, en het ernſtig verzoek des Magiſtraats op de gemoederen der *Gemeenslieden?* In de eerſte bijeenkomst bleek, dat 23 Leden zich met de Propoſitie veréénigden, terwijl 18 anderen de zaak in Advis hielden, welke laatſten niet ſchroomden te verklaren van begrip te zijn, „ dat de Magi- „ ſtraat in eene zaak van dien aart, bij geene „ overſtemming, volgens de beſtaande Meerder- „ heid concludeeren kon, waar tegen zij van „ nu af aan, in alle gevallen ten hoogſten pro- „ testeerden, met verzoek, om Copij te mo- „ gen hebben van de Misſive van H. K. H., „ als mede Copij van het Protest van de Min- „ derheid, het welk buiten hun weeten was „ geinſereerd in de Reſolutieboeken van Raad „ en Gemeente. Reſerveerende, omtrent dat „ alles in het vervolg zodanig te doen en te „ handelen, als zij nodig zouden oordeelen te „ behoren." Dan, de Leden van de Magiſtraat lieten zich door dit alles niet afſchrikken, om eene afkomst van de zaak te maaken: want naauwlijks was den uitſlag van de ſtemming der gezamentlijke *Gemeenslieden*, en de voorlopige ver-

verklaring van de Minderheid derzelver, aan hen bekend geworden, of zij namen dit volgend beſluit: „ Schepenen en Raaden hebben con„ form de order van Regeering, bij nadere „ Deliberatie verſtaan, dat twee ſtraaten zich „ met de Heeren van de Magiſtraat hebbende „ geconformeert, diensvolgens conform de or„ der van Regeering, bij Reſolutie in Raad „ en Meente, volkomen conſent gedragen is „ in de hoogwijze Conſideratien van H. K. H. „ aangaande de *Tutele*, onder zodanige Modifi„ catien en Veranderingen, als nog bij hoogst„ derzelver Misſive van den 28 *Meij* laatstle„ den zijn vervat." Eene Reſolutie, waar door het Staatsbeſluit eerlang wel kon worden opgemaakt, overeenkomſtig het gevoelen van de *Vrouwe Gouvernante*; maar die desniettegenſtaande ten gevolge had, dat 13 *Gemeenslieden*, op den 24 *Junij*, een uitvoerig Protest tegen het gereſolveerde inleverden, waar bij zij zich over het gedrag des Raads ten ſterkſten beklaagden, en nogmaals eene poging in het werk ſtelden, om het genomene beſluit veranderd te krijgen: protesteerende daar tegen ten ſterkſten en op het allerſolemneelſte, door een uitvoerig Protest, aan welks ſlot zij verklaarden: „ Dat zij wegens het gereſolveerde nog tegen-

„ woordig, nog in het vervolg, voor de Pos-
„ teriteit, in eeniger manieren wilden aan-
„ ſpraaklijk of reſponſabel zijn, voor de Con-
„ ſequentien, die zulke en diergelijke Infor-
„ maliteiten en nietigheden, zoo met rela-
„ tie tot het onderhavige poinct, als ook ge-
„ neraallijk tot alle andere voorvallende zaa-
„ ken, in de Stadsregeering zouden kunnen
„ brengen; met wel expreſſe reſerve, om ten
„ allen tijde deswegens, zoo te *Zwolle*, als
„ overal waar zij het nodig zouden oordeelen
„ tot behoud van de goede orde en het recht
„ van de Gezworene Gemeente, zodanig te
„ handelen als zij naar Rechten en Raade zul-
„ len vermeenen te behoren. Verzoekende
„ dat ook dit hun Protest in de Reſolutieboe-
„ ken van Raad en Meente werde geinſereerd."

Aan welk verzoek, na het houden van nog eenige over- en wederſpraak, door den Raad wel werdt voldaan, doch niet te min verklaard: *dat zij de zaak als afgedaan beſchouwende, bij het genomen beſluit bleef perſiſteeren:* waar door op dat belangrijk onderwerp, ondanks de tegenſtand van ſommige Gezworens der Stad *Campen* (*), en de tegenſtribbelingen van eenigen te

(*) Ook in die Stad oordeelde de meerderheid der Ge-
meens-

te *Hasselt* en *Steenwijk*, (die echter allen kort daar na bijvielen,) ingevolge de intentie van de *Vrouwe Gouvernante*, staatsgewijze werdt geconcludeerd.

Op zulk eene wijze werdt deze netelige en ingewikkelde twist in *Overijssel* ten einde gebragt! Een twist, die bij veelen tot een bewijs is bijgebragt voor de onbeperkte zucht der *Vrouwe Gouvernante*, tot de onmaatige uitzetting van de paalen des Stadhouderlijken gezachs; doch onzes inziens zeer ten onrechte, dewijl uit alles wat wij daar van hebben bijgebragt, middagklaar te zien is, dat de buitensporige begrippen van sommige Gemeenslieden, aangaande de Onafhangelijkheid van hunne Steden, aan de *Vrouwe Gouvernante* als overdreven, en t'eenigen tijde nadeelig voor den nog onmondigen Erfstadhouder moesten voor-

meenslieden dat de beraamde schikking van de *Vrouwe Gouvernante*, ten eenenmaale streedt tegen de Rechten en Privilegien hunner Stad, zich over het algemeen conformeerende met de gronden der *Zwollenaaren*. Men kwam echter aldaar zoo min tot het inleveren van schriftelijke voorstellen, als tot het overgeeven van *Protesten*, naardien men aldaar wel berekenen kon, dat zoo draa *Deventer* en *Zwolle* zich met de *Ridderschap* verëénigden, dat alles vergeefschen arbeid zou zijn geweest.

voorkomen, en haar dit alles natuurlijkerwijze bedacht deedt zijn, om tegen dezelven nog bij haar leven te zorgen: waarom het, in tegenoverſtelling van de zoo evengenoemden, ook niet ontbreekt aan de zodanigen, die Haare betoonde fermiteit in dezen, als een wijzen maatregel, ter conſervatie van den vastgeſtelden Staats- en Erfſtadhouderlijken Regeeringsvorm beſchouwd hebben, dat des te noodzaakelijker werdt, naar maate de geest van muiterij en tegenſtand, ter ondermijning van dezelve, zich openlijker begon te vertonen, door het uitgeeven en verſpreiden van ſchotſchriften en ſpotprenten, geene andere ſtrekking hebbende, dan om de Ingezetenen tot oproer en muiterij aan te zetten. Geſchriften, die op de eerſte leezing aan alle opmerkzamen het ſchandelijk oogmerk van deszelfs Opſtellers kennen deedt, welken geoordeeld werden, zich binnen de Stad *Amſterdam* voornamelijk optehouden, dewijl die Paskwillen aldaar door allerhande wegen en middelen onder den duim verſpreid, en met graagte gelezen werden. Eene Publicatie van die van den Gerechte dier Stad, daar tegens ingericht, en het ſtellen van eene Præmie van 1000 Guldens, voor hen die de Maakers of Drukkers konden aanwijzen, deedt (zoo als gewoon-

woonlijk het geval is) eene tegenovergeſtelde uitwerking, dewijl korten tijd daar na, de voorheen uitgegevene Libéllen gevolgd werden door twee nieuwen, die de voorigen in boosaartigheid verre overtroffen, als bevattende het eerſte, volgens het oordeel van Heeren Schepenen dier Stad, „ een aantal Stel„ lingen, ſtrekkende tot omkeering van den „ Burgerſtaat, en verbreeking van alle ſchik„ kingen en ordres van Regeering, adopteer„ rende ten dien einde, met een kwaadaartig „ misbruik van de naamen van vermaarde Man„ nen, en met eene verdraaijing van derzelver „ ſchriften, alle de gronden, van dewelken „ het oproer zich immer tot bederf van Lan„ den en Volkeren heeft bediend, en daaren„ boven doorzaait met veelvuldige Invectives „ tegen de Regeering der Stad *Amſterdam*;" terwijl zij het tweede doen kennen, als een Geſchrift: „ waar in de Placaaten en Ordres „ van den Souverain opentlijk werden beſpot; „ de nagedachtenis van wijlen zijne Doorluch„ tige Hoogheid den overledenen Erfſtadhou„ der, mitsgaders het verſchuldigd respect en „ de verplichting aan H. K. H. op de alleron„ betamelijkſte wijze werdt geſchonden; en „ voorts met verſcheiden injurieuſe reflexien,

„ zoo particuliere als publieke Perſonen aan-
„ getast en beledigd: alles daar heenen ten-
„ deerende, om ware het mogelijk, de diffi-
„ dentie, dewelke door niemand dan door ge-
„ declareerde vijanden van 's Lands welzijn
„ gefoveerd kunnen worden, te vereeuwigen:
„ omme, zoo de hooge als mindere Regee-
„ ring, te gelijk, met de ſecuriteit en gerust-
„ heid der goede Ingezetenen, over te leveren
„ aan de muitzucht, en te ſtellen in eene vol-
„ ſtrekte afhangelijkheid van woelzieke gees-
„ ten. En eindelijk, om door continuatie van
„ oproeren, het geheele verlies van de Com-
„ merçie, die niet beſtaan kan dan bij tran-
„ quiliteit en zekerheid, te preçipiteeren, en
„ alzoo te voltooijen het desſein en den
„ wensch, van de aanleiderèn der Beroertens,
„ dat men de Beurs van *Amſterdam* geheel mag
„ zien verlaten. Redenen, waaromme die van den Gerechte het beſluit namen, om niet alleen die beide Libellen, bij openbaare afkondiging te verklaren voor *ſeditieuſe*, *lasterlijke*, *en voor het algemeene welzijn verderffelijke Geſchriften*; maar ook daar en boven uitlooften eene Præmie van *f* 3000-:-: aan hem welke de Autheurs, Drukkers, of Disſiminateurs van dezelven zoude kunnen aanwijzen,

ter-

terwijl zij, ten blijke van hunne hoogſte veronтwaardiging over derzelver gedrag, de beide Schotſchriften door Beulshanden op het ſchavot deden verbranden.

Loffelijk en prijswaardig gedrag van het *Amſterdamsch* Gerecht, in de daad! Hoe regt geſchikt was het niet om het ſamenſtellen en uitgeven van ſoortgelijke oproerige pamfletten in het vervolg te beletten? Doch met dat alles, wie is met ons niet overreed, dat hetzelve ontoereikend was om den ſchadelijken indruk, die deze twee ten vuure gedoemden in veeler zielen veroorzaakt en achtergelaten hadden, weg te neemen. De oude zaaden van ongenoegen tegen den vastgeſtelden Regeeringsvorm, zoo zichtbaar opſchietende in de tot hier toe door ons opgenoemde gebeurenisſen, werden 'er niet door verſtikt nog uitgerooid: integendeel, zij verkregen door de opgenoemde onbehoorlijke en alſints ſtrafwaardige bedrijven dier oproermakeren, in veeler zielen eenen weligen wasdom, die zich weinig tijds daar na in een opentlijk gemor tegen het Beſtuur van de *Vrouwe Gouvernante*, op de kennelijkſte wijze vertoonde, bij gelegenheid dat het vuur van heimelijk ongenoegen, tuſschen *Engeland* en *Vrankrijk*, ſints eenen geruimen

tijd geſmeuld hebbende, in ligter laaije vlamme ten dake uitſloeg, en eenen bloedigen oorlog tuſſchen die beide Volken veroorzaakte, over het recht verſtand van dat gedeelte van het *Akenſche Vredes-Tractaat van* 1748, waar bij ten opzichte van de wederzijdſche Bezittingen der beide Natien in *America* bepaald was: *dat alle dingen aldaar zouden gebragt worden op dien zelfden voet, op welken zij waren,* OF BEHOORDEN TE WEZEN, *vóór den toen geëindigden Oorlog.* — Want, daar natuurlijkerwijze uit dit onbepaald en algemeen Artijkel van het Tractaat, de vraag ontſtond: *Hoe waren de dingen vóór het ontvlammen des geëindigden Oorlogs in* 1748 *geweest?* en: *Hoe hadden dezelven behoren te zijn?* zoo gaf dit gelegenheid dat elk dier genoemde Mogendheden, aan die *onbepaalde woorden* eene uitlegging gaf, die niet zoo zeer ſtrookte met de billijkheid en rechtvaardigheid, dan wel met derzelver verſchillende en tegen elkander ſtrijdende belangen, waar uit ten langen laatſten naar veel kibbelens en twistens, het beſluit bij *Vrankrijk* geboren werdt, om het verſchil door de wapenen te beſliſſen. Een beſluit, waar door *Engeland* tot tegenweer genoodzaakt werdt, op een tijdſtip, dat het zich niet alleen

in

in onderſcheiding van *Vrankrijk*, door eene formidabele Zeemacht in ſtaat bevondt, om zijne eisſchen klem en nadruk bij te zetten; maar waar bij het nog bovendien het voordeel had om met de *Nederlandſche Republiek* gealliëerd te zijn, door een *Tractaat van Commerçie en Defenſie*, waar van *Vrankrijk* verſtoken was, dewijl het na 1748 weigerig gebleven was, om het *Commerçie-Tractaat* van 1739 met de Staaten te vernieuwen. Voordeelen derhalven, waarop het eerstgemelde Rijk, boven en behalven het aandeel van deszelfs Kroonprinçeſſe, (de *Vrouwe Gouvernante*) in zaaken van Regeering hier te Lande, natuurlijkerwijze rekenen kon; maar die ook te gelijk, toen den Oorlog werkelijk aanvang genomen had, aan de zijde des *Franſchen Cabinets*, eene drangrede te meer opleverden, om bij de Staaten op eene (quaſi) Vriendnabuurlijke, en niet min vleijende wijze aan te dringen, dat zij toch hunne *Onafhangelijkheid* moesten handhaven, en zich geenſints de wet van *Engeland* laaten voorſchrijven in het drijven van hunnen Koophandel, bijzonder met alles wat tot *Scheepsbouwſtoffen* kon betrekkelijk gemaakt worden. Eene raadgeeving, die niet voorkwam, uit eene waare zucht voor de Onafhangelijkheid der Republiek,

bliek, maar wel uit hoofde van het belang dat *Vrankrijk*, ter zaake van den Oorlog ter Zee, in den vrijen toevoer van *Scheepsbouwſtoffen* had, het welk *Engeland* niet dulden wilde. Behoeven wij hier te zeggen, dat deze zoo zeer uiteenlopende aanzoeken, of deels vleijende, deels dringende vertogen van deze beide Nabuurige Hoven, het Beſtuur hier te Lande in eenen moeijelijken tweeſtrijd bragt? daar het aan den eenen kant niets vuuriger begeerde, dan buiten dien twist, *met behoud van den vrijen Handel*, onzijdig te blijven; maar ook aan de andere zijde gevoelde, hoe moeijelijk en bezwaarlijk het in dat geval zou zijn, om dien Handel tegen allen aanval te beſchermen, uit hoofde van *den vervallen* toeſtand waarin 's Lands Navaale Macht, zich ſints een reeks van Jaaren bevonden had.

Onaangenaame en benarrende omſtandigheid voorzeker, waar in het Beſtuur van den Nederlandſchen Staat zich door het dringen des eenen, en het dreigen des anderen zag ingewikkeld; waar door het doen eener keuze zoo moeijelijk viel! Dubbel onaangenaam daar en boven voor de *Vrouwe Gouvernante*, toen *Engeland*, beſpeurende dat men het omtrent den *Houthandel* niet aan de hand gaan wilde, zich be-